

**RIIGI EELARVESTATEEGIA
2020-2023**

JA

STABIILSUSPROGRAMM 2019

mai 2019

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
1. VABARIIGI VALITSUSE PRIORITEEDID	11
2. TULEMUSVALDKONDADE EESMÄRGID	17
2.1. Julgeolek ja riigikaitse.....	17
2.1.1. Sõjalise kaitse programm	20
2.1.2. Kaitsepoliitika kujundamise ja toetavate tegevuste programm	21
2.1.3. Kollektiivkaitses osalemise programm	22
2.1.4. Luure ja eelhoiatuse programm.....	23
2.2. Välispoliitika	23
2.2.1. Välispoliitika programm	25
2.2.2. Arengukoostöö ja humanitaarabi programm	27
2.3. Siseturvalisus.....	28
2.3.1. Siseturvalisuse programm	30
2.4. Riigivalitsemine	31
2.4.1. Vabariigi Valitsuse ja peaministri toetamise programm	32
2.4.2. Riigi rahanduse programm	33
2.4.3. Halduspoliitika programm.....	34
2.4.4. Regionaalpoliitika programm.....	35
2.4.5. Finantspoliitika programm	36
2.4.6. Kodanikuühiskonna programm	38
2.4.7. Arhiivindusprogramm	39
2.5. Õiguskord	40
2.5.1. Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum	42
2.6. Põllumajandus ja kalandus	43
2.6.1. Põllumajanduse, toidu ja maaelu programm	45
2.6.2. Kalanduse programm	46
2.7. Tervis.....	47
2.7.1. Keskkonnatervise programm.....	49
2.7.2. Terviseriskide programm	50
2.7.3. Tervishoiusüsteemi programm	52
2.8. Sotsiaalne kaitse	54

2.8.1.	Sotsiaalkindlustuse programm	55
2.8.2.	Hoolekande programm	57
2.8.3.	Soolise võrdõiguslikkuse programm	59
2.9.	Haridus	60
2.9.1.	Digipõörde programm	62
2.9.2.	Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm.....	62
2.9.3.	Koolivõrgu programm.....	63
2.9.4.	Üldharidusprogramm	63
2.9.5.	Kutseharidusprogramm	65
2.9.6.	Kõrgharidusprogramm	67
2.9.7.	Täiskasvanuhariduse programm.....	67
2.9.8.	Noortevaldkonna programm	68
2.10.	Teadus	69
2.10.1.	Teadus ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm	70
2.11.	Kultuur	71
2.11.1.	Kultuuriprogramm.....	74
2.12.	Sport	76
2.12.1.	Spordiprogramm.....	77
2.13.	Lõimumine	79
2.13.1.	Lõimumise programm	80
2.14.	Perepoliitika	82
2.14.1.	Laste ja perede programm	83
2.15.	Eesti keel ja eestlus	85
2.15.1.	Keeleprogramm.....	87
2.16.	Ettevõtlus ja innovatsioon	88
2.16.1.	Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna programm	89
2.16.2.	Ehituse programm	90
2.17.	Tööturg	91
2.17.1.	Tööturu programm	92
2.18.	Infoühiskond.....	93
2.18.1.	E-riigi arendamise ja side programm	95
2.18.2.	Küberturvalisuse programm	96

2.19.	Transport	98
2.19.1.	Transpordi programm.....	99
2.20.	Energeetika.....	101
2.20.1.	Energeetika programm	102
2.21.	Keskmond.....	103
2.21.1.	Keskkonnakaitse ja –kasutuse programm	105
3.	FISKAALRAAMISTIK	108
3.1.	Vabariigi Valitsuse fiskaalpoliitika eesmärgid.....	108
3.1.1.	Valitsussektori eelarvepositsiooni eesmärk ning võrdlus eelmise riigi eelarvestrateegiaga	109
3.1.2.	Maksupoliitilised eesmärgid	109
3.2.	Tulu- ja kulumeetmed	109
3.3.	Valitsussektori eelarvepositsioon	112
3.3.1.	Valitsussektori tulud ja kulud.....	117
3.1.1.	Keskvalitsuse eelarvepositsioon	117
3.1.1.1.	Riigieelarve tulud	118
3.1.1.2.	Riigieelarve kulud ja investeeringud	120
3.1.2.	Kohalike omavalitsuste eelarvepositsioon	123
3.1.3.	Sotsiaalkindlustusfondide eelarvepositsioon	125
3.2.	Maksupoliitika.....	125
3.2.1.	Üldine maksukoormus	125
3.2.2.	Efektiivne maksumääär ja maksukiil.....	126
3.2.3.	Maksukulud.....	128
3.3.	Valitsussektori finantseerimine	130
3.3.1.	Rahavoog ja netopositsioon	130
3.3.2.	Valitsussektori võlakoormus	131
3.3.3.	Valitsussektori likviidsete finantsvarade areng	134
3.1.	Pikaajaline jätkusuutlikus	135
3.2.	Riigi rahanduse reformid	137
LISAD.....		139
Lisa 1.	Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadine majandusprognoos ja sensitiivsusanalüüs	139
Lisa 2.	Riigi eelarvestrateegia 2020-2023 rahastamiskava	147
Lisa 3.	Välistoetused fondide ja valitsemisalade lõikes.....	154
Lisa 4.	Arvestuslikud ja edasiantavad kulud 2019 – 2023	155

Lisa 5. Perioodi 2013-2020 EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemisel saadavate vahendite kasutamisest	158
Lisa 6. Valitsussektori personali- ja palgaanalüüs	165
Lisa 7. Investeeringute ja investeeringutoetuste 4-aastane kava, sh Riigi Kinnisvara AS-i kaudu tehtavad kinnisvara investeeringud, mln eur	173
Lisa 8. Rail Baltiku ehitamise tegevuskava 2020. aastal ning sellele järgnevail aastatel	
177	

Sissejuhatus

Riigi eelarvestrateegia olemus

Riigi eelarvestrateegia koostamise eesmärk on tagada eelarvepoliitika jätkusuutlikkus ning muuta valitsuse tegevus riigi ja valdkondlike arengute suunamisel tulemuslikumaks. Riigi eelarvestrateegia viib kooskõlla riigi valdkonnапoliitilised vajadused ja prognoosidest tulenevad rahalised võimalused.

Esimene eelarvestrateegia funktsiooni täitev dokument koostati 2000. aastal. Vastavalt riigieelarve seadusele kiidab Vabariigi Valitsus rahandusministri ettepanekul riigi eelarvestrateegia heaks hiljemalt kaheksa kuud enne järgmise eelarveaasta algust. Riigikogu korraliste valimiste aastal kinnitab Vabariigi Valitsus eelarvestrateegia hiljemalt seitse kuud enne järgmise eelarveaasta algust.

Riigi eelarvestrateegiat uuendatakse igal kevadel – vajadusel täpsustatakse kolme eelseisva aasta kavasid ning täiendatakse vähemalt ühe aasta võrra. Nii kohandatakse pidevalt keskpika perioodi plaane vastavalt muutustele majanduses, fiskaalkeskonnas ja valdkondlikus tegevuskeskkonnas.

Eelarvestrateegias esitatakse järgmise nelja aasta riigi eelarvepoliitika põhisuunad, majandusarengu prognoos, Vabariigi Valitsuse prioritedid, tulemusvaldkondade olukorra analüüs, eesmärgid koos mõõdikutega ning peamised poliitikamuudatused ja valitsemisalade rahastamiskava.

Riigi eelarvestrateegia elluviiimine ja uuendamine

Riigi eelarvestrateegia elluviiimine toimub valdkonna arengukavade rakendusplaanide, tegevuskavade ja riigieelarve kaudu. Riigieelarve koostamiseks esitavad põhiseaduslikud institutsioonid, Riigikantselei ja ministeeriumid Rahandusministeeriumile järgneva aasta eelarveprojektid ehk arengukavade esimese aasta tegevuskavad ja vastavad finantsplaanid. Riigikogu korraliste valimiste aastal kiidab Vabariigi Valitsus heaks riigieelarve eelnõu hiljemalt seitse kuud enne järgmise eelarveaasta algust. Vabariigi Valitsus võib jätkata riigieelarve eelnõu arutelu peale suvise majandusprognoosi avaldamist. Vabariigi Valitsus esitab riigieelarve eelnõu koos seletuskirjaga Riigikogule hiljemalt kolm kuud enne eelarveaasta algust. Riigikogu võtab riigieelarve vastu seadusena.

Ministeeriumid täiendavad valitsuse eesmärkide täitmisele suunatud arengudokumente igal aastal ühe aasta võrra, tagades strategilises planeerimises nelja-aastase perspektiivi. Täiendamise aluseks on sel ajal kehtiv riigi eelarvestrateegia. Tavapäraselt esitatakse arengukavad Rahandusministeeriumile hiljemalt 1. märtsiks.

Riigi eelarvestrateegia ja seire

Jooksval eelarveaastal koostatakse regulaarseid ülevaateid riigi finantsseisundi kohta. Igakuiselt koostatakse ja avalikustatakse Rahandusministeeriumi kodulehel ülevaade tulude laekumisest, riigieelarveliste vahendite kasutamisest, likviidsete varade muutusest, eelarvepositsioonist ning olukorras majanduses ja valitsussektoris.

Eelarveaasta lõppedes koostatakse iga valitsemisala kohta majandusaasta aruanne ning esitatakse Rahandusministeeriumile tegevuskava täitmise aruanne lõppenud aasta tulemuste kohta. Riigi Tugiteenuste Keskus koostab ülevaate riigi finantsseisundist, -tulemustest ja rahavoogudest ning riigieelarve täitmisest. Rahandusministeerium koostab nende sisendite põhjal riigi majandusaasta koondaruande, mis kajastab valitsussektori tulemuste ja ressursside kohta terviklikku infot. Riigi majandusaasta koondaruande kiidab heaks Vabariigi Valitsus ja esitab selle koos Riigikontrolli kontrolliaruandega Riigikogule kinnitamiseks.

Riigi eelarvestrateegia 2020-2023 koostamine

Riigi eelarvestrateegia 2020–2023 koostamine toimus üheaegselt ja sisulises kooskõlas Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi täitmise ning Eesti 2020 Konkurentsivõime kava ja Stabiilsusprogrammi uuendamisega. Ministeeriumid esitasid 30.04 Rahandusministeeriumile programmid tulemusvaldkondad eesmärkide elluviimiseks koos rahastamiskavaga. Ministeeriumidelt saadud info oli sisendiks nii majandusprognoosi, Stabiilsusprogrammi kui ka riigi eelarvestrateegia koostamiseks.

Alates 2020. aastast on riigieelarve ülesehituse fookuses tulemusvaldkondade strateegilised eesmärgid, eelarve planeeritakse nende eesmärkide elluviimiseks loodud programmide lõikes. Eelarvega seotud strateegilised arengudokumendid on tulemusvaldkonna arengukava ja programm.

Valitsuskabineti nõupidamised majandus- ja fiskaalpoliitiliste eesmärkide ning eelarveprioriteetide arutamiseks toimusid mais. Riigi eelarvestrateegia 2020-2023 esitati Vabariigi Valitsusele heaksiitmiseks 30.05.2019. Dokumenti tutvustatakse ka Riigikogu komisjonides.

Partnerite kaasatus riigi eelarvestrateegia 2020-2023 koostamises

Partnerite osalemist arengukavade koostamises korraldavad vastutavad ministeeriumid. Asjasse puutuvate isikute kaasamine ja töhus valdkondade vaheline koostöö on vältimatu arengudokumentide perspektiivika tervikvaate ja omavahelise kooskõla saavutamiseks. Valitsus on kaasamiseks andnud ka arengukava koostajatele suunised “Kaasamise heas tavas”.

Riigi eelarvestrateegia 2020-2023 ülesehitus

Käesolev riigi eelarvestrateegia koosneb kolmest peatükist.

Esimene peatükk kirjeldab detailiselt Vabariigi Valitsuse prioriteete, tuues välja järgmise nelja aasta prioriteetide täitmiseks elluviidavad olulisemad arendustegevused.

Teine peatükk kirjeldab tulemusvaldkondade lõikes järgmise nelja aasta olulised tegevused eesmärkide täitmiseks ning toob tabeli kujul välja indikaatorid ja nende sihtasemed algtasemest järgmise nelja aastani.

Kolmas osa kajastab Vabariigi Valitsuse majandus- ja fiskaalpoliitilisi eesmärke ja prioriteete ning valitsussektori fiskaalraamistikku eelolevaks neljaks aastaks, sh stabiilsusprogrammi.

Stabiilsusprogramm

Riigi eelarvestrateegia ja stabiilsusprogrammi eesmärk on väljendada valitsuse poliitikat Stabiilsuse ja kasvu paktist (Stability and Growth Pact, SGP) tulenevate nõuete täitmisel. Stabiilsusprogrammi spetsiifilised osad on leitavad käesoleva dokumendi fiskaalraamistikku peatükist ja lisast 1. Stabiilsus- ja konvergentsiprogrammide esitamine ja hindamine on oluline osa Euroopa poolaasta (European Semester) majanduspoliitika koordinatsioonist ja järelevalvest. Euroopa poolaasta raames hindavad Komisjon ja Nõukogu stabiilsus- ja konvergentsiprogramme enne liikmesriikide järgmise aasta eelarvete koostamisel olulisemate otsuste tegemist, et anda vajadusel poliitikasoovitusi fiskaalpoliitika kavatsuste osas. Dokumendis esitatud keskpika perioodi eelarveplaan vastab EL nõukogu ja parlamenti määäruse 473/2013 artiklis 4 sätestatule. Riigi eelarvestrateegia ja stabiilsusprogramm põhinevad rahandusministeeriumi 4. aprillil avaldatud 2019. aasta kevadisel majandusprognoosil.

Dokumendil on kaheksa lisa, kus on kajastatud:

1. Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadise majandusprognoosi põhinäitajad;
2. Rahastamiskava 2020-2023;

3. Välistoetused fondide ja valitsemisalade lõikes;
4. Arvestuslikud kulud 2019 – 2023;
5. Perioodi 2013-2020 EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemisel saadavate vahendite kasutamisest;
6. Valitsussektori personali- ja palgaanalüüs;
7. Investeeringute ja inverteeringutoetuste 4-aastane kava, sh Riigi Kinnisvara AS-i kaudu tehtavad kinnisvara investeeringud;
8. Rail Balticu ehitamise tegevuskava 2020.aastal ning sellele järgnevaid aastatel.

Dokumendis kasutatud lühendite selgitused:

JUM – Justiitsministeerium

HTM – Haridus- ja Teadusministeerium

KAM – Kaitseministeerium

KEM – Keskkonnaministeerium

KUM – Kultuuriministeerium

MKM – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

MEM – Maaeluministeerium

RAM - Rahandusministeerium

SIM – Siseministeerium

SOM – Sotsiaalministeerium

VÄM – Välisministeerium

MAK – Maaelu Arengukava 2014-2020

EMKF – Euroopa Merendus- ja Kalandusfond 2014-2020

ESF – Euroopa Sotsiaalfond

EAFRD – Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond

ERF – Euroopa Regionaalarengu Fond

ÜF – Ühtekuuluvusfond

RKAS – Riigi Kinnisvara AS

T&A – teadus- ja arendus

TUV - Tulemusvaldkond

MFF 2020+ - EL mitmeaastane finantsraamistik

OSCE - Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon

EIF - Euroopa Investeerimisfond

EAS – Ettevõtluse Arendamise SA

VV – Vabariigi Valitsus

ESA - Euroopa Kosmoseagentuur

CERN - Euroopa Tuumauuringute Keskus
KOV – Kohalik omavalitsus
ELSF – Euroopa Sisejulgeolekufond
PPA – Politsei – ja Piirivalveamet
MDFT - mitmedimensiooniline pereteraapia
MTO - keskpika perioodi eesmärk (*medium-term objective*)
RES- Riigieelarve strateegia
mln – miljon
mld – miljard

Riigi eelarvestrateegia 2020-2023 peatükid ja tulemusvaldkonnad

Riigi eelarvestrateegias toodud valdkondlik vaade lähtub valitsuse poliitilistest suunistest ning selle alusel uueneb valdkondlik vaade riigi finantsjuhtimises.

Kooskõlas riigieelarve seadusega on riigi eelarvestrateegias nimetatud tulemusvaldkonnad, milles riik tegutseb. Tulemusvaldkonnad on ühiselt kasutusel nii riigi finantsjuhtimises kui strategilises planeerimises, sidumaks paremini arengukavasid ja eelarveinfot.

VVTTP poliitikavaldkond	RES tulemusvaldkond
Välis- ja julgeolekupoliitika	Julgeolek ja riigikaitse Välispoliitika
Siseturvalisus	Siseturvalisus
Riigivalitsemine ja kodanikuühiskond	Riigivalitsemine (sh kodanikuühiskond)
Õigusriik ja otsedemokraatia	Õiguskord
Kohalik elu ja regionaalpoliitika	<i>Regionaalpoliitika on Riigivalitsemise TUV üks programm</i>
Maaelu, põllumajandus ja kalandus	Põllumajandus ja kalandus
Tervishoid	Tervis
Sotsiaalne turvalisus	Sotsiaalne kaitse
Haridus- ja teaduspoliitika	Haridus Teadus
Kultuur, sport ja noorsootöö	Kultuur Sport <i>Noorsootöö on Hariduse TUV üks programm</i>
Sidus ühiskond ja rahvastik	Lõimumine Perepoliitika Eesti keel ja eestlus
Majandus, ettevõtlus ja maksud	Ettevõtlus ja innovatsioon Tööturg <i>Maksupoliitika on Riigivalitsemise TUV riigi rahanduse programmi tegevus</i>
E-riik ja infoühiskond	Infoühiskond
Transport ja taristu	Transport
Keskkond ja energiectika	Energeetika Keskkond

1. VABARIIGI VALITSUSE PRIORITEEDID

Vabariigi valitsus lähtub riigi eelarvestrateegiat koostades koalitsioonileppest, mille prioriteedid on Eesti majanduse, rahvaarvu, julgeoleku ja inimeste heaolu kasv. Nende eesmärkide saavutamiseks on valitsus kinnitanud tööplaani, milles kavandatud tegevusi finantseeritakse riigieelarvest. Alljärgnevalt toome ära olulisemad eesmärgid ja tegevused, mida valitsus kavandab eesmärkide saavutamiseks astuda ja mille finantseerimiseks on strateegias vahendid kavandatud.

1. PERESÖBRALIK EESTI

- Summaarne sündimuskordaja on aastaks 2023 1,67 (2018. aastal 1,67).
- Laste absoluutse vaesuse määr on aastaks 2023 3,1% (2017. aastal 3,2%)

Valitsus peab oluliseks, et Eesti on maa, kus luuakse oma pere ja kodu ning kuhu on oodatud tagasi kõik need, kes on siit lahkunud välismaale.

Kavandatavad tegevused:

- Valitsusel on kavas **kaardistada seniste perepoliitika meetmete mõjusust** ja kulutõhusut ning vajadusel töötada välja ettepanekud peredele suunatud toetuste ja teenuste täiendamiseks.
- Perede toetamiseks ning vanemlike oskuste parandamiseks analüüsib valitsus **riikliku perelepituse süsteemi loomist**. Samuti jätkatakse **vanemlike oskuste arendamisele suunatud programmide elluviimist**.
- Jätkatakse **lasterikastele peredele kodutoetuse** eraldamist Kredexi kaasabil ning täiendavalt analüüsitarakse lasterikastele peredele ja noortele peredele omafinantseeringuta laenukäenduse andmise võimalus.
- Perevägivallaga võitlemiseks koostab valitsus **lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava** ning analüüsib seksuaalse või füüsilise **väärkohtlemise ohvriks langenud laste abistamise süsteemi** arendamist.
- Lastele vajalike tugiteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamiseks on kavas **korrastada erivajadusega laste tugisüsteemi** ning uuendada **alushariduse riiklikku õppekava**.
- Toetamaks laste liikumisharjumuste parandamist, koolidele suurema otsustusõiguse andmist ning koolides IT õppe parandamist töötatakse välja **põhikooli riikliku õppekava ja gümnaasiumi riikliku õppekava** muutmisetepanekud.
- Oluline prioriteet on laste ja noorte regulaarse terviseseisundi jälgimine ning **ülekaalulisuse, sõltuvustegevuste ja vaimse tervise probleemide vähendamine**. Valitsusel on kavas koostada toitumise ja liikumise ning vaimse tervise **rohelised raamatud**, eesmärgiga probleeme koordineeritult ennetada ning tõhusalt lahendada. Laste liikumisharjumuse parandamiseks jätkatakse ka ujumise algõppe programmi elluviimisega
- Eesti ühiskonna ja kultuuriga lõimumise toetamiseks ning välismaalt tagasipöördumise soodustamiseks on valitsusel kavas välja töötada **tagasipöördujatele, väljaspool Eestit elavatele rahvuskaaslastele ja uussisserändajatele suunatud nõustamisteenused** ning analüüsida seniseid eesti keelest erineva emakeelega inimestele pakutavaid lõimumist edendavaid teenuseid.

2. SIDUS ÜHISKOND

- Suhtelise vaesuse vähendamine aastaks 2023 15%-ni (2017. aastal 22,6%).
- Absoluutse vaesuse vähendamine aastaks 2023 2,8%-ni (2017. aastal 3,4%)

Valitsus panustab sidusa ühiskonna tagamiseks inimeste heaolu ja turvatunde kasvu, lühendab

ravijärjekordi ja vähendab sotsiaalset ebavõrdsust. Valitsuse prioriteet on pöörata tähelepanu eakate inimeste toimetuleku ja heaolu tõstmisele ning arendada erivajadusega inimestele suunatud teenuseid.

Kavandatavad tegevused:

- Valitsusel on plaanis läbi viia **pensioni II samba reform**, mis võimaldab inimestel soovi korral pensioni II samba skeemist väljuda. Vastavalt riigieelarve võimalustele kaalutakse tulevikus **erakorralise pensionitõusu** võimalikkust. Samuti on valitsusel kavas töötada välja ettepanekud tööandja poolt töötajatele pensioni kogumise võimaluste soodustamiseks ning soodustingimustel vanaduspensionide ja väljateenitud aastate pensionide reformimiseks.
- Kavas on **jätkata seeniorite teenusmajade loomist**, mis tagavad eakatele nii hoolekande kui ka olmeteenused.
- Inimeste võimalikult iseseisva toimetuleku tagamiseks ning pikaajalise hoolduskoormusega omaste koormuste leevendamiseks on kavas **ajakohastada pikaajalise hoolduse korraldust ning erivajadustega inimeste poliitikat**. Ajakohastamise eesmärgiks on nii õendusteenuse kui erivajadusega inimeste teenuste ja abivahendite kättesaamise laiendamine, puude töestamise süsteemi lihtsustamine ning teenuste omaosalusmäärade korraamine.
- Valitsusel on kavas koostada **roheline raamat tehnoloogiliste lahenduste kasutamiseks sotsiaalkaitses**. Uuenduslikud tehnoloogilised lahendused võimaldavad toetada hooldust vajava inimese kodust toimetulekut.
- Valitsuse eesmärgiks on parandada **elukeskkonna ligipääsetavust** kõigi valdkondade üleselt, mis toetab nii eakate kui erivajadusega inimeste vajadusi. Selleks on kavas luua ministeeriumidevaheline rakkerühm teema koordineeritud käsitlemiseks.
- **Arstiabi parema kättesaadavuse ja ravijärjekordade lühendamiseks** analüüsitanakse tervishoiu rahastamissüsteemi jätkusuutlikkust, ressursside tõhusamat kasutamist ning võimalusi raviteenuste kättesaadavuse laiendamiseks ravikindlustamata inimestele (sh loovisikutele).
- Valitsusel on kavas kinnitada **Rahvastiku tervise arengukava 2020-2030**, mis määratleb ära lähikümendi olulised prioritedid inimeste tervisliku seisundi parandamiseks, oodatava ja tervena elatud eluea pikendamiseks ning tervises ebavõrdsuse vähendamiseks.
- Jätkatakse Ida-Viru ja Kagu-Eesti programmide elluviimist, kogumahu vastavalt 14,7 mln eurot ja 3,2 mln eurot aastani 2023.

3. TEADMISTEPÖHINE MAJANDUS

- Tootlikkus hõivatu kohta suhtena EL keskmisest 80% (algtase: 2017.a. 74,4%)
- Tööhõives osalemine (20–64 a) on üle 79,5% (algtase: 79,2%)

Valitsus panustab majanduskasvu, mis parandab iga inimese käekäiku kõikjal, nii linnas kui ka maal. Edasine kasv peab tuginema targal ettevõtlusel, mistõttu peetakse oluliseks investeeringuid teadus- ja arendustegevusse ning majanduse digitaliseerimist. Seistakse rahvusvaheliselt tunnustatud ja konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna eest ning astutakse muu hulgas samme bürokraatia ja halduskoormuse vähendamiseks. Toetatakse innovaatiliste lahenduste kasutuselevõttu, hoolitsedes selle eest, et riik ei oleks innovatsiooni pidur. Väärtustatakse eksportivaid ettevõtteid ning majandusdiplomaadid toetavad neid senisest enamatel välisturgudel.

Kavandatavad tegevused:

Teadus- ja arendustegevus, majandus, rahandus, tööturg:

- Valitsus on seadnud pikemaajaliseks eesmärgiks erasektori TA kulude kasvu 2%- ni ja avaliku sektori TA kulude kasvu 1%-ni SKP-st. **Oluliseks peetakse erasektori investeeringute osakaalu olulist tõusu senisega võrreldes**, mistõttu pannakse röhku ettevõtete rakendusuuringute toetamisele. Järgmise nelja aasta jooksul suunatakse täiendavalt avaliku sektori teadus- ja arendustgevuse kulutusteks 152,4 miljonit eurot. EAS jätkab tootearenduse toetuse (19,5 mln eurot) ning ettevõtete arenguprogrammi (39,3 mln eurot) pakkumist, lisaks pakutakse toetust rakendusuuringuteks ja tootearenduseks NUTIKA meetme kaudu. Analüüsikse võimalusi ettevõtete rakendusuuringute toetamise ümberkorraldamiseks ja vastavalt võimalustele toetuse suurendamiseks tulevikus.
- Jätkatakse **ettevõtete digitaliseerimise toetamist** (2,4 mln eurot), et kasvaks investeeringud digitaalsetesse tehnoloogiatesse, automaatikasse ja robotitesse. Ehitussektori tootlikkuse kasvatamiseks digitaliseeritakse ehitussektori protsessid ning välja E-ehituse taristu.
- Uue meetmena avatakse **teadus- ja tehnoloogiamahukate iduettevõtete toetusfond**. Alustatakse ettevõtete haruliitude arendusnõuni ke toetusega. Arendusnõunik aitab ettevõtjatel ühiselt leida nende tegevusalala olulised teadus- ja arendussuunad ning vajalike uuringute tegemiseks teha koostööd ametnike, teadlaste ja teiste osalistega.
- Eesti liikmelisus maailma teaduskeskustes pannakse maksimaalselt tööle. Ettevõtted saavad toetust **EUROSTARSi programmis osalemiseks** ning lõpule viiakse **liitumine Euroopa Tuumauuringute Keskusega** (CERN).
- Valitsus soovib toetada **Eesti tooraine kohapeal väärindamist** ning seläbi luua kõrge lisandväärtsusega töökohti üle Eesti. Koostatakse ettevõtete vajadustest lähtuvalt ja ettevõtete huvidele vastav kohalike ressursside väärindamise (toit, puit, maavarad) teadusprogramm. Jätkatakse info- ja kommunikatsionitehnoloogia teadusprogrammi elluviimist.
- Tööhõive suurendamiseks on valitsusel kavas **laiendada ümberõppe, täiendkoolituste ja täiskasvanuhariduse võimalusi**. Samuti töötatakse välja ettepanekud tänaste tööturuteenuste pakkumise **tõhustamiseks** ning noorte tööhõive soodustamiseks, mis toetavad mitteaktiivsete inimeste tööturule kaasamist.
- Analüüsikse erinevaid rahastamisvõimalusi, et tagada õppejõududele konkurentsivõimeline palk ning üliõpilastele tasuta ja kõrge kvaliteediga haridus eesti keelles, mis aitab kaasa kvalifitseeritud tööjõu nappuse leevendamisele.
- Doktoriõppe efektiivsuse tõstmiseks valmistatakse ette doktoriõppe reformi doktorantidest nooremteadurite kujundamiseks, et võimalusel kujundada senised doktoranditoetused ümber nooremteaduri töötasuks ja siduda doktorandid töölepingutega. Seni jätkatakse doktoranditoetuste maksimisega.
- 2019. aasta jooksul viiakse läbi maksusüsteemi konkurentsivõimelisuse analüüs, sh Eesti tööstusettevõtete tootmissisendi hindasid mõjutavate maksude ja tasude analüüs võrdluses naaberriikidega. Analüüs tulemusena esitatakse poliitikasoovitused Eesti maksusüsteemi ja tööstuse konkurentsialukorra parandamiseks.
- Nii Eesti-sisesse kui väliskaubanduse elavdamiseks langetatakse alkoholiaktsiis nii kangele kui lahjale alkoholile 25 protsendi. Lisaks tõuseb tubakaaktsiis varasemalt kokkulepitust väiksemas ulatuses – varem kavandatud 10-protsendilise tõusu asemel 2020. aastal tõuseb aktsiis 5 protsendi aastas järgmised neli aastat.

- Analüüsitsakse võimalusi ettevõtete ekspondivõimaluste avardamiseks ja majandusdiplomaatide võrgu laiendamiseks.
- **Õiguskaare digitaliseerimisega kiirendatakse kriminaalmenetlust.** Arendatakse tehnoloogilisi võimalusi selleks, et menetlus oleks alates sündmuskoha töendite kogumisest ja edastamisest kuni kohtulahendi täideviimiseni võimalikult täpne ja kiire, kulutamata aega paberdokumentide tootmissele ja edastamisele. Lisaks suurendatakse suurte andmehulkade töötlemise ja analüüsi võimekust, et küber- ja majanduskuritegusid kiiremini tuvastada.
- **Luuakse ettevõtjatele riigi teenuste ühtne kontaktpunkt**, mis muudab ettevõtjate suhtluse riigi registritega mugavamaks. Ühtse veebipõhise kontaktpunkti kaudu saab riik pakkuda ettevõtjatele ka konkreetsetest vajadustest lähtuvaid ehk nn sündmuspõhiseid teenuseid, vähendades nii oluliselt bürokraatiat.

Põllumajandus:

- Valitsus seisab Eesti põllumajandus- ja toidutootjate võrdsete konkurentsitingimuste eest Euroopa Liidus. Jätkatakse põllumeestele tõuaretustoetuste ning üleminekutoetuste maksmist.
- Puhast loodust nähakse Eesti konkurentsieelisena, mistõttu jätkatakse nii Eesti **mahemajanduse** tervikprogrammi kui turismiettevõtete toetusmeetmete elluviimist. Oluliseks peetakse **Eesti toidu eksordi edendamist** ja toidusektorile uute turgude avamist, milleks jätkatakse toidusektori eksordi edendamise tegevuskava elluviimist.
- Põllumajandusettevõtete riskijuhtimise edendamiseks ja arenguks vajaliku krediidi kättesaadavuse parandamiseks alustatakse Maaelu Edendamise Sihtasutuse osalusel ettevalmistusi investeeringufondi loomiseks.

Taristuinvesteeringud toetavad majanduskasvu sh:

- Investeeringute teedehitusse, kus suuremad projektid on:
  - Tallinna ringtee teelõikude Kanama-Keila ja Luige- Juuliku ehitamine 19,3 mln;
  - Aaspere-Haljala 2+2 lõigu ehitamine 11 mln eurot;
  - Tallinn-Pärnu mnt Via Baltica ehitus 29 mln eurot;
  - Tallinn-Tartu mnt Kose-Mää lõigu 2+2 ehitus 67,4 mln eurot;
  - Tallinn-Narva mnt Väo liiklussõlme ehitamine 10 mln.
- Ühistranspordi toetuseks on kavandatud kokku 437 mln eurot, millega tagatakse tasuta ühistranspordi jätkumine vähemalt samas mahus ja säilitatakse saarte ja mandri vahel vähemalt sama võimekus parvlaevaliikluse nõudluse tagamiseks. Paraneb lennuühendus Saaremaa ja mandri vahel seoses Kuressaare liinile suurema lennuki liinile toomisega.
- Toetatakse Tapa-Narva raudtee rekonstruktsioonist ja kiiruste tõstmist lõiguti 135 km/h, renoveeritakse Tallinn-Tartu raudtee ja tõstetakse kiirusi (135 km/h) ning renoveeritakse Riisipere-Turba raudtee.
- Jätkatakse Rail Balticu ning teiste strateegiliste taristute väljaehitamist. Jätkatakse raudteetrassi tehnilise projekteerimise ja maade omandamisega, Pärnu ning Ülemiste reisiterminalide ehitusega, vanasadama ja kesklinna vahelise säästvaa ja integreeritud liikuvuskeskkonna arendustöid ning Narvat läbiva transiittee rekonstruktsiooniga.

Energiatõhususe ja energiajulgeoleku kasvu toetamine sh:

- Panustatakse taastuvenergia arendamisse ning energiasäästumeetmetesse, muuhulgas jätkatakse elamute rekonstruktsioonist ning tänavavalgustuse ja soojamajanduse valdkonna

toetamist energiatõhususe eesmärgil. Jätkatakse kohalike omavalitsuste elamufondi investeeringute toetusmeetme elluviimist mahus 27,5 mln eurot.

- Energiajulgeoleku kindlustamiseks jätkab valitsus ettevalmistusi Eesti elektrivõrgu sünkroniseerimiseks Euroopa sagedusalasse 2025. aastaks.
- Ressursitootlikkuse suurendamiseks toetatakse energia- ja ressursiauditite läbiviimist, investeeringuid parimasse võimalikku ressursitõhusasse tehnoloogiasse ning ressursijuhtimissüsteemidesse ja neid toetavate IT-rakendustesse ning jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamist ja ringlussevõttu.

4. TÕHUS VALITSEMINE

- Valitsussektori töötajate osakaal tööealisest elanikkonnas ei suurene 15-74 aastate vanuserühmas aastaks 2023 (2017. aastal 11,9%).
- Valitsussektori kulutuste osakaal SKPst ei suurene aastaks 2023 (2017. aastal 39,3%).

Valitsus panustab heaolu ja turvatunde kasvu, tagab avalike teenuste kättesaadavuse ning astub samme liigse bürokraatia ja halduskoormuse vähendamiseks. Otsuste langetamisel kaasab valitsus senisest tunduvalt enam Eesti inimesi ning tugevdab otsedemokraatiat.

Kavandatavad tegevused:

- Riigiga suhtlemine peab olema lihtne ja sujuv, ilma liigse bürokraatia ja halduskoormuseta. Selleks lepitakse kokku, kuidas riigiameteid konsolideerida ja viia pealinnast välja ning koostatakse riigireformi tegevuskava aastani 2023.
- Viiakse läbi riigieelarve laiapõhjaline revisjon, mille käigus vaadatakse üle kõik riigi tuluja kuluallikad ning hinnatakse nende eesmärgipärasust.
- Otsedemokratia tugevdamiseks töötatakse välja eelnõud ja lahendused rahvaalgatuste ulatuslikumaks seadustamiseks ja rahvahääletuste lihtsustamiseks.
- Avalike teenuste kättesaadavuse parandamiseks tuleb suurendada kohalike omavalitsuste võimekust. Selleks analüüsatakse ja tehakse ettepanekud, kuidas suurendada kohalike omavalitsuste eelarvelist iseseisvust ja nende rolli kohaliku ettevõtluskeskkonna arendamisel.

5. VABA JA KAITSTUD RIIK

Sõjalise kaitse kulude suurus SKPst, millele lisanduvad täiendavad Eesti kui vastuvõtja riigi kulud ja täiendava riigikaitseinvesteeringute programmi kulu on vähemalt 2%

Eestit turvaliseks riigiks pidavate elanike osakaal on vähemalt 94%

Kaitsetahe ehk Eesti elanike valmisolek isiklikult kaitsetegevuses osaleda, kui Eestile tungitakse kallale püsib üle 54%.

Valitsuse olulisim ülesanne on kindlustada Eesti rahva ja iseseisva ning kaitstud Eesti püsimine. Vaba riigi oluliseks alustalaks on kuulumine rahvusvahelistesse organisatsioonidesse. Tugevad kahepoolsed ja regionaalsed suhted tagavad Eesti jaoks soodsaa väliskeskonna.

Kavandatavad tegevused:

Julgeoleku tagamiseks ja üleilmsete väljakutsete lahendamiseks **edendatakse koostööd** rahvusvahelistes organisatsioonides, kahe- ja mitmepoolsetes suhetes ning regionaalsetes formaatides.

Sureneb riigi ja ühiskonna vastupanuvõime kriisideks. Fookuses on elanikkonnakaitse valdkonna arendamiseks vajalikud tegevused, millega luuakse paremad võimalused elanike kaitsmiseks erinevate kriiside korral ning parandatakse elanike teadlikkust ning oskusi kriisisituatsioonides käitumiseks.

Kasvatatakse ja tugevdatakse **küberjulgeoleku** võimet.

Jätkub 2017. aasta kevadest Eestis viibiva **NATO eFP pataljoni lahingugruppi integreerimine**. Liitlaste siinviibimist toetav taristu on 2022. aastaks suures osas valminud. Arendatakse vägede vastuvõtmise ning väljaõppega seotud taristut koostöös NATO liitlastega. Väljaõppje parandamiseks analüüsitarakse **Keskpolügooni ja Soodla harjutusvälja** ulatuslikumat kasutuslevõttu. Eesti mehitab **Põhjadiviisi staapi** Adažis (Läti). Staabi ülesandeks on Eesti ja Läti territooriumi kaitse koordineerimine.

Jätkatakse liitlaste ja partneritega osalemist rahvusvahelistes julgeolekut ning rahu tagavates operatsioonides. Liitlastega koostöö jätkub ka **Prantsusmaa operatsioonil Barkhane Malis ja NATO operatsioonil Resolute Support Mission Afganistanis** 2019. a.

Riigikaitseinvesteeringute programmi pikendatakse aastani 2023. Eraldi tähelepanu saavad **laskemoonahanked, liikursuurtükkide** võime arendamine ja **brigaadide tankitörjekompaniide** võime arendamine.

Vastavalt võimalustele suureneb aastaks 2023 kaitseväe struktuur, muuhulgas luuakse **täiendavad kompaniid sõjalise maakaitse** tugevdamiseks. **Ajateenistusse** võetud kutsealuste hulk **sureneb 3500-ni**. Selleks arendatakse välja võimekus kasutada eesti.ee portaali kutsete edastamiseks.

Kaitseväe sõjaaja üksuste lahinguvalmiduse ja mobilisatsiooni valmisoleku alalhoidmiseks ning kontrollimiseks korraldatakse **lisaõpppekogunemisi**.

Jätkatakse seniste plaanidega **idapiiri väljaehitamiseks** vastavalt võimalustele. Piirivalve võimekust tõhustatakse eraldi **struktuuriüksuse loomisega** ning luuakse **Politsei- ja Piirivalveameti** juurde **kriisireserv**.

2. TULEMUSVALDKONDADE EESMÄRGID

Peatükis esitatakse ülevaade olukorras tulemusvaldkondades. Tulemusvaldkonnad kokku katavad kogu riigi tegevuse ja riigi eelarvestrateegias kajastatud rahalised vahendid. Tulemusvaldkondades kajastatakse Vabariigi Valitsuse üldeesmärgid ja nende saavutamist kirjeldavad mõõdikud ning nende siittasemed. Tulemusvaldkondade eesmärke viakse ellu programmide abil, mille eesmärgid, mõõdikud ja olulisemad tegevused on kirjeldatud samuti käesolevas peatükis.

Tulemusvaldkondade olukorra ülevaade kajastab ainult üldisemaid trende tulemusvaldkondades ning keskseid näitajajaid. Detailsema ülevaate tulemusvaldkondade seisust leiab vastavatest valdkondlikest arengukavadest ning ministeeriumite valitsemisalade arengukavadest. Detailsema ülevaate viimastest saavutustest tulemusvaldkondades annavad ministeeriumite majandusaasta aruannete tegevusaruanded ja riigi majandusaasta aruande koosseisus olev ülevaade tegevuskavade täitmise aruannetest. Detailsema ülevaate kavandatavatest tegevustest annab Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm.

2.1.Julgeolek ja riigikaitse

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Usutav heidutus sõjalise agressori vastu. Võime seista rünnaku vastu kogu ühiskonna tegevusega. Vajadusel kollektiivkaitse ja rahvusvahelise kriisiohje kiire ja tulemuslik rakendumine.

Tabel 1. Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna mõõdikud ja siittasemed.

Mõõdik/Siittase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Üksused on mehitatud, varustatud, välja õpetatud vastavalt Riigikaitse arengukava otsustele. <i>Allikas:</i> <i>Kaitseministeerium</i>	JAH, lähtuvalt RKAK 2017-2026 elluviimise kavast				
Eestis paiknevad alaliselt liitlaste väed. <i>Allikas:</i> <i>Kaitseministeerium</i>	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH
Sõjalise kaitse kulude tase SKP-st NATO meetodi järgi (%). <i>Allikas:</i> <i>Kaitseministeerium</i>	2,00% ¹	>2,0%	>2,0%	>2,0%	>2,0%
Elanike valmisolek osaleda kaitsetegevuses. <i>Allikas:</i> <i>Uuring Avalik arvamus ja riigikaitse</i>	60%	>50%	>50%	>50%	>50%

¹ Tegelik kaitsekulude tase NATO meetodi järgi on 2,0% (SKP väärustus jooksevhindades Statistikaameti poolt 28.02.19 avaldatud andmetel). Eelarve planeerimises eraldatud tase oli 2,07%

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Tegevväelaste arv aasta lõpul vähemalt. <i>Allikas:</i> <i>Kaitseministeerium</i>	3422	3510	3560	3610	3660

Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud neli programmi: iseseisev sõjaline kaitse, kollektiivkaitses osalemine, luure ja eelhoiatus ning kaitsepoliitika kujundamine ja toetav tegevus. Programmid kuuluvad Kaitseministeeriumi valitsemisalasse.

Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Riigikaitse arengukavaga 2017 – 2026², mida viiakse ellu Kaitseministeeriumi valitsemisala arengukavaga 2020-2023.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Eesti oli 2018. aastal üks viiest NATO riigist, mille kaitsekulud olid vähemalt 2% SKP-st. Ligi 3/4 kaitsekuludest olid suunatud otseselt sõjaliste üksuste loomiseks ja alalhoidmiseks. Seejuures NATO mõistes põhihangeteks (*major equipment*) eraldati 2018. aastal 18% kaitsekuludest.

Sõjaliste üksuste mehitamiseks on vajalik reservväelaste ja tegevväelaste olemasu. Valitsemisala pikaajalise arengukava (riigikaitse arengukava 2017-2026) eesmärkide saavutamiseks on iga-aastaselt vajalik teenistusse võtta keskmiselt 50 tegevväelast enam kui teenistusest lahkub. See eesmärk õnnestus 2018. aasta lõpuks täita – 2018. aastal kasvas tegevväelaste arv 135 võrra ning seisuga 31.12.2018 oli teenistuses 3422 tegevväelast (eesmärk oli 3410).

Kaitsevääe võimekuse arendamisel oli oluline samm 2018. a viimase 16 jalavääe lahingumasina vastuvõtmine 44-st ning lepingu allkirjastamine 12 liikursuurtüki K9 Kõu soetamiseks. Soetati suurekaliibrilist (120mm, 155mm) laskemoona, täiendav kogus tankitörje rakette Javelin ning rivišöidukeid Saksamaalt ja Hollandist.

2018. aastal jätkus Kaitsevääe ja Kaitseliidu taristu loomine. Muuhulgas renoveeriti Kaitseliidu Männiku basketiir, jätkus Tapale sõjaväelinnaku arendamine, valmis Tapa lähiharjutusala esimene etapp ja alustati regionaalse õhuoperatsioonide juhtimiskeskuse hoone ehitust Juhkentali linnakus. Ameerika Ühendriikide toel valmisid Ämari lennubaasis täiendavad lennukite hooldusangaar, eskadrilli operatiivhoone, kaubakäitlus perroon ja ühiselamu tüüpi kasarm.

Liitlaste kohalolek Eestis on tagatud mitmete erinevate koostööinitsiativiide kaudu. Alates 2017. aasta kevadest paikneb Tapal liitlaste lahingupataljon (*NATO enhanced Forward Presence - eFP*), mille raamriigiks on Suurbritannia ja teisteks osalisriikideks roteeruval põhimõttel Prantsusmaa, Taani, Island ning Belgia. Ämari lennubaasist jätkus 365/24/7 põhimõttel liitlaste õhtuturbe missioon (*NATO's Baltic Air Policing - BAP*). 2018. aastal täitsid 4-kuiste rotatsioonide alusel õhtuturbe missioone Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa. NATO üksuste vastuvõtmist, toetust ja õppuste läbiviimist Eesti territooriumil aitab toetada NATO staabielement (*NATO Force*

² http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/rkak_2017_2026_avalik.osa.pdf

Integration Unit – NFIU).

2018. aastal kasvas rahvusvahelise koostöö maht oluliselt. Eesti osales NATO ja EL-i liikmelisusega seotud tegevustes. NATO tippkohtumisel allkirjastasid Eesti, Läti ja Taani kaitseministrid ühise tahtevalduse mitmerahvuselise Põhjadiviisi staabi loomiseks. Staabi ülesandeks on oma vastutusalas oleva territooriumi kaitse koordineerimine, sõjaliste operatsioonide planeerimine ja juhtimine ning selleks vajaliku väljaõppe läbiviimine. Jätkus koostööprojektide ning ühisrahastuste koordineerimine Ukraina, Gruusia ja Afganistani suunal.

Rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel osales Eesti 2018. aasta lõpu seisuga NATO, EL-i, ÜRO ning USA ja Prantsusmaa tahtekoaletsiooni operatsioonidel Aafrikas, Lähis-Idas, Iraagis, Afganistanis ja Vahemerel kokku 112 kaitseväelasega. Valmidusüksustes (NATO reageerimisvääd (NRF), Ühendkuningriigi juhitavas ühendekspeditsiooniväes (JEF) ning ÜRO, NATO, EL-i või nende liikmesriikide võimalikel operatsioonidel esmakordseks osalemiseks) olid valmis tegutsema kokku 126 kaitseväelast. Eesti suurendas oluliselt panust NATO operatsioonil *Resolute Support* Afganistanis ning alustas uue missiooniga Prantsusmaa juhitavas sõjalises operatsioonis *Barkhane* Malis.

Kaitsekulude kogumaht

Tegevuspõhise riigieelarve ja rahvusvahelise aruandluse arvestus ei ole kõiges ühetaoline. Rahvusvahelises aruandluses on oluline eeskõige kaitsekulude määratlus³ NATO meetodi järgi, mis ei võta arvesse riigikaitsesse suunatud välistoetusi, teenitud omatulu ega aastast amortisatsiooni, vaid näitab riigi poolt riigikaitsesse suunatud rahaliste vahendite suhet SKTsse. Kaitsekulude arvestusse kuulub ka vastav käibemaks. Tähele tasub panna ka tõsiasja, et aastate 2020-2023 kaitsekulu protsent on arvutatud aprillis 2019 avaldatud majandusprognoosi pinnalt. Tegelik kaitsekulu selgub alati tagantjärele, kui riigi tegelik SKT on Statistikaameti poolt kokku arvutatud.

Tabel 2. Kaitsekulude kogumaht

		2018*	2019	2020	2021	2022	2023
1	SKT-st eraldatud 2% Riigikaitsse arengukava 2017-2026 elluviimiseks ⁴	491,8	539,8	574,1	604,8	635,1	666,2
	Sh Kaitseväelude eraldatav tegevustoetus ⁵	36,5	34,6	39,5	40,8	42,2	43,6
2	Liitlastega seotud kulud	21,7	15,0	10,5	10,0	9,9	9,9
	Sh liitlastega seotud ülapidamiskulud	5,9	5,9	5,9	5,5	5,5	5,5

³ Riigieelarve kulusid jagatakse ka valitsemisfunktsioonide lõikes. COFOG (*Classification of the Function of Government*) on rahvusvaheline valitsemisfunktsioonide klassifikaator, mis on välja arendatud Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioonis (OECD – *Organisation for Economic Cooperation and Development*) ning on kinnitatud standardina rahvamajanduse arvepidamises. Valitsemisfunktsioonide klassifikaator võimaldab saada ülevaate valitsuse eri funktsioonide kulude suundumustest ning võrrelda valitsuste kulutusi riikide vahel. COFOGi põhjal arvestatud riigikaitsse kulude kogumaht ja osakaal SKPst erineb NATO metodika kohaselt arvutatud kaitsekulude mahust ja osakaalust, kulude hulka arvestatakse ka tuludest sõltuvad kulud.

⁴ Rahandusministeeriumi 2019 kevadise majandusprognoosi järgi (sh käibemaks).

⁵ Tegevuspõhise eelarve vaates on Kaitseväelude eraldis kajastatud erinevate tegevuste juures, vastavalt sellele, millises mahus Kaitseväeludele konkreetsesse tegevusse panustab. Kaitseväelude tegevused kajastuvad ka programmide „Kollektiivkaitses osalemine“ ning „Kaitsepoliitika kujundamine ja toetav tegevus“ all. Kaitseväelude toetus kokku on (2020) 39,5 mln eurot, (2021) 40,8 mln eurot (2022) 42,2 mln eurot (2023) 43,6 mln eurot.

		2018*	2019	2020	2021	2022	2023
	Sh liitlastega seotud taristu	15,8	9,1	4,6	4,5	4,4	4,4
3	Muud täiendavad sihtotstarbelised eraldised	7,7	0,9	0,0	0,6	0,2	0,0
4	Riigikaitseinvesteeringute programmi (KIP)	10,0	30,0	20,0	20,0	20,0	20,0
5	Kaitsekulu kokku NATO meetodi järgi	513,9*	585,6	604,6	635,3	665,2	696,1
6	% SKP-st	2,00%	2,15%	2,11%	2,10%	2,09%	2,09%
7	Kaitseministeeriumi valitsemisala käsituses olevad finantsvahendid kokku koos välistoetustega	545,9	614,9	627,1	649,3	668,1	696,7

* Tegelik 2018. a kaitsekulude tase SKP-st NATO meetodi järgi (%).

RES 2020-2023 dokumendis toodud riigiülesed kulude ja investeeringute kokkuhoiumeetmed ei laiene Kaitseministeeriumi valitsemisalale ning kaitsekulude taset antud peatükis tabelis 2 toodud kaitsekulu komponentidega võrreldes ei vähendata.

2.1.1. Sõjalise kaitse programm

Programmi eesmärk:

Hoida ära Eesti vastu suunatud rünnakud ja tagada, et Eesti suudab end väliste ohtude vastu kaitsta.

Tabel 3. Iseseisva sõjalise kaitsevõime programmi mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Üksused on mehitatud, varustatud, välja õpetatud vastavalt Riigikaitse arengukava otsustele. Allikas: <i>Kaitseministeerium</i>	JAH, lähtuvalt RKAK 2017-2026 elluviimise kavast				

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

Aastatel 2020-2023 jätkub Riigikaitse arengukavas 2017-2026 kinnitatud tegevuste elluviimine, sh

- Perioodi lõpuks on Eesti kaitsevägi varustatud kaasaegsete side- ja juhtimissüsteemidega. Küberväejuhatus on täielikult varustatud.
- Kaitseväe võitlejad on paremini kaitstud (kuuli- ja killuvestid), varustatud kaasaegsete käsitsulirelvade ja kuulipildujatega ning öövaatlusseadmetega, hakatakse välja vahetama granaadiheitjaid.

- Brigaadide tankitõrjekompaniid on üle läinud kaasaegsetele tankitõrjesüsteemidele.
- Scoutspataljon on võtnud kasutusse jalaväe lahingumasinad CV9035 ja toetussoomukid, Kalevi ja Viru pataljon on perioodi lõpuks üle läinud PASI soomukitele.
- 2. jalaväebrigaadi ülilühimaa õhutõrjevõimekus on võrdne. 1. brigaadi vastava võimega.
- Perioodi lõpuks arendatakse ettenähtud tasemel välja brigaadide pioneerivõime.
- Perioodi jooksul hakkavad relvastusse joudma liikursuurtükid, üksusepõhist väljaõpet alustatakse aastal 2021.
- Tugevneb tagalatoetus. Mõlema brigaadi tagalapataljon on varustatud, valmis saab esimese brigaadi modulaarne välihaiglalahendus. Tagalavedude korraldamiseks jätkub logistikapataljoni varustumine, s.h tagatakse vastuvõtmise, koondumise ja edasiliikumise võimekus ja pikendatakse soomustehnika kasutusaega.
- Jätkuvad laskemoonahanked kõikide üksuste varustamiseks. Aastatel 2020–2023 hangitakse laskemoona koos käibemaksuga 146 miljoni euro eest, millele lisanduvad Riigikaitseinvesteeringute programmi vahendid (20 miljonit aastas, perioodil 2020-2023 kokku 80 mln). Kokku 226 mln (sh käibemaks).
- Väljaõppe tagamiseks arendatakse jätkuvalt keskpolügooni jalaväe lahingumasinatele sobilike tingimuste loomiseks, jätkuvad investeeringud Tapa, Jõhvi ja Võru linnakutesse. Koos NATO ja liitlaste vahenditega arendatakse Ämari baasi. Õhuoperatsioonide juhtimiskeskuse taristu (ASBE) võetakse kasutusse.
- Perioodi jooksul viikase lõpuni NATO laev-kallas side võimearendusprojekt.
- Jätkub sõjalise maakaitse üksuste varustumine ja väljaõpetamine.
- Riigikaitse arengukavas ettenähtud võimearenduste elluviimiseks ja tegevväelaste värbamise tagamiseks hoitakse tegevväelaste keskmise palgatase vähemalt 30% üle Eesti keskmise palga. Perioodi lõpuks on teenistuses ca 3660 tegevväelast, suureneb ka ajateenistusse võetavate isikute arv.
- Perioodi kaitseotstarbeliste hangete maht koos Riigikaitseinvesteeringute programmiga on kokku 987 mln, NATO mõistes põhihangetele kulutatakse koos käibemaksuga 646 mln eurot, taristu ehituseks ja maade soetuseks 102 mln (sh käibemaks).
- Õppuste maht kasvab oluliselt, reservõppukogunemiste jaoks on arvestatud vahendeid 2020 ja 2021 kuni 4500 osalejale, 2022. aastal kuni 7000 osalejale.

2.1.2. Kaitsepoliitika kujundamise ja toetavate tegevuste programm

Programmi eesmärk:

Valitsemisala poliitikad on suunatud sõjalise riigikaitse toetamiseks, sh tagatud on tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele. Tagatud on ressursid sõjaliste võimete loomiseks ja ülalpidamiseks.

Tabel 4. Kaitsepoliitika kujundamise ja toetava tegevuse programmi mõõdikud ja siittasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Sõjalise kaitse kulude tase SKP-st NATO meetodi järgi (%)	2,00%	>2,0%	>2,0%	>2,0%	>2,0%
<i>Allikas: Kaitseministeerium</i>					

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Elanike valmisolek osaleda kaitsetegevuses <i>Allikas: Avalik arvamus ja riigikaitse</i>	60%	>50%	>50%	>50%	>50%
Tegevväelaste arv aasta lõpul vähemalt <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	3422	3510	3560	3610	3660

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

Kaitsepoliitika kujundamise ja toetava tegevuse programmi olulisemad tegevused on:

- Riigikaitseõpetuse poliitika panustab elanikkonna valmisolekusse. Jätkub riigikaitseõpetust õpetavatele koolidele toetuste eraldamine välilaagrite korraldamiseks. Riigikaitseõpetuse läbib 2023. aastal 6300 isikut.
- Kaitsekuludest tagatakse tegevväelastele sotsiaalsed tagatised vigastuse korral ning parim võimalik ravi. Toetatakse tegevväelaste ümber- ja täiendõpet. Jätkub „Sinilille kampaania“.
- Kaitseliit toetab riiklikke ja kohalike omavalitsuste struktuure laiapindse riigikaitse ülesannete täitmisel.
- Kaitsevääe Akadeemias valmistatakse ette Kaitsevääe juhtivkoosseisu ja viiakse läbi täiendõpet.
- Planeerimisperioodil jätkub tegevustoetuste andmine audio-visuaalsete projektide rahastamiseks ning MTÜde toetamiseks. Toetus mõttkekodadele, sh Rahvusvahelisele kaitseuuringu keskusele, jääb senisele tasemele.
- Olulisel kohal on ajateenistust tutvustav/väärtustav kommunikatsioon ning värbamiskampaaniad. Jätkatakse „naised kaitseväkke“ programmi ja isamaalise hariduse programmiga.

2.1.3. Kollektiivkaitses osalemise programm

Programmi eesmärk:

NATO kollektiivkaitse on tõhus ja kindel. Tagatud on kollektiivkaitse toimimine, sh läbi Eesti osaluse rahvusvahelise julgeoleku tagamisel ning liitlaste panuse Eesti kaitsesesse.

Tabel 5. Kollektiivkaitses osalemise programmi mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Eestis paiknevad alaliselt liitlaste väed. <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Eesti osaleb aktiivselt NATO heidutus- ja kaitsepoliitika meetmete välja töötamises ja tugevdamises. Eesti toetab Euroopa Liidu kaitsekoostöö arendamist.
- Abikäepoliitika osas on vahendid planeeritud NATO Afganistani relvajõudude usaldusrahastusse, samuti Gruusia ja Ukraina toetamiseks ning Genfi julgeolekupoliitika teaduskeskusesse panustamiseks. Tagatakse Ukraina haavatud sõdurite taastusraviga seotud transpordikulud.
- Eesti on üks Põhjadiviisi staabi üks asutajariike. Osalemine näeb ette ametikohtade mehitamise ning panustumise staabi üldistesse kuludesse. 2019. a märtsis Lätis Adaži sõjaväelinnakus ametlikult tegevust alustanud staabi ülesanne on tõhustada piirkonna kaitsevõimet ja ühendada täieliku operatsioonivõime saavutamisel regiooni sõjalised üksused NATO kõrgema juhtimisstruktuuri. Põhjadiviisi loomisega lisandub NATO väestruktuuri spetsiifiliselt Eesti ja Läti kaitsele keskenduv sõjaline juhtimistasand. Diviisi staabi toetamiseks varustatakse vastav sõjaväepolitsei üksus.
- Eesti osaleb rahvusvahelistel sõjalistel ja tsiviiloperatsioonidel, mis toetavad Eesti julgeoleku- ja kaitsepoliitika eesmärkide saavutamist ning kaitsekoostöö süvendamist Eesti jaoks oluliste strateegiliste liitlasriikidega. Osalemise maht lähtub kehtivatest Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu otsustest. Operatsioonide aastane kulu on planeerimisperioodil ca 4,5 mln eurot aastas, tegelik kulu selgub perioodi jooksul vastavalt tegelikele mandaatidele.
- Valitsemisala on seotud 20 rahvusvahelise organisatsiooni liikmelisusega, neist enim panustatakse rahaliselt NATO, ÜRO ja Strateegiline õhutranspordi initsiativi.
- Eestis jätkub Balti õhuturbe missioon, siin paikneb NATO staabielement (NFIU) ning Suurbritannia poolt juhitav NATO eelpaigutatud pataljon (eFP). Vahendid on planeeritud liitlaste navigatsioonitasudeks. Taristuprojektide osas toetatakse liitlaste vajadusi Ämari baasis, Tapa linnakus ja keskpolügoonil. Vastavalt poliitilistele kokkulepetele kaetakse liitlaste vastuvõtmisaega seotud otsesed kulud lisaks riigikaitsele eraldatud 2% SKTle.

2.1.4. Luure ja eelhoiatuse programm

Luure ja eelhoiatuse programmi eesmärk, mõõdikud ja sihttasemed ning olulised tegevused on juridepääsupiiranguga.

2.2. Välispoliitika

Tulemusvaldkonna eesmärk:

- Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse kindlustatus rahvusvahelistes suhetes;
- headolu kasv Eestis ning eestlaskonna huvide kaitse võõrsil;
- Eesti kasvav panus üleilmsesse kestlikku arengusse.

Tabel 6. Välispoliitika tulemusvaldkonna mõõdikud ja siittasemed.

Mõõdik/Siittase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Regionaalne julgeolek. <i>Allikas: Välisministeerium</i>	stabiilne	stabiilne	stabiilne	stabiilne	stabiilne
ELI ühtsus. <i>Allikas: European Foreign Policy Scorecard (mõõdetakse kord aastas skaalal A-C)</i>	B	B	B	B	B
Eesti osatähtsus maailmakaubanduses. <i>Allikas: World Trade Organization</i>	0,08%	0,11%	0,11%	0,11%	0,11%
Eesti positsioon maailma konkurentsivõime edetabelis. <i>Allikas: The World Economic Forum</i>	32	25	25	25	25
Eesti kohalolu ja mõju maailmas. <i>Allikas: Elcano Global Presence Report</i>	82 (2017.a)	80	80	80	80
Eesti poolt võetud rahvusvaheliste kohustuste täitmine arengukoostöös* <i>Allikas: OECD DAC</i>	0,16%	0,17%	0,19%	0,21%	0,23%
Pikaajaline riigireiting. <i>Allikas: Standard & Poor's</i>	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-

*eesmärk, mille poole liigutakse vastavalt eelarvelistele võimalustele.

Välispoliitika tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kaks programmi: Välispoliitika programm ning Arengukoostöö ja humanitaarabi programm. Mõlema programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Välisministeerium.

Välispoliitika tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Välispoliitika arengukava 2030 koostamisel.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Positiivsed suundumused eesmärkide ja alaeesmärkide täitmise dünaamikas:

- Muutuvas julgeolekuolukorras tegutseti operatiivselt ja mõjusalt.
- Kriisidele Euroopas ja kaugemal reageeriti kiirelt ja efektiivselt.
- Küberjulgeoleku teemadel on Eesti üks eestkõnelejaid maailmas.
- Eesti on hinnatud arengukoostöö partner.
- Kasvas eksporti ja investeeringuid toetavate tegevuste arv.
- Eesti kodanikud on kaitstud, neile osutatakse abi kiiresti ja kvaliteetselt.

Olulisemad väljakutsed, millega tuleb tegeleda:

- Pinged rahvusvahelistes suhetes on kasvavad ning rahvusvaheliste institutsioonide ja reeglitel põhinev koostöö nõrgeneb.
- Pingestunud julgeolekuolukorras tähtsustub tihedam koostöö liitlastega, partneritega rahvusvahelistes organisatsioonides, kahepooltselt ja regionaalsetes formaatides.
- Diplomaatia olulisuse kasv julgeoleku ja suveräänsuse tagamisel eeldab välisteenistuse tugevdamist.
- Eesti välisesinduste võrk vajab kohaoleku suurendamiseks innovaatilisi lahendusi (traditsiooniliste kõrval).
- Keerulised ohupilt ja mitmekesisemad ohuallikad, sh küberohud.
- Eesti rahvusvahelise eestkõneleja rolli kindlustamine (riikidevaheline konkurents kasvab), mis eeldab välisteenistuse küber- ja hübriidohtude valdkonnaga seotud võimekuste suurendamist.
- Brexit mõjudega toimetulek.
- Kasvav vajadus lahendada üleilmseid väljakutseid, mis eeldab tihedamat suhtlemist Euroopa vahetute naabrite ja kaugemate riikidega ning senisest suuremat ja eesmärgistatumat panustamist arengukoostöösse ja humanitaarabisse.
- Kasvava globaalse konkurentsi tingimustes Eesti konkurentsivõime kasvatamine.
- Jätkuvalt on vaja tähelepanu pöörata Eesti tutvustamisele ELis ja kolmandates riikides, et saavutada julgeoleku ning majanduse eesmärke.
- Ettevõtjatele paremate võimaluste loomine globaalses konkurentsis, sh kaubandustõkete vähendamine.
- Välisinvesteeringute jätkusuutliku arengu toetamine, sh tasakaalu leidmine julgeoleku ja majandushuvide vahel.
- Kvalifitseeritud tööjõu nappus ning üleilmne konkurents talentidele.
- Eestlaste sagedasem reisimine ja reisisihtkohtade lainemine ning suur ja hajali eestlaste kogukond võõrsil seab täiendavad väljakutsed konsulaarteenuste paindlikkusel ja tõhususele ning konsulaarabi andmisele.
- Konsulaarteenuste osutamisel tuleb leida tõhusamaid ja innovaatilisemaid lahendusi.
- Vajadus leida sobivaid lahendusi hoidmaks sidet võõrsil elava eestlaskonnaga ning soodustamaks tagasipöördumist.
- Ühiskondade polariseerumise mõjud välispoliitikale.

2.2.1. Välispoliitika programm

Programmi eesmärk:

Eesti inimeste ja riigi julgeolek ja heaolu kasvab.

Tabel 7. Välispoliitika programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Regionaalne julgeolek <i>Allikas: eksperthinnang alakriteeriumide alusel</i>	stabiilne	stabiilne	stabiilne	stabiilne	stabiilne

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Eesti inimeste toetus ELile <i>Allikas: Eesti elanikkonna teadlikkus ja suhtumine Euroopa Liidu küsimustes</i>	79%	≥79%	≥79%	≥79%	≥79%
Eesti inimeste toetus NATOlle <i>Allikas: Avalik arvamus ja riigikaitse</i>	76%	≥76%	≥76%	≥76%	≥76%
Küberjulgeoleku indeks <i>Allikas: NCSI (positsioon edetabelis)</i>	2.koht (2018)	2.koht	2.koht	2. koht	1. koht
Tööjõutootlikkus ELi keskmisest <i>Allikas: Eurostat</i>	74%	80%	80%	80%	80%
Eesti esindatus maailmas ja teenuste kättesaadavus välisiirkides <i>Allikas: Välisministeerium (kombineeritud mõõdik, võtab arvesse asjakohased alakriteeriumed)</i>	64%	70%	75%	78%	80%
Konsulaarteenuste kliendisõbralikkus ja vastavus digiriigi mainele <i>Allikas: Välisministeerium (kombineeritud mõõdik, võtab arvesse asjakohased alakriteeriumed)</i>	45%	45%	45%	50%	50%
Eestlaskonna suurem kaasatus ja tagasipöördumine <i>Allikas: Välisministeerium/ Statistikaamet</i>	täpsustub 2019.a	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Eesti huvide edendamine rahvusvahelistes organisatsioonides, kahe- ja mitmepoolsetes suhetes, regionaalsetes formaatides.
- Küberjulgeoleku võime kasvatamine ja tugevdamine vastavalt eelarvelistele võimalustele.
- Välisiirkides toimuvate sündmuste ööpäevaringne uudis- ja kriisiseire ning konsulaarhädaabi.
- Majandushuvide kaitsmiseks ja edendamiseks ning kaubandustõkete vähendamiseks välislepingute toimivuse seire, täiendamine ja koostamine.
- Konsulaarteenuse osutamine kliendile senisest mugavamal ning riigile tõhusamal moel.

- Innovaatilised lahendused reisiinfo andmisel ja riskikommunikatsioonil, et jõuda tõhusamalt kliendini ja tagada, et eestlased on teadlikud reisijad.
- Võõrsil elava eestlaskonna suurem kaasatus ühiskonnaellu, et tagada eestlaskonna suurem side Eestiga läbi kodanikudiplomaatia.
- Ametkondade ülese rahvusvahelise personalipoliitika väljatöötamine ja elluviimine, sh eestlaste eduka kandideerimise toetamine rahvusvahelistes organisatsioonides huvipakkuvatele ametikohtadele, koolitus- ja ettevalmistusteenus rahvusvahelistesse organisatsioonidesse kandideerijatele.

2.2.2. Arengukoostöö ja humanitaarabi programm

Programmi eesmärk:

Eesti panus globaalsesse julgeolekusse ja kestlikku arengusse on kasvanud, sh arengukoostöö ja humanitaarabi mõju ning tõhusus on laienenud.

Tabel 8. Arengukoostöö ja humanitaarabi programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Võetud rahvusvahelised kohustused on arengukoostöös täidetud* (0,33% RKT'st 2030.a) <i>Allikas: Välisministeerium</i>	0,16%	0,17%	0,19%	0,21%	0,23%
Eesti elanike toetus arengukoostööl. <i>Allikas: Eurobaromeeter</i>	68%	≥68%	≥68%	≥68%	≥68%
Eesti esindatus maailmas ja teenuste kättesaadavus välisriikides. <i>Allikas: Välisministeerium</i>	64%	70%	75%	78%	80%

*eesmärk, mille poole liigutakse vastavalt eelarvelistele võimalustele.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärikide täitmiseks

- Keskendudes hea valitsemistava juurutamisele aitame kaasa demokraatia ja õigusriigi arengule ning , kodanikuühiskonna ning inimõiguste, rahu ja stabiilsuse tagamisele.
- Eesti arengukoostöö keskendub prioriteetsetele sihtriikidele ning arvestab välispoliitilisi arenguid uute partnerite määratlemisel.
- Koostöö tihendamine teiste rahvusvaheliste doonoritega.
- Töötatakse välja ja rakendatakse terviklik mõjude hindamise süsteem.
- Lahutame poliitikakujundamise rakendusest.
- Võimekuse tugevdamine humanitaarkriisidele reageerimisel ning ennetuse osakaalu kasvatamine.

2.3. Siseturvalisus

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärthus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi.

Tabel 9. Siseturvalisuse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Eestit turvaliseks riigiks hindavate elanike osakaal, % <i>Allikas: Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring</i>	94	≥ 94	≥ 94	≥ 94	≥ 94
Oma elukohta turvaliseks hindavate elanike osakaal, % <i>Allikas: Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring</i>	96	≥ 96	≥ 96	≥ 96	≥ 96
Elanike osakaal, kes peavad <ul style="list-style-type: none"> - kuritegevust, - sisserändet, - terrorismi riigi peamiseks mureks Eestis, % <i>Allikas: Standard Eurobaromeeter</i>	3 12 1	≤ 3 ≤ 12 1	≤ 3 ≤ 12 1	≤ 3 ≤ 12 1	≤ 3 ≤ 12 1
Siseturvalisuse tagamisse kaasatud elanike osakaal, % <i>Allikas: Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring</i>	30	> 30	> 30	≥ 50	≥ 50
Siseturvalisuse asutuste usaldusväärssus, %: <ul style="list-style-type: none"> - Politsei- ja Piirivalveamet - Päästeamet - Häirekeskus Allikas: Turu-uuringute institutsioonide usaldusväärssuse uuring	89 97 94	≥ 89 ≥ 97 ≥ 94			
Vigastussurmade arv <i>Allikas: Statistikaamet</i>	761	< 760	< 740	< 720	< 680

Siseturvalisuse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on koostatud Siseturvalisuse programm, mis lähtub nii kehtivast Siseturvalisuse arengukavast⁶ (STAK 2015–2020) kui ka loodava STAK 2020–2030 võimalikest eesmärkidest. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutavad Siseministeerium ja Sotsiaalministeerium. Sotsiaalministeeriumi valitsemisala panustab Siseturvalisuse programmi läbi Tõhusa rahvastikuuhalduse meetme.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Eesti elanike hinnangud turvalisusele on kõrged. Eestit elamiseks turvaliseks riigiks pidavate elanike arv on viimastel aastatel suurenenud. 2015. aasta Eurobaromeetri uuringu järgi leidis 92% vastanuid, et Eesti on elamiseks turvaline riik. 2018. aastal pidas siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringu järgi Eestit elamiseks turvaliseks riigiks 94% vastanute.

Oma kodu ümbruskonda turvaliseks pidavate elanike osakaal on püsinud stabiilselt kõrgena (2015. aastal 92% ja 2018. aastal 96%). Kirde-Eesti elanike hinnangud Eesti turvalisusele on madalamad (2018. aastal 83%), kuid kodupiirkonna osas ei erine hinnangud märkimisväärsest (2018. aastal 92%).

Aastal 2015 kerkis Euroopa rändekriisi mõjul Eesti elanike arvates kõige tähtsamaks probleemiks, millega Eesti riik vastamisi seisab, sisserände. 2016. aasta jooksul vähenes mure sisserände pärast märkimisväärsest (45%-lt 19%-ni) ja 2017. aastal veelgi (19% lt 14%-ni) ning 2018. aastal pidasid seda riigi peamiseks mureks 12% vastanute. Ei kuritegevus, sisserände ega terrorism pole elanike hinnangul riigi kolme peamise probleemi hulgas. Samas on Eesti elanikud arvamusel, et terrorism (47% vastajaid) ja sisserände (62% vastajaid) on kõige olulisemad teemad, millega Euroopa Liidu tasandil tegelda.

Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringu järgi on elanike kaasatus siseturvalisuse tagamisse võrreldes 2016. aastaga vähenenud (2016. aastal oli see 46,1% ja 2018. aastal 30%) . Peamiseks takistuseks turvalisusega seotud vabatahtlikus tegevuses osalemisel nimetati muid kohustusi ja vähest vaba aega (58%) ning füüsilestele võimetele esitatavaid nõudeid (40%). On olemas tugevad eeldused suurendada elanike panust enda ja kodukoha turvalisuse parandamisel. Inimesed on enamasti veendunud, et peaksid ise aktiivselt osalema omaenda ja kodukoha turvalisuse tagamisel (93%). Turvalisusega seotud vabatahtlikus tegevuses osalemise suurendamisel on samuti potentsiaali. Seda ilmestab inimeste valmisolek panustada vabatahtlikusse tegevusse: naabrivalves on osalenud 9% elanikke, samas kui 56% vastanuid on valmis selles edaspidi samuti osalema; abipolitseinike ja päätjate töös on osalenud vaid 1% vastanute, kuid iga viies 15–49-aastane Eesti elanik on huvitatud abipolitseinikuks või vabatahtlikuks päätjaks hakkamisest. Kõige olulisemaks motiveerijaks peetakse soovi luua turvalisust oma kodukohas.

Vigastussurmade⁷ arv oli 2018. aastal varasemast väiksem (2017. aastal 268 ja 2018. aastal 220). Suurenes liiklusõnnnetustes hukkunute arv, mis saavutas 2015. ja 2016. aasta taseme (2017. aastal 48 ja 2018. aastal 67). Samas inimkannatanutega liiklusõnnnetuste arv on olnud alates 2014. aastast samal tasemel (1400–1500 kannatanut aastas).

⁶ <https://www.siseministeerium.ee/et/stak>

⁷ Siseturvalisuse arengukava mõjutab otseselt järgmiste vigastussurmade vähendamist: liikluses, tulekahjus ja uimasti üledoosi ning tapmiste ja mõrvade tagajärvel hukkunuid, samuti vees uppunuid. Tegemist on ametite poolt jaanuari keskel esitatud esialgsete andmetega, mida täpsustatakse 2019. aasta jooksul.

2.3.1. Siseturvalisuse programm

Programmi eesmärk:

Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärthus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi.

Siseturvalisuse programmi ja tulemusvaldkonna eesmärk, mõõdikud ja siittasemed on identsed. Vaata eespool tabel 9.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- **Luuakse eeldusi, et hoida korrakaitseorganite ja päästevõrgustiku reageerimissuutlikkus ohtudele vastaval tasemel.** Selle jaoks otsitakse võimalusi siseturvalisuse teenistujate palkade tõstmiseks, et tagada piisav arv töötajaid. Samuti parandatakse töökeskkonda sh 2020. aastal valmib Sisekaitseakadeemia Narva kolledž. PPA laevastik, merepääste, merereostuseseire ja -tõrjega ning merepiiride valvamisega ja nende üksuste teenindamisega seotud struktuuriüksused viakse üle Hundipea sadamasse. 2021. aastal valmib Pärnu ühishoone. Lisaks palkadele ja töökeskkonnale luuakse ka teisi eeldusi. Näiteks laiendatakse önnestustele ja ohtudele reageerimise võrgustikku, tihendatakse koostööd võrgustiku eri osaliste vahel. Samuti suurendatakse avaliku korra tagajate hulka, kaasates turvaettevõtteid ja teisi selleks ettevalmistatud ja volitatud ühinguid ja asutusi senisest enam avaliku korra tagamisse. Jätkuvalt toetatakse ka üleriigilisi ja kohalikke siseturvalisuse vabatahtlike ühinguid nii reageerimisvõime suurendamiseks kui ennetustöö laiendamiseks.
- **Jätkatakse Eesti idapiiri väljaehitamisega.** Tegevuste kavandamisel on arvestatud, et on vaja olla valmis, et rändesurve suund lõunast põhja võib muutuda ja olla idast läände. Samuti on arvestatud salakaubaveo survega. Eestil on oluline vastutus tagada Schengeni vaba liikumise ala turvalisus.
- **Luuakse sisekaitse ülesannetega reservüksus, mis on võimeline tegutsema ka riigikaitsete kriiside korral.** Kui hädaolukordade lahendamisele kaasatakse rahuaja reserve (abipolitseinikud, jt vabatahtlikud), siis riigikaitsete kriiside korral ei pruugi need reservid olla saadaval või pole neil piisavalt väljaõpet ja varustust, et tagada sisekaitsete ülesannete täitmine. Reservi loomine on vajalik, et seda probleemi lahendada.
- **Tõstetakse Politsei- ja Piirivalveameti rahapesu andmebüroo võimekust.** Eesti edukuse tagab ettevõtluskeskkonna usaldusväärus ja selleks peab tegelema finantskurjategijate tabamise, kriminaalselt teenitud tulu konfiskeerimise ja rahapesu tõkestamisega.
- **Kasvatatakse ja säilitatakse IKT võimekust ning parandatakse siseturvalisuse valdkonna tehnistik valmisolekut.** Mitmed olulised infosüsteemid riigis on vanad ja teenuste kvaliteetseks jätkamiseks on vaja neid uuendada. Uuendatakse valdkonna tehnikat, et politseinikud ja päüstjad saaks oma tööd hästi teha.
- **Tulemuslikumaks ennetustööks luuakse püsivaid kogukonnakeskseid koostöövorme ja lepitakse kokku vastutajad kohalikul ja riiklikul tasandil ennetuse tegevuste kavandamiseks, läbiviimiseks, tulemuste mõõtmiseks. Suurendatakse kogukondlikke võimalusi turvalisuse tagamisel.** Sealhulgas lepitakse riiklikul tasandil kokku kompetentsikeskusues, kes koordineerib ennetuse eesmärkide seadmist ja tulemuste saavutamist valdkondadeüleselt. **Samuti viiakse süsteemi parandamise kõrval ellu tõendus- või teadmispõhiseid ennetusprogramme, et vähendada elu-, tervise- ja varakahjustusi.**

2.4.Riigivalitsemine

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Elanikkonna vajadustega arvestav ühtne ja tõhus riigivalitsemine.

Tabel 10. Riigivalitsemise tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2017.a)	2020	2021	2022	2023
Valitsemissektori kulutuste osakaal SKPs ei kasva. <i>Allikas: Eurostat</i>	Ei kasvanud (39,3%)	Ei kasva	Ei kasva	Ei kasva	Ei kasva
Valitsussektori töötajate osakaal tööealises elanikkonnas (20-64a). <i>Allikas: Rahandusministeerium</i>		Kuni 17,7%	Kuni 17,7%	Kuni 17,7%	Kuni 17,7%
Valitsuse töö efektiivsus. <i>Allikas: Institute for Management Development</i>	4. koht	Koht viie parema hulgast on säilinud			
Elanike rahulolu avalike teenustega.	Mõõdik on välja töötamisel.				

Riigivalitsemise tulemusvaldkonna eesmärk saavutatakse seitsme programmiga: Vabariigi Valitsuse ja peaministri tegevuse toetamine, Riigi rahandus, Halduspoliitika, Regionaalpoliitika, Finantspoliitika, Kodanikuühiskond ja Arhiivindus.

Eesmärgi saavutamise eest vastutavad riigisekretär, rahandusminister, riigihalduse minister, rahvastikuminister ja haridusminister.

Tulemusvaldkonna kohta ei ole koostatud arengukava.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Riigivalitsemise olulisemad väljakutsed on demograafilistest arengusuundumustest nagu elanikkonna vähenemine, vananemine ja linnastumine, tulenevad mõjud tööturul, ning mõjud regionaalsele tasakaalule. Trendid mõjutavad oluliselt nii halduspoliitikat kui ka regionaalpoliitikat, tuues kaasa vajaduse pidevalt vähendada valitsussektori töötajate arvu ning luua tasakaalustavaid meetmeid regionaalse kasvava ebavõrdsuse ütlustamiseks. Seetõttu on riik võtnud eesmärgiks hoida valitsussektori töötajate arvu alla 17,7% tööealisest elanikkonnast (20–64aastased) ja alla 18,9% tööhõivest (20–64aastased) ning valitsussektori kulude osakaal SKP-st alla 40%, et tagada sektorite vaheline mõistlik tasakaal.

Eesti omavalitsuste osakaal valitsussektori kuludes on poole väiksem (23%) kui meile eeskujuks olevates Põhjamaades (valdavalt 40% ja rohkem) või teistes OECD riikides. Haldusterritoriaalse reformi järel on järgmiseks oluliseks väljakutseks omavalitsuste otsustusõiguse suurendamine ja selleks riigilt kohalikule tasandile täiendavate ülesannete üleandmine. OECD uuringud⁸ on

⁸ OECD Regions at a Glance 2018, <https://read.oecd-ilibrary.org/governance/oecd-regions-and-cities-at-a-glance->

näidanud, et riigi jõukuse ning fiskaalse ja administratiivse detsentraliseerituse vahel valitseb selge positiivne seos.

Eesti võime seista vastu väliskeskonna võimalikele negatiivsetele mõjudele on kasvanud, riigi rahanduse seis on hea ning majanduspoliitiline raamistik on tugev. **Aastail 2016–2018 on Eesti majanduskasv püsinud üle kolme protsendi, ulatudes 2018. aastal 3,9 protsendini.** Aastatel 2020–2022 kasvab Eesti majandus prognooside kohaselt keskmiselt 2,8% aastas. Kasvu toetab võrdlemisi kiire ekspordi kasv, kuid ka sisenõudluse panus püsib tänu eratarbimise ja investeeringute kasvule stabiilne.

Tähelepanu all oleva rahapesu tõkestamise süsteemi keskseks väljakutseks on tulemusliku tõrjeraamistiku väljaarendamine, sealhulgas strateegilise analüüs ja seire võimekuse loomine, mis suudab muu hulgas piisavalt arvestada nii olemuslikest, ajaloolistest kui ka geograafilistest faktoritest tulenevate rahapesu riskidega. Rahapesu tõkestamise süsteem peab tasakaalukalt ent tulemuslikult suutma kohanduda ka Eesti uuskuvandist (digikuvand, e-residentsus jmt) ja prioriteetidest tulenevate uute võimalike rahapesualaste väljakutsetega.

2.4.1. Vabariigi Valitsuse ja peaministri toetamise programm

Programmi eesmärk:

Valitsuse üldeesmärgid on ellu viidud.

Tabel 11. Programmi mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019.a)	2020	2021	2022	2023
Valitsuse üldeesmärkide elluviimise edukus <i>Allikas: Riigikantselei</i>	Vabariigi Valitsusel on viis üldeesmärki ⁹	-	-	-	Valitsuse tegevusprogrammis 2019-2023 toodud üldeesmärgid on 2023. aastaks ellu viidud

Programmi eesmärgi saavutamise eest vastutab riigisekretär ning programmi viib ellu Riigikantselei.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

Vabariigi Valitsuse ja peaministri toetamisel üldeesmärkide saavutamiseks keskendutakse eelarvestrateegia perioodil valitsuse poliitika paremaks planeerimiseks ja koordineerimiseks koostamisel olevale strateegiale „Eesti 2035“.

[2018_reg_cit_glance-2018-en#page1](#); OECD Regional Outlook 2016.

⁹ Vabariigi Valitsuse seatud eesmärkide algatasmed on järgmised: Summaarne sündimuskordaja 1,59, laste absoluutne vaesuse määr 3,2%, suhteline vaesus 22,6%, absoluutne vaesus 3,4%, tootlikkus hõivatu kohta suhtena EL keskmisest 74,7%, tööhõives osalemine (20-64 a) 79,2, valitsussektori töötajate osakaal tööealises elanikkonnas (15-74 a) 11,9%, valitsussektori kulutuste osakaal SKPst 39,3%, sõjalise kaitse kulude osakaal SKPst, millele lisanduvad täiendavad Eesti kui vastuvõtja riigi kulud ja täiendava riigikaitseinvesteeringute programmi kulu 1,92%, Eestit turvaliseks riigiks pidavate elanike osakaal 94%, Eesti elanike valmisolek isiklikult kaitsetegevuses osaleda 54%

2.4.2. Riigi rahanduse programm

Programmi eesmärk:

Kestlik ja majandustsüklist tasakaalustav riigi rahandus.

Tabel 12. Programmi mõõdikud ja sihtasemed.

Mõõdik/Sihtase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon % SKPst <i>Allikas: Statistikaamet</i>	0,7	0,0	0,0	0,0	0,1
Valitsusektori tsüklilise eelarvepositsiooni muutuse vastavus majandustsüklike.	Protsükliline	Vastutükliline või neutraalne	Vastutükliline või neutraalne	Vastutükliline või neutraalne	Vastutükliline või neutraalne
Maksude osakaal SKPst, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	32,8	33,6	33,4	33,3	33,0
Valitsussektori kulude reaalkasv vastavalt Euroopa Komisjoni metodikale võrreldes potentsiaalse majanduskasvuga, % ¹⁰	2,2	<2,8	<2,8	<2,8	<2,8
Võlakoormuse osakaal SKPst, %	8,7%	<6,9%	<6,2%	<5,3%	<5,3%
Likviidsete finantsreservide osakaal SKPst, %	8,7%	>7,4%	>7,1%	>6,5%	>6,5%
Eesti makromajandus-likud näitajad on kooskõlas ELis makromajanduslike tasakaalustamatusteks identifitseerimiseks ja monitoorimiseks kokkulepidud <i>scoreboard</i> 'is toodud tasemetega või ei ületa neid ilma mõjuva põhjusteta. ¹¹	Mitte-kooskõlas näitajate arv on 0				
Eelarvepoliitika pikajaline jätkusuutlikkus (Euroopa Komisjoni hinnang) ¹²	Madala riskiga				

¹⁰ Metoodika kirjeldus Box 1.11 lk 52 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip075_en.pdf

¹¹ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/macroeconomic-imbalance-procedure/scoreboard_en

¹² Vastav tase tuuakse iga-aastases stabiilsusprogrammi hinnangus. Vt p 5 - https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/06_ee_2018_sp.pdf

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Töötatakse välja riigieelarve tulemusaruandluse ja -hindamise süsteem, mis koondab senise eelarve kulude seire, valdkonna arengukavade tulemusaruandluse, tõustamiskavad, riigi majandusaasta koondaruande ja pikaajalise mõjude hindamise. Selle alusel saab hinnata saavutatud tulemusi ja pikaajaliste eesmärkide saavutamise trende ning nõustada valitsust teadmispõhiste juhtimisotsuste tegemisel.
- Valmistatakse ette laiapõhjalise riigieelarve revisjoni läbi viimine.
- Tõustatakse riigi strategilise planeerimise raamistikku ja konsolideeritakse strategilised tulemusvaldkonnad senisest vähematesse strateegidokumentidesse.

2.4.3. Halduspoliitika programm

Programmi eesmärk:

Riigi haldusvõimekuse tõstmine - piiratud eelarvelistes tingimustes riighalduse kvaliteedi parandamine koos ressursside kasutamise tõhususe suurendamisega.

Tabel 13. Programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019.a)	2020	2021	2022	2023
Keskvalitsuse kulutuste osakaal SKPst. <i>Allikas: Eurostat</i>	33,5%	Ei kasva	Ei kasva	Ei kasva	Ei kasva
Keskvalitsuse osakaal tööelisest elanikkonnast (20-64)/keskvalitsuse osakaal tööhõivest (20-64) ¹³	6,8%/8,7%	Kuni 7%/kuni 9%	Kuni 7%/kuni 9%	Kuni 7%/kuni 9%	Kuni 7%/kuni 9%
Keskvalitsuse hüvitised töötajatele SKP-st ¹⁴ <i>Allikas: Eurostat</i>	6,5%	Ei kasva	Ei kasva	Ei kasva	Ei kasva

Halduspoliitika programm on jagunenud rahandus- ja riighalduse ministri portfellide vahel. Ministritel on ühine vastutus riigivara osakonna teemades (rahandusministri vastutusalas on osaluspoliitika, riighalduse ministri vastutusalas on muu riigivarapolitiika, sealhulgas kinnisvara ja omandireform), osaliselt palgapolitiikas ja Rahandusministeeriumi kesksete tugiteenuste teemades. Riighalduse ministri vastutusvaldkonnas on riighaldus ja personalipoliitika, riigihanete ja riigiabi teemad, riigihanete vaidlustuskomisjon, Riigi Tugiteenuste Keskuse tegevused ning Riigi Kinnisvara AS aktsionäri roll. Rahandusministri vastutusvaldkonnas on statistikaga seotud õigusloome ja poliitika kujundamine, Statistikaamet, Rahandusministeeriumi

¹³ Tööhõive (20-64): tööga hõivatu – isik, kes uuritaval perioodil töötas ja sai selle eest tasu kas palgatöötajana, ettevõtjana või vabakutselisenena; töötas otse tasuta pereettevõttes või oma talus; ajutiselt ei töötanud.

¹⁴ Hüvitised töötajatele koosnevad palgast ning tööandjate sotsiaalmaksetest https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Compensation_of_employees

Infotehnoloogia Keskus ning Eesti Energia AS, Eesti Loto AS ja Levira AS aktsionäri roll.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Koostatakse ja viiakse ellu riigireformi tegevuskava järgnevateks aastateks. Selle raames on olulisel kohal riigiametite konsolideerimine ning riigi arvestusteenuse konsolideerimise ja allikast sõltumatu ühtse toetuste rakendusteenuse kasutuselevõtu jätkamine Riigi Tugiteenuste Keskusesse.
- IKT valdkonnas analüüsitsakse arvutitöökoha baasteenuste riigiülest konsolideerimisvõimalust ning töötatakse välja toimiv mudel arvutitöökoha baasteenuse konsolideerimiseks.
- Andmehalduse valdkonnas alustatakse personaliseeritud statistika ja andmeallikate pakkumisega tarbijatele.

2.4.4. Regionaalpoliitika programm

Programmi eesmärk:

Inimestel on igas toimepiirkonnas kätesaadavad tasuvad töökohad, kvaliteetsed teenused ja mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.

Tabel 14. Programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Harju maakonna elanike osakaal Eesti rahvaarvust (%) ¹⁵ <i>Allikas: Statistikaamet</i>	44,5% (prognoos 44,0%)	=<44,7%	=<45,0%	=<45,1%	=<45,4%
Väljaspool Harju maakonda loodud SKP osakaal Eesti SKPst (%) ¹⁶ <i>Allikas: Statistikaamet</i>	36,3%	>=36%	>=36%	>=36%	>=36%
Kinnisvara hindade regionaalne erinevus (Harju-, Tartu-, Pärnumaa vs ülejäänud Eesti keskmine, kordades) ¹⁷ <i>Allikas: Maa-amet</i>	4,9	=<5,0	=<5,0	=<5,0	=<5,0

¹⁵ Allikas: Statistikaamet RV028U ja RV092. Sihttase näitab prognoosiga võrrelduna tagasihoidlikumat sisserändet Harjumaale.

¹⁶ Allikas: Statistikaamet RAA0050. Sihttase näitab teiste maakondade panuse kahanemise pidurdamist.

¹⁷ Allikas: Maa-amet, korteriomandite (eluruumide) tehinguandmed, keskmine tehingu hind (eur/m2). Sihttase näitab regionaalsete erinevuste kasvu pidurdamist.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Elukeskkonnaga rahulolu haldusüksuste tasandil (mõõdik alates 2020)		Suurenemine algtasemest	Suurenemine algtasemest	Suurenemine algtasemest	Suurenemine algtasemest
Elukeskkonnaga rahulolu piirkondlikud erinevused (mõõdik alates 2020)		Vähenedmine algtasemest	Vähenedmine algtasemest	Vähenedmine algtasemest	Vähenedmine algtasemest
Kohalike omavalitsuste kulude osakaal avaliku sektori kuludest <i>Allikas: OECD</i>	23%	≥23%	≥23%	≥23%	≥23%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Analüüs ja ettepanekud detsentraliseerimise toetamiseks, kohalike omavalitsuste rahastamise põhimõtete muutmiseks ning kohalike omavalitsuste rolli suurendamiseks kohaliku ettevõtluskeskkonna arendamisel. OECD uuringud¹⁸ on näidanud, et riigi jõukuse ning fiskaalse ja administratiivse detsentraliseerituse vahel valitseb selge positiivne seos.
- Analüüs ja ettepanekud omavalitsustele ühiste ülesannete täitmise toetamiseks ja üleandmiseks koos finantseerimisega, et läbi koostöö saavutada paremaid teenuseid kohalikele elanikele.
- Mereala planeeringu kehtestamine, mille eesmärgiks on ühtselt määratleda Eesti mereala kasutamise põhimõtted ja tingimused ning ühtse üleriigilise planeeringute registri loomine.

2.4.5. Finantspoliitika programm

Programmi eesmärk:

Konkurentsivõimeline ja usaldusväärne ettevõtlus- ja finantskeskkond.

Tabel 15. Programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Kapitalituru maht (börs, ühisrahastus, muu pangandusväline finantsvahendus, v.a pensionifondid ja kindlustus) SKP-sse	21% SKP-st	Suurem kui 23% SKP-st	Suurem kui 23% SKP-st	Suurem kui 25% SKP-st	Suurem kui 25% SKP-st
Finants- ja kindlustustegevuse osatähtsus SKP lisandväärtuses	3,8% (2017. a)			Suurem kui 3,5%	

¹⁸ OECD Regions at a Glance 2018, https://read.oecd-ilibrary.org/governance/oecd-regions-and-cities-at-a-glance-2018/reg_cit_glance-2018-en#page1; OECD Regional Outlook 2016.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Eraisikute netofinantsvara (finantsvara – finantskohustused) suhe SKP-sse	9,7% (2017.a)	Suurem kui 10%	Suurem kui 10%	Suurem kui 11%	Suurem kui 12%
II samba fondide pikaajaline reaaltootlus (20 aasta libisev keskmene on võrdne või ületab 2%)	Ei (0,3%)	Ei	Jah	Jah	Jah
Baseli rahapesuvastase võtluse indeks (koht riikide edetabelis on esikümnes)	Jah (2)	Jah	Jah	Jah	Jah
Aruandlus- ja auditeerimisstandardite kõrge kvaliteet (koht edetabelis on 30. või kõrgem) (The Global Competitiveness Report)	Jah (28)	Jah	Jah	Jah	Jah
Pankadevaheline konkurents					
- eluasemelaenude intressimäär	2,4%		Väiksem kui 3%		
- reaalsektori ettevõtjatele antud pikaajaliste laenude intressimäär	2,0%		Väiksem kui 3%		

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Rahapesu ja terrorismi rahastamise alase riigisisese riskihinnangu läbiviimine ning Moneyval'i vastavasisulise hindamine. Rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud tegevuste ja riskide paremaks mõistmiseks ja adresseerimiseks strateegilise seire ja analüüs võimekuse väljaarendamine.
- Pensioni II samba reformi ettevalmistamine ja elluviimine. Samaaegselt analüüs ja ettepanekud tööandja poolt töötajatele pensioni kogumise võimaluste soodustamiseks, sh soodustingimustel vanaduspensionide seaduse ja väljateenitud aastate pensionide reformimiseks.

2.4.6. Kodanikuühiskonna programm

Programmi eesmärk:

Tegutsemisvõimekad kodanikuühendused ning ühiskondlikult aktiivsed elanikud.

Tabel 16. Kodanikuühiskonna programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Kodanikuühenduste osakaal, kes saavad toetust kolmest või enamast rahastamisallikast, % <i>Allikas: Kodanikuühiskonna arengukava mõjuanalüüs</i>	33	45	45	45	45
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr, % <i>Allikas: Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018</i>	49	36	36	36	36
Eesti kodanikuühenduste üldine elujõullus, % <i>Allikas: Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuur (USAID)</i>	2,1	1,9	1,9	1,9	1,9

Programmi eesmärgi saavutamise eest vastutab rahvastikuminister ja programmi viib ellu Siseministeerium.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Arendatakse strateegilise partnerluse koostöövormi, kus ministeerium, allasutus või kohalik omavalitsus rahastab pikemaajaliselt vabaühendust, mis panustab vastava valdkonna arengusse või pakub kokkulepitavat teenust.
- Korrastatakse vabaühenduste rahastamist. Vabaühenduste toetamise juures on oluline, et rahastus oleks läbipaistev, mõjus, ligipääsetav ja mitte üleliia suure halduskoormusega.
- Pööratakse suuremat tähelepanu eakate ja noorte kaasamisele vabatahtlikku tegevusse, et pakkuda neile kooskäimisvõimalust ja võimalust aktiivsena püsida.
- Jätkatakse projektikonkursside ja taotlusvoorude korraldamisega, et aidata kaasa kodanikuühenduste üldise elujõulisse parandamisele.

2.4.7. Arhiivindusprogramm

Programmi eesmärk:

Ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine.

Tabel 17. Arhiivindusprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018)	2020	2021	2022	2023
Arhiivimoodustajate (asutuste) arv, kes on Rahvusarhiivile üle andnud digitaalarhivaale. ¹⁹ <i>Allikas: Rahvusarhiiv</i>	9		Täpsustub 2019		
Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal Rahvusarhiivis, % Koguhulk 2018 lõpu seisuga 9 493 598 arhivaali. <i>Allikas: Rahvusarhiiv</i>	89	89	89	89	89
Arhivaalide kättesaadavus veebis, miljonit kujutist. <i>Allikas: Rahvusarhiiv</i>	19,5	20,5	20,5	20,5	20,5

Programmi eesmärgi saavutamise eest vastutab haridusminister ning programmi viib ellu Haridus- ja Teadusministeerium ning Rahvusarhiiv.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

Riigi eelarvestrateegia perioodil keskendutakse arhiiviväärtusliku digitaalse teabe kogumise ja digitaalsele arhiiviainasele juurdepääsu tagamisele eesmärgiga kindlustada erinevat tüüpi digitaalsete arhivaalide kättesaadavus ja tagada arhiiviväärtusliku teabe säilimine.

¹⁹ Seni kasutatud mõõdik „Arhiivimoodustajate (avalikke ülesandeid täitvad asutused, kelle tegevuse käigus võib tekkida arhiiviväärtusega dokumente) osakaal, kelle põhitegevuse dokumendid on hinnatud, %“ on arhiivindusprogrammist edaspidi eemaldatud, kuna ülesanne on täidetud (tulemus 100% lähistel). Lisatud on uus mõõdik, mille jälgimine parandab arhiivipedagoogiliste tegevuste tõhusust Rahvusarhiivis.

2.5. Õiguskord

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Õiguskindel, hästitoimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitssüsteemiga riik.

Tabel 18. Õiguskord tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihtasemed.

Mõõdik/Sihtase*	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Transparency International korruptsiooni tajumise indeksi värtus ²⁰	73	≥71	≥71	≥73	≥73
Viimase 12 kuu jooksul kuriteoohvriks langenud elanike osakaal, %*	6%	<6%	<6%	<5%	<5%
Tõhusam õigusemõistmine kohtumenetluses (menetluse kestvus ja jõudlus)*	Enamikes I ja II astme kohtutes on ajade lahendamise jõudlus positiivne või sellele lähedane. Üle aasta kestvate menetluste osakaal kohtutes on kuni 15% menetluses olevatest asjadest	Kõigis kohtutes ning menetlusliikides on kohtuasjade lahendamise jõudlus positiivne, mitte üheski maakohtus, halduskohtus ega teises kohtuastmes apellatsioonmenetlused ei kesta reeglina kauem kui 365 päeva			
World Justice Project õigusriigi indeks ²¹	0,81 (2019.a)	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81
Vägivaldse ründe tagajärvel hukkunuid*	26	<25	<25	<25	<25
Alaealise kannatanuga ja alaealise kahtlustatavaga kriminaalasja kohtueelse menetluse pikkus*	Kannatanuga: 6,3 kuud Kahtlustatavaga: 2,9 kuud	Kannatanuga: alla 6 kuu Kahtlustatavaga: alla 2,5 kuu			

*Mõõdikute allikas: Justitsministeerium

Õiguskord tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud üks programm: Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Justitsministeerium.

Õiguskord tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud järgnevates arengukavades: Õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030 (eelnõu)²², Kriminaalpoliitika

²⁰ <http://www.transparency.ee/>

²¹ <https://worldjusticeproject.org/our-work/research-and-data/wjp-rule-of-law-index-2019>

²² <https://www.just.ee/et/oiguspoliitika-pohialused-2030>

põhialused aastani 2030 (eelnõu)²³ ning Esimese ja teise astme kohtute arengukava 2020-2023²⁴.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Õiguspoliitiline suund peab püüdelema selle poole, et Eesti õiguskeskkond oleks ühelt poolt nüüdisaegne, paindlik, atraktiivne, bürokraatiat vähendav ja majanduse konkurentsivõimet tagav ning teiselt poolt isikute õigustega arvestav ja põhiseaduspärase:

- **Riigi paindlikum toimimine** - 1990. aastal haldusõiguse üldosa reform ning 2014. aastal Vabariigi Valitsuse töökorralduse muutmine; vaja veel optimeerida haldusorganite tööd ja lihtsustada isikute suhtlust riigiga (arvestades isikute eraelu kaitset ja andmekaitset).
- **Õigusloome kvaliteet ja mahu vähendamine** - Erinevate ülevaadete²⁵ pinnalt ei tundu olevat õigusloome maht oluliselt vähenenud; vaja järjepidevalt nõuda enne eelnõu koostamist põhjalikku analüysi (2017.a eelnes üksnes neljandikule eelnõudest).
- **Erinevad eraõiguse ja isikute eraelu puudutavad valdkonnad** – läbinud alates Eesti taasiseseisvumisest uuendusi; vaja veel kaasajastada: 1) eraõiguslikud toimingud ning õiguste ja kohustuste realiseerimine üldjuhul ilma riigi sekkumiseta; 2) inim- ja põhiõigusi kaitsev, arusaadavam, mugavam ja nutikaid digimaailma võimalusi kasutav õiguskeskkond; 3) rõhk ennetusel ja toetusel ning Patendiameti, Konkurentsiameti ning Andmekaitse Inspeksiioni suutlikkuse ja võimekuse suurendamisel.

Kriminaalpoliitika eesmärk on teadmistest ja mõjude hindamisest lähtuvalt ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt tagades ühelt poolt ohvrite vajadused ning teiselt poolt toetades õigusrikuja naasmist õiguskuulekale teele:

- **Riiklikult juhitud kuritegevuse ennetamine ning sellest tuleneva kahju vähendamine** - kriminaaljustiitssüsteem üksi ei suuda; edu eelduseks tervishoiu-, haridus- ja sotsiaal-, kultuuri- ja spordisüsteemide koostöö (nt ravi ja nõustamine sõltlastest õigusrikkujatele, koolikiusamisvastased programmid, huvi- ja spordiringid).
- **Kuritegevuse vähendamine** – kuritegevuse määr viimase 15 aasta jooksul poole võrra vähenenud (eelkõige varguste arvelt); hea positsioon turvalisuse ning politsei usalduse kategoorias²⁶; kehvem olukord vangide ja tapmiste (suhtarvult viimaste hulgas), noorte õigusrikkumiste (kuigi seitsme aastaga vähenenud ja jõudnud 1000 piirimaile) ja vaimse tervise häiretega õigusrikkujate arvude ning korduvkuritegevuse määra osas.
- **Kriminaalkaristus** - kaldu pika vangistuse suunas (79% on tingimisi või täielik vangistus); peaks keskenduma vabanemisjärgse õiguskuulekuse võimekuse arendamisele läbi kogukondlike karistuste, taastava õiguse laialdase kasutamise, vangistuse sisu ja vabanemisjärgse tugi- ja majutusteenuse.
- **Rakendusasutused** - Prokuratuuri, Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi, vanglate ning kriminaalhoolduse suutlikkuse ja võimekuse kasv.

Ühiskonna muutused ja isiku suurenevad ootused nõuavad ka **õiguste jõustamisel** teistsuguseid

²³ <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika-arengusuunad/kriminaalpoliitika-pohialused-aastani-2030-eelnou>

²⁴ <https://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/eesti-kohtususteem>

²⁵ www.just.ee/oma

²⁶ Eurobarometer 464b. 2017. Europeans' attitudes towards security.

lahendusi, et õigusprobleemidele kiire kuid ka kvaliteetne lahenduse leida:

- **Õigusteenused** – ühiskonna liikmete rahulolu tagamiseks kättesaadavam ja tõhusam õigusabi ning vandetölkide, kohtutäiturite, advokaatide, notarite, patendivolinike, pankrotihaldurite teenus.
- **Tõhus ja õiglane kohtupidamine** - Euroopa lihtsaima ülesehitusega kohtusüsteem (puuduvad erikohtud); alates 2006. aastast peamiselt tööpiirkondade ühendamisega seonduvad muudatused; tulenevalt ühiskondliku olukorra muutumisest ja inimeste ümberpaiknemisest (nt 2017. a on elanike arv võrreldes 2006. a väiksem kõigis maakondades, v.a Harju maakond)²⁷ vaja mõelda kohtupidamise paindlikumaks ja menetlusosalistele vähemkoormavaks muutmisele: 1) kohtunike spetsialiseerumine, 2) tugiteenuste edasine tsentraliseerimine; 3) digilahenduste edasiarendamine.

Kõige eeltoodu saavutamist toetab läbivalt **rahvusvaheline koostöö** ja **tehnoloogilised lahendused**:

- **Rahvusvahelise koostöö aina suurenev roll** - eriti Euroopa Liidu tasandil ühtsete reeglite kokkuleppimine ja teistega läbiproovitud lahenduste osas kogemuste jagamine.
- **Digitaalsed lahendused** - ohuks infosüsteemide arenduste takerdumine, protsesside aeglustumine ning kasutajasõbralikkuse ja ajakohasuse puudumine; oluline arendada maksimaalselt töövoogusid tõhustavaid tehnoloogilisi võimalusi.

2.5.1. Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum

Programmi eesmärk:

Luua tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks ning vähendada õigusrikkumisi ja nende läbi tekitatud kahju.

Tabel 19. Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Koht Maailma vabaduse edetabelis ²⁸	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“
Eesti konkurentsivõime positsioon ²⁹	32	30	29	28	27
Inimeste hulk, kes tunneb end oma kodukandis pärast pimeda saabumist turvaliselt ³⁰	76%	>77%	>77%	>79%	>79%

²⁷ <http://andmebaas.stat.ee/index.aspx?DatasetCode=RV0291>

²⁸ <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019>

²⁹ <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/>

³⁰ https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ovu_2010-2018.pdf

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Tõhusa valitsemise tagamine rakendades digitaalset „õiguskaart“ kogu justiitssüsteemi ulatuses ning muutes riigi institutsionaalset toimivust paremaks ja paindlikumaks.
- Teaduspõhise majanduse toetamine arendades ettevõtluskeskkonda läbi nüüdisaegse, atraktiivse ja majanduse konkurentsivõimet tagava keskkonna.
- Sidusa ühiskonna loomine võimaldades abivajajatele mõistlikku ja õigeaegset ligipääsu jõukohasele ja kvaliteetsele õigusabile läbi süsteemi tõhustamise ning jätkusuutlikkuse ja läbipaistvuse tõstmise.
- Sõltumatu, kvaliteetse ja kätesaadava õigusemõistmise tagamine läbi kohtupidamise ressursi jõudluse suurendamise ning kohtupidamise paindlikumaks ja tõhusamaks muutmise.
- Ühiskonna õiguskuulekuse ja turvalisuse suurendamine ühelt poolt ennetades õigusrikkumisi ja teiselt poolt tegeledes nende tagajärgedega.

2.6.Põllumajandus ja kalandus

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Eesti puhas toit on teadlike tarbijate poolt eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukondade elujõud kasvab.

Tabel 20. Põllumajanduse ja kalanduse tulemusvaldkonna mõõdikud ja siittasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Põllumajanduse ja kalanduse lisandväärthus hõivatu kohta, € <i>Allikas: Statistikaamet</i>	12 264	12 509	12 754	12 999	13 244
Toidukaupade eksporti ja impordi väwärtuse suhe, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	0,74	0,75	0,76	0,77	0,78
Tarbija kindluse indeks <i>Allikas: Maaeluministeerium</i>	täpsustub	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Maapiirkonna elanike vanuses 20–64 tööhõive määr, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	76,1	76,3	76,5	76,7	76,9
Keskonnasõbralikult majandatava maa osakaal, (%) <i>Allikas: PRIA</i>	80	80	80	80	80
Heas seisus kalavarud, % <i>Allikas: Keskonnaministeerium</i>	50	50	52	53	60

Põllumajanduse ja kalanduse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kaks programmi. Põllumajanduse, toidu ja maaelu programmi tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Maaeluministeerium. Kalanduse programmi tegevuste ja rahaliste vahendite eest vastutab Maaeluministeerium koostöös Keskkonnaministeeriumiga.

Koostamisel on põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030³¹, milles lepitakse kokku põllumajanduse ja kalanduse tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Põllumajanduse, kalanduse ja toiduainetööstuse sektoritel on Eesti majanduses oluline roll, sest just nendest valdkondadest tuleb toit meie lauale. Nimetatud sektorid annavad ~5% Eestis loodud lisandväärtusest ning seal töötab ~6% hõivatutest.

Eestis on põllumajandusmaad umbes miljon hektarit, pea kogu põllumajandusmaa on seotud nõuetele vastavuse süsteemiga. Keskkonnahoio täiendavaks tagamiseks soodustatakse põllumajanduses keskkonnasäästlike majandamisviisiide kasutuselevõttu ja jätkuvat kasutamist, muuhulgas Euroopa Liidu Ühise põllumajanduspoliitika toetuste abiga. Mahepõllumajandusliku maa pind moodustas 2018. a vörreldes üle 210 000 hektari, vörreldes 2017. aastaga oli suurenemine üle 10 000 ha ning mahepõllu-majandustootjate arv suurennes 61 võrra ehk 4%.

Eestis toodetava ja tarbitava, sh sisse- ja väljaveetava toidu usaldusväärsuse hoidmine eeldab pidevat järelevalve kohanemist uute riskidega ning tarbija teadlikkuse tõusu. Toidu- ja söödaohutuse ning eksportturgude avamise ja avatuna hoidmise tagamise eelduseks on süsteemne riskihindamisel põhinev tõhus järelevalvesüsteem, mille saavutamiseks on tarvis laiendada tegevusi olemasolevate ja uute riskidega sh ravimite kasutamisega seotud antimikroobsetest resistentsusest (AMR), toidust, söödast ning loomataudidest tulenevate ohtude maandamiseks.

Maapiirkonnas elab ja tegutseb pea kolmandik Eesti elanikkonnast. Maapiirkond pakub tööd 24%-le koguhõives osalejale, so 162 000 inimesele, kellega 71% on maa- ja 29% linnapiirkonna elanikud. Põllu-, metsamajanduses ja kalanduses oli 2018. aastal hõivatud 21 500 inimest ehk aastases vörndluses 3,6% vähem. Kui linnapiirkonnas 20–40 aastaste elanike arvu osatähtsus vanusegruppi üldarvus kasvab, siis maapiirkonnas see kahaneb, tööturult vanuse tõttu välja langevate inimeste arv on maapiirkonnas suurem kui sinna sisenevate noorte arv. Maaelu kestliku arengu tagamisel on võetud prioriteetideks ettevõtluse mitmekesisuse tagamine, uute atraktiivsete töökohtade loomine ning lisandväärtust loovate tegevuste ja valdkondade (nt biomajandus, ringmajandus, ökoturism, innovaatilised tootmisviisid, väärindatud toodete eksport jne) edendamine, noored ja põlvkondade vahetus.

Kalamajanduse konkurentsivõime edendamisel on peamiseks instrumendiks Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi rakenduskava 2014–2020 elluviimine, mille ligikaudu 129 miljoni suurusest eelarvest on 2018. aasta lõpu seisuga määratud toetust 52,5% ja toetusena välja makstud 27,6% eelarvest. Rakenduskava elluviimisel on peamine rôhk kalapüügi- ja vesiviljelustoodetele lisandväärtuse andmise, kalandussektoriettevõtete energia- ja ressursisäästlikkuse toetamisel ja rannakalanduse arendamisel.

---

³¹ <https://www.agri.ee/et/põllumajanduse-ja-kalanduse-valdkonna-arengukava-aastani-2030>

2.6.1. Põllumajanduse, toidu ja maaelu programm

Programmi eesmärk:

Tark ja kestlik põllumajandus, toidutootmine ja maaelu ning ohutu toit ja hoitud keskkond

Tabel 21. Põllumajanduse, toidu ja maaelu mõõdikud ja sihtasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018.a)	2020	2021	2022	2023
Kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala, ha <i>Allikas: Statistikaamet</i>	1 001 402	1 001 402	1 001 402	1 001 500	1 001 500
Toiduohutuse baromeeter <i>Allikas: Maaeluministeerium</i>	täpsustub	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab
Toiduainetööstuse lisandväärustus hõivatu kohta võrreldes EL keskmisega, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	50	51	52	52	53
Põllumajandustootjate lisandväärustuse osatähtsus kogu tarneahela lisandväärustuses, % <i>Allikas: Eurostat</i>	28	31	32	33	35
Maapiirkonnas elavate noorte vanuses 21–40 osatähtsus sama vanusegruppi noorte üldarvus, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	27,95	27,95	27,95	27,95	27,95

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Suurema ja stabiilsema eksporditulu tagamiseks on vajalik senisest enam tegeleda tooraine kohapealse väärindamisega. Ekspordi edendamiseks on vajalik jätkata eksporditurgude avatuna hoidmiseks vajalikke tegevusi ning leida võimalusi uute turgude avamiseks.
- Mikroobide resistentsus (AMR) mikroobivastaste ravimite suhtes on muutunud üheks inim- ja veterinaarmeditsiini tõsiseimaks ohuks. AMR vähendamiseks tõhustatakse järelevalvet veterinaarseks otstarbekks kasutatavate ravimite ja ravimsöötade kasutuse üle, tõstetakse veterinaararstide, loomapidajate, ravimsööda käitlejate ja toidukäitlejate teadlikkust antibiootikumide kasutamisest ning jätkatakse AMRi seire ning teadus- ja rakendusuuringutega. AMR suurendab nii inimeste kui ka loomade haigestumust ja suremust ning tõstab tervishoiuga kaasnevaid kulusid.
- Toidusektori ekspordi edendamiseks 32 ja väärindatud kaupade ekspordi suurendamiseks jätkatakse eksporditurgude avatuna hoidmiseks vajalikke tegevusi. Samuti jätkatakse ettevõtjatele kontaktürituste korraldamist ning välismessidel osalemise toetamist.
- Mahepõllumajanduse arendamiseks jätkatakse rahvusvaheliselt tuntud ja tunnustatud levinumate mahestandardite kasutamise soodustamist ja sobivaima lahenduse väljatöötamist

³² „Eesti toidusektori ekspordi edendamise tegevuskava 2019–2022“

sertifitseerimise korraldamiseks Eestis. Põllumajandusamet ning Veterinaar- ja Toiduamet jätkavad mahepõllumajanduse tõhusa järelevalve teostamist.

- Valdkonna teadustoe tagamiseks jätkatakse hästi toimiva valdkondliku rakendusuuringute programmiga, sordiaretuse programmiga ning põllumajandus-kultuuride geneetilise ressursi kogumise ja säilitamise programmiga.

2.6.2. Kalanduse programm

Programmi eesmärk:

Kestlik kalandus, mis tagab sektori konkurentsivõime ning kalavarude säastliku majandamise.

Tabel 22. Kalanduse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2017.a)	2020	2021	2022	2023
Heas seisus varud, % <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	50	50	52	53	60
Lisandväärtus töötaja kohta ettevõtetes, mis tegelevad kalandusega (kutseline kalapüük, vesiviljelus ja kala töötlemine), € <i>Allikas: Statistikaamet</i>	24 593	24 800	24 900	25 000	25 100
Töökohtade arv ettevõtetes, mis tegelevad kalandusega (kutseline kalapüük, vesiviljelus ja kala töötlemine), € <i>Allikas: Statistikaamet</i>	2 049	2 052	2 052	2 054	2 054

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärikide täitmiseks

- Merevesiviljeluse arenguks tingimuste loomine. Vesiviljeluses soovitatav toodangu kasvu saame oodata eelkõige merevesiviljeluse käivitamise arvelt. Selleks, et merevesiviljeluse areng ei tooks kaasa olulist negatiivset mõju merekeskkonnale, on vajalik välja töötada ja rakendada merevesiviljeluse arengut võimaldavad keskkonna leevendus- ja kompensatsioonimeetmed.
- Kutselise kalapüügi lubade taotlemise ja kalapüügiga seonduvate andmete esitamise lihtsustamiseks ettevõtjatele juurutatakse andmete esitamiseks elektroonilised lahendused. Tänapäevaste infotehnoloogiliste lahenduste ja elektroonilise andmevahetuse parendamise toel väheneb ettevõtjate ja kalandus-administratsiooni halduskoormus, paraneb andmete kvaliteet ja ühtlasi muutub tõhusamaks ka järelevalve ebaseadusliku tegevuse üle.
- Vee-elusressursside väärindamisel väärtsahelas kõrgema lisandväärtusega toodete tootmise soodustamine. Majanduslikult elujõulisema ja konkurentsivõimelisema kalandussektori arenguks on jätkuvalt vajalik pöörata tähelepanu lisandväärtuse kasvule läbi tootearenduse ja tehnoloogilise võimekuse suurendamise, mis tagab kohalike ja seni kasutamata vee-elusressursside (sh töötlemisjääkide) efektiivsema kasutamise. Vee-elusressursside väärindamiseks uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamisel jätkatakse ettevõtete koostöö toetamist teadus- ja arendusasutustega, sh rahvusvaheliselt.

- Ranna- ja siseveekogude püügisektori konkurentsivõime tõstmiseks edendatakse ühistegevust püütud saagile lisandväärtuse andmisel ja toodangu turustamisel, mis Läänemere traalpüügisektoris toimib juba praegu hästi selleks loodud tootjaorganisatsioonide toel. Kogukonna juhitud kohalikul arengul põhinev lähenemine edendab kalurite omavahelist koostööd ja ühistegevust nii sektori sees kui ka laiemalt kalanduspoliitika kujundamisel. Vesiviljesussektoris, kus on suur killustatus ja huvide lahknevus väikese toodangumahuga toodete ja tootmisviiside vahel, on ühistegevuse soodustamine üks peamisi tegureid sektori elujõu ja konkurentsivõime tagamiseks.
- Töötatakse välja riiklik vesiviljeluse tauditörjeprogramm kalahaiguste tõrjumiseks ja seireks. Tauditörjeprogrammiga saavutatav taudivaba staatus loob ettevõtjatele paremad tingimused kauplemiseks.
- Kalavaru seisundi parandamine, sh rändetee avamine, kudealade taastamine, kalapüügi vahendite piirarvude vastavusse viimine püügivõimalustega (vähendamine).
- Järelevalve tõhustamine ebaseadusliku kalapüügi vähendamiseks – elektrooniliste vahendite efektiivsem kasutamine (elektrooniline püügipäevik/PERK, GPS kasutuse laiendamine talvel Peipsil, raja ja vormikaamerate lubamine ja tõendina kasutamise võimaldamine); menetluse lihtsustamine väiksemate rikkumiste korral.

2.7.Tervis

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Eesti inimeste tervena elatud eluiga on kasvanud.

Tabel 23. Tervise tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Oodatav eluiga (mehed ja naised eraldi), aastates <i>Allikas: Statistikaamet</i>	Mehed 73,7 Naised 82,3 (2017. a)	Mehed 75 Naised 84	Mehed 75 Naised 84	Mehed 75 Naised 84	Mehed 75 Naised 84
Tervena (piiranguteta) elatud eluiga sünnimomendil (mehed ja naised eraldi), aastates <i>Allikas: Statistikaamet</i>	Mehed 54,5 Naised 59 (2017. a)	Mehed 60 Naised 65	Mehed 60 Naised 65	Mehed 60 Naised 65	Mehed 60 Naised 65

Tervise tulemusvaldkonna programmid: Keskkonnatervise programm, Terviseriskide programm ja Tervishoiusüsteemi programm on koostatud Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020³³ elluviimiseks ja eesmärikide saavutamiseks. Programmid keskenduvad keskkonnatervise

³³ Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020 <https://www.sm.ee/et/rahvastiku-tervise-arengukava-2009-2020>

edendamisele, ebasoovitava tervisemõju ja riskikäitumise vähendamisele ning seeläbi rahvastiku tervisenäitajate parandamisele ning ühiskonna ootustele ja vajadustele vastavate kvaliteetsete tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamisele.

Programmide eesmärkide saavutamise, tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Sotsiaalministeerium kootöös valitsemisala erinevate asutustega.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Eesti inimeste eluiga on viimastel kümnenditel oluliselt piknenud, kuid jäab endiselt alla EL-i keskmisele (2017. aastal Eestis 78,4 ja EL-is 80,9 eluaastat). Krooniliste haigete osakaalu suurenemine elanikkonnas on pidurdanud tervena elatud eluea pikinemist – see näitaja on üks kehvemaid EL-i riikide hulgas (2016. aastal Eesti naistel 59,0 ja meestel 54,4 ning EL-is vastavalt 64,2 ja 63,5 eluaastat). Endiselt on suur välditavate varaste surmade arv ja riskikäitumisest tulenev tervisekadu.

Tervena elatud ja eeldatava eluea pikendamiseks on vajalik tagada toimiv tervisesüsteem sealhulgas tuleb tagada elanike vajadustele vastavate raviteenuste kättesaadavus, vähendada ebasoovitavat tervisemõju ja riskikäitumist ning tervist otseselt või kaudselt mõjutavate keskkonnategurite mõju. Aastateks 2020–2030 on koostamisel uus rahvastiku tervise arengukava, mille eesmärgiks on hoida ja parandada Eesti inimeste vaimset ja füüsилist tervist, pikendada eeldatavat ja tervena elatud eluiga enneaegse suremuse ja haigestumise vähendamise kaudu ning vähendada ebavõrdsust eri rahvastikurühmade vahel.

Tervishoiuvaldkonnas on lahendamist vajavatels kitsaskohtadeks vajadus optimeerida haiglavõrku, tugevdada esmatasandi tervishoidu ja kindlustada süsteem tervishoiutöötajatega. Esma tasandi tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks on investeeritud esmatasandi tervisekeskuste rajamisse ja praeguseks on kaetud kõik maakonnakeskused. Uutes esmatasandi tervisekeskustes töötavad perearsti ja -õe kõrval füsioterapeut, koduõde ja ämmaemand ning vajaduse korral ka teised spetsialistid.

Tervisliku eluviisi soodustamiseks ja riskikäitumise vähendamiseks eri eluvaldkondade esindajatega koostöös ellu viia abinõud terviseteadlikkuse ja tervist toetava keskkonna kujundamiseks. Tuleb suurendada vaimset heaolu ning kehalist aktiivsust soodustavate võimalust ja täisväärtusliku toidu kättesaadavust, vähendada füüsилist ja psüühilist sõltuvust tekitavate ainete kättesaadavust ja nõudlust nende järele ning soodustada turvalist käitumist olmes ja vaba aja veetmisel.

Hinnanguliselt on kuni kolmandik rahvastiku tervisekaotusesest otseselt seotud elukeskkonnast tulenevate teguritega, mistõttu on oluline pöörata tähelepanu keskkonna ohuteguritele, nendest põhjustatud riskide hindamisele ja juhtimisele. Keskkonna ohuteguritest tulenevate probleemide ennetamiseks ja avaldunud mõjude ohjamiseks on oluline koostöö erinevate sektorite vahel.

2.7.1. Keskkonnatervise programm

Programmi eesmärk:

Elukeskkonnast tulenevad terviseriskid on vähenenud.

Tabel 24. Keskkonnatervise programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
2-aastaste laste hõlmatus leetrid-mumps-punetised (MMR) immuniseerimisega ³⁴ <i>Allikas: Terviseamet</i>	92,9% (2018. a)	95%	95%	95%	95%
Immuniseerimiskavas näidatud sihtrühmas vaktsineeritud olevate isikute osakaal ³⁵ <i>Allikas: Terviseamet</i>	93,3% (2018. a)	95%	95%	95%	95%
Ühisveevärgi joogiveega varustatud elanikkonna osakaal <i>Allikas: Terviseamet</i>	88,9% (2017. a)	91%	92%	93%	93%
Koolide vastavus valgustatuse nõuetele <i>Allikas: Terviseamet</i>	96% (2018. a)	97%	97%	99%	99%
Nõuetele vastavaid kemikaale turustavate ettevõtjate osakaal kontrollitud ettevõtjate arvust <i>Allikas: Terviseamet</i>	54% (2016. a)	56%	57%	58%	58%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Nüüdisajastatakse terviklikult rahvatervise valdkonna, sh keskkonnast tulenevate terviseriskide hindamise ja nende maandamise meetmete ja tegevuste süsteem ning täpsustakse vastutused selle arendamisel. Selleks uuendatakse rahvastiku tervise arengukava perioodiks 2020-2030 ning viiakse lõpuni uus rahvatervise seadus ja selle alamaktide menetlus. Juurutatakse muudatused valdkonna praktikasse, parandades alusandmete kogumist (biomonitooring) ja kasutatavaid metoodikaid ning parendatakse elanikkonnale terviseriskide alase info kätesaadavust.
- Oluliseks eesmärgiks on hoida ära vaktsiinvälditavad nakkushaiguste puhangud ja vähendada ravikulusid. Selleks on vajalik tõsta elanikkonna vaktsineerimisega hõlmastust ja ohjata vaktsineerimise osas kõhklejate osakaalu suurenemist.

³⁴ Mõõdik näitab leetrid-mumps-punetised (MMR) vaktsiiniga immuniseeritud 2-aastaste laste osakaalu.

³⁵ 2-aastaste laste hõlmatus immuniseerimiskava 6 vaktsiiniga (erinevate vaktsiinidega hõlmatuse keskmise näitaja)

- Nüüdisajastatakse kemikaalide arvestuse kord ja koostöös partneritega töötatakse välja ja rakendatakse digitaalse kemikaalide arvestuse kord. Sellega vähendatakse ettevõtete halduskoormust ja tehakse ühtsed andmed kätesaadavaks poliitikakujundajatele ning järelevalvele.
- Koostöös partneritega koostatakse ning viiakse ellu antimikroobse resistentsuse ohjamiseks valdkondadeülene, mille eesmärk on tõkestada resistentsuse levikut Eestis.

2.7.2. Terviseriskide programm

Programmi eesmärk:

Ebasoovitav tervisemõju ja riskikäitumine on vähenenud ning tervisenäitajad on paranenud.

Tabel 25. Terviseriskide programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Südame ja veresoonkonna haigustesse surnud alla 65-aastaste arv 100 000 elaniku kohta ³⁶ <i>Allikas: Statistikaamet</i>	82 (2017. a)	56	56	56	56
Imikusuremuskordaja (alla 1-aastaste laste surmade arv aastas 1000 elussündinu kohta) ³⁷ <i>Allikas: Statistikaamet</i>	2,2 (2017. a)	1,7	1,7	1,7	1,7
Standarditud varajase suremuse kordaja kroonilistesse mittenakkushaigustesse on vähenenud (30–69-aastaste suremus kroonilistesse mittenakkushaigustesse 100 000 elaniku kohta) ³⁸ <i>Allikas: Maailma Terviseorganisatsioon</i>	367 (2015. a)	345	338	338	338
0–19-aastaste laste ja noorte suremuskordaja 100 000 elaniku kohta ³⁹ <i>Allikas: Statistikaamet</i>	29,5 (2017. a)	31	31	31	31

³⁶ Mõõdik näitab alla 65-aastaste südame ja veresoonkonna haigustesse surnute arvu 100 000 sama vana elaniku kohta.

³⁷ Mõõdik näitab alla ühe aasta vanuses surnud laste arvu 1000 elussünni kohta. Tegemist on rahvusvaheliselt kasutatava rahvatervise näitajaga, mis peegeldab vastsündinute ravi ning jälgimise taset (arendumaades ka ema ja lapse sotsiaalseid olusid).

³⁸ Mõõdik kajastab 30–69-aastaste surmajuhtude arvu 100 000 sama vana elaniku kohta järgmiste põhjuste töttu: vereringeelundite haigused, pahaloomulised kasvajad, diabeet ja alumiste hingamisteede kroonilised haigused. Tegemist on standarditud näitajaga.

³⁹ Mõõdik näitab surmade arvu 100 000 sama vana (0–19-aastase) elaniku kohta.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Oma tervist väga heaks hindavate 11-, 13- ja 15-aastaste laste osakaal ⁴⁰ <i>Allikas: Tervise Arengu Instituut</i>	35,7 (2017/2018. a)	34,7%	34,7%	34,7%	34,7%
Maakondlikud erinevused eeldatavas elueas sünnimomendil ⁴¹ <i>Allikas: Statistikaamet</i>	4,5 (2016/2017. a)	3,4	3,4	3,4	3,4
1–19-aastaste laste ja noorte psüühika- ja käitumishäirete uute juhtude arv 100 000 elaniku kohta on vähenenud ⁴² <i>Allikas: Tervise Arengu Instituut ja Statistikaamet</i>	2336,7 (2017. a)	1900	1900	1800	1800
11-, 13- ja 15-aastaste laste osakaal kellel ei ole esinenuid depressiivseid episooide kasvab <i>Allikas: Tervise Arengu Instituut</i>	67,2% (2017/2018. a)	70%	80%	80%	80%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Nüüdisajastatakse terviklikult rahvatervise valdkonna, sh terviseriskide ennetamise, ohjamise ja kahjude vähendamise meetmete ja tegevuste süsteem ning täpsustatakse vastutused selle arendamisel ja kaitsmisel. Selleks viiakse lõpuni uus rahvatervise seadus ja selle alamaktide menetlus.
- Oluline eesmärk on vähendada uute nakkusuhtude arvu ja parandada nakatunute elukvaliteeti. Selleks on vajalik Vabariigi Valitsuse kinnitatud HIVi ja AIDSi riikliku tegevuskava 2017–2025⁴³ elluviimise jätkamine.
- Vastavalt 2014. aastal vastu võetud alkoholipoliitika rohelisele raamatule 44 jätkatakse tervikliku alkoholipoliitika rakendamist. Eesmärk on alkoholitarvitamise häire ravi ja nõustamise teenuse arendamine ning kättesaadavuse parandamine ja alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja lühinõustamise juurutamine esmatasandi tervishoius.

⁴⁰ Mõõdik näitab mitu protsendi 11-, 13- ja 15-aastastest lastest annab enda tervisele väga hea hinnangu, põhineb küsitlusandmetel.

⁴¹ Mõõdik näitab mitu eluaastat elavad eeldatavalt kõrgeima elueaga maakonna elanikud rohkem vörreldes madalaima elueaga maakonna elanikega.

⁴² Mõõdik kajastab ambulatoorselt konsulteeritud uusi juhte.

⁴³ HIVi ja AIDSi riikliku tegevuskava 2017–2025 https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Tervishoid/rahvatervis/hiv_riiklik_tegevuskava_2017_2025.pdf

⁴⁴ Alkoholipoliitika roheline raamat https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid ja tegevused/Tervis/Rahvatervis/Tervislik_eloviis/alkoholi_roheline_raamat-19.pdf

- Noorte sõltuvusravi võimalusi parandatakse läbi teenuse viimise Ida-Viru Keskhaigla koosseisu. Riskikäitumise vähendamiseks on õigusrikkujatele käivitatud karistusele alternatiivsed nõustamisprogrammid.
- Juurutatakse mobiilse kahjude vähendamise teenus (süstlavahetus), laiendatakse nalofoonide kätesaadavust ning töötatakse välja ja piloteeritakse apteegipõhine teenus. Eesmärk on vähendada narkootikumide tarvitamisega seotud surmasid.
- Esitatakse Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks toitumise ja liikumise rohelise raamat ja rakendatakse vajalikud meetmed. Eesmärk on ohjata ülemäärase kehakaalu levikut, tõsta kehalist aktiivsust ning seeläbi vähendada krooniliste mittenakkushaiguste nagu diabeet ja südame-veresoонkonnahaigused levikut.
- Laiendatakse Liikuma Kutsuva Kooli programmi ning aastaks 2023 antakse see koos metoodikaga kõikidele KOVidele üle. Eesmärk on tõsta laste kehalist aktiivsust.
- Koostatakse vaimse tervise rohelise raamat ning alustatakse selle rakendamist. Eesmärk on ennetada vaimse tervise probleeme ning tagada vajalikud tugi- ja raviteenused.
- Vastavalt tubakapolitiika rohelisele raamatule⁴⁵ on oluliseks eesmärgiks vähendada tubaka tarbimist ja nikotiini sõltuvuse levikut, sh noorte hulgas.

2.7.3. Tervishoiusüsteemi programm

Programmi eesmärk:

Kõigile inimestele on tagatud kvaliteetsete tervishoiuteenuste kätesaadavus ressursside optimaalse kasutuse kaudu.

Tabel 26. Tervishoiusüsteemi programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Ravikindlustusega kaetute osakaal rahvastikus ⁴⁶ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti Haigekassa</i>	94,5% (2018. a)	99,0%	99,0%	99,0%	99,0%
Avaliku sektori tervishoiu kogukulude osakaal avaliku sektori kuludest ⁴⁷ <i>Allikas: Tervise Arengu Instituut</i>	12,8 % (2017. a)	≥15%	≥15%	≥15%	≥15%

⁴⁵ Tubakapolitiika rohelise raamat https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid ja tegevused/Tervis/tubakas_2014.pdf

⁴⁶ Mõõdik näitab kui suure osakaalu moodustavad ravikindlustusega kaetud isikud kogu rahvastikust aasta lõpu seisuga. Kuna 2018, 2019. aastaks ei ole selle näitaja paranemiseks tegevusi kokku lepitud on sihtaset korrigeeritud ning eesmärk on olemasoleva taseme säilitamine.

⁴⁷ Mõõdik näitab, kui palju rahaliselt panustab Eesti avalik sektor tervishoiule osakaaluna kogu avaliku sektori kuludest, peegeldades avaliku sektori prioriteetsust tervishoiusüsteemile. Tervisesüsteemi rahastamine toimub peamiselt avaliku sektori vahenditest, millega ligi kaks kolmandikku moodustub sihtotstarbelisest ravikindlustusmaksust ja ligi kümnendik tuleb mujalt riigieelarvest.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Leibkonna kulutuste osakaal tervishoiu kogukuludest ⁴⁸ <i>Allikas: Tervise Arengu Instituut</i>	23,6% (2017. a)	<25,0%	<25,0%	<25,0%	<25,0%
Patsiendi kulutuste osakaaloodusravimite ostmisel ⁴⁹ <i>Allikas: Eesti Haigekassa</i>	32,2% (2015. a)	≤30%	≤30%	≤30%	≤30%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Tervishoiu valdkonna eesmärgiks on liikuda inimkeskse tervishoiu suunas, mis eeldab kvaliteetsete ning kättesaadavate sotsiaalteenustega integreeritud tervishoiuteenuste tagamist. Selle saavutamiseks uuendatakse rahvastiku tervise arengukava perioodiks 2020-2030.
- Alustatakse uue haiglavõrgu arengukava ehk eriarstiabi korralduse ja vajaduse hindamise analüüs metoodika ja prognoosimudeli väljatöötamist aastani 2040. Uuringu tulemuste ja prognooside põhjal töötatakse välja poliitikastsenaariumid eriarstiabi osutamise korraldamiseks ja antakse soovitusi poliitikakujundamiseks. Stsenaariumid, milles on kirjeldatud eriarstiabisüsteemi ülesehitust ja funktsioone paikkondlikul tasemel, võimaldavad suunata riiklike investeeringuid.
- Apteeegireformi rakendumine 1.04.2020 tähendab suure hulga apteekide osas omandisuhete ümberkujundamist, mis võib kaasa tuua apteekide tegevuse lõpetamise ning suures mahus tegevuslubade muutmise taotlusi. Omandireformi elluviiimise protsess toob kaasa ka tegevuslubade kehtetuks tunnistamise menetlusi, kohtuasju ning meediahuvi. Samuti vajavad juriidilist ja finantsalast nõustamist proviisorid ning suureneb kvaliteetse õigusabi vajadus. Apteeegireformi rakendumine suurendab ka avalikkuse teavitamise vajadust, et inimesed ei satuks segadusse, kust vajalikke ravimeid osta.
- Tagatakse tervishoiutöötajate töötasude senisest kõrgemad alammäärad alates 01.04.2020. Alammäärad on kehtestatud 30.11.2018 sõlmitud tervishoiutöötajate kollektiivlepinguga.

⁴⁸ Mõõdik näitab elanike omaosaluskoormust tervishoiuteenuste tarbimisel ehk osakaalu tervishoiuteenuste kogukuludest, mida on teinud leibkonnad oma eelarvest. See moodustub ravimitele tehtud kohustuslikest kuludest, tasulistele teenustele tehtud kulutustest jm, samuti välismaal tarbitud tervishoiuteenuste kuludest. Mõõdikut kasutatakse tervishoiuteenuste kättesaadavuse hindamiseks.

⁴⁹ Mõõdik näitab nende kulutuste osakaalu, mida patsientidel tuleb neile määratud soodusravimite ostmisel ise tasuda, ehk seda osa ravimi maksumusest, mida ei kaeta ravikindlustusest (Eesti Haigekassa poolt).

2.8.Sotsiaalne kaitse

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähinemine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus.

Tabel 27. Sotsiaalse kaitse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihtasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Suhtelise vaesuse määr, % <i>Allikas: Statistikaamet; Eesti sotsiaaluuring</i>	22,6% (2017.a)	15	15	15	15
Absoluutse vaesuse määr, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	3,4% (2017. a)	3,0	3,0	2,9	2,8
Naiste ja meeste keskmiste tunnipalkade vahe ehk sooline palgalõhe, % <i>Allikas: STAT, soolise palgalõhe andmebaas</i>	20,9%(2017.a)	19,7	19,3	18,9	18,5

Sotsiaalse kaitse tulemusvaldkonna programmid: Sotsiaalkindlustuse programm, Hoolekandeprogramm ja Soolise võrdõiguslikkuse programm on koostatud Heaolu arengukava 2016-2023⁵⁰ elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Programmid keskenduvad sotsiaalse võrdsuse ja vaesuse vähendamisele võimaldades inimestel iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnas osaleda. Programmide eesmärkide saavutamise, tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Sotsiaalministeerium kootöös valitsemisala erinevate asutustega.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Eesti sotsiaalkaitsesüsteem jaguneb sotsiaalkindlustuseks ja sotsiaalhoolekandeks. Sotsiaalhoolekande raames pakutakse inimestele vajaduspõhiselt iseseisvat elamist, toimetulekut ja töötamist toetavaid ning ühiskonda kaasamist parandavaid teenuseid (nt teenused eakatele, puudega inimestele, sotsiaalmajanduslike probleemidega inimestele), makstakse toetusi, osutatakse abi puuduse korral (toimetulekutoetus) ning pakutakse välimatut abi. Abi andmisel lähtutakse subsidiaarsuse põhimõttest, mille kohaselt sotsiaalteenuseid ja -toetusi pakuvad ja rahastavad üldjuhul eelistatult inimesele kõige lähemal seisvad võimuorganid ehk kohalik omavalitsus.

Hoolduskoormusega koormatud pereliikmete igapäevase koormuse vähendamiseks ning hooldusteenust vajavatele inimestele parema teenuste kätesaadavuse tagamiseks on valitsus heaks kiitnud jätkusuutliku pikaajalise hoolduse süsteemi loomise ning hoolduskoormuse vähendamise kava, mille tulemusena soovitakse hooldusteenuste mahtu suurendada ning inimeste omaosalust üldhooldusteenuste eest tasumisel vähendada. Samuti on riik investeerinud inimeste iseseisva

⁵⁰ Heaolu arengukava 2016-2023 <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

toimetuleku parandamiseks puudega inimeste kodude kohandamisse.

Hinnanguliselt on perevägivallast tingitud kulud Eestis aastas üle 116 miljoni euro, mistõttu on oluline laiendada ennetustegevusi ning tagada eraldi sotsiaalprogramm vägivallatsejatega tegelemiseks ning tööd alustas ööpäevaringne ohvriabi kriisitelefon. Eesmärgiks on parandada ohvriabiteenuste kättesaadavust ja mõjukust, et vähem inimesi langeks vägivalla ohvriks.

Sotsiaalsed siirded ehk rahalised toetused ja hüvitised (sh pensionid) vähendas 2017. aastal elanikkonna absoluutset vaesust ligi 85% ulatuses (19,4 protsendipunkti võrra) ehk ilma rahaliste toetuste ja hüvitisteta oleks absoluutses vaesuses elanud hinnanguliselt 22,8% Eesti elanikest. Ka mõju suhtelise vaesuse vähenemisele on oluline – 2017. aastal vähendasid sotsiaalsed siirded, sh pensionid, elanikkonna suhtelise vaesuse määra ligi 41% võrra (15,9 protsendipunkti). Erinevatest sotsiaalsete siirete liikidest vähendab elanikkonna vaesust enim vanaduspension. 2017. aastal vähendas vanaduspension kogu elanikkonna absoluutset vaesust 14,1 protsendipunkti (81%) võrra ja suhtelist vaesust 8,4 protsendipunkti (27%) võrra. Vanaduspensionil on suurim mõju 65-aastaste ja vanemate elanike vaesuse näitajatele, kuna nende jaoks on vanaduspension üldjuhul peamine sissetulekuallikas.

2019. aastast suurennes toimetulekupiir 140 eurolt 150 euroni kuus, igale järgnevale täisealisele liikmele 120 euroni ja igale alaealisele 180 euroni kuus. See on summa, mis peab pärast eluasemekulude katmist jäätma inimesele kätte esmavajaduste rahuldamiseks. Samuti tõusis töötasu alammääär 540 eurole, lähtudes Eesti Ametiühingute Keskliidi ja Eesti Tööandjate Keskliidi kokkuleppest, mille alusel töötasu alammäära tõstmine on seotud prognoositava tööviljakuse kasvuga. Töötasu alammäära tõus koostoimes tulumaksuvaba miinimumi muudatustega parandab madalapalgaliste inimeste elujärge.

2.8.1. Sotsiaalkindlustuse programm

Programmi eesmärk:

Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud.

Tabel 28. Sotsiaalkindlustuse programmi mõõdikud ja siittasemed.

Mõõdik/siittase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Absoluutse vaesuse määär vanuserühmades 0–17, 18–64 ja 65+, % ⁵¹	Mehed	3,0% (2017)	3,4%	3,3%	3,1%
	Naised	3,4% (2017)	3,7%	3,6%	3,4%
	Kokku	3,2% (2017)	3,5%	3,4%	3,2%
18–64	Mehed	5,2% (2017)	4,2%	4,1%	4,1%

⁵¹ Näitab nende inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused.

Mõõdik/sihttase		Viimane tase	tegelik	2020	2021	2022	2023
		Naised	2,8% (2017)	3,0%	2,9%	2,9%	2,8%
		Kokku	4,0% (2017)	3,6%	3,5%	3,5%	3,4%
	65+	Kokku ⁵²	1,6% (2017)	0,8%	0,7%	0,7%	0,7%
Sügava materiaalse ilmajäetuse määr kogu elanikkonnas, % ⁵³ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>		Mehed	3,7% (2018)	3,8%	3,8%	3,7%	3,7%
		Naised	3,8% (2018)	3,8%	3,8%	3,7%	3,7%
		Kokku	3,8% (2018)	3,8%	3,8%	3,7%	3,7%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Pensionireformiga seotult muutub alates 2021. aastast pensionile jäämine paindlikumaks, mis annab inimestele võimaluse valida, millal on soov pensionile jäääda. Pensionide adekvaatsuse tagamiseks muudetakse pensionivalemit, kus sõltuvad I samba pensioniõigused 50% ulatuses sotsiaalmaksust ja 50% ulatuses staažist. Ühendosa lisandumine aeglustab I samba pensioni ebavöldsuse kasvu ja tagab madalapalgalistele vanaduses parema sissetuleku. Alates 2027. aastast on pensioniiga seotud Statistikaameti poolt arvutatava keskmise eeldatava elueaga. See muudatus hoiab pensioniea eluea muutustega automaatses tasakaalus ja võimaldab eluea pikenemisel maksta tulevastele pensionäridele praegusega samaväärseid pensione.
- Tulenevalt riikliku pensionikindlustuse seadusest analüüsib Sotsiaalministeerium koostöös Rahandusministeeriumiga iga viie aasta tagant pensionide arvutamise aluste mõju pensionikindlustussüsteemi finantsilisele ja sotsiaalsele jätkusuutlikkusele ning Vabariigi Valitsus esitab Riigikogule vajaduse korral ettepanekud muudatusteks. Analüüs käsitleb nii pensioni I kui II sammast.
- Elamisväärsema pensioni tagamiseks analüüsib Sotsiaalministeerium toitjakaotuspensioni ja rahvapensioni skeeme ning esitab Vabariigi Valitsusele ettepaneku nende reformimiseks.
- Pensionäride õiglasemaks kohtlemiseks teeb Sotsiaalministeerium Vabariigi Valitsusele ettepaneku reformida soodustingimustel vanaduspensionide seaduse ja väljateenitud aastate pensionide seaduse pensionid, kuna pensioni saamise tingimused ei vasta enam algsele

⁵² Soolist lõiget pole valimi piirangute tõttu võimalik välja tuua.

⁵³ Näitab nende inimeste osakaalu, kes ei saa endale võimaldada vähemalt nelja komponenti üheksast: 1) üüri- ja kommunalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematu kulutusi, 4) üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) pesumasinat, 8) värviterlit, 9) telefoni. Sügava materiaalse ilmajäetuse määr ei kirjelda seega üksnes sissetulekuvaesust, vaid laiemat materiaalset toimetuleket.

eesmärgile. Samal ajal analüüsib Rahandusministeerium koostöös Sotsiaalministeeriumiga tööandjapensioni soodustamise võimalusi.

- Sotsiaalkindlustussüsteem peab senistest enam arvestama inimeste piiriülese liikumisega. 2018. a jõustus sotsiaalkindlustusalane leping Austraaliaga. Lepingu alusel ekspordib Eesti vanaduspensionit (s.h soodususpensioneid) ja toitjakaotuspensionit soodsamatel tingimustel, kui riikliku pensionikindlustuse seaduse alusel. Näiteks makstakse lepingu alusel soodususpensionit enne vanaduspensioni ea saabumist. Samuti saavad kummaski riigis kindlustatud isikud liita kindlustusperioode. Pensioni maksab kumbki riik oma staaži eest. Samuti välditakse lepinguga lähetatud töötajate topeltkindlustuse tekkimine.

2.8.2. Hoolekande programm

Programmi eesmärk:

Inimeste võimalused iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnas osaleda on tänu efektiivsele õiguskaitsele ja kõrvalabale paranenud.

Tabel 29. Hoolekandeprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Kodust iseseisvat toimetulekut toetavaid avahooldusteenuseid ja ööpäevaringseid institutsionaalseid hooldusteenuseid saavate inimeste suhtarv ⁵⁴ <i>Allikas: Sotsiaalministeeriumi hoolekandestatistika, Sotsiaalkindlustusamet</i>	1,2 (2017. a)	1,8	1,9	2,0	2,2

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Suurimaks ülesandeks on arendada välja pikajalise hoolduse süsteem, mille peamine eesmärk on vähendada perekonnaliikmete hoolduskoormust. Sealjuures on oluline tagada hooldusvajadusega inimeste sujuv liikumine sotsiaal- ja tervishoiuteenuste vahel, vähendada hooldusvajadusega inimeste ja nende lähedaste koormust asjaajamisel ja tagada abivajadusega inimesele abi võimalikult vara. Selleks tuleb lähiaastatel senisest paremini tööle saada valdkondade ülene hooldusteenuste koordinatsioon. Oluline on koostöö kohalike omavalitsustega, nende võimestamine ning jõustamine ja sotsiaal- ja tervisevaldkonna poliitika integreerimine.
- Riiklike sotsiaalteenuste (erihooolekandeteenuste, rehabilitatsiooniteenuste, abivahenditeenus) kättesaadavuse parandamiseks muudetakse süsteemi efektiivsemaks ja vajaduspõhisemaks. Selleks vaadatakse jooksvalt üle senine korraldus ja viiakse sisse vajalikke korraldust lihtsustavaid muudatusi (abivahendisüsteemi ülevaatamine, SKAIS2 arendamine abivahenditeenuse osas, vajadusel 2019. aastal käivitunud erihooolekande SKA poolse

⁵⁴ Mõõdik näitab avahooldusteenuseid kasutavate eakate, tööaliste puudega inimeste ja psüühiliste erivajadustega inimeste ning ööpäevaringset institutsionaalset hooldusteenust saavate inimeste suhtarvu. Eesmärk on see, et avahooldusteenuste kasutajate arv teenust vajavate inimeste hulgas kasvaks ning ületaks institutsionaalset teenust saavate inimeste arvu.

hindamissüsteemi paremaks rakendamiseks vajalikud muudatused, rehabilitatsioonisüsteemi valdkondade ülene läbivaatamine ja koostöö parandamine, sh psühhoosi esmahaigestunute piloodist tulevate ettepanekute rakendamine). Jätkuvad pikaajalise kaitstud töö ja erihooletande isikukeskse teenusmudeli piloodid välisrahastusel, samuti erinevad televused RFK (Rahvusvahelise Funktsioneerimises Klassifikatsiooni) pilodi pinnalt.

- Kohalike omavalitsuste nõustamine sotsiaalteenuste osutamisel. Sotsiaalteenuste kättesaadavuse, eriti koduses keskkonnas elamist toetavate hooldusteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamisel on oluline jätkata kohalike omavalitsuste nõustamist eelkõige hoolduskoormust ja toimetulekuraskuste tekkimist või süvenemist ennetavate ja leeendavate uuenduslike teenuste arendamisel.
- Toimub ohvriabi süsteemi arendamine, et tagada kõikidele vägivalla ja kuriteo ohvritele asjakohane abi ja toetus. Ohvriabitöötajate uued ülesanded sisaldavad mh kohalike spetsialistide võrgustike juhtimist vägivallaohvrite abistamisel, samuti proaktiivset koostööd kõikide asjakohaste asutustega. 2019. aasta jooksul mitmekordistunud pöördumistele adekvaatse reageerimise saavutamine on oluline arengusuund, Jätkub juriidilise nõustamise võimekuse tekitamine ohvriabi juurde läbi vabatahtlike nõustajate, arvestades vägivallaohvrite vajadustega.
- Ohvriabisüsteemi osana uue ööpäevaringse kriisinõustamistelefoni 116 006 teenuse töös hoidmine, sh võimalusel ka inimkaubanduse juhtumite ja psühhosotsiaalse kriisiabi korraldamise keskpunktiks olemiseks. Perevägivalla juhtumite puhul on oluline tagada sisuline kriisinõustamine 24/7 juba sündmuskohal.
- Seksuaalvägivalla kriisiabikeskuste (SAK) teenuse tugevdamine ja standardiseeritud abi tagamine kõikidele pöördujatele, nii akuutsete kui vanemate juhtumite puhul. Psühholoogilise abi tagamine juhtumites, mille puhul aegumisest tingituna vm põhjusel ei ole algatatud kriminaalasja. Ka SAK-desse on 2019. pöördunud kaks korda rohkem kliente kui eelmisel aastal, abi tagamine on vajalik edasiste kahjustuste ennetamiseks.
- Perevägivalla juhtumite puhul kannatanu kaitse ja võimestamise tagamise, toimepanijate adekvaatse kohtlemise ning ametkondade koostöö tugevdamise praktikate juurutamine jätkub, mh viakse ellu ennetus- ja teavitustegevused hoiakute kujundamiseks, ohvriabi kättesaadavuse ja teenuste kohta ning koostatakse juhised kohaliku omavalitsuse sotsiaal- ja lastekaitsetöötajatele perevägivalla teemal.
- Ligipääsetavuse edendamise koordineerimine, sh ligipääsetavuse nõukogu töö korraldamine, puudega inimeste esindusorganisatsioonide rahastamise ja huvikaitsetegevuse analüüs läbi viimise toetamine ning ühistranspordipeatuste sõlmpunktid analüüs läbi viimine, et tuvastada nende ligipääsetavus erivajadusega inimestele ning võimalike kohanduste maksumus. Tegevuse seas on ka Puuetega Inimeste Konventsiooni täitmise aruande kaitsmine ja selleks vajalikud ettevalmistused.
- Võrdse kohtlemise edendamiseks viakse läbi teavitustegevusi mitmekesisuse päeva raames ning jätkuvad televused seoses mitmekesisise töökoha märgisega.

2.8.3. Soolise võrdõiguslikkuse programm

Programmi eesmärk:

Naistel ja meestel on kõigis ühiskonnaelu valdkondades võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus.

Tabel 30. Soolise võrdõiguslikkuse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Matemaatika, teaduse ja tehnoloogia eriala lõpetanud naiste arv tuhande 20–29-aastase naise kohta <i>Allikas: Statistikaamet</i>	13,4 (2016/2017. a)	11,6	11,9	12,2	14,8
Nende elanike osakaal, kes peavad soolist palgalõhet pigem suureks või väga suureks probleemiks, % <i>Allikas: soolise võrdõiguslikkuse monitooring</i>	64% (2016.a)	-	74%	-	-
Soolise võrdõiguslikkuse indeks <i>Allikas: Euroopa Liidu soolise võrdõiguslikkuse Instituut (EIGE)</i>	56,7 (2015.a)	-	61,7	-	63,3

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Soolise palgalõhe vähendamiseks soodustatakse läbipaistvate ning objektiivsetel kriteeriumidel põhinevate töö hindamise ja palgasüsteemide kasutuselevõttu, sh tehes tööandjatele kättesaadavaks organisatsiooni soolise võrdõiguslikkuse olukorra analüüsist ning soolise võrdõiguslikkuse edendamise planeerimist lihtsustava ja toetava digitööriista. RITA programmi toetusel viakse läbi laiapõhjaline uuring, mille eesmärgiks on soolise palgalõhe selgitamata osa vähendamine ning madala halduskoormusega palgalõhe arvutamise andmestiku ja metoodika loomine.
- Stereotüüpsete hoiakute ja segregatsiooni vähendamiseks viakse ellu osaliselt RITA programmist toetatav rakenduslik uuring, mille eesmärgiks on töötada välja ja piloteerida erinevaid nügimisi, et suurendada tüdrukute ja naiste osakaalu IKT erialadel hariduses ja tööturul. Korraldatakse laiaulatuslik meediakampaania elanikkonna teadlikkuse suurendamiseks soolistest stereotüüpidest ja nende negatiivsest mõjust igapäevaelule, otsustele ning majanduse ja ühiskonna arengule. Eraldi pööratakse tähelepanu soolise võrdõiguslikkuse alase teadlikkuse tõstmisele ja soolise võrdõiguslikkuse edendamise valmiduse suurendamisele meeste ja noorte seas.
- Viakse ellu tegevusi toetamaks soopõhise statistika ja andmete kättesaadavust kõigi ministeeriumide vastutusvaldkondades, avaldatakse artiklikogumik „Teel tasakaalustatud ühiskonda III“ ning viakse läbi „Soolise võrdõiguslikkuse monitooring“. Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) finantsmehhanismide programmi „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ raames arendatakse välja soolise võrdõiguslikkuse virtuaalne

kompetentsikeskus, mis ühendab endas soolise võrdõiguslikkuse alast statistikat, uuringuid, koolitusmaterjale jm

2.9. Haridus

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Kõigile Eesti inimestele on loodud nende vajadustele ning võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus.

Tabel 31. Hariduse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihtase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Munitsipaalkoolide* õpetajate keskmne palgatase võrreldes riigi keskmise palgaga <i>Allikas: HTM</i>	113	120**	120**	120**	120**
30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaal (%) <i>Allikas: EHIS</i>	11	12,5	12,5	12,5	12,5
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%). <i>Allikas: Eurostat</i>	11,3	<9	<9	<9	<9
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25-64 aastased) osakaal <i>Allikas: Statistikaamet, HTMi arvutused</i>	27	25	25	25	25
25–64-aastaste täiskasvanute elukestvas õppes osaluse määr (%) <i>Allikas: Eurostat</i>	19,7	20	20	20	20
Kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal earühmas (%) <i>Allikas: Eurostat</i>	47,6	>40	>40	>40	>40
4-aastaste kuni kooliealiste laste osakaal alushariduses (%) <i>Allikas: Eurostat</i>	Selgumisel	95	95	95	95
Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate osakaal, kes valdavad eesti keelt vähemalt tasemel B1 (%) <i>Allikas: HTM</i>	69,2	90	90	90	90
Eesti keelest erineva emakeelega gümnaasiumilõpetajate osakaal, kes oskavad eesti keelt vähemalt C1 tasemel (%) <i>Allikas: HTM</i>	14,9	30	30	30	30

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Eesti keel teise keelena põhikooli lõpueksamini ja gümnaasiumi riigiekksamini keskmise sooritustulemus <i>Allikas: HTM</i>	69/76	75/75	75/75	75/75	75/75

* Kuigi antud indikaatorit arvutatakse munitsipaalkoolide baasilt, on palgataseme eesmärk laiendatav kõikidele üldhariduskoolide õpetajatele ning 2018.a. tegelik tase riigi- ja munitsipaalkoolide keskmisena samuti 113%.

** prognoositavad saavutustasemed (uuendatakse iga-aastaselt) vastavalt RESis kavandatud rahalistele vahenditele on järgmised: 2020.a. - 102%; 2021 - 97%; 2022 - 93%, 2023 - 88%.

Hariduse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud 8 programmi: Digipöörde programm, Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm, Koolivõrgu programm, Üldharidusprogramm, Kutseharidusprogramm, Kõrghariduseprogramm, Täiskasvanuhariduse programm ja Noortevaldkonna programm. Kõikide programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium.

Hariduse tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku leitud Elukestva õppe strateegias ja Noortevaldkonna arengukavas⁵⁵.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Laste osalus alushariduses on kõrge, aasta-aastalt on kasvanud eesti keelses alushariduses osalevate muukeelsete laste osakaal, sh keelekümblikejate arv ja osakaal ning lasteasutuste õpetaja õpkekavad on sisseastujate seas populaarsed.

Väljalangevus üldhariduskoolide päevasesest õppest on suhteliselt madal ning pärast gümnaasiumide eestikeelsele õppele üleminekut on gümnaasiumilõpetajate eesti keele oskus paranenud. Põhikoolilõpetajatel on head IKT baasoskused ja oluline on, et õpetajate palgakasv on Eestis olnud üks kiiremaid OECD riikides ja on jätkuvalt riigi strateegiline eesmärk. Vähenedud on ka eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaal.

Kõrg- kui ka kutsehariduse lõpetanute hõive ja palgad on kasvutrendis, mis näitab ka tegelikku tööturunöndlust erialaste oskustega spetsialistide järele. Täiskasvanute osalus elukestvas õppes on viimasel kolmel aastal teinud hüppe ning heameel on selle üle, et seejuures on kasv kiireim just madalamana haridusega inimeste hulgas. Tööturu pingelise olukorra leevedamiseks on hea meel tõdeda, et loodus-, täppis- ja tehnikateaduste lõpetanute osakaal kõrghariduses kasvab ning riigi seisukohalt on IKT valdkond eelisarendatud. Lisaks on tõusnud nii välisüliõpilaste arv kui ka osakaal, eriti doktoriõppes(iga kolmas siseststuja on välismaalane), mis aitab kaasa kõrghariduse rahvusvahelistumisele ning konkurentsivõime tõusule.

Samas tuleb tõdeda, et madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal on üle 11% ja see on viimastel aastatel kasvanud. Lisaks on murettekitav keskhariduseta inimeste osakaalu kasv nooremates vanuserühmades ja soolised lõhed põhikoolijärgsetes õpiteedes (madala haridustasemega mitteõppivaid naisi on ca 6%, mehi aga 16%). Problematilised on ka katkestamise määrad kutse- ja kõrghariduses ning ka üldhariduse mittestatsionaarses õppes.

⁵⁵ <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf>;
https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

Õpilaste arv muutub piirkonniti ebavõrdsest ning seetõttu peab jätkama koolivõrgu reformimist. Põhikooliõpilaste arv on viimasel kümnendil kasvanud vaid Harjumaal ja Tartumaal, kõige enam on põhikooliõpilaste arv vähenenud Hiiu-, Jõgeva-, Võru- ja Põlvamaal.

2.9.1. Digipörde programm

Programmi eesmärk on rakendada õppimisel ja õpetamisel kaasaegset digitehnoloogiat otstarbekamalt ja tulemuslikumalt, parandada kogu elanikkonna digioskusi ning tagada ligipääs uue põlvkonna digitaristule.

Tabel 32. Digipörde programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018)	2020	2021	2022	2023
Põhikoolilõpetajate osakaal, kellel on tõendatult olemas IKT baasoskused (%)	84	100	100	100	100
<i>Allikas: HTM</i>					

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Programmi tegevuste tulemusel on hariduses kasutusel e-hindamise keskkond, digitaalse õppevara keskkond (e-koolikott), õppeinfosüsteemid (EHIS, e-päevik), õpikeskkonnad, õppekorraldust toetavad infosüsteemid.
- Õpilaste digipädevusi mõõdetakse regulaarselt ja ajakohaselt põhikoolis, gümnaasiumis ja kutseõppreasutustes.

2.9.2. Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm

Programmi eesmärk on viia õppimisvõimalused suuremasse vastavusse tööturu arenguvajadustega.

Tabel 33. Tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018)	2020	2021	2022	2023
Tööandjate rahulolu elukestva õppe toimimisega <i>Allikas: HTM</i>	metoodika väljatöötamisel, sihttasemed määrratakse 1. mõõtmisel	rahulolu on kasvanud	rahulolu on kasvanud	rahulolu on kasvanud	rahulolu on kasvanud

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Alustatakse ettevalmistusi, et MKMi ja OSKA prognoosimetoodikate baasil töötatada välja ja käivitada terviklik OSKA+ tööjõu ja oskuste keskpika vajaduse prognoosisüsteem, kus senise valdkondliku lähenemise asemel saab keskseks osaks üldprognoos.
- Edendatakse praktikasüsteemi kutse- ja kõrghariduses. Toetatakse praktika süsteemse korralduse juurutamist kutse- ja kõrgkoolides, arendatakse töökohapõhist õpet.

2.9.3. Koolivõrgu programm

Programmi eesmärk: Õpilaste arvu muutusi arvestav ja kaasava hariduse põhimõtetest lähtuv koolivõrk, mis tagab võrdse ligipääsu kvaliteetsele haridusele kõigis Eesti piirkondades.

Tabel 34. Koolivõrgu programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018)	2020	2021	2022	2023
Tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludes (%), sh õpetaja tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludes (%) <i>Allikas: HTM</i>	Selgub 2020	60 50	60 50	60 50	-
Gümnaasiumiastmega koolide arv (tk) <i>Allikas: HTM</i>	160	-	-	~100	-
Haridusvaldkonna pinnakasutuse optimeerimine (m ²) <i>Allikas: HTM</i>	0	väheneb	väheneb	3 mln	-

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Aastaks 2023 tegutseb 25 riigigümnaasiumi sh igas maakonnas vähemalt üks riigigümnaasium, et tagada kõrge tasemega valikuterohke gümnaasiumiharidus kõigis Eesti maakondades.
- Tõhustatud- ja erituge vajavate õpilaste kaasamiseks on toetust saanud 60 õppeasutust, et parandada õppetingimusi.
- 2022. aastal alustab tegevust Tallinna Muusika ja Balletikool.

2.9.4. Üldharidusprogramm

Programmi eesmärk on tagada kõigile võrdne ligipääs kvaliteetsele ja võimete kohasele

haridusele ja õppija valmisolek edasisteks haridusvalikuteks, rakendada haridusasutustes nüüdisaegset õpikäsitust ning toetada õpetajate ja haridusasutuste juhtide professionaalsuse järjepidevat kasvu.

Tabel 35. Üldharidusprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018)	2020	2021	2022	2023
Põhikoolist väljalangevus kolmandas kooliaastmes (%) <i>Allikas: HTM</i>	0,3 (17/18)	hoida taset	hoida taset	hoida taset	hoida taset
Õppetöö katkestajate määr gümnaasiumides (väljalangevus gümn. 1. õppeaastal)(%) <i>Allikas: HTM</i>	1,0 (17/18)	<1	<1	<1	<1
Erinevate osapoolte rahulolu õpikeskkonna ja -korraldusega (keskselt ja regulaarselt õppeasutustes toimuv rahuloluhindamine) <i>Allikas: HTM</i>	välja-töötamisel	välja-töötamisel	välja-töötamisel	välja-töötamisel	välja-töötamisel
Tavaõppes täiendavaid tugimeetmeid ja tingimusi vajavate õpilaste osakaal, kes saavad üldist tuge (%)* <i>Allikas: HTM</i>	-	100	100	100	100
Tõhustatud ja erituge vajavate õpilaste osakaal, kes on kaasatud tavaõppesse** <i>Allikas: HTM</i>	-	välja-töötamisel	välja-töötamisel	välja-töötamisel	välja-töötamisel
Munitsipaalkoolide*** õpetajate keskmise palgatase võrreldes riigi keskmise palgaga <i>Allikas: HTM</i>	113	120****	120****	120****	120****

* Indikaatori metodika muutus seoses seadusandluse muutusega alates 01.02.2018. a.

** Indikaatori metodika muutus seoses seadusandluse muutusega alates 01.02.2018. a. Uued sihttasemed töötatakse välja peale esimest mõõtmist.

*** Kuigi antud indikaatorit arvutatakse munitsipaalkoolide baasilt, on palgataseme eesmärk laiendatav kõikidele üldhariduskoolide õpetajatele ning 2018.a. tegelik tase riigi- ja munitsipaalkoolide keskmisena samuti 113%.

**** prognoositavad saavutustasemed (uuendatakse iga-aastaselt) vastavalt RESis kavandatud rahalistele vahenditele on järgmised: 2020.a. - 102%; 2021 - 97%; 2022 - 93%; 2023 - 88%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Õpetajate palgavahenditeks on kavandatud RES 2020 - 2023 aastatel kokku 1,3 mld eurot, mis võimaldab hoida õpetajate arvestusliku keskmise palga tasemel 1500 eurot. Jätkub lasteaiaõpetajate palga motiveerimise programm eesmärgiga hoida õpetajate palk 90% ning magistrikraadiga õpetajate palk 100% üldhariduse õpetaja palga alammäära tasemel, selleks on kavandatud aastatel 2020 - 2023 kokku 60 mln eurot.
- Senisest enam pööratakse tähelepanu õpetajate, haridusasutuste juhtide ja tugispetsialistide tunnustamisele, motiveerimisele, täiendusõppele ja järelkasvu tagamisele. Keskkelt tellitud täiendusõpet toetavad haridusasutuste põhised arendusprojektid ja õpiüritused. Uuendatakse õpetajate täiendusõppe kontseptsioon ning õpetajaameti atraktiivsuse tõstmise kontseptsioon. Õpetajate järelkasvu tagamiseks luuakse paindlikud teed õpetajaametisse sisenemiseks.
- Suurendatakse koostööd keskhariduse tasandil kutse- ja üldhariduse valdkonnas. Luuakse võimalused, et üldkeskhariduse õpitulemusi saaks alates 2020. aastast rakendada kutsekeskhariduses üldainete õppe moodulitena ning gümnaasiumides oleks alates 2021. aastast võimalik valida kutseõppe sisuliste valikmoodulite põhjal välja töötatud valikkursusi.
- 2020. aastal uuendatakse alushariduse riiklik õppekava ja töötatakse välja alushariduse seadus. 2021. aastal uuendatakse põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava.
- Toetatakse muu emakeelega õpilasi eesti keele omandamisel, võttes eesmärgiks, et põhikooli lõpetaja omandaks keeletaseme B2 ja gümnaasiumilõpetaja C1. Toetatakse kooliealiste uussisserändajate keeleõpet ja kohanemist üldhariduskoolis. Et keeleõppe alusedloodaks juba alushariduses, jätkatakse pilootprogrammi professionaalse eestikeelse õpetaja lisamiseks venekeelsetesse rühmadesse, selleks on aastatel 2020 - 2023 kavandatud kokku 5,2 mln eurot.
- Õpilaste liikumisharrastuse toetamiseks juurutatakse Eesti oludesse sobivat teadus- ja tõenduspõhist metoodikat. Metoodika kohandamiseks õpetajakoolituses, kehalise kasvatuse õppe sisu ajakohastamiseks, liikumiselementide kasutatamiseks ka teistes ainetundides ja väljaspool kooli on kavandatud aastatel 2020 - 2023 kokku 4,4 mln eurot.
- Andekate õpilaste arengu toetamiseks kavandatakse teadusasutuste ja kõrgkoolide toetusmehhanismid vastavalt 2019. aastal väljatöötavale kontseptsioonile, selleks on kavandatud aastatel 2020 - 2023 kokku 3,6 mln eurot.

2.9.5. Kutseharidusprogramm

Programmi eesmärk on luua Eesti elanikkonnale nende vajadustele ja võimetele vastavad

kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega kutseõpppe võimalused, mis vastavad tööturu arenguvajadustele.

Tabel 36. Kutsehariduse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase 2018 a)	2020	2021	2022	2023
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%) <i>Allikas: Eurostat</i>	11,3	<9	<9	<9	<9
Õppetöö katkestajate määr (%) kutseõppreasutustes (kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal) <i>Allikas: EHIS</i>	23,4	<20	<20	<20	<20
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25-64) osakaal (%) <i>Allikas: Eesti Statistikaameti</i>	27	25	25	25	25
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (%)* <i>Allikas: Eurostat</i>	19,7	20	20	20	20
Keskhariduse omandanute osakaal 4 aastat pärast põhikooli lõpetamist <i>Allikas: HTM</i>	80,4	82	82	82	82

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Vajalikud õppekohad kutseõppes tagatakse kutseõppreasutuste tegevustoetuse kaudu (2020-2023. a eelarve 305,4 mln eurot).
- Varasemast enam arvestatakse koolitusvõimaluste kavandamise, rahastamise ja toetustegevustes OSKA raportite soovitustega ja kutseõpppe sihtrühmade vajaduste ning eripäradega. OSKA analüüsides ja prognoosid annavad sisendi kutseõppje sisu ja koolitusmahu kavandamisele ning koolituskohtade kavandamine toimub koostöös sotsiaalsete partnerite ja koolide nõunike kogudega.
- Kutseõpppe kvaliteedi tõstmiseks kaasajastatakse kutseõpppe üldhariduslik osa, ning töötatakse välja ja rakendatakse laiapõhjalised lühikeste moodulitega õppekavad.
- Jätkub 2019.a sügisel käivitunud IT Akadeemia pilootprojekt kutsehariduses, kus riigi, kõrgkoolide ja IKT-sektori ettevõtete koostöös pakutakse kutseõppreasutustes põhikooli lõpetajatele tipptasemel õpet tarkvaraarendaja ja IT-süsteemide spetsialisti erialal eesmärgiga soovi korral jätkata õpinguid kõrghariduses.

2.9.6. Kõrgharidusprogramm

Programmi eesmärk: Tagada igale motiveeritud ja võimekale üliõpilaskandidaatile ligipääs kvaliteetsele, paindlikule ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavale kõrgharidusõppele.

Tabel 37. Kõrghariduse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Kolmanda haridustasemega 30–34 aastaste osakaal earühmas (%). Allikas: Eurostat	47,6	>40	>40	>40	>40

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Rahastatakse kõrgharidusõpet ülikoolides ja riigirakenduskõrgkoolides (2020-2023.a eelarve 649,9 mln eurot) ning analüüsitakse võimalikke stsenaariume ümberkorraldusteks kõrgharidusõpe kvaliteedi ja jätkusuutlikkuse tagamiseks.
- Toetatakse avalik-õiguslike ülikoolide töhusat juhtimist ja töökorraldust kaasates alates 2020. aastast kõikide avalik-õiguslike ülikoolide juhtorganitesse ülikoolide välised liikmed.
- Doktoriõppe efektiivsuse tõstmiseks valmistatakse ette doktoriõppe reformi doktorantidest nooremteadurite kujundamiseks, et lisavahendite saamisel kujundada senised doktoranditoetused (2020-2023.a eelarve 57,16 mln eurot) ümber nooremteaduri töötasuks ja siduda doktorandid töölepingutega. Seni jätkatakse doktoranditoetuste maksimisega.
- Soodustamaks välisüliõpilaste Eestisse tööle jäämist, on uueks perioodiks sõlmitud halduslepingutes ülikoolidega kokku lepitud, et kõigis ingliskeelsetes õppekavades on vähemalt 6 EAP mahus eesti keele ja kultuuri õpet.

2.9.7. Täiskasvanuhariduse programm

Programmi eesmärk on motiveerida täiskasvanuid õppima ning luua kvaliteetsed ja paindlikud ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused.

Tabel 38. Täiskasvanuhariduse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018)	2020	2021	2022	2023
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25-64) osakaal (%) [*] <i>Allikas: Statistikaamet</i>	27	25	25	25	25
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (%)** <i>Allikas: Eurostat</i>	19,7	20	20	20	20

*Eesti Statistikaameti andmed.

**Eurostati andmed. Mõõdiku arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust ning see kajastab küsitlusele eelnenuud nelja viimase nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osatähtsust 25–64-aastaste hulgas. Elukestvas õppes osalemise hulka loetakse nii osalemise tasemeõppes kui ka koolitustel.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Viiakse ellu tegevusi põhi- ja keskhariduseta inimeste tagasitoomiseks tasemeõppesse, kus õppeasutused saavad kujundada piirkondlikest eripäradest lähtuvalt teavitustegevused, sihtgrupi õppes püsimist ja edukat lõpetamist toetavad tingimused ja tugiteenused. Senisest enam tugevdatakse koostööd kogukonna osapooltega (koolid, KOViD, noorsootöötasud, sotsiaaltöötajad, Töötukassa jt), kes aitaksid sihtgruppi leida ning õppesse tagasi suunata ning arendatakse e-õppe võimalusi.
- Pakutakse täiendus- ja ümberõppe kursuseid täiskasvanutele, eelistades prioriteetsete sihtgruppidena ilma piisava kvalifikatsioonita ning aegunud oskustega täiskasvanuid. Koolituste pakkumisel võetakse arvesse OSKA soovitusi. OSKA raportites väljatoodud koolitusvajadusele veelgi paremini vastamiseks laiendatakse 2019. aastal tellimuse sihtrühmi ning alustatakse täienduskoolituse riiklikku koolitustellimuse esitamist ka kõrgkoolidele.
- Varasema õpi- ja töökogemuse süsteemi VÕTA edasiarendamiseks luuakse kutse- ja kõrghariduse kõrval ka üldharidusele sobiv VÕTA kontseptsioon, et tugevdada erinevate õppeasutuste omavahelist koostööd (täiskasvanute gümnaasiumite, kutseõppeasutuste ja kõrgkoolide), tagada õppijatele paindlikumad liikumised haridusliikide ja tasemete vahel ning suurendada õppeasutuste suutlikkust arvestada inimese eelnevaid õpi ja/või töökogemusi.
- 2020+ nähakse ette kutsesüsteemi ümberkujundamist ning seejuures tugevamat seostamist OSKA süsteemiga.

2.9.8. Noortevaldkonna programm

Programmi eesmärk: tagada noortele avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks ning selle kaudu toetada sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.

Tabel 39. Noortevaldkonna programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018)	2020	2021	2022	2023
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	11,3	<9	<9	<9	<9
Noorsootöös osalenud noorte rahulolu noorsootööga (%) ⁵⁶ <i>Allikas: uuring „Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootööga“.</i>	87 (2017)	87	-	-	-

⁵⁶ 2017.–2018. aastal viidi teist korda läbi uuring „Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootööga“. Võrreldes uuringus osalenud noorte rahuolu üldist määra nende noorsootöotegevuste osas, mida käsitles ka 2015. aasta uuring, osutusid kahe aasta rahuolu määrad sarnaseks (87%). 2015. aasta uuringus käsitletud noorsootöotegevustele lisaks hinnati viimase uuringuga täiendavaltna noorte rahuolu noorteprojektide ja vabatahtliku tegevusega. Kõikide tegevuste lõikes oli noorte rahuolu noorsootööga 85%. Tabelis kajastatakse rahuolu nendel aastatel, mille kohta noorsootöös osalemisega rahuolu hinnati – 2018. aastal valminud uuringus hinnati noorte rahuolu nende tegevustega, milles nad osalesid 2017. aastal.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Noorsootöötustele tuginedes pakutakse NEET-noortele⁵⁷ tugimeetmeid: noorte ülesleidmine otsiva noorsootöö või vörustikutöö kaudu; noortega usaldusliku kontakti saavutamine; noorte motiveerimine/jõustamine läbi noorsootöö võimaluste, eesmärgiga et noored saaks naasta tööle või õpingutele.
- Rakendatakse nutikaid lahendusi eesmärgiga teha noorsootööd senisest tõhusamalt ja tulemuslikumalt, st jõuda rohkemate noorteni, vähendada noorte tõrjutusriski, suurendada noorte kaasatust ning toetada noorte aktiivset osalust kogukonnas ja ostsutes. Toetatakse enesehindamisprotsesside juurutamist noortevaldkonnas ja erinevate osapoolte (riik, KOV, nootsootöötajad ja -organisatsioonid) efektiivset koostööd.

2.10. Teadus

Tulemusvaldkonna eesmärk: Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni arendamise üldeesmärk on luua soodsad tingimused tootlikkuse ja elatustaseme kasvuks, heaks hariduseks ja kultuuriks, Eesti kestmiseks ja arenguks.

Tabel 40. Teaduse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2017 a)	2020	2021	2022	2023
Teadus- ja arendustegevuse investeeringute tase SKPst (%), sh erasektori TA kulutused SKPst (%). <i>Allikas: Eurostat, Statistikaamet.</i>	1,29%/ 0,61%	3,0/ 2,0	3,0/ 2,0	3,0/ 2,0	3,0/ 2,0
Koht ELi innovatsiooniliidi tulemustabelis <i>Allikas: Innovatsiooniliidi tulemustabel</i>	17.	10.	10.	10.	10.

*ue arengukava ettevalmistamise käigus võivad sihttasemed muutuda

Teaduse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm. Programmi eesmärkide saavutamiseks televaste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium.

Teaduse tulemusvaldkonna pikaajalised arenguesmärgid on kokku lepitud Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegias 2014-2020 „Teadmistepõhine Eesti“⁵⁸.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Eestis on välja kujundatud kvaliteedikonkurentsil põhinev, toimiv ja arenev teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (edaspidi TAI) süsteem. Kasvanud on publitseerimisaktiivsus ja doktorikraadi kaitsmiste arv. Samuti on kasvanud Horisont 2020-s võidetud lepingute summa

⁵⁷ ingl. k. terminist „Not in Education, Employment or Training“ – mõeldud noori, kes ei õpi, ei tööta ega osale koolitusel.

⁵⁸ https://www.hm.ee/sites/default/files/59705_teadmistepohine_eesti_est.pdf

per capita ja rahvusvaheliselt koordineeritud uurimistöö osakaal riigi rahastatud TA-s. Eesti on välisteadlastele järjest atraktiivsem. Välisteadlaste arv Eesti avalikes teadusasutustes on järjest tõusnud (Eestis töötab 402 välisteadlast, mis moodustab ligi 8% teadlaste arvust).

Teadusvaldkonna suurimateks väljakutseteks on ettevõtete kaasamine teadus- ja arendustegevusse ning teaduse rahastamine. Eesti eripära on kõrge projektipõhisus ja välisallikate suur osakaal teaduse rahastamises – eriti avalikus sektoris teostatud TA puhul. Teadus- ja arendustegevus Eesti ühiskonna ja majanduse huvides on tagasihoidlik. Ülikoolide ja ettevõtete koostöö on vähene – Eesti jäab EL innovatsiooniliidritest selgelt maha ettevõtluse ja teadusasutuste ühispublikatsioonide arvu poolest. Erasektori osakaal avaliku sektori teadus- ja arendusasutuste finantseerimisel on küll kasvanud ja ulatus 2017. a 5,1%-ni, kuid jäab sihiks seatud 7%-le veel selgelt alla. Murettekitav on Eesti ettevõtete innovatsioonivõimekuse langus EL liikmesriikide võrdluses ja liiga aeglane tootlikkuse kasv.

2.10.1. Teadus ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm

Programmi eesmärk:

Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni arendamise üldeesmärk on luua soodsad tingimused tootlikkuse ja elatustaseme kasvuks, heaks hariduseks ja kultuuriks, Eesti kestmiseks ja arenguks.

Tabel 41. Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2017 a)	2020	2021	2022*	2023*
Teadus- ja arendustegevuse investeeringute tase, % SKPst <i>sh erasektori TA investeeringute tase, % SKPst</i>	1,29 0,61	3 2	3 2	3 2	3 2
<i>Allikas: Eurostat, Statistikaamet.</i>					
Ettevõtete tootlikkus töötaja kohta EL27 keskmisest, %	74,4	80	80	80	80
<i>Allikas: Eurostat</i>					
Koht Innovatsiooniliidu tulemustabelis	17	10	10	10	10
<i>Allikas: Innovatsiooniliidu tulemustabel</i>					

*uue arengukava ettevalmistamise käigus võivad sihttasemed muutuda

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Kavandatakse täiendavate tegevuste rahastamist Horisont 2020 kaasrahastatavas projektis *FINEST Twins*. Eesmärk on luua targa linna valdkonnas tipptasemel teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni toetav piiriülene ökosüsteem, mille keskmes on TalTechi loodav targa linna uuringute tippkeskus, mis pakub füüsilist ja digitaalset platvormi tipptasemel

teadusuuringuteks, ülikoolide, ettevõtete ja linnade koostööks ning koosloomes toimuvaks innovatsiooniks. Teaming for Excellence on Horisont 2020 toetusskeem, mille eesmärk on luua koos Euroopa juhtivate teadusasutustega uusi tippkeskusi riikidesse, mille innovatsioonivõimekus on veel Euroopa tipptasemega võrreldes madal.

- Suurendatakse teadusasutuste teadus- ja arendustegevuse rahastamist hoides uurimistoetuste ja baasfinantseerimise suhet 50:50. Baasfinantseerimise suurendamine on eelduseks stabiilse akadeemilise karjäärimudeli väljatöötamisele ning tihedama koostöö arendamisele ettevõtete ja teadusasutuste vahel. TA põhiinstrumentide (sh baasfinantseerimine, institutsionaalsed ja personaalsed uurimistoetused, riigi teadus- ja arendusasutused, Norra välisabi jne) rakendamiseks on 2020. aastal riigieelarvesse planeeritud 86,7 mln eurot.
- Suurendatakse majanduse kasvuvaldkondade teadustegevuse ja kõrghariduse toetamist, et realiseerida nende majanduskasvu potentsiaali. Käivitatakse ressursside väärindamise programm (3 mln eurot aastas). Selle raames: 1) toetatakse kõrgharidusõpet ja teadust, sh luuakse vajalikud suunad/õppetoolid ning teadusgrupid ülikoolides; 2) toetatakse teadus- ja arendusasutuste ning ettevõtluse koostööprojekte; 3) tagatakse nende läbiviimiseks tarvilik materiaalne baas;
- Jätkatakse arendusgrandi (inglise k. proof-of-concept grant) piloteerimisega. Arendusgrandi eesmärgiks on toetada silmapaistavate teadustulemuste arendamist ettevõtlusele atraktiivsesse vormi, testides nende ärilise kasutamise viise ja tasuvust. Tegevuse tulemusena jõuab senisest enam teadustulemusi ärialiste rakendusteni.
- Alustatakse ettevõtete haruliitude arendusnõuniike toetusega. Teadustauastaga arendusnõunikud aitavad erialaliitudel määratleda haruliidi liikmetele olulised teadus- ja arendussuunad, mille alusel hinnata sektori arenguvõimalusi kui läbi rääkida teadusasutustega valdkonnale vajalike uuringute üle, töstavad haruliidi liikmete teadlikkust valdkonna teadus- ja arendustegevuse potentsiaalist ja võimalikest rakendustest ning aitavad kaasa sektori ettevõtjate teadlikkuse ja oskuste töstmisele TA vallas, soodustades koostöö teadusasutustega nii Eestis kui EL tasandil.
- Alustatakse teadusasutuste ja ettevõtlussektori vaheliste töötajate liikumist soodustavate meetmete ettevalmistamisega (nn sektoraalne mobiilsus), mille tulemusena liigub senisest enam teadlasti ettevõtlusesse ning paranevad ettevõtete oskused teadustulemusi rakendada ja kohandada. Samuti kasvab teadusasutustes ettevõtluskogemustega teadlaste arv, mis aitab paremini ühiskonna nõndlusele vastavat teadustööd paremini planeerida.

2.11. Kultuur

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Kultuuripoliitika eesmärk on kujundada loovust väärustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ning luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ja mitmekesise kultuuriruumi arenguks ning kultuuris osalemiseks.

Tabel 42. Kultuuri tulemusvaldkonna ja Kultuuriprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2017)	2020	2021	2022	2023
Elanike kultuurielus osalemise, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	78,7	78	78	78	78

Kultuuri tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud valdkonna arengukavas „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“⁵⁹ (edaspidi *Kultuur 2020*).

Kultuuri tulemusvaldkonna eesmärki panustab otseselt üks programm. Eesmärgi saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Kultuuriministeerium. Riigi kultuuripoliitika kujundamises ja elluviimises on oluline osa ja vastutus lisaks Kultuuriministeeriumile paljudel teistelgi riiklikel institutsioonidel. Kultuuri tulemusvaldkonna eesmärke viiakse ellu ka läbi keskvalitsusse kuuluvate sihtasutuste (teatrid, muuseumid, kontsertorganisatsioonid jm), avalik-õiguslike organisatsioonide (Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Rahvusringhääling, Rahvusooper Estonia, Eesti Kultuurkapital) ja mittetulundussektori organisatsioonide toetamise. Keskse rolliga kultuuripoliitika eesmärkide täitmises on kohalikud omavalitsused, kes tagavad kohalikus kultuurikorralduses eesti kultuuri järjepidevuse hoidmiseks soodsas ja turvalise kasvukeskkonna.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Mitmekülgse kultuurielu eelduseks on vaimse ja materiaalse kultuuripärandi säilitamine ja vahendamine, kultuuri kättesaadavuse ning loometingimuste tagamine. Enamiku näitajate puhul on Eesti elanikud aktiivsed kultuuris osalema ja kultuuriga seonduvaid teenuseid tarbima, kuid piirkonniti on kultuuri tarbimises märgata erinevusi⁶⁰.

2018. aastal jõudis kulminatsioonini riigi ja vabaühenduste koostöös ette valmistatud Eesti Vabariik 100 juubeliprogramm (edaspidi EV 100 programm), mille raames toimus 2018. aasta lõpuks ligi 3000 sündmust kodu- ja välismaal ning pidustustesse olid kaasatud Eestiga seotud inimesed üle maailma. EV 100 juubelisündmused tõid kultuuriväljal kaasa seninägematut koostööd – võrreldes seniste praktikatega kujunes pretsedendituks EV 100 programmiga seotud eravahendite kaasamise maht. Algatusi ja sündmusi toetas üle 100 ettevõtte – näiteks toetati EV 100 filmiprogrammi filmide valmimist, muusikaõppesuutustele muusikainstrumentide ostmist ja kunstinäituste korraldamist kogu maailmas.

Teatrikultuur on Eestis jätkuvalt tugev. Etendusasutuste küllastuste ja lavastuste statistika 2018. aasta kohta avaldatakse 2019. aasta esimeses pooles. Tuginedes 2017. aasta näitajatele saab välja tuua, et Eesti teatrit käidi 2017. aastal vaatamas üle 1,1 miljoni korra. Kokku andsid teatrid 6713 etendust ja mängukavades oli kokku 559 lavastust.

2018. aasta oli Eesti filmile erakordne – püstitati Eesti filmi vaatajarekord ning kodumaise filmi vaatajate arv ületas esmakordselt 600 tuhande vaataja piiri, moodustades 3,6 miljonist kinoküllastusest 17,85%. 2018. aastal linastus kinodes kokku 14 Eesti mängufilmi, 10 täispikka dokfilmi ja kaks lühifilmide kassetti. 2018. ja 2019. a alguse filmivaldkonna edu on tuginenud suuresti EV 100 programmi raames rahastatud filmidele, mis oma eelarvelt ületasid märkimisväärtselt tavakorras rahastatud filmiloomingut.

Eesti kirjandus on maailmas tuntud – 2018. aastal tõlgiti üle 100 eesti kirjandusteoos võõrkeeltesse. Suureks tõukeks oli ka Eesti osalemine 2018. a koos Läti ja Leeduga Londoni rahvusvahelisel raamatumiessil peaküllalisena.

Eesti muuseumid on jätkuvalt populaarsed ning järjepidevalt tähistatakse igal aastal ka üle-euroopalist muuseumiööd. Muuseumiküllastusi oli 2018. aastal 3,4 miljonit. Võrreldes seda rekordilise küllastajate arvuga 2017. aastal, oli küllastusi siiski 100 000 võrra vähem. Hoolimata

⁵⁹ <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/kultuur2020.pdf>

⁶⁰ Kultuuris osalemise uuring. 2017. Statistikaamet

mõningasest langusest on Eesti muuseumikülastuste arvu poolest endiselt Euroopas esimeste seas.

Positiivseks võib lugeda rahvaraamatukogudes laenutuste arvu tõusu, mis küündis 2018. aastal taas ligi 10,4 miljonini. Rahvaraamatukogu küllastati 2018. aastal 5,5 miljonit korda ja nende teenustega seotud virtuaalkülastuste arv oli 2,5 miljonit.

Eesti rahvakultuuri tugevuseks on rikkalik pärand ning inimesed, kes väärustavad ja kannavad paikkondlike kombeid ja elulaadi ning annavad seda edasi järgmistele põlvkondadele, hoides rahvakultuuri seeläbi elujõulisena. 2018. a osales alaliselt tegutsevates kollektiividest 83 205 harrastajat. 2019. aastal möödub esimese laulupeo toimumisest 150 aastat ning tantsupidu toimub 20. korda.

Eestis on rikkalik kultuuripärand, millest osa on riikliku kaitse ehk muinsuskaitse all. 2018. aasta lõpu seisuga on meil 26 480 kultuurimälestist (arheoloogia-, ehitis-, kunsti-, tehnika- ja ajaloomälestised kokku). Terviklike keskkondade väärustamiseks on loodud 12 muinsuskaitseala, lisaks on Eestis kaks UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluvat objekti.

2018. aasta kevadel valminud Eesti loomemajanduse olukorra neljanda uuringu ja kaardistuse kohaselt oli Eestis loomemajanduse sektoris 2015. aasta andmetel 30,7 tuhat töötajat (4,8% Eesti töötavast rahvastikust) ning sektoris tegutses 9098 ettevõtet ja asutust (11,6% Eesti ettevõtete üldarvust). Loomemajanduse ettevõtete ja asutuste kogutulu oli 1,5 miljardit eurot (2,9% SKPst), mis on samaväärses suurusjärgus põllu- ja metsamajanduse ning kalapüügi terviknäitajaga (3,4%). Lisaks on loomemajandussektoril oma osa atraktiivse elukeskkonna loomisel, turismitulude suurendamisel ja digimajanduse arenemisel.

Riigi hallatavates mäluasutustes on kokku üle 900 miljoni Eesti kultuuri jaoks olulise pärandi objekti, mis väärivad digiteerimist, ent praeguseks on nendest digiteeritud vaid ca 10%. Kultuuriministeeriumis valminud „Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“ tegevuskava eesmärk on teha 2023. aastaks digitaalselt kättesaadavaks kolmandik ehk 33% Eesti mäluasutustes talletatavast kultuuripärandist ja uuendada mäluasutuste info hoidmise taristut.

Rahvusvahelisel areenil käivad kahesuunalised tegevused. Ühelt poolt toimub kultuuri rahvusvahelistumise toetamine, mille läbi aidatakse Eesti loovisikutel, kollektiividel, loomeettevõtetel ja kultuuriorganisatsioonidel jõuda rahvusvahelisele areenile, toetada tugevaid rahvusvahelistumise võimekusega tegijaid ning tutvustada nende tegevuste kaudu Eestit ja Eesti kultuuri maailmas. Teiselt poolt on oluline tuua Eestisse ka rahvusvahelisi kultuuriüritusi, mis rikastavad kultuurielu ning elavad Eesti majandust.

Valdkonda kaasates alustati 2018. aastal strategiadokumendi „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2030“ (edaspidi Kultuur 2030), mis seab kultuurivaldkonna ühised eesmärgid kümneks aastaks, koostamise protsessiga.

Vastavalt visioonidokumendile „Kultuur 2020“ on üheks oluliseks kultuuripoliitika eesmärgiks loojatele kindlustunde ja loomerahu tagamine. Selleks on ellu viimisel eesmärk võrdsustada aastaks 2020 riigilt palka saavate kõrgharidusega kultuuritöötajate miinimumtasu Eesti keskmise palgaga. Samal põhjusel on algatatud kunstniku- ja kirjanikupalga meede.

2.11.1. Kultuuriprogramm

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Kultuuripoliitika eesmärk on kujundada loovust väwärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ning luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ja mitmekesise kultuuriruumi arenguks ning kultuuris osalemiseks.

Kultuuriprogrammi ja tulemusvaldkonna eesmärk, mõõdikud ja siittasemed on identsed. Vaata eespool tabel 42.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Uute teoste loomiseks ja professionaalse kunstipraktika toetamiseks jätkatakse loomeliitude kaudu kirjaniku- ja kunstnikupalga maksimise toetamist ning palgaliste arvu suurendamist. Aastaks 2021 on eesmärk toetada 15 kirjanikku ja 15 kunstnikku. Kirjanike ja kunstnike aastane toetusmaht kokku on 0,8 mln eurot.
- 2019. aastal jätkub Kultuur 2030 koostamine: toimuvad arutelupäevad teemarühmade ja fookusgruppidega ning aasta lõpus Kultuur 2030 dokumendi kokku kirjutamine, et see kooskõlastada ning kinnitada 2020. a esimeses pooles.
- Etenduskunstide lähiastate olulisemateks eesmärkideks on: tagada jätkuvalt etenduskunstide regionaalne kätesaadavus ja toimiv teatrivõrgustik, pidada silmas lastele ja noortele tehtavate ja omadramaturgia osakaalu uuslavastustest, hoida teatripildi mitmekesisust. Lisaks on oluline tugevdada Eesti etenduskunstide valdkonna rahvusvahelist tuntust. Üks olulisimaid tegevusi nende eesmärkide saavutamisele kaasa aitamisel on etendusasutuse seaduse muutmine ja rahastamisaluste korrastamine. Seetõttu jätkatakse 2019. aastal etendusasutuse seaduse muutmise väljatoötamisega.
- Filmitootmise järjepidevuse püsimiseks toetatakse mängu-, anima- ja dokumentaalfilmide tootmist ning vähemuskaastootmist (19,2 mln eurot). Samuti jätkub filmitagasi maksefondi Film Estonia meetme rakendamine mahus kaks miljonit eurot aastas eesmärgiga tuua Eestisse välisriikide produktsioone.
- Eesti Rahvusringhäälingu kaasaegse tehnoloogiaga ning optimeeritud mahtudega telestuudiote projekteerimise ja ehituse kavandamine. Uue optimaalsema ruumiprogrammiga telekompleksi rajamine koos juba kaasajastatud raadio- ja uudistemajaga looks kogu organisatsiooni vaates loomingulist ning majanduslikku sünergiat ja tagaks mitmetes aspektides kuluefektiivsema tegutsemise.
- 2019. aasta 1. maist jõustus uus muinsuskaitseeadus ning Muinsuskaitseamet reorganiseeriti muuseumi- ja muinsuskaitse valdkonna ühendasutuseks. Uue seaduse eesmärk on luua parem tasakaal mälestiste omanike kohustuste ja õiguste vahel, et tagada seeläbi kultuurimälestiste pikaajaline säilimine avalikes huvides. Uue seaduse alusel hakatakse hüvitama mälestise omanikele neid kulusid, mis mälestise staatusega kaasnevad ehk kompenseerima uuringute ja muinsuskaitselise järelevalvega seotud kulusid. Perioodil 2020-2023 on toetuste maht kinnismälestiste omanikele 11,5 mln eurot. Muudatuste tulemusena kasvab Muinsuskaitseameti nõustav roll.
- Jätkub Kultuuriministeeriumi haldusala muuseumide võrgustiku ümberkorraldamise lõpule viimine ja muuseumide infosüsteemi arendamine.
- Muuseumide valdkonna oluliseks tegevuseks eeloleval perioodil on ühishoidlate rajamise kontseptsiooni edasiarendamine. Ühishoidlate rajamise peaesmärk on tagada riiklike muuseumikogude pikaajaline säilimine, kuid see panustab oluliselt ka kultuuripärandi

paremasse kätesaadavusse. Ühishoidla pakuks museaalide säilitamise teenust laiemalt koos konserveerimis-, restaureerimis- ja digiteerimisteenustega.

- Eesti Rahvusraamatukogu hoone projekteerimise ja ehituse kavandamine, pakkumaks kasutajatele mitmekülgseid teenuseid ning tagamaks nõuetekohane pikka aega säilitatavate väljaannete ja inimeste turvalisus. Eesmärk on olemasolevate funktsioonide (raamatukogu kui töö- ja õpikeskkond, Eesti väljaannete pikaajaline säilitaja ning kultuurikeskus) arengu ja jätkusuutlikkuse tagamine. Lisanduksid tänapäeva raamatukogule kui õpikeskkonnale ja kultuurikeskusele vajalikud funktsionaalsused.
- Raamatukogupoliitika kujundamisel on muudatused omavalitsuste tegevuses ja elanike riigisisene liikumine ning ümberasumine toonud vajaduse rahvaraamatukogude töö ümberkorraldamiseks. Sellest tulenevalt tuleb arendada raamatukogu pakutavaid e-teenuseid. Ajakohastada tuleb ka rahvaraamatukogu seadust, sealhulgas kohaliku omavalitsuse ülesandeid ning maakonnaraamatukogude rahastamise põhimõtteid. Analüüsida tuleb raamatukoguvõrgu toimimist ning sõnastada tuleb raamatukoguteenused, mis tagavad kogukonna elukestva õppe ja jätkusuutlikkuse. Raamatukoguteenuste vastamiseks kasutajate ootustele on oluline lugemisharjumuste edendamine ja eri tüüpi raamatukogude koostöö e-teenuste arendamisel. Muutunud olukorras tulenevalt koostab Kultuuriministeerium 2019. aasta lõpuks rahvaraamatukogu seaduse väljatöötamiskavatsuse.
- Jätkub laulu- ja tantsupeo traditsiooni toetamine. Laulu- ja tantsupidude traditsioon on kantud UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja. Laulu- ja tantsupeo jätkusuutlikkust mõjutavad mitmed tegurid: kollektiivide juhendajate pealekasv, kollektiivide rahastamine, juhendajate palgatase ja muu oluline temaatika, mis on olnud päevakorral pikemat aega. Kollektiivide rahastamise ning juhendajate palgamäärade tegelikule olukorrale hinnangu andmiseks käivitas Eesti Rahvatantsu ja Rahvamuusika Selts koostöös Eesti Kooriühingu, Eesti Laulu- ja Tantsupeo SA ning Kultuuriministeeriumi toel üleriigilise uuringküsitluse, mille teostajaks on Poliitika uuringute keskus Praxis. Uuringu põhjal valmib laulu- ja tantsupeo protsessis osalevate kollektiivide rahastamise ning kollektiivi juhtide töötasude analüüs ja tehakse ettepanekud protsessi edaspidiseks toetamiseks. Laulu- ja tantsupidu vajab kaasaegset korrastatud ning heade tingimustega taristut nii esinejatele kui publikule Tallinna lauluväljakul kui ka Kalevi staadionil. Kultuuriministeerium näeb taristute korrastamise osas jätkuvat koostööd Tallinna Linnavalitsusega.
- Rakendatakse toetust eraomanikele taluarhitektuuri restaureerimiseks ja kasutuses hoidmiseks või kasutusse võtmiseks. Toetusmeetme maht aastas on 0,2 mln eurot. Soodustatakse väikelinnade ajalooliste keskuste hoonestuse korrastamist ja kohandamist uutele funktsioonidele, rakendades väikelinnade ajalooliste hoonete korrastamisel aastatel 2019 – 2021 EMP/Norra toetusmeedet.
- Loomemajanduse valdkonna ettevõtete konkurentsivõime tõstmiseks ja loomemajanduse potentsiaali sidumiseks ülejäänud majandusega rakendab Kultuuriministeerium koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga Euroopa Liidu finantsperioodi 2014–2020 struktuurivahendite loomemajanduse arendamise meedet. Loomemajandusalase teadlikkuse kasvatamise, teadmiste ja oskuste arendamise ning loome- ja teiste majandusvaldkondade vaheliste suurprojektide elluviimise kaudu luuakse eeldused siduda kultuuri- ja loomevaldkondades elevat potentsiaali ettevõtlusega, et soodustada uute ambitsoonikate ärimudelitega ettevõtete juurdekasvu, tõsta valdkonna eksportivõimekust ning luua teistele majandussektoritele loomemajandussektori kaasamise kaudu lisandväärust ärimudelite, toodete ja teenuste ning müügi ja turunduse arendamisel.

- „Kultuuripärandi digiteerimine 2018-2023“ tegevuskava elluviimine, eesmärgiga teha 2023. aastaks digitaalselt kättesaadavaks kolmandik ehk 33% Eesti mäluasutustes talletatavast kultuuripärandist ja uuendada mäluasutuste info hoidmise taristut. Digiteerimine on üks paremaid ja osadel juhtudel ka ainuke vahend tagamaks, et pärand on säilitatud selleks kõige sobivamate vahenditega ning tehtud kättesaadavaks võimalikult paljudele.

2.12. Sport

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Liikumisel ja spordil on oluline ning kasvav roll eestimaalaste elujõu edendamisel, rikka elukeskkonna loomisel ja Eesti riigi hea maine kujundamisel.

Tabel 43. Spordi tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Liikumisharrastusega regulaarselt tegelevate inimeste osakaal 16-64 vanusegrupist, %	40,2 (2018)	53	Ei mõõdetä	55	Ei mõõdetä
<i>Allikas: Tervise Arengu Instituut</i>					
Spordiklubides ja spordikoolides sporti harrastavate 5-19 aastaste noorte osakaal kogu vanusegrupist, %	50,15 (2018)	51	52	53	53
<i>Allikas: Eesti spordiregister; Statistikaamet</i>					

Spordi tulemusvaldkonna pikaajaline arenguesmärk on kokku lepitud valdkonna arengukavas „Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030“⁶¹ (edaspidi Sport 2030).

Spordi tulemusvaldkonna eesmärki panustab otseselt üks programm. Spordi valdkonna riiklike tegevuste elluviimise ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Kultuuriministeerium ning tegevused kavandatakse Spordiprogrammis. Spordi valdkonna eesmärgid saavutatakse mitmete teiste valdkondade eest vastutavate ministeeriumide, kohalike omavalitsuste, era ja kolmanda sektori ning spordiorganisatsioonide tegevuste elluviimise koosmõjus.

---

⁶¹ <https://www.kul.ee/et/tegevused/sport/arengustrateegia-eesti-sport-2030>

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Liikumisharrastusega (2 korda nädalas à 30 min) tegeles 2018. aastal Tervise Arengu Instituudi läbi viidud Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringu andmetel vähemalt 40,2% tööealisest elanikkonnast. Vabal ajal vähemalt poole tunni välitel tervisespordi harrastamise sagedus soo ja vanuserühma järgi on viimase 2 aastaga langenud. Neljandik eestimaalastest tervisesporti ei harrasta, kuid nende osakaal on aasta-aastalt vähenenud – 2008. aastal ei tegelenud tervisespordiga kolmandik inimestest (2008. a oli see 33%, 2018. a 24,7%).

Viimastel aastatel on jõudsalt kasvanud harrastajate arv spordiklubides. Kui 2012. aastal oli see arv 130 839 inimest, siis 1. jaanuari seisuga 2019. aastal oli see 181 195 inimest, kellest noored (5-19 aastased) moodustasid ca 57,50%. Samuti on kasvanud spordiorganisatsioonid, sh spordiklubide, arv 2302-lt 2717-ni organisatsioonini. Laste liikumise ja ülekaalulisse ning nendega seotud tervisestatistika analüüs põhjal saab järelleadata, et liikumisaktiivsuse kasvu ei suudeta tagada vaid organiseeritud sportimise korraldamisega.

Spordi riikliku andmebaasi (Spordiregister) kohaselt on Eestis 2019. aastal enam kui 2700 spordiklubi, 421 spordikooli, üle 3200 spordiobjekti ja välja antud ligikaudu 3400 treenerikutset. Eestis ei tegutse riigi ameti- või hallatava asutusena ühtegi spordiinstitutsiooni. Küll aga panustab Kultuuriministeerium nii liikumisharrastuse kui ka saavutusspordi edendamisse keskvalitsusse kuuluvate riigi asutatud sihtasutuste Tehvandi Spordikeskuse SA (sh Kääriku spordibaas) ning Jõulumäe Tervisespordikeskuse SA arendamise kaudu, läbi spordiorganisatsioonide toetamise ning teistesse, sh regionaalselt olulistes spordiobjektidesse investeerimise kaudu koostöös kohalike omavalitsustega.

Eestis on olemas hea ja toimiv spordiorganisatsioonide võrgustik ja tõenditel põhineva spordipoliitika tegemiseks Spordiregister ning Euroopa üks paremaid treenerite kutsekvalifikatsiooni süsteeme, mis tagavad nii võistlustel eduka osalemise kui ka kvaliteetsete rahvusvaheliste suurvoistluste ja tiitlivõistluste korraldamise võimekuse. Regulaarselt toimuvad paljud rahvusvahelised spordiüritused, mis toovad märkimisväärse arvu väliskülalisi ning aitavad kaasa turismimajandusele, sealhulgas Eesti tutvustamisele Euroopas ja maailmas 2018. a võtsid Eesti sportlased tiitlivõistlustelt kokku 179 medalit, neist 25 olümpiamängude kavasse kuuluvatel distsipliinidel.

2.12.1. Spordiprogramm

Programmi eesmärk: Tagatud on toimiv spordikorralduse süsteem lähtuvalt Euroopa spordi mudelist.

Tabel 44. Spordiprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Spordiorganisatsioonide arv. <i>Allikas: Eesti spordiregister</i>	2 717 (2019)	2700	2700	2700	2700
Harrastajate arv spordiklubides ja spordikoolides. <i>Allikas: Eesti spordiregister</i>	181 195 (2019)	182 000	183 000	184 000	185 000
Treenerikutsete arv <i>Allikas: Eesti spordiregister</i>	3 358 (2019)	3 425	3 450	3 475	3 500

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Alates 2019. aastast käivitati koondise tasemel sportlastele ja edukatele võistkondadele toetussüsteem (Team Estonia). Tippspordile suunatud toetused ei võimalda spordialaliitudele kõiki koondisi ellu kutsuda, tagada piisavat ettevalmistust tiitlivõistlusteks, taustapersonali, sh treenerite ja meditsiinipersonali vajalikku kaasatust. Toetused spordialaliitudele on tihti projektipõhised, mis ei võimalda tegevuste ja eesmärkide pikaajalisemat planeerimist. Koostöös Eesti Olümpiaomiteega (edaspidi EOK) ja spordialaliitudega on välja töötatud Team Estonia arendamise põhimõtted, mida analüüsitanakse pidevalt edasi. Team Estonia toetussüsteemi järgmise nelja aasta maht on 10 mln eurot.
- Jätkuvalt on spordipoliitika eesmärk aidata spordiorganisatsioonidel tagada treeneritele sotsiaalsed garantiid ning treenerite palga viimine koos spordiorganisatsioonidega Eesti keskmisele tasemele. Alates 2018. aastast kehtib põhimõte, et riik toetab 1,1 miljonit treeningturni läbiviimist ja kuni 50% treeneri brutotasust, ülejäänud osa katavad spordiorganisatsioonid. Aastane toetusfond treenerite tööjöukulude katmiseks on 7,1 mln eurot.
- Kultuuriministeeriumi ettepanekul on Eesti Olümpiaomitee reformimas Eesti Antidopingu SA (edaspidi EAD), kujundades sellest keskse spordi aususe ja spordieetika keskuse. Lähiaastate perspektiivis on vajadus arendada ka EAD uurimisvõimekust, sealhulgas „tarka testimist“ ja laiendada ennetustegevusi asutuse haldusalasse jäävates valdkondades. Kavandatud spordiseaduse muudatuskavatsuste tulemusena saab EADle anda haldusülesandena ka kokkuleppemängude vastase võitlusega tegelemine 2020. aasta jooksul. Aastatel 2020-2023 võib EAD reform vajada riigipoole lisarahastust.
- Analüüsitanakse koostöös EOK-ga rahvusvahelise või riikliku tähtsusega spordiobjektide olemasolu ning seisukorda. Riik aitab vajadusel finantseerida spordiobjekte, mis on regionaalpoliitilise tähtsusega ning tagatud on omavalitsuse kaasfinantseering. Programmperioodil jätkub ka Sihtasutus Tehvandi Spordikeskus – Kääriku Spordikeskuse väljaehitamine Keskuse väljaehitamise kogumaht on 12 mln eurot.
- Jätkub regionaalsete tervisespordikeskuste arendamine. Kultuuriministeerium käivitas 2019. aastal uue algatusena taotlusvooru läbiviimise tervisespordikeskuste toetamiseks. Igas maakonnas on välja valitatud kuni kaks tervisespordikeskust, mida järgmise nelja aasta jooksul toetatakse Regionaalsete tervisespordikeskuste väljaarendamise toetusprogrammi aastane maht on 0,6 mln eurot.
- Liikumisaktiivsuse suurendamisel on vajalik tõhustada valdkondade ülest koostööd. Koostöö tulemusena saab otsida lahendusi aktiivsemale liikumisele suunava tervishoiuteenuste arendamise ja perepoliitika kujundamisel, inimeste kodulähedaste liikumispaikade võrgustiku kujundamiseks loomaks liikumist soodustav keskkond linnaplaneerimisel, kohandamaks koolides liikumisvõimalusi, rahastamaks spordiorganisatsioone ja liikumisharrastust toetavaid ja propageerivaid tegevusi jms.

2.13. Lõimumine

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Eesti ühiskond on lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus ja jagavad demokraatlikke värtusi.

Tabel 45. Lõimumise tulemusvaldkonna mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Tugeva ja keskmise riigiidentiteediga isikute osakaalu indeks teistest rahvustest isikute hulgas, % <i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring</i>	39 47	38 51	Ei mõõdetäta	Ei mõõdetäta	40 55

Lõimumispoliitika on horisontaalne ning hõlmab riigi eelarvestrateegias mitut poliitikavaldkonda, aidates saavutada nende eesmärke, sealhulgas säilitada eesti keelt ja kultuuri, kindlustada Eesti riigi julgeolekut ning suurendada majanduse konkurentsivõimet. Samal ajal toetavad teiste poliitikavaldkondade tegevused lõimumispoliitika eesmärkide elluviimist. Lõimumise tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Vabariigi Valitsuse poolt valdkondlikus arengukavas „Lõimuv Eesti 2020“⁶² Lõimumise valdkondadeülesuse töttu panustavad arengukava strategilise üldeesmärgi saavutamisse ka teised arengukavad ning ministeeriumide tegevuste planeerimiseks loodud programmid.

Lõimumise tulemusvaldkonna eesmärki panustab otseselt üks programm. Lõimumise valdkonna riiklike tegevuste elluviimise ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Kultuuriministeerium ning tegevused kavandatakse Lõimumisprogrammis. Lõimumise valdkonna eesmärgid saavutatakse aga kogu avaliku sektori tegevuste koosmõjus.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Eesti on kodumaaks ligi 194 rahvuse esindajale. 69% riigi elanikkonnast on rahvuselt eestlased, 25% venelased, 2% ukrainlased, 1% valgevenelased ning 0,8% soomlased.

Rahvastikuregistri 01.01.2019 andmete kohaselt elab Eestis 1 359 750 elanikku, kellest 1 142 760 on Eesti Vabariigi kodanikud. Määratlemata kodakondsusega inimeste arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis – 75 191 (5,5% elanikest). Teiste riikide kodanike arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis – 141 625 (kõige suurem osakaal on Venemaa Föderatsiooni kodanikel (90 100), järgnevad Ukraina kodakondsusega isikud (10 346)).

Viimasel aastakümnel on erinevate sotsiaalsete, majanduslike ja poliitiliste protsesside tulemusel toimunud olulised muutused Eesti rändeprotsessides. Märkimisväärne osa eestlastest elab ka välismaal – hinnanguline suurus on 200 000 inimest. Alates 2015. aastast on Eesti rändesaldo muutunud positiivseks. Vähnenenud on väljaränne ja kasvanud Eesti kodanike tagasipöördumine, samuti sisseränne teistest riikidest.

⁶² <https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/kultuuriline-mitmekesisus/valdkondlik-arengukava-loimuv-eesti-2020>

Ühiskonna sidusus on olulistes võtmevaldkondades viimastel aastatel suurenenud: tööturulõhed eestlaste ja teistest rahvustes inimeste vahel vähenesid, Eesti elanike suhtumine uussisserändajatesse on muutunud positiivsemaks. Paranenud on teistest rahvustest elanike enesehinnanguline eesti keele oskus ning eesti keele tasemeeksamite sooritus.

2017. aasta Eesti integratsiooni monitooring, 2016/2017. aasta Eesti inimarenguaruanne, Statistikaameti andmed ning muud rakendusuuringud toovad välja mitmed lõimumisalased probleemid, millele tuleb tähelepanu pöörata: teisest rahvusest isikute usaldamatus riigi institutsioonide vastu, passiivselt eesti keelt oskajate suur arv ning keelekeskkonna puudumine, erinevast rahvusest inimeste vähesed kontaktid, teisest rahvusest inimeste väike osalus vabatahtlikus liikumises ja vabakonna organisatsioonides, eestlaste vähene lõimumisvalmidus ning eestlaste ja teisest rahvusest inimeste erinevad harjumused meedia tarbimises ning ühise infovälja puudumine.

Lisaks vajavad endiselt lahendamist järgmised väljakutsed: eesti keele oskus põhikooli lõpus ei ole kõigil õpilastel praegu piisav õpingute edukaks jätkamiseks keskhariduse tasemel, venekeelsete kutseõppurile halb eesti keele oskus, madala haridustasemega mittetöötavate ja – õppivate teistest rahvustest noorte arv on suurenenud, Eesti kodakondsust taotletakse vähem, teistest rahvusest elanike kodanikuaktiivsus on väike ja nende esindajate osakaal Eesti avalikus teenistuses tagasihoidlik. Keeleõppes suudetakse pakkuda võimalusi kümme korda väikemale arvule inimestele, kui on soovijaid ja uussisserändajate lõimumine vajab enam tähelepanu.

2.13.1. Lõimumise programm

Programmi eesmärk:

Eesti ühiskond on lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osalevad aktiivselt ühiskonnaelus ja jagavad demokraatlikke värtusi

Tabel 46. Lõimumisprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Avatud hoiauga inimeste osakaal sallivuse koondindeksi alusel. <i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring</i>	eestlased 31%; teised rahvused 57% (2017)	eestlased: 40%; teised rahvused: 70%	Ei mõõdeta	Ei mõõdeta	eestlased: 45%; teised rahvused: 75%
Enesehinnanguline informeeritus Eestis toimuvast eestlaste ja teistest rahvustest elanike seas, % <i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring</i>	85% eestlastest ja 83% teistest rahvustest inimesi peavad seda heaks või väga heaks (2017)	85% eestlastest ja 83% teistest rahvustest inimesi peavad seda heaks või väga heaks	Ei mõõdeta	Ei mõõdeta	85% eestlastest ja 85% teistest rahvustest inimesi peavad seda heaks või väga heaks

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Aktiivse eesti keele oskusega inimeste osakaal teistest rahvustest elankest. Eesti keele mitte oskavate inimeste osakaal teistest rahvustest elankest, % <i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring</i>	41% (valdab vabalt või saab aru, räägib ja kirjutab); 10% ei valda eesti keelt (2017)	42% (valdab vabalt või saab aru, räägib ja kirjutab); 9% ei valda eesti keelt	Ei mõõdetäta	Ei mõõdetäta	50% (valdab vabalt või saab aru, räägib ja kirjutab); 8% ei valda eesti keelt
Kontaktide tihedus eestlaste ja teistest rahvustest elanike vahel (osakaal inimestest, kellel on palju kontakte), % <i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring</i>	eestlased 38%; teised rahvused 64% (2017)	eestlased: 49%; teised rahvused: 69%	Ei mõõdetäta	Ei mõõdetäta	eestlased: 55%; teised rahvused: 75%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Koostamisel on „Lõimuv Eesti 2030“ strateegia eelnõu. 2019. aasta välitel toimuvad konsultatsioonid, aruteluseminarid ja kaasamiskoosolekud, mis jätkuvad eelnõu väljatöötamisega 2020. aastal. Arengukavaga väljatöötamisse on kaasatud seotud riigiasutused, teadlased, kodanikuühenduste esindajad ja kõik huvitatud Eesti elanikud.
- Jätkatakse tihedat koostööd Eesti Linnade ja Valdade Liidu ning ministeeriumidega kohalike omavalitsuste (KOV) kaasamiseks lõimumisvaldkonda. Kultuuriministeeriumi eesmärk on välja töötada tegevused, millega KOVid saaksid lõimumisse panustada ning neid ka rakendada.
- Rahvuskaaslaste tagasipöördumise sujuvamaks muutmiseks luuakse 2019. aastal Integratsiooni Sihtasutuse juurde nõustamise tugiüksus, eesmärgiks on kohanemisteenuste väljatöötamine ja tugivõrgustiku loomine tagasipöördumise soodustamiseks. Rahvuskaaslaste sujuvat tagasipöördumist toetatakse 0,1 mln euroga aasta.
- Tõhustatakse eesti keele omadamist. Selleks on käivitunud 2019. aastal tervikmahus Eesti keele majades tasuta eesti keele kursused ning tegevused, mis võimaldavad keelt vahetult kasutada. Soovijatele on tagatud kvaliteetne eesti keele õpe ning motiveeriv suhtluskeskkond. Keelemajade aastane eelarve on 2 mln eurot.
- Jätkatakse täiskasvanutele eesti keele õpet pakkuvate õpetajate täiendkoolitustega, pööratakse suuremat tähelepanu mitteformaalsele keeleõppetegevusele eesti keele praktiseerimiseks ja suhtlemiseks.

- Tihendatakse erinevatest rahvustest inimeste vahelisi omavahelisi kontakte. Eri rahvuste vaheliste kontaktide tõhustamiseks on kavas kujundada ja arendada teenuseid spordi ja kultuuri valdkonnas.

2.14. Perepoliitika

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Eesti rahvas on kasvav rahvas ning laste ja perede heaolu ja elukvaliteet on tõusnud.

Tabel 47. Perepoliitika tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Loomulik iive <i>Allikas: Statistikaamet</i>	Negatiivne -1384 (2018.a)	Positiivne	Positiivne	Positiivne	Positiivne
Summaarne sündimuskordaja <i>Allikas: Statistikaamet</i>	1,67 (2018.a)	1,62	1,65	1,65	1,67
Absoluutse vaesuse määr 0-17-aastaste laste seas, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	3,2 (2017.a)	3,5	3,4	3,2	3,1

Perepoliitika tulemusvaldkonna Laste ja perede programm on koostatud Laste ja perede arengukava 2012–2020⁶³ elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Programm keskendub laste ja perede heaolu suurendavate meetmete kättesaadavuse, kvaliteedi ja adekvaatsuse tagamisele. Kavandatud tegevused on vajalikud selleks, et tagada laste õigused ja heaolu, toetada perede igapäevast toimetulekut ning luua eeldused ühiskonna jätkusuutlikuks arenguks ja elanikkonna kestmiseks. Laste ja perede tulemusvaldkonna eest vastutab Sotsiaalministeerium.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Laste- ja perepoliitika hõlmab tegevusi laste õiguste ja kaitse tagamiseks, perede majandusliku ja sotsiaalse toimetuleku toetamiseks ning sündide soodustamiseks. Valdkonna murekoht, aga ka probleem riigile tervikuna on sündide vähenemine ja 0–17-aastaste laste arvu vähenemine rahvastikus. Statistikaameti andmetel elas 2018. aasta alguses Eestis 252 117 alla 18-aastast last, mis moodustas kogu elanikkonnast 19%.

Eesti puhul on kaks kõige olulisemat tegurit, mis mõjutavad aastapõhiseid sündide arve eelseisval 15–20 aastal, sünnitusea jätkuv tõus ja pereloomeesas rahvastiku suuruse vähenemine. 2016. aastal ületas Eesti naiste lapse saamise keskmene vanus esimest korda 30. eluaasta piiri ning jätkas kasvu 2017. aastal (ema keskmene vanus lapse sünnil oli 30,38 aastat).

Sündide üldise võimaliku saavutatava taseme määrab tänapäeva ühiskonnas soovitud laste arv. Perepoliitika olulist rolli sündimuse suurendamises nähakse sobiva, st lapse kasvatamist toetava keskkonna loojana, mis aitab seeläbi realiseerida soovitud laste sündi. 2011. aasta Eurobaromeetri tulemuse kohaselt soovivad Eesti naised endale keskmiselt 2,46 last ning mehed 2,42 last. Tegelik

⁶³ Laste ja perede arengukava 2012–2020 <https://www.sm.ee/et/laste-ja-perede-arengukava-2012-2020>

laste arv oli samal ajal 1,58 last naistel ja 1,27 last meestel. Võrreldes varasemate andmetega ei ole Eesti elanike hinnangud soovitud laste arvu kohta muutunud.

Laste ja perede heaolu ning laste tulevikuväljavaateid mõjutab olulisel määral perede materiaalne kindlustatus. Võrreldes 2016. aastaga on allpool absoluutse vaesuse piiri elavate laste osakaal ja arv veidi vähenenud: kui 2016. aastal oli laste absoluutse vaesuse määr 3,5%, siis 2017. aastal elas allpool absoluutse vaesuse piiri 3,2% lastest. Võrreldes teiste leibkondadega on vaesusrisk suurem leibkondades, kus ülalpeetavate, sh laste arv on tunduvalt suurem kui tööl käijate arv. Seetõttu on lastega leibkondadest kõige suuremas vaesuses töötu(te) vanema(te)ga leibkonnad, ühe täiskasvanuga leibkonnad ning kolme ja enama lapsega pered.

Laste vaesuse vähendamiseks on viimastel aastatel oluliselt suurendatud perehüvitisi, samuti on suurendatud laste tarbimiskaalu toimetulekutoetuse määramisel.

Laste heaolu mõjutab olulisel määral see, millised on suhted pereliikmete vahel, milline on vanemate vanemlik kompetents ning kuidas on tagatud abivajaduse märkamine ja sellele reageerimine. Vanemate puudulikud teadmised lapse arengust ja kehvad kasvatusalased oskused võivad olla üheks põhjuseks, miks tekib peredes probleeme. Seetõttu paneb riik röhku pereterapia ja vanemlike oskuste arendamise programmidesse ning suurendab läbi selle laste ja perede heaolu.

2.14.1. Laste ja perede programm

Programmi eesmärk:

Laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sündi.

Tabel 48. Laste ja perede programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Soovitud laste arv ja tegelik laste arv ⁶⁴ . <i>Allikas: Special Eurobarometer, Euroopa Komisjon</i>	naistel 0,88 ja meestel 1,55 (2011. a)	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb			
Osakaal lastest (4–12-klass), kes on eluga üldiselt rahul. <i>Allikas: Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018, Praxis</i>	82% (2018.a)	jääb samale tasemele või tõuseb			

⁶⁴ Mõõdik näitab vahet küsitusuuringu kaudu mõõdetava soovitud ja registriandmetel põhineva tegeliku laste arvu vahel. Regulaarselt avaldatava näitaja väljatöötamiseks alustatakse tegevusi 2017. aastal, et koostöös statistikaametiga töötada välja näitaja metodika ja regulaarne andmeallikas.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
0–2-aastaste lastega 20–49-aastaste meeste ja naiste tööhõivemäära erinevus ehk hõivelõhe. <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu uuring</i>	62,9 pp (2018.a)	61 pp	60 pp	59 pp	55 pp

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Elatisabi praeguse regulatsiooni kohaselt ei ole võimalik elatisabi saada nendel lastel, kelle võlgnikust vanema osas kuulutatakse välja pankrot ning algab pankrotimenetlus. Pankrotimenetlus ja sellele tihtipeale järgnev kohustustest vabastamise menetlus võivad kesta aastaid ning lapsel puudub sellel perioodil õiguslik alus elatisabi saamiseks.
- Süvenev probleem on lapse elukoha, suhtluskorra ja ülapidamisega seotud vanemate vaidlused. Vältimaks kõigile osapooltele kurnavaid kohtuprotsesse lapse elukorraldusega seotud küsimustes, töötatakse 2020. aastal välja uue perelepitussüsteemi õiguslikud muudatused. Kvaliteetse perelepitusteenuse pakkumine tagab üldjuhul kiirema lahenduseni jõudmise ja hilisema lahendist kinnipidamise ning lähtub lapse õigustest.
- Erivajadustega laste vajaduste hindamine ja teenuste pakkumine on killustatud erinevate valdkondade vahel. See toob kaasa olukorra, kus laste vajadusi ei hinnata terviklikult, nad ei saa piisavas mahus vajalikke teenuseid ning vanemate jaoks on süsteem keeruline ja ajamahukas. Probleemide lahendamiseks töötatakse 2020 aastaks välja erivajadustega laste sotsiaal-, haridus- ja esmatasandi tervishoiuteenuste integreeritud mudel, korrastades seejuures nii kohaliku omavalitsuse kui riigi tasandi teenuste pakkumist. Tegevuse käigus töötatakse välja ka kohalike omavalitsuste teenuste korraldusmudel ja hindamisinstrument, mida piloteeritakse perioodil 2019–2020. Eesmärk on tagada erivajadusega lapsele ja tema perele haridus-, sotsiaal- ja tervishoiuteenuste kättesaadavus lapse igapäevases viibimiskohas, et võimaldada vanema või peamise hooldaja hõivatus tööturul ning vabastada vanem lapse viimisest eri valdkondade teenuseosutajate juurde. Samuti toetatakse sellega lapse maksimaalset ettevalmistamist võimetekohaseks osalemiseks hilisemas töö- ja ühiskonnaelus.
- Puudega lapse kasvatamisega kaasnevad täiendavad kulud ravimitele, abivahenditele, transpordile jms. Pered, kus kasvab puudega laps, on ka tingituna vanemate raskustest osaleda tööturul, vörreldes teiste peredega suuremas vaesusriskis. Keskmise ja raske puudega laste toetus (01.01.2020.a) kahekordistub ning sügava puudega laste toetus kolmekordistub, olles vastavalt 138,08 eurot; 161,1 eurot ja 241,65 eurot kuus.
- Üks lastekaitse, aga ka kriminaalpoliitika valdkonna prioriteete on laste seksuaalse väärkohtlemise parem tuvastamine, ennetamine ja väärkoheldud laste toetamine. Selleks käivitati 2017. aastal lastemajateenus, mis tugineb Sotsiaalkindlustusameti, Politsei- ja Piirivalveameti, Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi ja Riigiprokuratuuri koostööle. Samas pole koostöö hetkel formaliseeritud ning sõltuvalt piirkonnast korraldatakse menetlust (nt lapse ülekuulamise puhul) mitmel erineval viisil. Selleks, et luua ühtsed praktikad ja teenuse kvaliteedistandard, esitatakse detsembris 2020 analüüs ja ettepanekud seksuaalse või füüsilise väärkohtlemise ohvriks langenud laste abistamise süsteemi arendamiseks. Muuhulgas

analüüsitsakse, kas lastemaja mudelit oleks mõistlik laiendada ka lastele, kes osalevad füüsilise väärkohtlemisega seotud menetlustes, kuna nende laste vajadused on paljuski sarnased seksuaalselt väärkoheldud lastele.

- Aastal 2020 koostatakse analüüs ja ettepanekud lastekaitsetöötajate piisavuse ning lastekaitsetöö sisulise kvaliteedi kohta, millele tuginedes tehakse juunis 2021 omavalitsuste esindusorganisatsioonidega vastav koostöökokkulepe. Suure töökoormuse tõttu ei ole tihti kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajatel ressurssi tegeleda abivajavate laste ja nende peredega piisavalt süvitsi, mistõttu probleemid süvenevad ning muutuvad aina raskemini lahendatavaks. Samuti on paljudes KOV-ides puudu piisavast ennetustööst. Lastekaitsetöö eeldab väga paljude kompetentside olemassolu, mis võimaldaks ühelt poolt peresid nõustada ja toetada ning teisalt seista lapse huvide eest kohtus. Lastekaitsetöötaja peab olema võimeline abistama kõiki abivajavaid lapsi, kelle hulka kuuluvad nii puudega, vaimse tervise probleemidega, käitumisprobleemidega, väärkohtlemise kaatlusega kui muude vajadustega lapsed, mistõttu on ootused lastekaitsetöötaja teadmistele ja oskustele väga suured. Analüüsi käigus on kavas hinnata, millised ressursid ja muudatused on vajalikud, et tagada lastekaitsetöö piisavus ja kvaliteet.
- Aastatel 2020-2022 jõustuvad vanemapuhkuste ja -hüvitiste süsteemi muudatused, millega pikendatakse isapuhkust, luuakse emapuhkus, võimaldatakse vanemahüvitise maksmist peatada ja jätkata vastavalt vanema soovile kuni lapse 3-aastaseks saamiseni, tehakse erisused enneaegselt sündinud laste ja mitmike (kolmikud ja enam) vanematele ning täiendatakse lapsepuhkuse ja lapsendaja puhkuse ja hüvitise tingimusi.

2.15. Eesti keel ja eestlus

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Tagada eesti keele kui riigikeele toimimine kõikides eluvaldkondades, eesti keele õpetamine, uurimine, arendamine ja kaitse ning sellega eesti keele säilimine läbi aegade.

Tabel 49. Eesti keel ja eestlus tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Gümnaasiumihariduse omandanud noorte eesti keele kui emakeele lõpueksamini keskmine tulemus punktides (maksimaalne 100)	63,5	>64	>64	>64	>64
<i>Allikas: HTM</i>					
Eesti keele õppes ja päevadel Eestis ja välismaal osalevate väliseestlaste arv ⁶⁵	3823	4400	4600	4800	5000
<i>Allikas: HTM</i>					
Eesti keele tasemeeksami (tasemed A2-C1) sooritanute osakaal, %	56,4	55	55	55	55

⁶⁵ Näitaja sisse on arvestatud nii välismaal HTMi toel keelt õppivad lapsed kui ka väliskeelepäevadel osalenud. Sihttasemed alates 2018 muudeti ära rahvuskaaslaste programmi vahearuande ja uue perioodi (2018-2020) kinnitamisega valitsuses.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Allikas: HTM					
Eesti keelt emakeelena mitte rääkivate ühiskonnaliikmete enesehinnangulise aktiivse eesti keele oskus (%)	37 (2015)	40	-	-	-
Allikas: Eesti Integratsiooni Monitooring (EIM)*					

Eesti keel ja eestlus tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud Keeleprogramm. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium.

Eesti keel ja eestlus tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Eesti keele arengukavas 2011-2017(2020)⁶⁶.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Tähelepanu vajavad teemad keelevaldkonnas on mh eestikeelne õpe kõrghariduses, eesti keele õpetajate puudus, varane keeleõpe kui võimalus saavutada väga heal tasemel keeleoskus ning terminoloogia ja keeletehnoloogia arendus.

Positiivsena saab välja tuua, et nii gümnaasiumi kui ka põhikooli eesti keele lõpueksamit tulemused on pikas perspektiivis parenenud. Viimastel aastatel on kasvanud ka nende osakaal, kes saavutavad eesti keele kui emakeele riigieksamil 80 ja rohkem punkti ning vähenenud nende lõpetajate osakaal, kelle tulemus on alla 20 punkti. Samuti on muust rahvusest isikute enesehinnanguline eesti keele oskus vähehaaval paranenud. Kui 2008. aastal ei osanud eesti keelt üldse 19% muust rahvusest isikutest, siis 2017. aastal vaid 10%. 2018. aastal käis eesti keele tasemeeksamit tegemas 4369 täiskasvanut. Eksamini sooritas edukalt 56,4% kõigist eksamit teinud täiskasvanutest. Võrreldes 2017. aastaga suurenes eksami sooritanute osakaal 2018. aastal peaegu kõigil tasemetel.

Suure välja- ja tagasirände tõttu on vaja üha rohkem tähelepanu pöörata eesti keele kui esimese ja kui teise keele õppe pakkumisele nii väljaspool Eestit kui ka Eestis. Keeleoskuse hoidmine välismaal ja keeletoe pakkumine tagasipöördujatele on äärmiselt oluline, kui tahame, et hargmaised lapsed kasvaksid võimalikult valutult eestlasteks. Eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal on küll 10 aasta jooksul kasvanud, kuid viimastel aastatel jäänud suhteliselt samale tasemele. Ka selle gruupi võõrkeelte oskus vajab tähelepanu. Noorimas uuritud vanusegrupis (16–24) on inglise keele mitteoskajaid eestlaste hulgas vaid 4%, venelaste hulgas aga rohkem kui iga neljas (27%).

⁶⁶ <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf> ;
https://www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

2.15.1. Keeleprogramm

Programmi eesmärk:

Eesti keel on arenenud kultuur- ja suhtluskeel ning Eestis väwärtustatakse mitmekeelsust.

Tabel 50. Keeleprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2017 a)	2020	2021	2022	2023
Siht- ja sidusrühma hoiakud eesti keele suhtes.					
Allikas: Keelehoiakute uuring (2017)					
Uuringus osalejate määr, kes on nõus väitega, et eesti keel on:					
... eestikeelse kultuuri lahutamatu osa (%) vastanutest)	93	-	-	-	93
... vajalik Eestimaal elamiseks ja töötamiseks (%)	90	-	-	-	90
... osake eestimaalaseks olemisest (%)	89	-	-	-	89

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Toimub eesti keele uurimine, keelekogude arendamine ja mainekujundus. Ilmuvalt eesti keele varamu sarja murdegrammatika, kirjakeele ajaloo ja eesti keele grammatika tervikkäsitlused. Arendatakse Sõnaveebi ja Terminiveebi keelehooldussüsteemi ja e-keelenõustamist. Arendatakse terminoloogiavõrgustikku, toetatakse oskuskeelete arendamist ja terminitööd. (Kokku on kavandatud tegevusteks aastatel 2020-2023 6 mln eurot.)
- Luuakse tingimused eesti keele valdamiseks, kasutamiseks ja väwärtustamiseks haridussüsteemis, sh eestikeelsete kõrgkooliõpikute väljaandmine, keelega seotud üleriigiliste võistluste korraldamise toetamine. Iga-aastaselt ilmuvalt kuni 10 erialaterminoloogiat kinnistavat kõrgkooliõpikut. (Kokku on kavandatud tegevusteks aastatel 2020-2023 1,5 mln eurot.)
- Toetatakse Ida-Virumaa lasteaia-, põhikooli- ja gümnaasiumiõpetajate keeleõpet. Valmistatakse ette ja korraldatakse 4 korda aastas eesti keele eksameid kõigil keeletasemetel (A2-C1) vähemalt neljas linnas. Eesti keele tasemeeksami edukalt sooritanuile tagastatakse keeleõppekulud riigieelarvest.
- Jätkatakse eesti keele e-õppe arendustega.
- Toetatakse keeleõpet eestlaste kogukondades mitmetes riikides asuvates üldharidus- ja põhlapäevakoolides, seltsides, lasteaedades, mudilasringides ning keelekursustel ja Üleilmakooli (kus õpib ligi 200 last ligi 20st riigist) tegevusi. Toetatakse eesti keele ja kultuuri õpetamist rohkem kui 30 erineva riigi kõrgkoolis (eesti keelt õpetab väljaspool Eestit u 100 õpetajat ja 50 lektorit). Kokku on tegevusteks aastatel 2020-2023 kavandatud 3,1 mln eurot.
- Edendatakse mitmekeelsust Eestis. Toetatakse varajast õpet ning teise võõrkeelete õpet. Laiendatakse võõrkeeleskuse hindamise võimalusi, tunnustatakse edukaid keeleõppuprojekte.

2.16. Ettevõtlus ja innovatsioon

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Toetada Eestis arengule ja ekspordile orienteeritud, rahvusvaheliselt konkurentsivõimelist ja usaldusväärset majanduskeskkonda, kus ettevõtjatel on võimalus teenida rohkem tulu suure lisandväärtusega toodete ja teenuste eest ning sellega luua majanduskasv, mis jõuab kõigi Eesti elanikeni.⁶⁷

Tabel 51. Ettevõtluse ja innovatsiooni tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Tootlikkus hõivatu kohta EL keskmisest, % <i>Allikas: Eurostat</i>	74,4 (2017)	80,0	80,0	80,0	80,0
Eesti ekspordi osatähtsus maailma kaubanduses, % <i>Allikas: World Trade Organization</i>	0,092%(2017)	0,11	0,11	0,11	0,11
Eesti koht Maailmapanga Doing Business edetabelis <i>Allikas: The World Bank Group</i>	16	<15.	<15.	<15.	<15.
Tööjõukulude kasv võrdluses tootlikkuse kasvuga, % <i>Allikas: Eurostat</i>	Tööjõukulud kasvasid 2018. a 6,1% ja tootlikkus suurenemisega 2,6%	Tööjõukulude kasv ei ületa tootlikkuse kasvutempot.			

Ettevõtluse ja innovatsiooni tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kaks programmi: Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna programm ja Ehituse programm. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Majandus- ja kommunikatsioniministeerium.

Ettevõtluse ja innovatsiooni tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Eesti ettevõtluse kasvustrateegias 2014-2020 ja Eesti riiklikus turismi arengukavas 2014-2020⁶⁸.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Eesti majandus kasvas 2018. aastal esialgsetel andmetel 3,9%, mis oli mõnevõrra vähem kui Lätis, kuid rohkem kui Leedus. Kasv liikus tõusvas joones ja aasta viimane kvartal oli tugevaim 4,3% lise kasvuga. Kasvu vedas mullu ehitussektor ja töötlev tööstus. Lisaks kerkis viimase aasta kõige kõrgemale tasemele sisetarbitimise kasv.

SKP kasv ületas ka 2018. aastal hõivatute arvu suurenemist. Sellest tulenevalt suurenemisega kasvus tootlikkus hõivatu kohta 2,6%. Töötatud tundide arv 2018. aastal vähenes, mistõttu suurenemisega kasvus tootlikkus töötatud tunni kohta 5,3%. Palgasurve püsib ka 2018. aastal ja seetõttu suurenemisega kasvus tootlikkus töötatud tunni kohta 5,3%.

⁶⁷ Riigi eelarvestrateegias 2019–2022 on TUV eesmärk „Tootlikkus töötaja kohta Euroopa Liidu keskmisega võrreldes on tõusnud 80%-ni“, mis on käesolevas dokumendis mõõdik.

⁶⁸ <https://kasvustrateegia.mkm.ee/>; <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/3191/1201/3015/lisa.pdf>

ühikukulu, mis 6% juures ületas ka tootlikkuse kasvu töötatud tunni kohta.

Tööjõus osalemise määr oli 2018. aastal 71,9%, tööhõive määr 68,1% ja töötuse määr 5,4%. Pikaajaliste töötute arv on viimase 20 aasta väikseim. Tööturul aktiivsete inimeste aastakeskmine arv oli 702 400, mis kasvas 2017. aastaga vörreldes 3600 võrra. 2018. aastal oli hõivatuid 664 700, mis on 6100 võrra rohkem kui varasemal aastal. Töötute aastakeskmine arv oli 37 700, mis on 2600 võrra väiksem kui aasta varem. Euroopa Liidu keskmene töötuse määr püsib 2018. aasta I–III kvartalis 7% piires, mis näitab, et Eesti kuulub pigem madalamana tööpuudusega riikide hulka. Kaupade ja teenuste eksport suurenedes 2018. aastal 4,3% eelkõige teenuste eksporti kasvu tõttu.

Majutusettevõtetes peatus 2018. aastal kokku 3,6 miljonit sise- ja välis turisti, mis on 1% enam kui 2017. aastal. Suurenes sise- ja vähenes välis turistide arv. Eelmisel aastal kasutas majutusettevõtete teenuseid 1,45 miljonit siseturisti ja 2,14 miljonit välis turisti. 2017. aastaga vörreldes siseturistide arv suurenedes 4% ja välis turistide arv vähenes 1%.

Töötlevas tööstuses toodeti 2018. aastal kokku 4% rohkem toodangut kui 2017. aastal. Toodang ületas varasema aasta taset pooltes tööstusharudes. Toodangu muhu kasvu põhjustas eelkõige arvutite ja elektroonikaseadmete, puidu töötlemise ja toiduainete tootmise suurenemine.

2.16.1. Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna programm

Programmi eesmärk:

Eesti ettevõtluskeskkond on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ja usaldusväärne ehk kõigi turuosalistega arvestav koht ettevõtte loomiseks ja arendamiseks ning toodete ja teenuste pakkumiseks. Siinsed ettevõtted on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised. Eesti on rahvusvaheliselt atraktiivne turismisihi koht.

Tabel 52. Konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond programmi mõõdikud ja sihtasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Tööjõutootlikkus EL keskmisest <i>Allikas: OECD</i>	74,4% (2017)	80%	80%	80%	80%
Eesti positsioon maailma konkurentsivõime edetabelis <i>Allikas: WEF</i>	32	25	25	25	25
Eesti osatähtsus maailma kaubanduses <i>Allikas: WTO</i>	0,092% (2017)	0,11	0,11	0,11	0,11
Erasektori T&A kulutuste osakaal SKPs <i>Allikas: Statistikaamet</i>	0,61% (2017)	2%	2%	2%	2%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks:

- Toetatakse tööstuse digitaliseerimist ja automatiseerimist, et suurendada ettevõtete võimekust ja valmisolekut digitaalse tehnoloogiate kasutusele võtmiseks (2,4 mln eurot).

- EAS jätkab suurinvestoritele toetuse pakkumist, mis aitab kaasa keskmiselt kõrgema palgaga töökohtade loomisele, ekspordi kasvatamisele ja Eesti maine tõstmisele innovatsiooni toetava riigina (10 mln eurot).
- Eesti ettevõtete ekspordi kasvatamiseks ning uutele turgudele sisenemiseks toetatakse Eesti osalemist Dubai EXPO maailmanäitusel (1 mln eurot).
- Jätkatakse Eesti kui reisisihituntuse ning turisminõndluse suurendamiseks suunatud tegevusi.
- Eesmärgiga edendada institutsionaalset eksporti, on Eesti aktiivne liige Euroopa Kosmoseagentuuris. Ettevõtted ja teadusasutused osalevad ESA kõrgtehnoloogiliste lahenduste hangetel ja teistes tegevustes, samuti teistes rahvusvahelistes koostöövõrgustikes (2,6 mln eurot aastas). Eesti liitumiseks CERNi ehk Euroopa Tuumaururingute Keskusega (1,4 mln eurot) ning EUROSTARS programmis osalemiseks. Tegevused panustavad ettevõtete teadus- ja arendustegevuse investeeringute tõstmisele.
- Jätkub Eesti iduettevõtluse hoogustumine ning uute innovaatiliste ettevõtete asutamise ja kasvamise toetamine (4,6 mln eurot).
- Eesti kui konverentsiturismi sihtkoha arendamiseks investeeritakse kogusummas 40 miljonit eurot Tallinna Linnahalli rekonstrueerimiseks rahvusvaheliseks konverentsikeskuseks.
- Jätkub ettevõtete nõustamine maakondlikes arenduskeskustes (6,2 mln eurot), mille eesmärgiks on hoogustada regionaalse ettevõtluse arendamist.

2.16.2. Ehituse programm

Programmi eesmärk:

Luua keskkond ja eeldused ehitussektori ettevõtete ning ehitatud keskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime kasvuks. Soodustame arengut seal, kus esinevad ehitatud keskkonna turutörked, et inimesed tahaksid Eestis elada ja töötada. Tänu paremale ja kulutõhusamale elukeskkonnale paraneb Eesti inimeste tarbimisvõime. Pannakse alus järjepidevale majanduskasvule mis jõuab kõigi Eesti elanikeni.

Tabel 53. Ehituse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Sektori tööjõutootlikkus <i>Allikas: Eurostat</i>	46 %	50 %	52 %	54 %	57 %
Kodumajapidamiste elektri- ja soojusenergia tarbimine <i>Allikas: Statistikaamet</i>	5,6 TWh	5,4 TWh	5,3 TWh	5,2 TWh	5,1 TWh

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks:

- Toetatakse korterelamute rekonstruktsioonist energiasäästu eesmärgil (7,5 mln eurot). Hoonete energiatarve moodustab riigi energiatarbest umbes 50%, EL keskmene on umbes 40%. Seega on energiatarbimise vähendamine hoonetes kliima- ja energiapolitiika üks olulisemaid prioriteete.

- Jätkatakse kohalike omavalitsuste elamufondi investeeringute toetamist (27,5 mln eurot). Uut ja korrastatud elamufondi lisandub eelkõige Tallinna ja Tartu mõjupiirkonnas ning vähesel määral teistes maakonnakeskustes. Elamupoliitikat on vaja riiklikult koordineerida, et vältida segregatsiooni ja ääremaastumist. Eesmärk on tagada elamufondi jätkusuutlik areng igas Eesti piirkonnas.
- Toetatakse lasterikaste perede elamistingimuste parandamist (12 mln eurot). Kolme- ja enamalapseliste perede eluaseme soetamise, püstitamise, ümberehitamise, renoveerimise või laiendamise, tehnosüsteemide või –võrkude rajamise, asendamise või muutmise kaudu aidataks kaasa nende perede eluasemetingimuste parandamisele.

2.17. Tööturg

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu.

Tabel 54. Tööturu tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Tööhõive määr vanusegrupis 20-64 a, % <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõuuuring</i>	79,2 (2018.a)	76,0	79,3	79,4	79,5
Tööelu kestus, aastates <i>Allikas: Eurostat, tööjõuuuring</i>	39,0 (2018.a)	37,5	39,0	39,1	39,2

Tööturu tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on koostatud tööturuprogramm, mille kaudu viiakse ellu Heaolu arengukava 2016–2023 eesmärki: tööjõu nõndluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötингimused toetavad pikaajalist töölus osalemist.

Väheneva ja vananeva rahvastikuga riigis on tööhõive ja tööelu kestuse pikendamine võtmetähtsusega, et säilitada majanduse konkurentsivõime ning tagada sotsiaalkindlustussüsteemide jätkusuutlikkus.

Tööturuprogrammi eest vastutab Sotsiaalministeerium koos valitsemisala asutuste ja Eesti Töötukassaga.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Neljandat aastat järjest ületas tööhõive määr aastaks 2020 seatud tööhõive määra eesmärgi (76%) ja suurennes 2018. aastal 79,2%-ni. Kasvas inimeste aktiivsus tööturul, saavutades rekordilise taseme 78,8%. Aktiivsus ja hõive suurennesid nii meeste kui naiste hulgas, enim noorte ja vanemaaliste hulgas. Höivemäär 55–64-aastaste hulgas kasvas 68,7%-ni. Sellele aitas kaasa nii naiste pensioniea jätkjärguline tõus kui ka vanemaaliste suurem valmidus pensionieas töötada.

Töötuse määr langes 2018. aastal 5,4%-ni, mis on viimase üheteist aasta madalaim tase. Noorte töötuse määr langes 11,8%-ni ning pikaajalise töötuse määr 1,3%-ni. Üldine hea seis tööturul koos tööandjate paranenud valmisolekuga võtta tööl vähenenud töövõimega inimesi on kaasa toonud vähenenud töövõimega inimeste hõivemäära kasvu.

Tööealise elanikkonna vähinemine ja madal töötuse määr soodustavad tööjõupuuduse süvenemist. Tööjõupuudust suurendab ka ebapiisav kvalifikatsioon. 2018. aastal oli Eestis vanuserühmas 25–64 erialase hariduseta 193 400 inimest (kellest õppijaid oli 11 300 ja ilmselt eriala omandamine alles käsil) ehk 27% vanuserühmast. Majandusekspertide hinnangul on kvalifitseeritud tööjõu puudus Eesti üks kõige olulisem majandusarengut pärssiv tegur. Töötajate teadmised, oskused ja kogemused ei jõua tööandjate vajadustega kaasas käia.

Inimeste töötuks jäämise ennetamiseks pakutakse nii töötutele kui ka töötavatele inimestele Eesti Töötukassa toel täiend- ja ümberõpet ning toetatakse uute töökohtade loomist Ida-Virumaal ja Kagu-Eestis. Õppimisel on võimalik tuge saada neil töötavatel inimestel, kes on terviseseisundi tõttu töökaotamise ohus, kellel puudub eri- või kutsealane haridus või selle omandamisest on möödunud kui 15 aastat, kelle vanus on kõrgem kui 50 aastat, või kelle on ebapiisav eesti keele oskus.

Tööhõives osalemise sõltub olulisel määral tööelu kvaliteedist. Elanikkonna vähinemine ja vananemine sunnib enam tähelepanu pöörama töötaja tervisele ning tervise hoidmissele töökeskkonnas. Töövõime vähinemist ja tööga seotud tervisekahjustusi põhjustavad töökeskkonnas esinevad ohutegurid. Tööga seotud tervisekahjustused toovad kaasa töölt puudumise, mis on otsene kulu töötajale, tööandjale ja riigile. Eesti Haigekassa andmetel oli 2018. aastal iga päev tööönnetuse tõttu haiguslehel ligi 670 tööga hõivatut ning ühe tööönnetusega kaasnes keskmiselt 30,3 haiguspäeva. Aastal 2019.a jõustuvad töötervishoiu ja tööohutuse seaduse muudatused soodustavad ohutu töökeskkonna loomist ja töötaja tervisekahjustuste ennetamist.

2.17.1. Tööturu programm

Programmi eesmärk:

Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist.

Tabel 55. Tööturuprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase		Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Tööjõus osalemise määr 15–64-aastaste seas, % ⁶⁹ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõuuuring</i>	Mehed	82,1% (2018.a.)	81,5%	81,5%	81,3%	81,2%
	Naised	75,5% (2018.a.)	73,5%	75,4%	75,2%	75,1%
	Kokku	78,8% (2018.a.)	77,5%	78,5%	78,3%	78,2%

⁶⁹ Mõõdik näitab tööjõu osatähtsusit tööealises rahvastikus ehk seda, kui suur osa rahvastikust on tööturul aktiivne. Tööjõu moodustavad töötajad ja töötud. Töötud on need, kes on tööta, otsivad aktiivselt tööd ja on võimelised kahe nädala jooksul tööle asuma.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Eesmärgiks on, et töötushüvitisi saaks suurem ring inimesi (nt lühiajaliselt ja ebaregulaarselt töötavad inimesed), mis vähendab töötute vaesusriski, hüvitiste maksmine oleks paindlikum, mis arvestaks arenguid tööturul (muutused töösuhte pikkuses ja iseloomus), ning töötushüvitiste süsteem arvestaks muudatustega majanduses. Selleks jätkub töötushüvitiste regulatsiooni väljatöötamiskavatsuse koostamine ja ettepanekute mõjude analüüsime.
- Tööotsja, õppijate ja töötajate konkurensti tõstmiseks tööturul on oluline oskus planeerida karjääri ja tööelu ning teha õigeid haridus – ja tööalaseid valikuid. Selleks, et suurendada selliste oskuste ja teadmistega inimeste arvu, arendatakase karjääriteenused kõigile inimestele elukestvalt kätesaadavaks ning ühtselt toimivaks süsteemiks. Parima tulemuse saavutamiseks loodi 2019.a karjääriteenuste koostöökogu, mida juhib Eesti Töötukassa kaasates vajalikke karjääriteenustega soetud institutsioonide esindajaid.
- Oluliseks eesmärgiks on mitteaktiivsete, NEET noorte õpingute jätkamise ning tööjõus osalemise toetamine. Selleks on vajalik juba loodud noortegarantii tugisüsteemi toimimise kitsakskohtade analüüs 2020.aastal, mille põhjal tehakse süsteemi vajalikud arendused.
- Senini on olnud tööturuteenuste rõhuasetus suunatud rohkem tööl saamisele ning järeltoe pakkumine on vähene. Selle muutmiseks laiendatakse vähenenud töövõimega inimestele tööl saamist ja töötamist toetavate teenuste kätesaadavust.
- Endiselt on oluliseks sihtgrupiks tööjõuturul ebasoodsamas olukorras olevad sihtrühmad (nt. noored, vanemaealised, vähese eesti keele oskusega inimesed). Nende suuremaks osalemiseks tööturul on vajalik pidevalt ajakohastada ja arendada erinevate meetmete (nt. mobiilsustoetus, kaitstud töö ja rehabilitatsiooniteenus) pakkumist.

2.18. Infoühiskond

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Eestis on loodud hästi toimiv keskkond IKT laialdaseks kasutamiseks ja nutikate lahenduste loomiseks, mis on seeläbi tõstnud majanduse konkurentsivõimet, inimeste heaolu ja riigivalitsemise tõhusust.

Tabel 56. Infoühiskonna tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
100Mbit/s või suurema kiirusega interneti kasutamise osakaal <i>Allikas: Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet</i>	13%	80%	80%	80%	80%
Turvalist elektroonilist identiteeti kasutavate inimeste osakaal elektroonilist identiteeti omavatest elanikest. <i>Allikas: SK ID Solutions</i>	57,60%	65%	65%	65%	65%

Infoühiskonna tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kaks programmi: E-riigi ja side arendamise programm ning Küberturvalisuse programm. Mõlema programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Infoühiskonna tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Infoühiskonna arengukavas⁷⁰.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Sidevaldkonnas paranes aastal 2018 tänu lairibaühenduse baasvõrgu arendamisele kiire interneti kättesaadavus kõikjal Eestis. Valmistati ette raadiosageduste väljaandmine, mh selleks, et võtta kasutusele uue põlvkonna andmeside, 5G, ning töötati välja vastav Eesti tegevuskava.

Riigi infosüsteemi baastaristu valdkonnas alustati koostöös Siseministeeriumi ning uue lepingupartneriga uute ID kaartide välja andmist ning asendati kogu aasta jooksul tuanded ID kaardid. Uuendati eesti.ee infovärv ning alustati RIHA jätkuarenduste ning kontseptsiooni uuendamisega. Alustati X-tee kasutajaliidese ning liitumiskeskonna parendamisega. Jätkati Soomega ühise X-road andmevahetusplatvormi tuumtehnoloogia arendamist. Taaselustati MKM juhtimisel riigi arhitektuurinõukogu. Arendati riigipilve teenuseid (lisati teine asukoht) ning alustati ettevalmistusi andmesaatkonna sisustamiseks andmekogudega.

Teenuste ehk nutika riigi valdkonnas jätkati teenuste kaardistamisega, et luua sündmusteenuste pilootprojekte. Detsembris määras valitsuskabinet sündmusteenuste protsessi juhtima MKM ning kinnitas esimesed 15 sündmusteenust, millest 7 peavad valmima 2020. Samuti teavitati asutuste juhte ja töötajaid veebide ligipääsetavuse nõuetest. Rahastati nii riigisisese avalike teenuste koosvõime (ligi 1 mln Eurot) kui ka valitsusasutuste IKT teenuste arendamise projekte (üle 10 mln Eurot) kui ka piiriüleseid e-teenuste arendamise projekte (DIGINNO, PACINNO). Koostöös erasektori ettevõtete ja riigiasutustega viidi läbi e-riigi arendustalgud. Alustati andmeanalüütika koolitustega riigiasutustes ning samas viidi läbi ka tehisintellekti rakenduste ideekorje. Avati uuenedud avaandmete portaal.

Digitaalse kirjaoskuse arendamine isikliku heaolu suurendamiseks ja töölaste väljavaadete parendamiseks on jätkuvalt prioriteetne suund, sealhulgas on oluline tööstuse digitaliseerimine. Heal tasemel elanikkonna digitaalne kirjaoskus on eeltingimus kõrgemate erialaste IKT-oskuste arendamiseks. Tööstussektori töötajatele suunatud digitaalse kirjaoskuse hanke raames koolitati ettevõtjaid ning ettevõtete töötajaid, eeskätt puidu-, metsa, masina- ja metallitööstuses. Olulise osa projekti sihtrühmast moodustab venekeelne elanikkond. Kõrgemate IKT oskuste osas koolitati 2018. aastal tervishoiutöötjaid targemateks tellijateks (perearstid) ning samuti suurendati 500 perearsti üldist digitaalset kirjaoskust. Oluline algatus oli andmeteadlaste koolitamine magistri tasemel (50 spetsialisti). Jätkusid Vali-IT! ümberöppe projekt koolitused. Lisaks alustati küberturvalisuse valdkonna kvalifitseeritud tööjõu uuringu tellimise ja elluviimisega.

Alaeesmärk e-Eesti tuntuse tõus maailmas on tegevustega kaetud eelkõige läbi e-Eesti maine tegevuskava, mida viib ellu e-Eesti esitluskeskus tihedas koostöös ministeeriumide ja erasektoriga. Aastal 2018 e-Eesti tuntus maailmas kasvas. Seda näitab nii kasvav e-Eesti külastuskeskuse külastajate ja külastuste arv, koostöötettepanekute, esinemiskutsete arv kui ka meediahuvi ja – kajastused. Jätkuvalt on edasihüpe kantud e-residentsuse eduloost, mis oli jätkuvalt 2018. aasta jooksul üks populaarsematest märksõnadest. Samuti on kaasa aidanud ka muud arendused ja uued

⁷⁰https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/eesti_infouhiskonna_arengukava.pdf

suunad, nt andmesaatkonna rajamise ja nn krattide arutelu käivitamine.

2.18.1. E-riigi arendamise ja side programm

Programmi eesmärk:

Programmi eesmärk on arendada välja tehnoloogiatrende ja elanike vajadusi arvestav ning tehnoloogilisi oskusi ja haridust soodustav taristu, mis töötab nii avaliku kui ka erasektori huvides, võimaldades tootlikkuse kasvu mõlemas sektoris.

Tabel 57. E-riigi ja side arendamise mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
30 Mbit/s või suurema kiirusega interneti kättesaadavus (kaabliga) <i>Allikas: Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet</i>	80%	85%	90%	95%	100%
30 Mbit/s või suurema kiirusega interneti kättesaadavus (mobiilne) <i>Allikas: Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet</i>	96%	97%	98%	99%	100%
Interneti mittekasutajate ⁷¹ osakaal 16–74-aastaste Eesti elanike seas	10,6%	10%	8%	6%	5%
Rahulolu avalike teenuste kvaliteediga: 16-74-aastaste elanike rahulolu <i>Allikas: www.riigiteenused.ee</i>	Ei mõõdetud	60%	70%	80%	90%
Rahulolu avalike teenuste kvaliteediga: ettevõtjate hulgas <i>Allikas: www.riigiteenused.ee</i>	Ei mõõdetud	70%	75%	80%	85%
IKT- spetsialistide osakaal koguhõives ⁷²		7%	8%	8%	8%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärikide täitmiseks

- Viiakse lõpule lairiba baasvõrgu ehitus, mille tulemusel on 2020.aasta lõpuks Eesti maapiirkondades rajatud kokku ca 7000 km baasvõrku, mis ühendab olemasolevaid sidesõlmi ja olulisemaid avalikke asutusi ning loob eeldused juurdepääsuvõrkude ehituseks.

⁷¹ Interneti mittekasutajateks loetakse 16-74. a. inimesi, kes ei ole viimase 12 kuu jooksul või kunagi internetti kasutanud.

⁷² IKT-spetsialistide osakaal koguhõives aluseks on Statistikaameti iga-aastane Tööjõu-uuring. Andmepäring vastab IKT põhikutsealade klassifikaatoritele (ISCO 08). IKT-spetsialistide koguarv oli 2017. aastal ca 44 800.

- Viiakse lõpule 2018. aastal Elektrileviga sõlmitud juurdepääsuvõrkude passiivse lairibataristu toetusmeede, millega 2023 lõpuks peaks maapiirkondades saama ülikiire juurdepääsuvõrguga liitumise võimaluse 40 016 aadressi (17,6 mln).
- Jätkatakse täiendavate toetusmeetmete välja töötamist ja elluviimist juurdepääsuvõrkude rajamise toetamiseks järelejäänud turutörkepiirkondades.
- e-Riigi baastaristu ja teenused: röhk on olnud elektroonse identiteediga seotud arendustel ning ID-kaardi turvanõrkuse ületamisel (eID punktid), aga üha suurema tähelepanu all on keskelt pakutavate teenuste ja rakenduste väljatöötamine ning täiesti uue i-valimiste platvormi loomine; olulise märgilise saavutusena piiriülese andmehavahetuse ja e-teenuste pakkumiseks arendatakse Soomega koos edasi x-tee tuumtehnoloogiat MTÜ NIIS raames ning otsitakse NIISi uusi partner- ja liikmesriike.
- Olemasolevate ja uute infosüsteemide nutika arendamise tulemusena peaks mh kasvama rahulolu avalike teenustega nii elanike kui ka ettevõtjate hulgas. Seda on plaanis saavutada muuhulgas nn sündmusteenuste juurutamise abil, mis hõlmavad ka eesti.ee arendusi ja intergratsioone riigi ülejäänud andmebaaside ning teenustega (65,6 mln eurot). Lisaks jätkatakse avalike teenuste ja baastaristu arendamise toetamisega (14,9 mln eurot) ning avalike teenuste koosvõime loomise toetamisega.
- Uudse lähenemisena kasutatakse arendusprobleemide lahendamisel erasektori õhinapõhist kaasamist, korraldades digiriigi häkatone ning julgustatakse riigiasutusi andmeid avama ning senisest nutikamalt kasutama, toetades krattide ehk automatiseeritud töö- ja otsustusprotsesside kasutuselevõttu.
- Avalike teenuste koosvõime loomise programmi planeeritud tegevused (mh näiteks koolitused-seminarid) aitavad kaasa teenuste taristu nutikale ja turvalisele arendamisele, toimimisele ja kasutuselevõtule. Tegevused panustavad üheskoos kvaliteetsemate avalike e-teenuste arendamisse ning nende aktiivsesse kasutuselevõttu (2,2 mln mln eurot).
- Jätkatakse digitaalse kirjauskuse suurendamise investeeringutega. Programmi eesmärk on suurendada Eesti elanike digitaalset kirjauskust ja tõsta kõrgemate IKT-oskustega täiskasvanute osakaalu. Programmi tulemusena suureneb arvuti- ja internetikasutajate hulk, kuid kasvab ka IKT-spetsialistide osakaal koguhõives. Ellu viiakse näiteks koolitusi erinevatele sihtgruppidele, ümberöppoprogramme (4 mln eurot).

2.18.2. Küberturvalisuse programm

Programmi eesmärk:

Eesti on kõige küberturvalisem digitaalne riik. Eesti suudab küberohtudega tõhusalt toime tulles tagada digitaalse ühiskonna turvalise ja tõrgeteta toimimise, toetudes riigiasutuste ühisele võimekusele, teadlikule ja osalevale erasektorile ning väljapaistvale teaduskompetentsile. Eesti on küberturvalisuse valdkonnas rahvusvaheliselt hinnatud suunanäitaja, mis toetab riigi julgeolekut ja aitab kaasa valdkonnas tegutsevate ettevõtete globaalse konkurentsivõime kasvule. Ühiskond tervikuna tajub küberturvalisust ühise vastutusena, kus igaühel on täita oma roll.

Tabel 58. Küberturvalisuse programmi mõõdikud ja sihtasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Küberintsidentide arv, mis häirib olulisel määral ühiskonna sotsiaalset ja majanduslikku toimimist või sunnib loobuma harjumuspärastest digitaalsetest lahendustest ⁷³ .	168 (2018)	158	148	138	128
Turvariski välimise kaalutulustel avaliku sektori või teenusepakkujaga elektroonilisest suhtlemisest hoidunute osakaal. ⁷⁴ Allikas: Statistikaamet	3,1% (2015)		≤ 3.1%		≤ 3.1%
Turvalist elektroonilist identiteeti ⁷⁵ kasutavate inimeste osakaal elektroonilist identiteeti omavatest elanikest.	57,6% (2017)		≥ 65%		≥ 65%

Olulised tegevused 2020-2023 eesmäärkide täitmiseks

- Jätkusuutliku digitaalse ühiskonna tagamine (korras kodu), mille eesmärgiks on digitaalse ühiskonna kaitsmine küberohtude eest. Sihiks on Eesti küber turbe võimekuse mudeli loomine ning piisavate ressursside tagamine küber turvalisuse valdkonnale.
- Ettevõtluse ning teadus ja arendustegevuste mahu kasvatamise (teadmistepõhisus, mis täidab „kübermulli“) eesmärgiks on toimiva ökosüsteemi loomine, mis kindlustab vajaliku teabe olemasolu ning soodustab küber turbe majanduse arengut. Sihiks on rohkem poliitika- ja teadusuuringuid ning tugevaid ettevõtteid ja idufirmasid.
- Rahvusvaheliselt juhtiva rolli säilitamine (sisukas kaubamärk). Eesmärgiks on tagada, et Eesti oleks arvestatav partner ja sisukas suunanäitaja. Sihiks on suurem võimekus tegeleda rahvusvaheliste küber turbe teemadega ning selle saavutamiseks on vajalik üha rohkem inimressurssi.
- Küberoskusliku ühiskonna arendamise (valdkonna mõistmine) eesmärgiks on teadlikkuse ja kompetentsi olemasolu. Sihiks on ekspertide arvu kasv, ühiskonna hea teadlikkus ning motivatsioon Eestis toimetada.

⁷³ CERT.EE regiseeritud kriitiliste küber turbe intsidentide arv aastas.

⁷⁴ Viimase 12 kuu jooksul turvariskide töltu internetitegevusest hoidunud 16-74-aastased internetikasutajad: suhtlemine avaliku sektori asutuste või teenusepakkujatega. Allikas: Statistikaamet

⁷⁵ 2017. aasta andmete puhul loeti turvaliseks elektrooniseks identiteediks riigi poolt väljastatavaid identiteete.

2.19. Transport

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Eesti transpordipoliitika eesmärk on tagada elanikele ja ettevõtetele mugavad, ohutud, kiired ja kestlikud liikumisvõimalused.

Tabel 59. Transpordi tulemusvaldkonna mõõdik ja siittasemed.

Mõõdik/Siittase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Transpordisüsteemi kasutajate rahulolu indeks. ⁷⁶ <i>Allikas: Ülemaailmne Konkurentsivõime Raport</i>	≥4,88	≥4,88	≥4,88	≥4,88	≥4,95

Transpordi tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamiseks on loodud transpordi programm, mis lähtub koostamise hetkel kehtiva Transpordi arengukava 2014–2020⁷⁷ eesmärkidest, meetmetest ja tegevustest ning arvestab TAK 2021+ võimalike vajadustega. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

Transpordi tulemusvaldkonna tegevuste rakendamine on jätkuvalt olnud edukas. 2018. aasta lõpu seisuga oli rekonstrueeritud või uuendatud 185 km maanteelõike, mis ületab algselt 2023. aastaks seatud eesmärki (105km). Ületäitmine on toiminud suuresti tänu sellele, et transpordile ettenähtud vahendeid asuti kasutama esimeste seas, mistöttu läksid hanked planeeritust odavamaks ning tänu sellele oli võimalik sama summa eest rohkem ära teha.

TEN-T (üle-Euroopaline transpordivõrgustik) võrgustiku teede seisukord on tänu viimastel aastatel tehtud suurtele investeeringutele taristusse väga hea. 2018. aastal moodustasid halvas seisus teed vaid 2,2 % kogu teede võrgust. Võrdluseks võib tuua, et 2013. aastal oli selleks näitajaks 13,5%. Eesmärgiks seatud 11% on seega ületatud, kuid võib arvata, et perioodi lõpuks (2023) võib halvas seisus teede osakaal taas veidi tõusta, kuna paljud investeeringud on tehtud ca 10 aastat tagasi ning seetõttu võib kehvemas seisus teede osakaal taas tõusma hakata. Ilmselt jääb see siiski perioodi lõpus tugevalt alla 11%.

Rongi kasutajate arv on aasta-aastalt kasvanud. 2018. aastal ületas reisijate arv 7,7 miljoni piiri. Eesmärk - 8,4 miljonit rongireisijat 2023. aastal on prognooside kohaselt täidetav.

Ühistranspordi kasutajate, jalgsi ja jalgrattaga liikujate osakaal on endiselt väikses languses võrreldes eelnevate aastatega. Tööl käimiseks kasutas 2018. aastal ühistransporti, käis jala või sõitis rattaga vaid 37,8% inimestest (eesmärk 50%). Kuna suurim osa ühistranspordi kasutajatest elab Tallinna linnas, siis on langus seletatav Gonsiori tänavu rekonstrueerimise projekti ehitusaja pikenemisega ning ka muude ehitustöödega, mis on hälbinud jalgsi või rattaga liiklemist. Endiselt on vaja tähelepanu suunata inimeste mõttteviisi muutmisele ning ühistranspordi kvaliteedi

⁷⁶ www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018

⁷⁷ <https://www.mkm.ee/et/arengukavad>

parandamisele, et rohkem inimesi kasutaks ühistransporti või otsustaks ratta või jalgsi tööl käimise kasuks.

2018. aasta kaubaveo mahud on enam-vähem samal tasemel, mis eelnevatel aastatel (56,4 miljonit tonni). 2020. aasta sihtaseme (86 miljonit tonni) on veel minna, sest viimaste aastate madalat kaubaveo mahtu saadab kehv geopoliitiline olukord ja rahvusvaheliselt keerulised suhted Venemaaga, mida on hakatud transiidikomisjoniga parandama.

2.19.1. Transpordi programm

Programmi eesmärk:

Tagada jätkusuutlik, ohutu, turvaline, juurdepääsetav, kaasav, kiire ja tehnoloogiliselt uuenduslik transpordisektor ja taristu, mis suurendab Eesti kodanike heaolu ning edendab nende liikuvusvõimalusi, toetab konkurentsivõimelist ja tõhusat logistikat ning aitab kaasa Eesti majanduse konkurentsivõime suurendamisele.

Tabel 60. Transpordi programmi mõõdikud ja sihtasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Liiklussurmade vähenemine , 3 viimase aasta keskmise hukkunute arv (raudteel ⁷⁸ ja maanteel ⁷⁹), algtase 2015-2017 <i>Allikas: Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, Maanteeamet</i>	70 (ainult MNT 60)	57 (ainult MNT 50)	55 (ainult MNT 48)	52 (ainult MNT 46)	≤50 (ainult MNT 44)
Transpordisektori energiakulu ⁸⁰ (tuhat TJ) väheneb või jääb samaks vörreldes 2012.aastaga, algtase 2016 <i>Allikas: Eurostat</i>	34 tuhat TJ	≤34 tuhat TJ	≤34 tuhat TJ	≤34 tuhat TJ	≤33,5 tuhat TJ
Transpordi osakaal leibkonna kuludest ei kasva üle 12,0%, algtase 2017 ⁸¹ <i>Allikas: Eurostat</i>	11,6%	12,0%	12,0%	12,0%	≤12,0%
Kaubaveomaht ⁸² , tuhat tonni, algtase 2017 <i>Allikas: Statistikaamet</i>	56 434	≥60 000	≥60 000	≥60 000	≥61 000

⁷⁸ <https://www.tja.ee/et/valdkonnad/onnetused-ja-statistika/statistika>

⁷⁹ <https://www.mnt.ee/et/ametist/statistika/liiklusonnetuste-statistika>

⁸⁰ Eurostat andmebaas: Simplified energy balances – [annual data](#)

⁸¹ Eurostat [tabel](#)

⁸² Statistikaameti tabel TS121: veondusettevõtete kaubavedu ja kaubakäive transpordiliigi järgi (kokku): <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=TS121>. Tabelis kajastub nii riigisisene kui ka rahvusvaheline kaubamaht, kuid ei sisalda sadamate ega lennujaamade kaubakäivet.

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

Ühistranspordi kasutajate osakaalu tõstmiseks töölkäijate hulgas:

- Toetatakse Tapa-Narva raudtee rekonstrukeerimist ja kiiruste tõstmist lõiguti 135 km/h kokku 7,9 mln euroga. Projekti EL poolne toetus on 7,5 mln eurot.
- Renoveeritakse Tallinn-Tartu raudtee ja tõstetakse kiirusi (135 km/h) 10 mln eurot.
- Rekonstrukeeritakse Pärnu lennujaam (17,3 mln eurot).
- Jätkatakse projekti „Vanasadama ja kesklinna vahelise liikuvuskeskkonna arendamine“ realiseerimist. Projekti eesmärgiks on soodustada Tallinna vanasadama ja kesklinna vahelise säästva liikuvuskeskkonna kujunemist ja arengut (8,7 mln eurot).
- Ühistranspordi toetuseks on kavandatud kokku 437 mln eurot, millega tagatakse tasuta ühistranspordi jätkumine vähemalt samas mahus ja säilitatakse saarte ja mandri vahel vähemalt sama võimekus parvlaevaliikluse nõudluse tagamiseks. Paraneb lennuühendus Saaremaa ja mandri vahel seoses Kuressaare liinile suurema lennuki liinile toomisega.
- Uute tehnoloogiate testimisega seotud tegevused, millel on potentsiaali nii ühistransporti populariseerida kui ka ohutust suurendada (sh isejuhtivad- ja juhiabistüsteemid ning teised intelligentsed transpordilahendused) jätkuvad kuni aastani 2020. Suurimaks rahastatavaks projektiks on FABULOS (Horison 2020 rahastus), mille T&A tegevuse tulemusel finantseeritakse koos Soome partneritega 5,5 mln euro ulatuses isejuhtiva bussipargi opereerimisüsteemi arendust ja katsetamist.
- Rukki kanali süvendamiseks on kavandatud 0,7 mln eurot.
- Rail Balticu tegevustest ja kuludest on kirjutatud täpsemalt lisas 8.

Liiklusõnnnetustes hukkunute arvu vähendamiseks:

- Investeeritakse tee-eehitusse, kus suuremad projektid on:
  - Tallinna ringtee teelõikude Kanama-Keila ja Luige- Juuliku ehitamine 19,3 mln;
  - Aaspere-Haljala 2+2 lõigu ehitamine 11 mln eurot;
  - Tallinn-Pärnu mnt Via Baltica ehitus 29 mln eurot;
  - Tallinn-Tartu mnt Kose-Mäo lõigu 2+2 ehitus 67,4 mln eurot;
  - Tallinn-Narva mnt Väo liiklussõlme ehitamine 10 mln.
- Jätkatakse kruusateede täiendavate teelõikude rekonstrukeerimisega (6 mln).
- Jätkatakse Narvat läbiva (Rahu-Kerese tn.) transiittee rekonstrukeerimisega (8,9 mln eurot).

2.20. Energeetika

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Eestis on tagatud pidev energiavarustus. Eesti energiavarustus ja -tarbimine on säastlikum.

Tabel 61. Energeetika tulemusvaldkonna mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2020	2021	2022	2023
Soodsa hinnaga ja keskkonnanõudeid arvestav kütuste ja energia kätesaadavus tarbijale ⁸³ . <i>Allikas: Maailma Energeetikanõukogu</i>	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD

Energeetika tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamiseks on loodud energeetika programm, mille tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Energeetika tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Energiamajanduse arengukavas aastani 2030⁸⁴.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs:

2017. aastal suurenes taastuvenergia üldine osakaal energia lõpptarbimises ja oli 29,2%. 2020. Taastuvenergia osakaal kasvas nii elektri- kui ka kaugkütte turul. 2018. aastal on oodata täiendavat taastuvenergia osakaalu kasvu. Aastaks 2020. peab taastuvenergia üldine osakaal energia lõpptarbimisest moodustama 25%.

Taastuvenergia valdkonnas on Eesti eesmärgiks aastal 2020. saavutada taastuvenergia osakaaluks transpordis 10%. 2018. aasta 1. aprillist pidid kütusetarnijad tagama, et tarbimisse lubatud biokütuse koguenergia kogu tarbimisse lubatud transpordikütuse energiasisalduses oleks vähemalt 3,1 protsendi. Viimase ametliku statistika järgi on Eestis taastuvenergia osakaal transpordis Euroopa Liidu kõige väiksem (0,4% aastal 2017).

Konkurentsivõime kavas „Eesti 2020“ kirjeldatud energia lõpptarbimise eesmärk aastaks 2020 lähtus taotlusest, et energia lõpptarbimine aastal 2020 Eestis ei ületaks energia lõpptarbimist Eestis 2010. aastal. Statistikaameti andmetel ületas energia lõpptarbimine 2017. aastal 2020 sihtaset 5,2% võrra, st energia lõpptarbimisele seatud eesmärki ei täideta.

EL energiatõhususe direktiivist ja energiamajanduse korralduse seadusest tuleneb riigi üldine

⁸³ Energeetika programmi mõõdikuks on Maailma Energeetikanõukogu poolt välja arendatud komposiitindikaator Energy Trilemma Index (<https://trilemma.worldenergy.org>), mis iseloomustab riigi energiamajanduse seisundit kolmest aspektist:

- energiajulgeolek;
- energia kätesaadavus ja taskukohasus;
- energeetika keskkonnamõju.

Nende aspektide seisundit iseloomustatakse klassiga, kus A on parim ja D halvim. Seisundi klassi määramise aluseks on arvulised indikaatorid. 2018. aastal oli see komposiitindeks määratud 125'le riigile maailmas, riikide üldises pingereas oli Eesti 40.-ndl kohal. 2014. aastal oli Eesti selles pingereas 48.-ndl kohal.

⁸⁴ <https://www.mkm.ee/et/arengukavad>

energiatõhususkohustus. Riigi üldiseks energiatõhususkohustuseks aastatel 2014-2020 moodustab 7,1 TWh, st rakendatud energiasäästu meetmete tulemusena tuleb saavutada energiasääst 7,1 TWh aastate 2014-2020 peale kokku. 2016. aastaks oli riigi üldisest energiatõhususkohustusest aastateks 2014-2020 saavutatud 30%, kuid kogu perioodi eesmärgi kindlaks saavutamiseks on vajalikud täiendavad meetmed.

EL energiatõhususe direktiivil ja energiamajanduse korralduse seadusel põhineb ka keskvalitsuse kasutuses olevate hoonete rekonstruktsioonide kohustus. Igal aastal tuleb tagada, et rekonstruktsioonide vähemalt 3% keskvalitsuse kasutuses olevate hoonete, mille energiatarbimine ületab energiatõhususe miinimumnõudeid, kasulikust üldpõrandapinnast. 2018. aastal rekonstrueeriti 3,5% keskvalitsuse kasutuses olevate hoonete kasulikust üldpõrandapinnast.

2.20.1. Energeetika programm

Programmi eesmärk:

Energeetika programmi eesmärgiks on tagada Eestis pidev energiavarustus ning energiavarustuse ja -tarbimise säästlikkus, mis kindlustab tarbijatele turupõhise hinna ning kättesaadavusega energiavarustuse. Eesti energiamajanduse areng peab olema kooskõlas Euroopa Liidu pikaajaliste energia- ja kliimapoliitika eesmärkidega, panustama Eesti majanduskliima ja keskkonnaseisundi parendamisse ning pikaajalise konkurentsivõime kasvu.

Tabel 62. Energeetika programmi mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018 a)	2020	2021	2022	2023
Soodsa hinnaga ja keskkonnanõudeid arvestav kütuste ja energia kättesaadavus tarbijale	ABD	ABD	ABD	ABD	ABD

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Toetatakse biometaani tarnimist ja tankimist tanklates ning biometaani tarbivate liiniveobusside kasutamist (20,2 mln eurot, sh 5,5 mln eurot ÜF vahendeid ja 14,7 mln eurot EL CO2 kauplemise süsteemi enampakkumistulusid). Eesmärk on, et aastaks 2020 moodustab transpordikütuste tarbimises taastuvatest energiaallikatest toodetud kütus 10 protsendi. Toetuse tulemusena täidetakse ära taastuvenergia transpordieesmärk aastaks 2020, luues samas ka olulise baasi taastuvenergia transpordieesmärgi täitmiseks aastal 2030.
- Toetatakse amortiseerunud ja ebaefektiivse soojutorustiku renoveerimist ja/või uue soojatorustiku rajamist (10,2 mln eurot). Selle tulemusena väheneb energia lõpptarbimine soojuse efektiivsema tootmise ja edastuse tõttu.
- Toetatakse kaugküttesüsteemide asendamine lokaalsete küttelahendustest vastu (4,9 mln eurot) ning kaugküttekatelde renoveerimist ja/või rajamist ning kütuste vahetust (11,5 mln eurot). Eesmärgiks on energiatõhususe tõstmine ning pikemas perspektiivis jätkusuutliku kaugküttesektori osakaalu suurenemine üldise energiatarbimise valdkonnas.
- Toetatakse tänavavalgustuse taristu renoveerimist energiasäästu eesmärgil (34,9 mln eurot). Eesmärk on tänavavalgustuses elektrienergia kasutamise efektiivsuse suurenemine, mille selle

tulemusena väheneb tänavavalgustuses elektrienergia tarbimine tänu efektiivsema LED-valgustustehnoloogia kasutamisele.

2.21. Keskkond

Tulemusvaldkonna eesmärk:

Eesti inimestele on tagatud puhas ja mitmekesine elukeskkond ning suhtumine loodusesse on vastutustundlik.

Tabel 63. Keskkonna tulemusvaldkonna mõõdikud ja siittasemed.

Mõõdik/Siittase	Viimane tegelik tase (2018. a)	2020	2021	2022	2023
Soodsas seisundis loodusdirektiivi elupaigatüüpide osakaal (%) <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	52	>=52%	>=52%	>=52%	>=52%
Keskkonnateadlikkuse indeks <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	43,5	46		50	
Kasvuhoonegaaside summaarne koguheide mln tonni CO ₂ ekvivalenti <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	20,88 ⁸⁵	18,86	18,19	17,51	16,84
Heas seisundis olevate veekogumite osakaal <i>Allikas Keskkonnaministeerium</i>	55 (2017)	75	81	81	82
Jäätmeteke (va põlevkivistööstus) (kg/inimese kohta) <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	3747 (2017)	3670	3600	3530	3460
Ressursitootlikkus: SKP ja kodumaise materjalitarbimise suhe, eur/kg <i>Allikas: Eurostat</i>	0,52 (2016)	0,53	0,54	0,55	0,56

Keskkonna tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm ja Maaeluministeeriumiga Kalanduse ühisprogramm. Esimese programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Keskkonnaministeerium, Kalanduse ühisprogrammi eest vastutavad Keskkonnaministeerium ja Maaeluministeerium ühiselt vastavalt oma vastutusvaldkonnale.

Keskkonna tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Eesti Keskkonnastrateegias aastani 2030 ning valdkonna arengukavades.

⁸⁵ 2017.a tase (ilma LULUCFitat)

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Keskkonna tulemusvaldkonna jätkuvaks väljakutseks on tasakaalu leidmine keskkonnakaitse ja keskkonnakasutuse eesmärkide saavutamisel.

Soodsas seisundis loodusdirektiivi elupaigatüüpide osakaal on paranenud, olles 2013.a 52%, mõõdetakse iga kuue aasta järel. Elupaikade ja liigipopulatsioonide edasise killustumise vältimiseks ja seisundi parandamiseks koostatakse ning rakendatakse tegevuskavasid, uuendatakse kaitse-eeskirju, parandatakse kaitstavatel aladel sisulist kaitsekorraldust, taastatakse ja hooldatakse ohustatud elupaiku ning seirataks liikide ja elupaikade seisundit.

Keskkonnateadlikkuse indeksi väärthus on aasta-aastalt mõnevõrra kasvanud, olles 2018. aastal: 43,5 punkti, võrdluseks 2016. aastal 42 punkti, elanikkonna teadlikkuse suurendamine on üks prioriteetsemaid keskkonnaalaseid eesmärke.

Eesti kasvuhoonegaaside summaarne koguheide 2017. aastal oli 20,88 miljonit tonni CO₂ ekvivalenti. Võrreldes 2015. ja 2016. aastaga, mil heide oli vastavalt 18,13 miljonit tonni CO₂ ekvivalenti ja 19,66 miljonit tonni CO₂ ekvivalenti, on toiminud teist aastat järjest heitkoguste kasv. Heitkoguste suurenemine on tingitud eelkõige elektri- ja soojusenergia ning ka põlevkiviõli tootmismahu suurenemisest energiectika- ja tööstussektoris, samas kui näiteks põllumajandussektori KHG heitkogus on püsinud enamvähem samal tasemel. 2017. aastal suurennes elektritootmine 6% ja soojuse tootmine 6,5% võrreldes 2016. aastaga. Põlevkiviõli tootmine on suurennes ligi 5% võrreldes 2016. aastaga ning enam kui 14% võrreldes 2015. aastaga. 2023. aasta eesmärgi (16,84 miljonit tonni CO₂ ekvivalenti) täitmiseks on energiectika- ja tööstussektori KHG heitkoguseid vaja oluliselt vähendada ning samas piirata erinevate meetmetega KHG heitkoguste kasvu teistes sektorites (nt transport, põllumajandus).

Heas seisundis olevate veeekogumite osakaal on püsinud 2016.a ja 2017.a samal tasemel, 55%. Veemajanduskavades on seatud eesmärgiks saavutada 2021. a lõpuks 81% pinnaveekogumitel ja 84% põhjaveekogumitel vähemalt hea seisund. Selle eesmärgi saavutamiseks viiakse ellu meetmeprogramme ning arendatakse edasi vete seisundi hindamise süsteemi, mis toetaks saasteallikate likvideerimiseks või hüdrormorfoloogiliste koormuste või nende mõju vähendamiseks asjakohaste meetmete kavandamist. Eesmärgi saavutamine on problemaatiline, kuna veeekogumite seirega saadud uued andmed viitavad halvemale seisundile, kui seni on arvatud ning paljud seisundi parandamise meetmed on vabatahtlikud, mistõttu neid ei rakenda piisavalt.

Jäätmekatte (va põlevkivistööstus) sihttase Eestis oli 2017.a 3747 kg inimese kohta. 2023.a eesmärgi saavutamiseks tuleb rakendada nii jäätmekatte vähendamise meetmeid, uuendada ja rakendada vastavaid õigusakte ning suurendada inimeste teadlikkust.

Ressursikasutuse poolest on Eesti olukord paranenud ning kodumaine materjalitootlikkus (SKP ja kodumaise materjalitarbimise suhe) on aasta-aastalt mõnevõrra kasvanud olles 2016.a 0,52 eur/kg kohta, samas EL-is on see näitaja endiselt üks madalamaid.

2.21.1. Keskkonnakaitse ja –kasutuse programm

Programmi eesmärk: Keskkonna ja elurikkuse kaitse ning jätkusuutlik ja tõhus keskkonnakasutus on tagatud

Tabel 64. Keskkonnakaitse ja -kasutuse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018. a)	2020	2021	2022	2023
Rangelt kaitstavate metsade osakaal, % <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	13,1	vähemalt 10	vähemalt 10	vähemalt 10	vähemalt 10
Kaitstavate alade pindala osakaal maismaast, % <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	18,8	vähemalt 18,8	vähemalt 18,8	vähemalt 18,8	vähemalt 18,8
Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus kauplemise süsteemi välistes (ESR) sektorites ⁸⁶ , mln tonni CO2 ekvivalenti <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	6,2 ⁸⁷	6,02	Sõltub Euroopa Komisjoni 2020. a vastu võetavast rakendusaktist	Sõltub Euroopa Komisjoni 2020. a vastu võetavast rakendusaktist	Sõltub Euroopa Komisjoni 2020. a vastu võetavast rakendusaktist
Heitkogustega kauplemise süsteemi summaarne heitkogus, mln tonni CO2 ekvivalenti <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	14,68 ⁸⁸	12,84	summaarne koguheide miinus ESRI Eesti eesmärk	summaarne koguheide miinus ESRI Eesti eesmärk	summaarne koguheide miinus ESRI Eesti eesmärk
Tarbijate osakaal, kes saab ühisveevärgist nõuetele vastavat joogivett, % <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	99	100	100	100	100
Välisõhu saasteainete sisalduse vähenemine, % <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	SOx 38,65; NOx 33,20; LOÜ 22,25; PM2,5	Vähenemise muutus: SO2 32; Nox 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH3 1.	Vähenemise muutus: SO2 32; Nox 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH3 1.	Vähenemise muutus: SO2 32; Nox 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH3 1.	Vähenemise muutus: SO2 32; Nox 18; LOÜ 10; PM2,5 15; NH3 1.

⁸⁶ ESR ehk *Effort Sharing Regulation* (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/842) kohaldub sektoritele: transport, väikesemahiline energiatootmine (alla 20 MW nimivõimsusega seadmetes), põllumajandus, jäätmemajandus ning tööstuslikud protsessid ja toodete kasutamine

⁸⁷ 2017.a tase

⁸⁸ 2017.a tase

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2018. a)	2020	2021	2022	2023
	9,22 NH3 10,26 (2017. a)	NH3 1.			
Ohtlike jäätmete taaskasutuse osakaal ohtlike jäätmete kogumassisist, % (va põlevkivijäätmel) <i>Allikas:</i> <i>Keskonnaministeerium</i>	68	> 68%	%-punkt suurem 2020 aasta väärustest	%-punkt suurem 2021 aasta väärustest	%-punkt suurem 2022 aasta väärustest
Olmejäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassisist, % <i>Allikas:</i> <i>Keskonnaministeerium</i>	28	41	45	50	53
Ökoinnovatsiooni indeks (% EL keskmisest) <i>Allikas:</i> EIO (Eco-Innovation Observatory)	62 (2017)	65	67	69	71

Olulised tegevused 2020-2023 eesmärkide täitmiseks

- Looduskaitsepiirangute kompenseerimise suurendamine, sh riigile eramaade omandamine. Rangelt kaitstava metsa kaitse kompenseerimine ja vabatahtliku kaitse soodustamine läbi erametsaomanikega vääriselupaikade kaitse lepingute sõlmimise 1,0 mln eurot. Toetuse maksmise jätkamine väljaspool Natura 2000 alasid rangelt kaitstavate metsade omanikele.
- Uue kaasaegsetele nõuetele vastava Eesti looduse infosüsteemi EELIS arendamine looduskaitse ja keskkonnaga seotud andmete paremaks haldamiseks, kasutamiseks ja avalikustamiseks.
- Erametsade metsauuendustööde tegemise toetamine võimalikult heade pärilike omaduste ja kasvukohale sobivamate kodumaiste puuliikidega, sh taimetootmise ergutamine ja uuendusmahtude suurendamine.
- Puidust referentshoone (keskkonnamaja) rajamise ettevalmistamine eesmärgiga luua suurte puitehitiste ehitamise kogemus ja suurendada sellega Eesti puidusektori eksportipotentsiaali ning edendada kohaliku tooraine väärindamist.
- „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“ ja „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050“ elluviiimine kliimamuutuste mõjuga kohanemise võimekuse parandamiseks ning kliimamuutuste mõju leevedamiseks.
- Täiendavate meetmete rakendamine kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks ELi kasvuhoonegaaside heitkogustega kauplemise süsteemi välistes sektorites.
- Hüljatud korrastamata kaevandatud maa ja maapõue korrastamise korraldamine. Eelkõige keskendutakse riigi ja kohalike omavalitsuse maadel paiknevatele hüljatud

turbatootmisaladele ja ehitusmaavarade karjääridele. 2000 hektaril mahajäetud turbatootmisalade korrastamine RMK poolt 1,8 mln euro ulatuses.

- Harju maakonna teemaplaneeringu koostamise ettevalmistamine määramaks riigi jaoks olulisema tähtsusega tulevaste mäeeraldiste alad kooskõlastatult huvitatud osapooltega nii ruumiliselt kui ajaliselt.
- Riigi ehitusmaavaradega varustatuse tagamiseks ehitusmaavarade varustuskindluse hindamise süsteemi uuendamine.
- Avalikkusele ajakohaste maakatastriandmete tagamine, sh e-katastri arendamine. Kvaliteetsete ja rohkemate ruumiandmete kätesaadavaks tegemine INSPIRE nõuetekohaste teenuste kaudu.
- Mereala hea keskkonnaseisundi saavutamiseks merestrateegia rakendamine. Uue mereseireks kasutatava multifunktSIONAALSE seirelaeva soetamise ettevalmistamine.
- Koostöös MKM ning MEM mereressursi kasutamise projekti läbiviimine maksumusega 1 mln eurot, mille eesmärk on kasutada mereressurssi (vett, vetikaid, merepõhja, elustikku jms) viisil, mille tagajärjel paraneb ka keskkonnaseisund.
- Viru alamvesikonna veemajanduskava meetmeprogrammi rakendamine 31,7 mln euro ulatuses, sh Purtse jõe valgala veekogude korrastamine.
- Puhta joogivee tagamiseks ning keskkonda juhitava reovee nõuetekohaseks puastamiseks projektide rahastamine 92,3 mln euro ulatuses.
- Üleujutusohu riskide maandamise toetamine 2,6 mln euro ulatuses.
- Paldiski endise tuumaobjekti kahe reaktoriseksiooni likvideerimise ja radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspaiga rajamise keskkonnamõjude hindamiste ja nendeoks vajalike uuringute elluviimine.
- Teatavate õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riikliku programmi aastateks 2020–2030 rakendamine õhukvaliteedi parandamiseks.
- Ringmajanduse põhimõtete rakendamise toetamine 14,4 mln euro ulatuses: ringmajanduse tegevuskava välja töötamine, tootjate ja tarbijate teadlikkuse suurendamine, järelevalve tõhustamine, jäätmete liigitu kogumise süsteemi parem rakendamine, keskkonnavaldkonna majandushoobade arendamine, keskkonnahoidlike riigihangete rakendamine avalikus sektoris, ökomärgise kasutamise teadlikkuse suurendamine.
- Ressursitootlikkuse suurendamise eesmärgil ressursiauditite ja ressursitõhusate lahenduste investeeringute toetamine 76,7 mln euro ulatuses.
- Keskkonnaotsuste infosüsteemi KOTKAS edasiarendamine, kuhu koondatakse kogu keskkonnalubadega seonduv menetlus loa taotlemisest ja riigilõivu tasumisest keskkonnatasu deklareerimise ja aastaaruannete koostamiseni.

3. FISKAALRAAMISTIK

Eelarvestrateegia ja selle fiskaalraamistik lähtub Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadisest majandusprognoosist, prognoosiga saab tutvuda Rahandusministeeriumi kodulehel⁸⁹.

3.1. Vabariigi Valitsuse fiskaalpoliitika eesmärgid

Valitsuse eelarvepoliitika põhieesmärk on toetada makromajanduslikku stabiilsust läbi turgude paindlikkuse ja efektiivsuse ning ohjata majanduse tasakaalustatud arengut ohustavaid riske. Valitsuse eelarvepoliitika eesmärgiks on saavutada ja säilitada valitsussektori struktuurne eelarvetasakaal keskpikas perioodis.

Vastavalt Majandus- ja rahaliidu stabiilsuse, koordineerimise ja juhtimise lepingule (*Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union, TSCG*) seavad liikmesriigid endile keskpika perioodi eelarve eesmärgi (*medium-term objective, MTO*), mille täitmist hindab Euroopa Komisjon. **Lähtudes järgmise aasta planeeritavast struktuursest puudujäägist seab valitsus TSCG mõistes keskpika perioodi eesmärgiks (MTOks) valitsussektori struktuurse eelarvepuudujäägi 0,5 protsendi SKPst.** Võrreldes eelmise riigi eelarvestrateegiaga ei ole MTO-d muudetud.

Valitsuse eesmärk on tagada **jätkusuutlik ja makromajandust tasakaalustav eelarvepoliitika**. Sihiks on, et eelarvepoliitilised otsused toetavad maksimaalselt makromajanduslikku stabiilsust, ohjavad majanduse tasakaalustatud arengut ohustavaid riske ning parandavad majanduse kasvupotentsiaali ja tööhõivet. Tulevaste majanduslangustega toimetulekuks peab olema tagatud piisavate **reservide olemasolu ja paindlikkus eelarves** tulude ja kulude struktuuri muutmiseks.

Eelarvepoliitilised otsused langetatakse üheaegselt (st vaid eelarve(strateegia)protsessis), otsused on **jätkusuutlikud** (arvestatakse otsuste pikajalist mõju), maksimaalselt valdkonnapolitiikaid ja muude valitsussektori tasandite tegevust arvestavad ning kõiki **rahastamisallikaid** (lisaks maksutuludele ka EL toetuste, kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse kvoodi müügitulu jms) **ühtselt käsitlevad**.

Kiirema majanduskasvu aegadel hoidutakse investeeringute liigsest kasvatamisest ning eelistatakse finantseerimisallikana välitoetuste kasutamist. Prioriteetseteks seatakse need investeeringud, mille tulemusel kasvab nii inimeste heaolu kui paraneb kaitsevõime. Nii saab inimestele pakkuda paremaid teenuseid hariduses, sotsiaalhoolekandes ja tervishoius.

Kaitsekulud on jätkuvalt üle 2% SKPst ja lisaks tehakse strategilisi investeeringuid kaitsevõimesse.

Riigi maksupoliitika on tervik ja suunatud sellele, et majandus kasvaks ning selleks muudetakse maksustruktuuri majanduskasvusõbralikumaks, vähendades makse palgalt ja kasvatades makse tarbimisele nii, et see toetaks ka keskkonnahoidu. Maksukoormus stabiliseerub järgmistel aastatel 33% taseme lähedal.

Tulemuspõhiste otsuste suurendamiseks eelarvestamisel ja eelarve läbipaistvamaks muutmiseks minnakse üle tegevuspõhisele eelarvele, mille eelduseks oli üleminek tekkepõhisele riigieelarvele 2017. aastast. Aastaks 2020 on kavas üleminek tegevuspõhisele riigieelarvele.

---

⁸⁹<http://www.fin.ee/majandusprognoosid>

3.1.1. Valitsussektori eelarvepositsiooni eesmärk ning võrdlus eelmise riigi eelarvestrateegiaga

Arvestades 2018. aasta tegelikku struktuurset defitsiiti 1,4% SKPst ning riigieelarve seaduses sätestatud korrigeerimismehhanismi, mille kohaselt tuleb tasakaalureeglige mittevastavat eelarvepositsiooni parandada vähemalt 0,5% võrra aastas, ei tohi käesoleva aasta oodatav defitsiiti ületada 0,9% SKPst ning 2020.a defitsiit ületada 0,4% SKPst. **Sellest lähtuvalt on valitsus seadnud järgmise aasta struktuurse eelarvepositsiooni eesmärgiks 0,4% suuruse puudujäägi SKPst.** Aastatel 2021-2023 on eesmärgiks seatud eelarvetasakaal, mis on vähem ambitsoonikam kehtiva riigieelarve baasseaduse nõuetest. Valitsus on otsustanud algatada riigieelarve seaduse muutmise, millega loobutakse tekkinud kumulatiivse puudujäägi kompenseerimise nõudest ning taastatakse iga-aastase struktuurse tasakaalu nõue.

Seadud eesmärkide saavutamisel püsib valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon ülejäägis kõigil aastatel, mis loob eeldused asuda kasvatama reserve või maksta tagasi varasemalt võetud laene. Eelarveaasta kestel hoidutakse positiivsete lisaelarvete koostamisest, võimaliku maksutulu ülelaekumise arvel ei kasvatata jooksvaid kulusid.

Võrreldes eelmise riigi eelarvestrateegiaga on 2020.a ja 2022.a eelarvepositsiooni eesmärki lõdvendatud. Eelmise eelarvestrateegia nägi ette struktuurset tasakaalu aastatel 2020 ja 2021 ning 0,1% suurust ülejääki aastal 2022.

3.1.2. Maksupoliitilised eesmärgid

Valitsuse eesmärk on stabiliseerida maksukoormus 33 protsendi lähedal SKPst.

2019. aasta maksukoormuseks kujuneb 33,5% SKPst. Perioodil 2020-2023 ületab tööjõumaksude kasv veidi SKP kasvu, seda toetab palgakasv ja aeglustab mõnevõrra pensionäride maksuvaba tulu tõstmine 50€ võrra. Maksukoormust vähendavad tarbimismaksud eelkõige aktsiiside aeglase kasvu tõttu ja kapitalimaksud, mida mõjutab kõige enam juriidilise isiku tulumaks, mille laekumise kasvu aeglustab regulaarselt kasumit jaotavate ettevõtete madalam tulumaksumäär ja riigiettevõtete dividendide vähinemine.

Kokkuvõttes tõuseb maksukoormus 2020. aastal 33,4%le SKPst ja langeb **2023. aastaks** 32,6%le. Tulevasest arengust on lähemalt juttu järgmises ja maksupoliitika peatükis.

Valitsuse eesmärk on hoida tööjõu efektiivne maksumäär 35 protsendi lähedal.

Maksuvaba tulu reform (2018) vähendas tööjõu efektiivset maksumäära, kuid samal ajal oli vastupidise mõjuga kogumispensioni kõrgema maksemäära lõppemine, mistõttu näitaja jõudis 2018. aastal 34,0%le. Palgakasvu mõjul, mida leevedab mõnevõrra pensionäride maksuvaba tulu tõus, tõuseb näitaja **2023. aastaks** 34,7%le.

3.2. Tulu- ja kulumeetmed

Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadise prognoosi kohaselt ületab valitsussektori struktuurne defitsiit riigi eelarveseaduse tasakaalureegliga lubatut. Seadusest tulenevate nõuete täitmiseks otsustas valitsus rakendada nii tulu- kui kulupoliitilisi meetmeid vähendamaks järgmise aasta struktuurset puudujääki 0,4%ni SKPst ning jõudmaks struktuurse eelarvetasakaaluni 2021. aastast alates.

Tabel 65. RES tulu- ja kulumeetmed 2019–2023

Meede	2019	2020	2021	2022	2023
	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
Uue välisvahendite perioodi tuludega arvestamine	-	-	0,33	0,94	0,60
Alkoholiaktsiisi langetus	-0,04	0,01	0,01	0,01	0,01
Tubakaaktsiisi tõusu ajatamine	-	-0,02	-	0,02	0,04
CO2 kõrgema hinna mõju eelarvepositsioonile	-	0,07	0,06	0,04	0,03
Täiendavad dividendid koos tulumaksuga	-	0,08	0,22	0,04	-
Sageduslubade müügi nihkumine ja täiendav müük	-0,06	0,06	0,05	-	-
Täiendav tulumaksuvabastus pensionäridele	-	-0,05	-0,06	-0,07	-0,07
Muud tulud	-	0,01	0,02	-	-
Tulumeetmed kokku	-0,10	0,15	0,63	0,99	0,61
Tegevuskulude ja tegevustoetuste muudatused	-0,01	0,11	0,09	-0,08	-0,11
Investeeringute muudatused	-	0,15	0,18	0,17	-0,09
Sotsiaalkulude muudatused	-	-	-0,01	-0,02	-0,03
Transporditoetuste kasv	-	-0,03	-0,03	-0,03	-0,02
Muud kulud	-	-	-	-	-0,01
Kulumeetmed kokku	-0,01	0,22	0,22	0,04	-0,26
KOKKU	-0,11	0,37	0,85	1,03	0,35

Vastuvõetud **tulupoliitilised meetmed** hõlmavad nii tulude suurendusi kui ka vähendamisi, kuid nelja aasta peale kokku omavad tulumeetmed positiivset mõju ca 750 mln euro ulatuses. Üheks suurimaks eelarepozitsiooni parandavaks meetmeks on **Euroopa Liidu uue finantsraamistiku vahendite kasutuselevõtt** alates aastast 2021 - kevadises majandusprognoosis ei olnud uue perioodi vahenditega arvestatud. Mõjuhinnangu koostamisel on sarnaselt eelmise finantsperioodi kävitamisega eeldatud, et seni riigi omavahenditest planeeritud tegevuskulud ning investeeringud asendatakse osaliselt välisvahenditega.

Lähtudes riigiosalusega ettevõtete finantsprognoosidest on suurendatud **dividendide** mahtu ning samuti on tulenevalt ootustest suuremast CO₂ kvootide müügihinnast suurendatud riigieelarve tuluprognoosi. Eeldatud on suurenenud tuludest 50% ulatuses uute nn

„roheinvesteeringute“ tegemist ja ülaltoodud tabelis on kajastatud vaid eelarvepositsiooni parandav osa tuludest.

Maksude olulisemad muudatused puudutavad **alkoholiaktsiisi** langetamist 25% õllel, siidril ning kangel alkoholil alates 1. juulist ning valitsus otsustas ka tubakaaktsiisi laugema tõusu – varem kavandatud 10% tõusu asemel 2020. aastal tõuseb aktsiis 5% aastas järgmised neli aastat.

Füüsilise isiku tulumaksu laekumist vähendab pensionäride maksuvaba tulu tõstmine 50€ võrra 550€le kuus. Juriidilise isiku tulumaksu laekumist mõjutavad riigiettevõtete dividendide suurendamine ja nihutamine.

Kulumeetmed kokku on samuti eelarvepositsiooni parandavad va 2023.a, kuid siin sisaldub suures mahus ka kulude suurenemisi. Kulusid kasvatavad nt Kose-Mää teeohitusprojekt ja uue välisvahendite perioodi kuludega kaasnev kaasfinantseeringu kasv. Kulude kokkuhoiiks on läbivalt planeeritud kärpeid riigi tegevuskuludes, -toetustes ja investeeringutes. Samas on teatud sektorites nimetatud kärpeid kompenseeritud prognoosile lisanduvate kuludena (kaitsekulud).

Arvestades rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadprognoosi ning lisandunud tulu- ja kulumeetmeid kujuneb valitsussektori 2020. aasta tulude mahuks 11,40 mld eurot ning kulude mahuks 11,37 mld eurot.

Tabel 66. Valitsussektori tulude ja kulude maht eelarvepoliitilisi otsuseid arvestades

	2018	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	mln eurot	% SKPst					
Valitsussektori tulude prognoos	10 026,1	39,1	39,9	39,7	39,5	38,8	37,7
Valitsussektori kulude prognoos	10 146,3	39,5	40,2	39,6	39,1	38,5	37,5

Allikas: Eesti Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Tulenevalt Stabiilsuse ja Kasvu Pakti (SGP) nõuetest peab liikmesriigi valitsussektori kulude kasv olema kooskõlas liikmesriigi majanduskasvuga. Kulude kasvu eesmärgiks (*expenditure benchmark*) loetakse reeglina liikmesriigi 10 aasta keskmise potentsiaalne majanduskasv (t-5, t, t+4), mis vastavalt Euroopa Komisjoni 2018. aasta sügisesele majandusprognoosile on 2,7%. Juhul, kui liikmesriik ei täida jooksval aastal oma keskpika perioodi eesmärki (MTO), milleks Eesti puhul on valitsussektori eelarve struktuurne defitsiit kuni 0,5% SKPst, võetakse kokkulekke kohaselt järgneva aasta kulueesmärgiks madalam väärthus (2019. aastal 1,9%), mis aitab kaasa eelarvepositsiooni parandamisele vähemalt 0,5% võrra SKPst ja viib lõppkokkuvõttes MTO täitmiseni.

2019. aastal kasvavad Eesti valitsussektori kulud⁹⁰ 2,2% võrra, mistõttu ületab Eesti napilt kulueesmärki. Eesti täidab varuga kulueesmärgi 2020. aastal, mil kulud kasvavad 1,3%. 2019. ja 2020. aastal on erisuunalisi tulumeetmeid palju. Nende mõju kogukasv tuleneb peamiselt aktsiisi-tõusudest, mida tasakaalustab kõige rohkem oluline üksikisiku maksuvaba tulu suurendamine.

⁹⁰ Kulude arvestamisel on vastavalt Euroopa Komisjoni metodikale arvestatud kulude reaalkasvu, kasutades SKP deflaatorit, ning arvestusest on eemaldatud teatud kulud (Tabel 22., lisaks intressikulu ja kapitalimahutuse kohandus).

Tabel 67. Kulueesmärgist välja jäetavad summad

	2018	2018	2019	2020
	tase (mln eurot)	% SKPst	% SKPst	% SKPst
1. Välisvahendite kulu, mis on tuludega kaetud	450,8	1,76	2,07	2,29
1a. sh investeeringud, mis on tuludega kaetud	242,7	0,95	1,11	1,20
2. Töötuskindlustuse kulu, mis tuleneb majandustüsüklist 91	0,0	0	0	0
3. Valitsussektori tulused muutvad valikulised meetmed (discretionary measures) ⁹²	106,9	0,42	0,69	0,17
4. Seadusest tulenevad muudatused valitsussektori tuludes, mis on seotud kuluvajaduse kasvuga	0	0	0	0

Allikas: Rahandusministeerium.

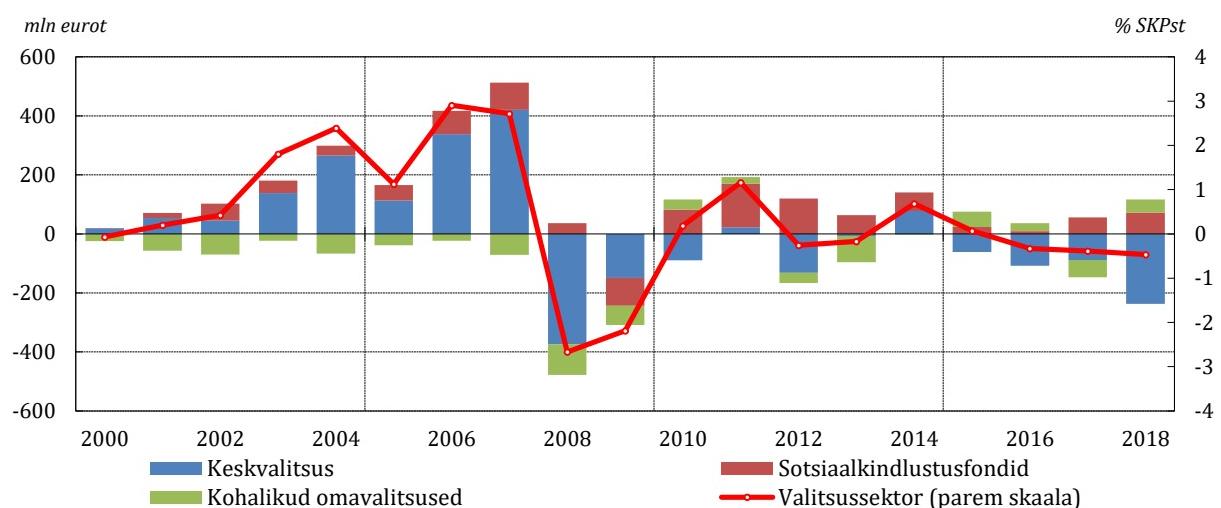
3.3. Valitsussektori eelarvepositsioon

2018. aastal oli valitsussektori eelarve puudujäägis, mis moodustas Statistikaameti esialgsete andmete kohaselt 120 mln eurot ehk 0,5% SKPst. Puudujäägis oli keskvalitsus (0,9% SKPst), mida osaliselt tasakaalustas kohalike omavalitsuste ja sotsiaalkindlustusfondide ülejääk (vastavalt 0,2% ja 0,3% SKPst). Keskvalitsuse puudujääk tulenes peamiselt kasvanud investeeringimistegevusest ning suurenenud sotsiaalkuludest. Sotsiaalkindlustusfondide tulem ületas ootusi nii Haigekassa kui ka Töötukassa osas, mida põhjustas sotsiaalmaksu ja töötuskindlustusmakse hea laekumine.

⁹¹ Eksperthinnangu korras on eeldatud, et töötus on loomulikul tasemel.

⁹² Arvestatud meetmed on: avaliku sektori palgatõusust laekuv täiendav maksutulu, dividendid ja tulumaks nendelt, üldise maksuvaba tulu tõus, mahaarvamiste muudatused, erisoodustuse muudatused, juhtorganite töötuskindlustus, hoiuseintresside maksuvabastuse kaotamine, küpsete ettevõtete tulumaksusoodustus, firmaautode erisoodustuse lihtsustus, töise tulu õiglasem maksustamine, ettevõtluskonto kehtestamine, käibemaksukohustuslase piirmäära töstmine, kütuse-, tubaka-, alkoholi ja elektriaktsiisi muudatused, kütuse reaalaja kontrollimeede, teekasutustasu kehtestamine, FIEde maksumuudatused, KOVide maamaksusoodustuse laiendamine, põlevkivi ressursitasud, sissetulekust sõltuvad trahvid, 3,5 GHZ litsentsimüügitulu.

Joonis 1. Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon

Allikas: Eesti Statistikaamet, Rahandusministeerium.

2019. aasta eelarvepuudujääk ulatub eelarvestrateegia otsuseid arvestades 0,4%ni SKPst, mis võrreldes riigieelarves oodatuga on 0,7% võrra halvem tulemus, kuid 0,1% võrra parem, kui möödunud aastal. Selle aasta positsiooni parandavad nii suurenevad dividendidituloed kui CO₂ kvoodiühiku hinnatõusu toel kasvanud müügitulu.

Järgmisel aastastal jõutakse eelarvestrateegias vastuvõetud meetmete tulemusel 0,1% suuruse nominaalse ülejäägini SKPst. 2021. aastal jõuab struktuurse tasakaalu saavutamise toel nominaalne ülejääk 0,4%ni SKPst ning hakkab seejärel vähenema tulenevalt seadud struktuurse tasakaalu eesmärgist ning majanduse suundumisest oma potentsiaalse taseme suunas.

Tabel 68. Valitsussektori eelarvepositsioon aastatel 2019–2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)	-0,4	0,1	0,4	0,3	0,2
Keskvalitsus	-0,5	0,1	0,6	0,4	0,2
Sotsiaalkindlustusfondid	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Kohalikud omavalitsused	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	-0,2
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (mln eurot)	-97	32	106	104	57
Keskvalitsus	-148	29	169	113	78
Sotsiaalkindlustusfondid	53	46	46	42	30
Kohalikud omavalitsused	-2	-43	-109	-51	-51

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Valitsussektori eelarve tsükliliselt tasandatud positsioon

Majanduse maksimaalselt soovitava kogutoodangu taseme ehk potentsiaalse SKP⁹³ hindamiseks kasutab Rahandusministeerium tootmisfunktsooni meetodit⁹⁴. Rahandusministeeriumi hinnangute kohaselt on Eesti majanduse kasvopotentsiaal praegu 3,5% lähedal, kuid kahaneb lähiaastatel alla 3%. Majanduse kasvuvõimekust piirab kõige rohkem tööjõu panuse vähenemine. Samas investeeringute ja tootlikkuse panus kasvopotentsiaali suureneb.

Majanduskasvu kiirenedes 2017. aastal ületas meie majanduse maht potentsiaalse taseme ning toodangulõhe⁹⁵ muutus positiivseks ja ulatus 2018. aasta lõpuks 2,1%ni SKPst. Prognoosiaastatel jäääb oodatav majanduskasv potentsiaalsele veidi alla, mistõttu toodangulõhe väheneb ning sulgub prognoosiperioodi lõpuks.

Eelarvepoliitika üks eesmärke on tasakaalustada majandustüklit. Kui SKP tase on potentsiaaldest madalam (SKP lõhe on negatiivne), peaks riik lõdvendama eelarvepoliitikat. Ja vastupidi, kui SKP on tase on potentsiaaldest kõrgem (SKP lõhe on positiivne), peaks riik vähem kulutama ehk eelarvepoliitikat tuleks karmistada. Seega on eesmärgiks vastutsükliline eelarvepoliitika.

Hindamaks, kas eelarvepoliitika karmistub või lõdveneb, lähtutakse eelarvepositsiooni muutusest⁹⁶. Lisaks tuleb arvestada ka välisvahendite muutusega, sest need on eelarvepositsiooni osas neutraalsed – tulud on alati võrdsed kuludega – seega näiteks vahendite kasutamise kasv ei peegeldu eelarvepositsiooni muutuses. Samas majanduskriisi ajal võimaldab see täiendavalt majandustegevust stimuleerida, mis on olemuselt vastutsükliline poliitikameede.

Arvestades välisvahendite muutusega on Eesti **eelarvepoliitika aastatel 2020-2023 vastutsükliline** (vt Tabel 69). Aastatel 2020-2022 karmistub eelarvepoliitika potentsiaaldest kõrgema SKP taseme juures, 2023. aastal lõdveneb eelarvepoliitika potentsiaaldest veidi madalama SKP taseme juures.

---

⁹³ Potentsiaalne SKP – maksimaalne kogutoodangu (SKP) tase olemasolevaid tootmissisendeid kasutades (tööjoud, kapital, tootlikkus/oskused), mille korral ei tekitata ülemääraseid hinnatõususurveid.

Potentsiaalne majanduskasv – potentsiaalse SKP muutumine ajas. Sõltub tootmissisendites toimuvatest muutustest.

⁹⁴ SKP lõhe ja tsükliliselt tasandatud eelarvepositsiooni hindamise põhimõtetest võib lugeda Eesti 2004. aasta maikuu Konvergentsiprogrammi lisas 3. Metoodikast täpsemalt: European Commission, 2014. The Production Function Methodology for Calculating Potential Growth Rates & Output Gaps, Economic Papers 535, November 2014.

⁹⁵ SKP lõhe ehk toodangulõhe – (ingl.k output gap) erinevus tegeliku SKP taseme ja potentsiaalse SKP taseme vahel.

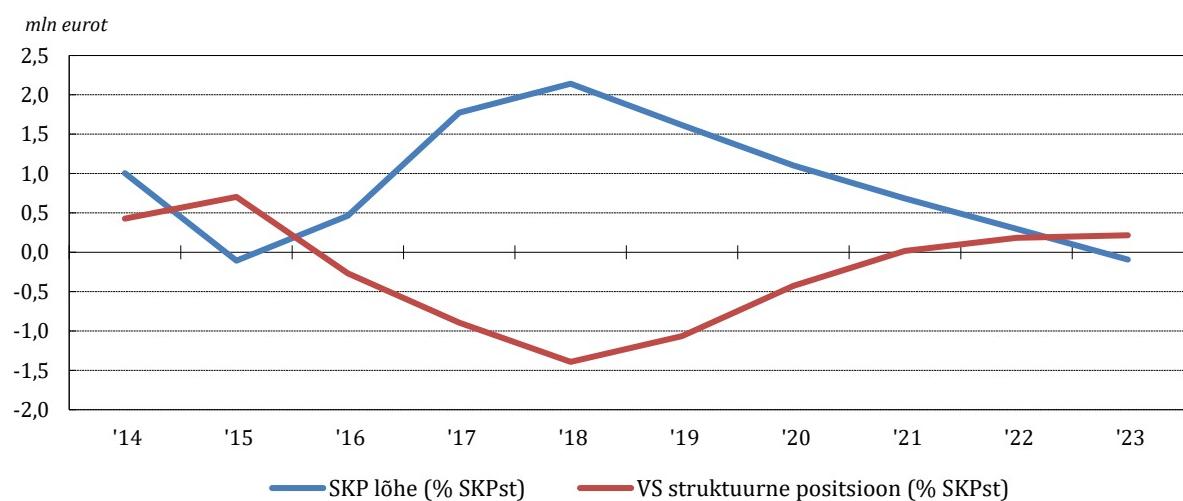
⁹⁶ Eelarvepositsiooni muutuse all vaadatakse tsükliliselt tasandatud primaarse positsiooni muutust. **Tsükliliselt tasandamine** tähendab, et nominaalset positsiooni eemaldatakse majandustüklil mõju ehk eelarve nominaalset positsiooni korrigeeritakse SKP lõhe ja elastsuse korruutisega. Tsüklilise eelarve komponendi leidmiseks kasutatav poolelastsus on Euroopa Komisjoni poolt 2018. aastal uuendatud kaalude järgi Eesti puhul 0,486 varasema 0,44 asemel (vt ka https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip095_part_ii.pdf). **Primaarne** tähendab, et nominaalset positsiooni vaadatakse enne intressikulude maha arvestamist.

Tabel 69. Tsükliliselt tasandatud eelarvepositsioon aastatel 2018–2023 (% SKPst)

	2004–2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1. SKP reaalkasv (%)	3,1	3,9	3,1	2,7	2,7	2,6	2,5
2. Valitsussektori eelarvepositsioon	-	-0,5	-0,4	0,1	0,7	0,3	-0,1
3. Intressimaksed	-	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
4. Potentsiaalse SKP reaalkasv (%)	3	3,5	3,6	3,3	3,1	3,0	2,9
4.a Kapitali panus pot. kasvu (%)	1,9	1,2	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3
4.b Tööjõu panus pot. kasvu (%)	0,1	0,8	0,7	0,3	0,0	-0,2	-0,3
4.c Tootlikkuse panus pot. kasvu (%)	1,0	1,4	1,6	1,7	1,8	1,9	1,9
5. SKP lõhe (output gap)	1,9	2,1	1,6	1,1	0,7	0,3	-0,1
6. Tsükliline eelarve komponent	-	1,0	0,8	0,5	0,3	0,1	0,0
7. Tsükliliselt tasandatud eelarvepositsioon (7)=(2)-(6)	-	-1,5	-1,1	-0,4	0,0	0,2	0,2
8. Tsükliliselt tasandatud primaarne positsioon (8)=(7)+(3)	-	-1,5	-1,1	-0,4	0,1	0,2	0,3
9. Eelarvepoliitika positsioon	-	Vastu-tsükl.	Vastu-tsükl.	Vastu-tsükl.	Vastu-tsükl.	Vastu-tsükl.	Vastu-tsükl.

Allikas: Eesti Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Joonis 2. SKP lõhe ja struktuurne eelarvepositsioon 2014–2023 (% SKPst)

Allikas: Rahandusministeerium.

Valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon

Valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon leitakse eemaldades nominaalsest positsioonist lisaks majandustüsli mõjule ka ühekordset ja ajutised tegurid, mis võivad eelarvepositsiooni "moonutada". Ühekordseteks ning ajutisteks meetmeteks nimetatakse neid eelarvele olulist mõju avaldavaid meetmeid, mis omavad tsükliga kohandatud eelarvepositsioonile ainult ajutist ning mittekorduvat olulist mõju suurusjärgus vähemalt 0,1% SKPst. Ehkki on määratletud üldised printsibid, millest lähtuvalt liigitatakse meetme mõju ajutiseks, otsustatakse iga konkreetse juhtumi arvesse võtmine eraldi.

Aastatel 2018–2019 on ühekordseks meetmeeks kohalike omavalitsuste ühinemistoetused 0,1% SKPst ulatuses. Kohalike omavalitsuste ühinemist toetatakse aastatel 2017–2019 kogusummas 65 mln eurot. Antud haldusreformi kulud on ajutised, suuremamahulised ning pikas perspektiivis tulu tootvad.

Tabel 70. Ühekordsed meetmed ja nende mõju 2018–2023 (mln eurot)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
KOV ühinemistoetused	-30	-21				
Kokku, mln eurot	-30	-21	0	0	0	0
Kokku, % SKPst	-0,1%	-0,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Allikas: Rahandusministeerium.

Tabel 71. Struktuurselt tasandatud eelarvepositsioon aastatel 2018–2023 (% SKPst)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1. Tsükliliselt tasandatud eelarvepositsioon	-1,5	-1,1	-0,4	0,0	0,2	0,2
2. Ühekordsed meetmed	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
3. Struktuurselt tasandatud eelarvepositsioon (3)=(1)-(2)	-1,4	-1,1	-0,4	0,0	0,2	0,2

Allikas: Rahandusministeerium.

3.3.1. Valitsussektori tulud ja kulud

2019. aastal ulatuvad valitsussektori tulud 39,9%ni SKPst ja kulud 40,2%ni SKPst (vt Tabel 7, Lisa 1). Perioodil 2020–2023 kasvavad kulud keskmiselt 3,4% aastas ehk aeglasemalt kui SKP, mistõttu valitsussektori kulud vähenevad 2023. aastaks 37,5%le SKPst (vt Tabel 7). Võrreldes 2019. aastaga vähenevad 2022. aastaks protsendina SKPst enim kulud haridusele (vt Tabel 8, Lisa 1).

Tabel 72. Eelarvepoliitiliste otsuste mõju valitsussektori tuludele ja kuludele

	2018	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	mln eurot	%	%	%	%	%	%
Valitsussektori tulude prognoos	10 026,1	39,1	39,9	39,7	39,5	38,8	37,7
Tulupoliitilised meetmeid			-0,1	0,2	0,7	1,0	0,6
Valitsussektori kulude prognoos	10 146,3	39,5	40,2	39,6	39,1	38,5	37,5

Allikas: *Eesti Statistikaamet, Rahandusministeerium.*

Alumises tabelis on toodud Rahandusministeeriumi 2018. aasta kevadise prognoosi kohased tulud ja kulud ning ülal tabelis tulupoliitiliste meetmete maht riigi eelarvestrateegias toodud eesmärkide täitmiseks.

Tabel 73. Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadise prognoosi tulud ja kulud eelarvepoliitilisi otsuseid arvestamata

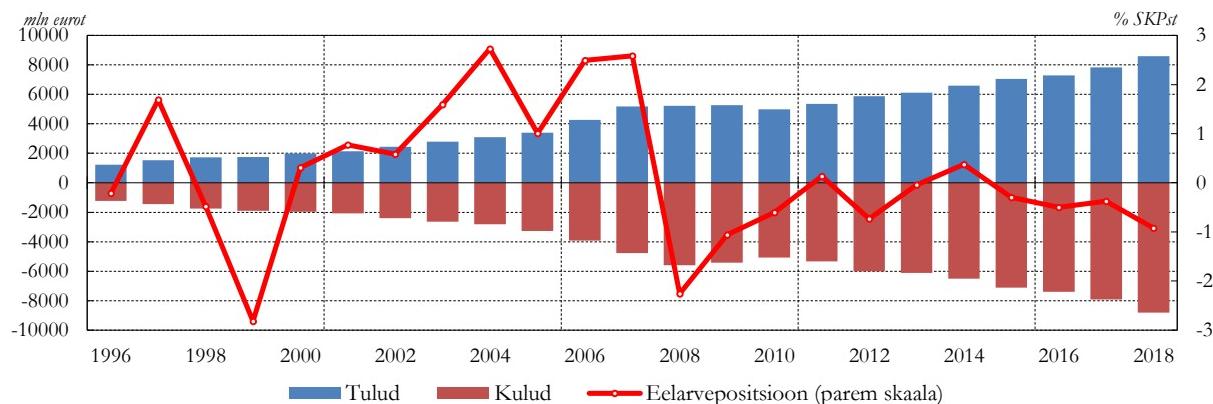
	2018	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	mln eurot	%	%	%	%	%	%
Valitsussektori tulude prognoos	10 026,1	39,1	40,0	39,5	38,8	37,8	37,1
Valitsussektori kulude prognoos	10 146,3	39,5	40,2	39,7	39,3	38,5	37,3

Allikas: *Eesti Statistikaamet, Rahandusministeerium.*

3.1.1. Keskvalitsuse eelarvepositsioon

Valitsussektorist ca 3/4 moodustava keskvalitsuse suurimaks osaks on riigieelarvelised asutused (põhiseaduslikud institutsioonid ja ministeeriumid koos valitsemisaladega). Keskvalitsuse sektorisse kuuluvad veel riigi asutatud sihtasutused (suurima mõjuga on haiglad ja Keskkonnainvesteeringute Keskus), peamiselt riigile teenuseid osutavad äriühingud (näiteks AS Riigi Kinnisvara) ja avalik-õiguslikud institutsioonid (näiteks ülikoolid, Eesti Rahvusringhääling).

Joonis 3. Keskvalitsuse tulud, kulud ja eelarvepositsioon

Allikas: Eesti Statistikaamet.

Keskvalitsuse tuludest moodustavad suurima osa majandusarengu suhtes sensitivsed riigieelarve maksutulud. Sellest lähtuvalt on majandustükli langusfaasis suurem osa eelarvepuudujäägist tulu just riigieelarvest. Vastavalt on riigieelarve enim panutanud ka kriisielsete aastate eelarveülejääkidesse. Lisaks maksutuludele moodustavad keskvalitsuse tuludest suure osa ka mitte-maksulised tulud, millest enamus on Euroopa Liidust laekuvad välstoetused.

Keskvalitsuse kuludest moodustavad suurima osa samuti riigieelarve kulud, millest ca 1/3⁹⁷ hõlmavad kulutused sotsiaalsele kaitsele (sh riiklik pensionikindlustus). Järgnevad kulud majandusele (sh põllumajandus ja teede ehitus) ja tervishoiule (eraldis Haigekassale).

Muu keskvalitsuse eelarvepositsioon moodustub sihtasutuste, äriühingute ja avalik-õiguslike institutsioonide positsioonide koondsummana. Üks peamisi eelarvepositsiooni mõjutavaid tegureid on suuremahulised investeeringud, mis ületavad jooksva aasta tulusid. Sõltumata sellest, kas neid finantseeritakse eelmistel aastatel kogunenud reservidest või laenu abil, on mõju eelarvepositsioonile negatiivne. Muu keskvalitsuse asutuste kogumõju kõigub 0,1% puudujäägist kuni 0,3% ülejäägini.

Tabel 74. Keskvalitsuse positsioon

	2019	2020	2021	2022	2023
Keskvalitsuse tulud (mln euro)	9 323	9 864	10 487	10 916	11 194
Keskvalitsuse kulud (mln euro)	9 471	9 835	10 318	10 803	11 116
Positsioon (mln euro)	-148	29	169	113	78
Positsioon (% SKPst)	-0,5%	0,1%	0,6%	0,4%	0,2%

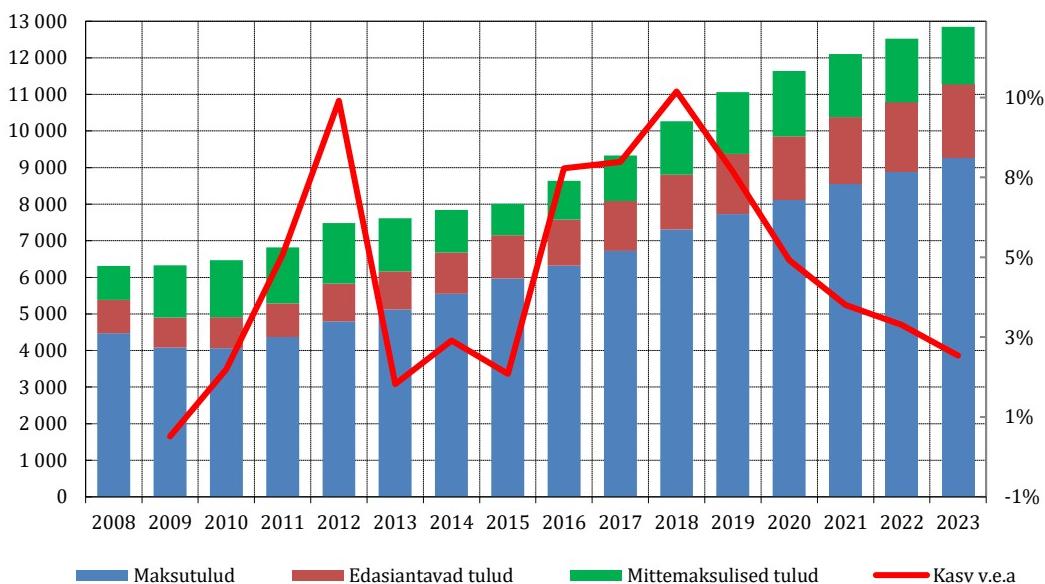
Allikas: Rahandusministeerium.

3.1.1.1. Riigieelarve tulud

Perioodil 2020–2023 riigieelarve tulude kasv vörreldes kevadise majandusprognoosiga aeglustub, tulude maht koos edasiantavate tuludega kasvab keskmiselt 3,8% aastas, mis on 0,5% enam kui kevadises majandusprognoosis. Vörreldes kevadise prognoosiga vähenevad tulud käesoleval aastal kokku 28 miljoni euro vörra ehk 0,27% ning järgmisel aastal riigieelarve tulude maht kasvab 62,6 miljonit eurot ehk 0,8%. 2023. aastaks suurenevad tulud vörreldes käesoleva aastaga 16,2% ehk 1,79 miljardi euro vörra 12,85 miljardi euroni.

⁹⁷ 2018.a riigieelarve alusel.

Joonis 4 Riigieelarve tulude maht ja kasv (mln eurot, %)

Allikas: Rahandusministeerium

Maksutulud (ilma edasiantavate maksudeta) kasvavad eelarvestrateegia perioodil (2020–2023) keskmiselt 4,6% aastas ehk 0,02% kevadprognoosis oodatust kiiremini. Maksutuludest moodustavad suurima osa sotsiaalmaksu, käibemaksu ning aktsiiside laekumised. Aastatel 2020–2023 kasvab sotsiaalmaksu laekumine aastas keskmiselt 4,7% ja 2023. aasta laekumiseks prognoositakse 3997,0 mln eurot. Laekumist tõstavad nii palga kui hõive kasv. Füüsilise isiku tulumaksu laekumist vähendab pensionäride maksuvaba tulu tõstmine, juriidilise isiku tulumaksu mõjutavad riigiettevõtete dividendide muudatused.

Käibemaksu laekumine kasvab vaadeldaval perioodil keskmiselt 5% aastas ja 2023. aasta laekumiseks prognoositakse 3030 mln eurot. Käibemaksu kasvu toetavad eratarbimise, valitsussektori investeeringute, valitsussektori vahetarbimise ja kodumajapidamiste investeeringute kasvud, muutusted käibemaksuaugu suuruses ning tulumaksureformist tulenevad teise ringi mõjud⁹⁸. Käibemaksu tulu kasv kiireneb keskmiselt 0,2% võrreldes kevadprognoosiga, kuna alkoholiaktsiisi vähendamise tulemusel võivad kasvada alkoholi tarbimine ja müük Eestis.

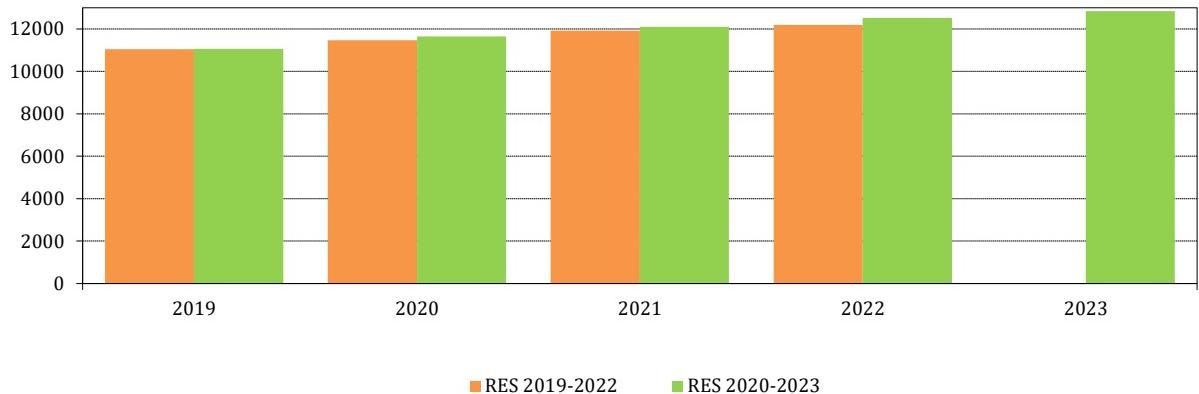
Aktsiiside laekumine kasvab aastatel 2020–2023 keskmiselt 1,6% ja 2022. aasta laekumiseks prognoositakse 1114 mln eurot. Aktsiiside laekumine on aastatel 2019–2022 võrreldes kevadise prognoosiga väiksem, kuna 2019. aasta juulist kavandatakse õlle, siidri ja kange alkoholi aktsiisimäärade 25%-list langetust. Kehtiva 10%-se tubakaaktsiisi tõusu asemel 2020. aastal tõstetakse sigarettide ja suitsetamistubaka aktsiisi 5% aastas perioodil 2020–2023. Aktsiiside laekumise kasv tuleneb peamiselt tubaka- ja gaasiaktsiisi tõusust, suurenemast eratarbimisest ning soodsast majanduskeskkonnast.

Mittemaksulised tulud kahanevad eelarvestrateegia perioodil keskmiselt 1,4% aastas ning langus on võrreldes kevadprognoosiga aeglustunud 4%. Peamine muutus tuleneb välistoetustest, kuhu on aastatel 2021–2023 lisatud Euroopa Liidu uue finantsraamistiku tuluprognoos. Samuti on suurendatud dividendide ja heitmekvootide müügitulusid. Mittemaksuliste tulude maht sõltub enim välisvahenditest, mis on suurimad 2022. aastal (1,22 mld eurot).

⁹⁸ Tulenevalt 2018.a tulumaksureformist on antud meetmega seotud inimeste sissetulekud kasvamas, mis väljendub ka tarbimise kasvus ja suurendab kaudsete maksude laekumist (käibemaks, aktsiisid), tuues kaasa nn „teise ringi“ positiivse mõju eelarvele.

Võrreldes eelmise riigi eelarvestrateegiaga suurenevad riigieelarve tulud aastatel 2020-2023 keskmiselt 3,8 % aastas ning 2022. aasta laekumised suurenevad ligi 337 mln euro võrra. Maksulaekumisi mõjutavad maksupoliitilised muudatused ning riigieelarve tulude laekumist negatiivselt mõjutavad maksusoodustused on kirjeldatud Maksupoliitika peatükis.

Joonis 5. 2019-2023 riigi eelarvestrateegias planeeritud tulude võrdlus eelneva riigi eelarvestrateegiaga (mln eurot)

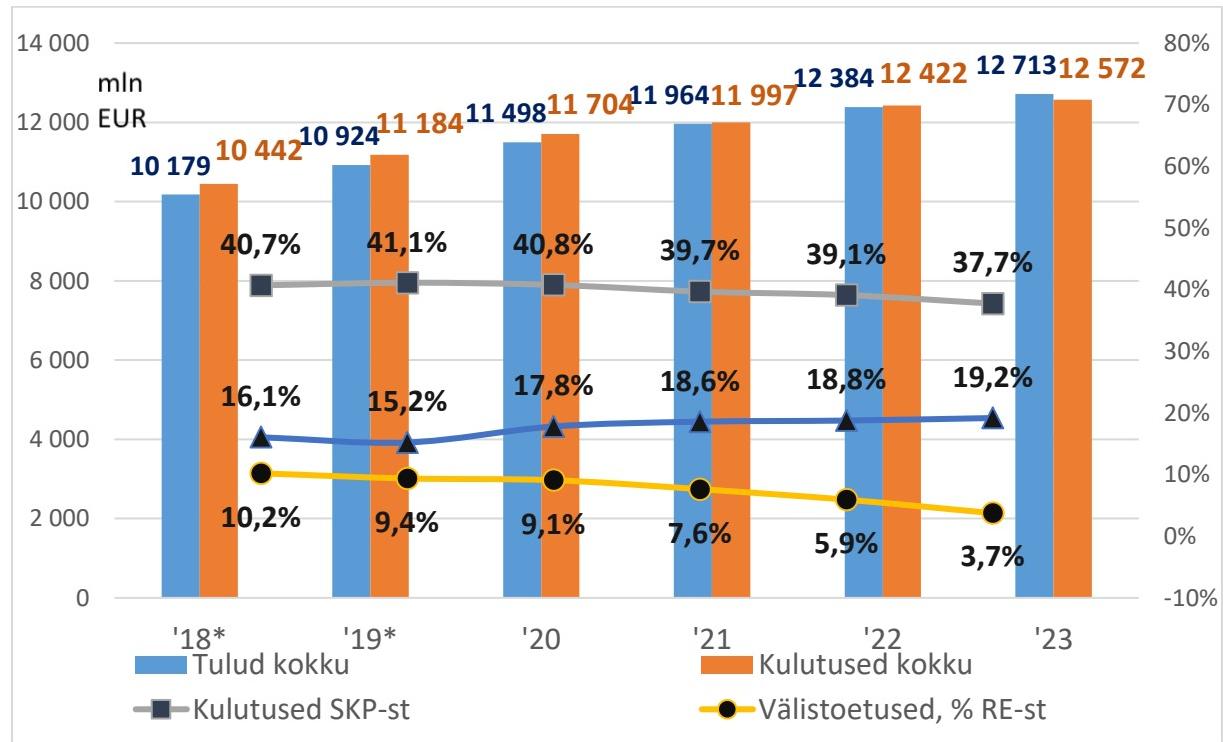

Allikas: Rahandusministeerium.

3.1.1.2. Riigieelarve kulud ja investeeringud

Võrreldes 2019. aastaga kasvavad riigieelarve kulutused 2023. aastaks 12,4% ehk 1,4 mld eurot, millest arvestuslikud kulud ehk seadustest tulenevate määradega seotud kulud on 709,4 mln eurot.

Joonis 6. riigieelarve tulud ja kulutused 2018-2023 (mln eurot)

Suuremad kasvud (1,1 mld eurot) eeltoodust moodustavad sotsiaalvaldkonna kulud, sh töövõimetoetus 412,5 mln, vanemahüvitis 345,5 mln, töötuskindlustusmakse 133 mln. Täpsem ülevaade arvestuslikest kuludest kajastub käesoleva dokumendi lisas nr 4.

Kaitsekulud kasvavad kulud 54,6 mln eurot tagamaks kaitsekulude osakaalu vähemalt 2% SKP-st, millele lisanduvad liitlastega seotud investeeringud ja riigikaitseinvesteeringute programm.

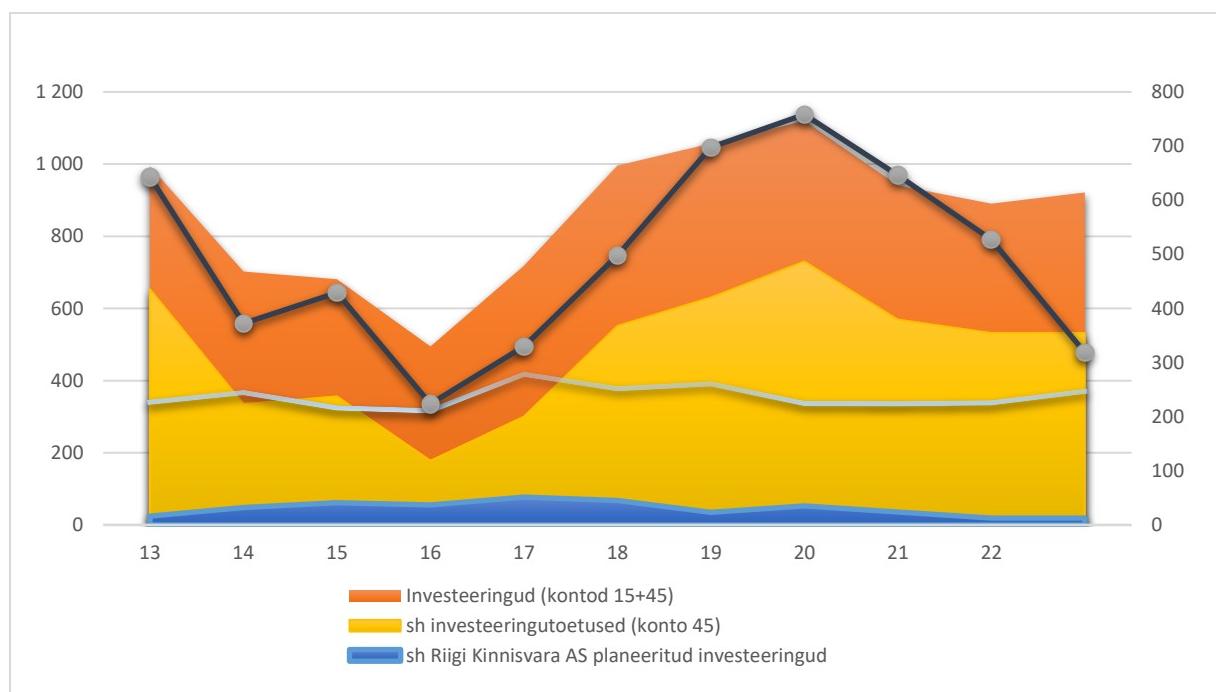
Perioodil 2020-2023 moodustavad välistoetused riigieelarve kogukuludest 3,2 mld. Järgnevatel aastatel on seoses Euroopa Liidu programmperioodi 2021–2026 struktuuri- ja investeerimisfondide rakendamisega oodata ka välistoetuste mahu kasvu. Kõige suuremas mahus rakendavad aastatel 2020-2023 välistoetusi Maaeluministeerium ning Majandus- ja kommunikatsioniministeerium vastavalt 735 mln ja 1,3 mld.

Investeeringud

Riigieelarve kontekstis käsitletakse investeeringutena lisaks materiaalse ja immateriaalse põhivara soetamiseks ja renoveerimiseks tehtavatele kuludele ka põhivara soetamiseks ja renoveerimiseks antavaid toetusi ning kaitseotstarbelist erivarustust. Investeeringutoetuste kogumahust suunatakse keskvalitsusse umbes 50%, erasektorisse 30% ja kohalikesse omavalitsustesse umbes 20%. Riigieelarve vahenditest investeeringute tegemiseks kasutatakse riigi maksutulusid (kindlaksmääratud vahendid) ning Euroopa Liidu ja NATO julgeolekuinvesteeringute programmi toetusi, kvoodirahasid ja riigiasutuste majandustegevusest teenitud omatulu (tuludest sõltuvad vahendid).

Aastatel 2020-2023 planeeritakse riigieelarves investeeringuid kokku 3,4 mld – sisaldab riigiasutuste investeeringuid, investeeringutoetusi erinevatesse sektoritesse ja RKAS-i kaudu tehtavaid investeeringuid. Keskmiselt planeeritakse 2020-2023 riigieelarve strategias investeeringuid ja investeeringutoetusi 823,0 mln eurot aastas, millest riigieelarveliste asutuste investeeringuteks keskmiselt 341,1 mln eurot. Lisaks suunatakse riigieelarvest mujale valitsussektorisse keskmiselt 450,3 mln eurot investeeringutoetusteks.

Joonis 7. Riigieelaveliste asutuste ja Riigi Kinnisvara ASi investeeringud ja investeeringutoetused 2013-2023 (mln eurot)

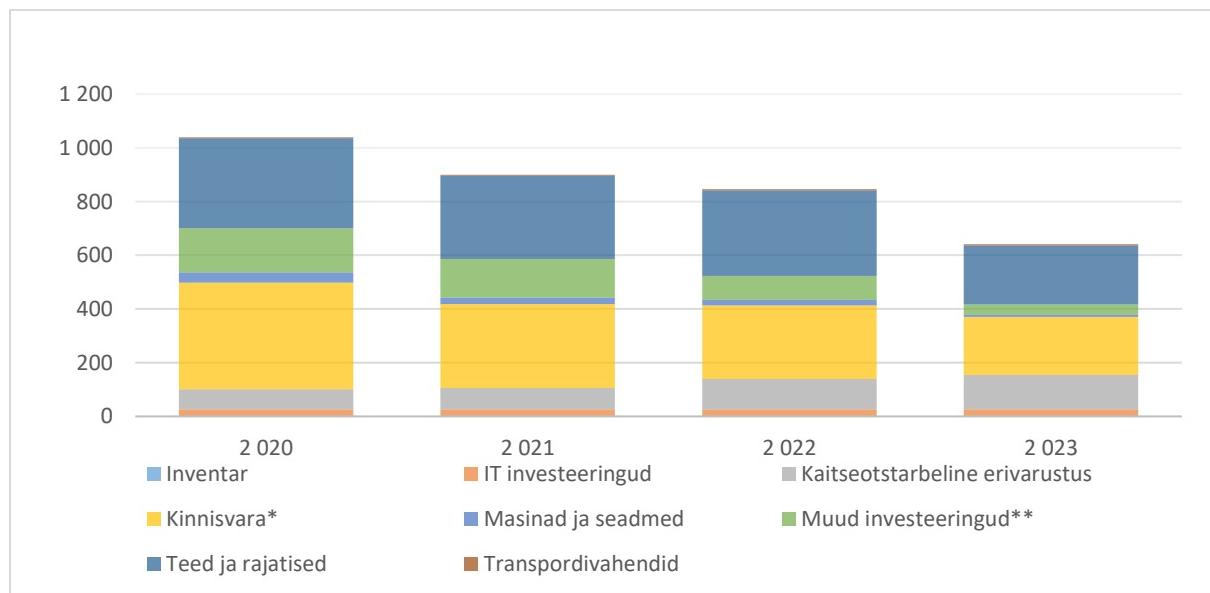
Riigituludest planeeritavate investeeringute mahu kasv prognoosiperioodil on tingitud eelkõige Vabariigi Valitsuse otsustatud suuremahulistest projektidest nagu riigi strateegilise investeeringute programm, mille raames kavandab valitsus aastatel 2020-2023 Eesti konkurentsivõimet ja kaitsevõimet kasvatavaaid investeeringuid kokku 232 mln euro ulatuses. Programmi raames:

- ehitatakse välja lairiba jaotusvõrk koostöös riigi, kohalike omavalitsuste ja erasektoriga;
- luuakse meede kohalike omavalitsuste elamufondi investeeringute toetamiseks;
- tehakse suuremahulisi taristuinvesteeringuid teedesse;
- ehitatakse koostöös Tallinna linnaga välja rahvusvaheline turismi- ja konverentsikeskus Tallinna Linnahallist;
- teostatakse kaitseinvesteeringute programm.

Ligikaudu pool investeeringute rahastamisest tuleb välisvahenditest, millest ca 80% suunatakse investeeringutoetustena erinevatesse sektoritesse. Välisvahenditest mahukamad investeeringud on seotud koolivõrgu korrastamise, korterelamute rekonstruktsioonidega, esmatasandi tervisekeskuste ja transpordiga. Kuigi rakendamisel on väljakutseteks jätkuvalt haldusreform ja ehitushindade tõus, mis mõjutavad oluliselt hangete läbiviimist, siis viiakse investeeringuid lähiaastatel ellu kasvavas mahus.

Riigieelarves planeeritud investeeringutest suurema osa moodustavad teed ja rajatised keskmiselt 34,6%, kinnisvara 34,7%.

Joonis 8. Investeeringute ja investeeringutoetuste jaotus soetusgruppide lõikes

* Kinnisvara on ilma teede ja rajatisteta.

** Muudes investeeringutes kajastatakse riigieelarve strateegia koostamise etapis investeeringuid mille täpne jaotus soetusgruppide vahel pole selge.

Hoonestatud kinnisvara investeeringud riigituludest ja RKAS-i eelarvest

Riigieelarves planeeritud investeeringute mahust moodustavad ca 38,3% hoonestatud kinnisvara investeeringud (ilma teede ja rajatisteta). Kinnisvara investeeringute välisvahendite osakaal on ca 56% (kirjeldatud valitsemisalade peatükkides), riigituludest ja RKAS-i eelarvest tehtavate investeeringute osakaal 44% (alljärgnev ülevaade).

RKAS-i eelarvest rahastatakse nende hoonete investeeringuid, mis on RKAS-i omandis (valitsusasutuste ja hallatavate asutuse kinnistud). Riigieelarvest rahastatakse nende hoonete investeeringuid, mida RKAS-i omandisse ei anta (põhiseaduslike institutsioonide kinnistud,

välisriikides asuvad saatkonnad, avalik-õiguslike juriidiliste isikute ja riigi sihtasutuste kinnistud).

Valitsus tegi riigieelarve strateegia 2019-2022 arutelude käigus põhimõttelise otsuse, et riigi kinnisvara planeerimise ja rahastamisotsuste tegemine muudetakse süsteemsemaks ja paindlikumaks ning viiakse kooskõlla tegevuspõhise finantsjuhtimise põhimõtetega. **2020-2023 riigi eelarvestrateegia arutelude käigus ei tehtud kinnisvaraobjektide üksikotsuseid.**

Ühe sammuna üleminekul uutele rahastamispõhimõttetele ja nn kogumipõhisele rahastamisele kinnisvara juhtimiskavade alusel moodustati RKAS-i positsioonis alates 2019. aastast nn optimeerimise reserv, mis loob võimaluse kinnisvarakulude kokkuhoidu võimaldavate investeeringuprojektide paindlikumaks rahastuseks. Olulisemad tegevused, mida RKAS optimeerimise reservist rahastatakse on kinnisvara juhtimiskavade tulenevad pinnakasutuse optimeerimise ettepanekud, riigiasutuste vajadustest tulenevad väiksemad kohandustööd ja CO₂ projekti (EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemisel saadavatest tuludest tehtavate investeeringute) omafinantseerimise osa. Lisaks on võimalik RKAS-i optimeerimimise reservist rahastada praegust praktikat jätkvalt RKAS-le mittevajaliku vara väwärtustamise projekte, mille eesmärgiks on RKAS-ile kuuluva vakantse või ebatõhusas kasutuses oleva vara väwärtuse tõstmise üüri- või müügituru ning valitsuses otsustatud projektide kallinemisi ja nihkumisi. Riigi eelarvestrateegia 2020-2023 arutelude käigus jätkati uue rahastamispõhimõtte rakendamist, suunates RKAS-i optimeerimise reservi täiendavalt 2,7 mln eurot aastas.

Riigi kinnisvara uue juhtimissüsteemi üldine suund on viia hoonete seisukorra hoidmiseks ja parendamiseks tehtavad üksikotsused Vabariigi Valitsuse tasemelt valitsemisala tasemele, see on kooskõlas tegevuspõhise eelarvestamise põhimõttetega ning riigireformi põhimõttega vähendada halduskoormust ja suurendada paindlikkust. Valitsus otsustab kinnisvarainvesteeringute mahud valdkondade lõikes ning vastutav minister otsustab ressursside detailsema kasutuse. Eelarvevahendeid jagatakse ja kasutamist seiratakse kinnisvara võtmenäitajate alusel. Vabariigi Valitsus saab keskenduda ja jäät ka edaspidi otsustama uusi strateegilisi investeeringuid, kuid olemasolevate varadega seotud otsused teevalt valitsemisalad koos kinnisvarateenuste pakujatega. Uuele protsessile üleminek vajab rakendustegevusi, sh muudatusi õigusaktides ja arendusi infosüsteemides.

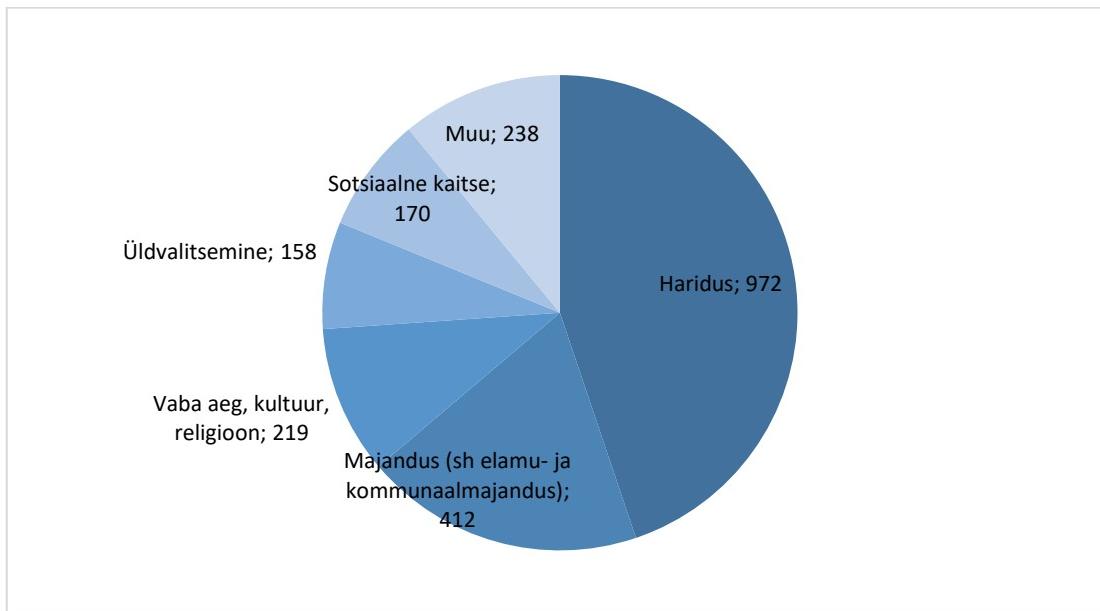
Uue juhtimissüsteemi üheks võtmeelementiks on kinnisvara juhtimiskava, mis on ülevaade riigi omandis ja kasutuses olevatest hoonestatud varadest, nende seotusest põhitegevusega, vara seisukorras ja varaga seotud kuludest. Kinnisvara juhtimiskavade alusel kavandatakse varade kasutust ja korras hoidu. Kinnisvara juhtimiskavad valmisid 2019.a alguses ning nende põhjal esitati lisataotlused RES 2020-2023 protsessi käigus.

3.1.2. Kohalike omavalitsuste eelarvepositsioon

Kohaliku omavalitsuse üksused (79 üksust) täidavad olulist rolli avaliku sektori ülesannete täitmisel. Olenemata suurusest täidetakse samu ülesandeid. Üldvalitsemine hõlmab linna- ja vallavalitsuse ning volikogu ülalpidamiskulusid. Majanduskulud (sh elamu- ja kommunalmajandus) koosnevad peamiselt valla- või linnasisest ühistranspordist, valla teede ja linnatänavate korras hoiust, veevarustuse korraldamisest ning tänavavalgustusest. Sotsiaalse kaitse all tagatakse hooldekodude ülalpidamine, sotsiaalabi ja –teenuste osutamine ning perede sotsiaalne kaitse. Koolide ja lasteaedade ülalpidamine kuulub haridusvaldkonna alla. Vaba aeg, kultuur ja religioon hõlmab huvikoolide, kultuurimajade, raamatukogude, muuseumide ja spordirajatiste ülalpidamist ning noorsootööd. Ülejäänud valdkonnad moodustavad kohaliku omavalitsuse üksuste (*KOV*) väljaminekutest väiksema osa – sinna hulka kuuluvad tegevustest nt heakord ning jäätme hoolduse ja heitveekätluse korraldamine. Kokku ulatus nende väljaminekute maht konsolideeritult tekkepõhiselt 2018. aastal esialgsetel andmetel 2169 mln eurot (sh 106 mln eurot

kohustuste tasumine). Sellest 64% moodustasid tööjõu- ja majandamiskulud.

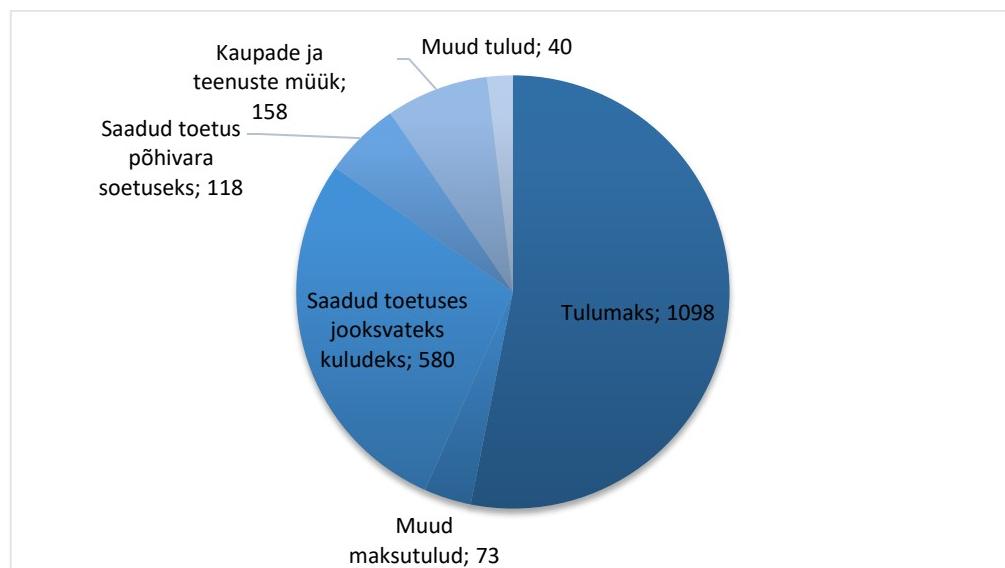
Joonis 9. Kohaliku omavalitsuse üksuste väljaminekute jaotus 2018. aastal (mln eurot)

Allikas: Rahandusministeerium

KOV eelarved on iseseisvad ehk nad otsustavad ise nende koostamise üle. Riigieelarvest edasikantavate maksutulude (tulumaks ja maamaks) ning tasandus- ja toetusfondi ühtne eesmärk on tagada neile piisavad vahendid kohalike elu küsimuste üle iseseisvalt seaduste alusel otsustamiseks. Tasandusfond on mõeldud nende eelarveliste võimaluste ühtlustamiseks. Toetusfond koosneb valdkondlikest toetusliikidest, võimaldades maksta õpetajatele töötasu, korraldada koolis toitlustamist, maksta toimetulekutoetust ning hooldada kohalike teid. Lisaks on KOV-del võimalus taotleda projektitoetust mitmest meetmest. Muud omatulud hõlmavad peamiselt laekumisi keskkonnatasudest või kaupade- ja teenuste müügist.

Joonis 10. Kohaliku omavalitsuse üksuste sissetulekute jaotus 2018. aastal (mln eurot)

Allikas: Rahandusministeerium.

2017. aastal toimusid kohalikud valimised ja viidi läbi haldusreform, mille tulemusena vähenes KOV-ide arv 213-lt 79-le. Kui valimiste aasta lõpetasid KOV-id defitsiidiga, siis sellele järgneval aastal ulatus KOV-ide ja nendest sõltuvate üksuste tekkepõhine ülejääk 44 mln eurooni. 2019. aastaks prognoosib Rahandusministeerium KOV-de jõudmist tasakaalu lähedase tulemini ja seal edasi nende defitsiiti jäämist kogu eelarvestrateegiaga hõlmatud perioodil seoses nende investeeringusaktiivsuse jätkuva kasvuga. Selle katmiseks suurendatakse peamiselt kohustusi.

Jooksvalt on KOV eelarvete ja eelarve täitmise andmetega võimalik tutvuda riigiraha rakenduses.⁹⁹

3.1.3. Sotsiaalkindlustusfondide eelarvepositsioon

Sotsiaalkindlustusfondide sektorisse kuuluvad ravikindlustust pakkuv Haigekassa ja töötuskindlustust pakkuv Töötukassa. Riiklik pensionikindlustuse süsteem kuulub Eestis keskvalitsuse hulka.

2018. aastal oli **Haigekassa** tänu heale sotsiaalmaksu laekumisele ning mõnede kululiikide oodatust väiksemas mahus realiseerumisele ligi 19 mln euro suuruses ülejäägis. Käesoleval aastal on oodata 13 mln euro suuruse ülejäägi tekkimist. Positsiooni parandab suur sotsiaalmaksulaekumise ootuse paranemine. Aastatel 2020–2022 on oodata tasakaalulähedast väikese ülejäägiga eelarvepositsiooni, vastavalt Riigikogu poolt kinnitatud Haigekassa eelarvepositsiooni eesmärgile nimetatud aastate kohta. 2019. aasta prognoosi aluseks on Haigekassa eelarve ning Rahandusministeeriumi sotsiaalmaksu ravikindlustuse osa prognoos. 2023. aasta kohta on eeldatud tasakaalu.

Töötukassa ülejääk oli 2018. aastal 45 mln eurot, mis on sarnane 2017. aasta ülejäägiga ning ligi 24 mln parem kui eelmise aasta suvise majandusprognoosi ootus. Põhjuseks oli oodatust väiksem kulude maht pea kõigis kulukategooriates: hüvitistes, teenustes ning tegevuskuludes. Käesoleva aasta Töötukassa eelarvepositsioon püsib sarnasel tasemel, oodatav ülejääk 2019. aastal on 40 mln eurot. Suurim kulude kasv on tegevuskuludes ning teenustes, kuid sarnases mahus kasvavad ka tulud. Töötukassa eelarvepositsioon jäab sarnasele tasemele ka lähitulevikus, jäädes vahemikku 41–44 mln eurot aastatel 2020–2022. Seoses praeguse struktuurivahendite perioodi lõppemisega on 2023. aasta kohta eeldatud, et töövõimereformi sihtrühma meetmeid rahastatakse Töötukassa vahenditest, mitte välisvahenditest, nagu seni, mis tekitab eelmiste aastatega võrreldes kehvema, kuid siiski arvestatava, 30 miljoni euro suuruse, ülejäägi.

3.2. Maksupoliitika

3.2.1. Üldine maksukoormus

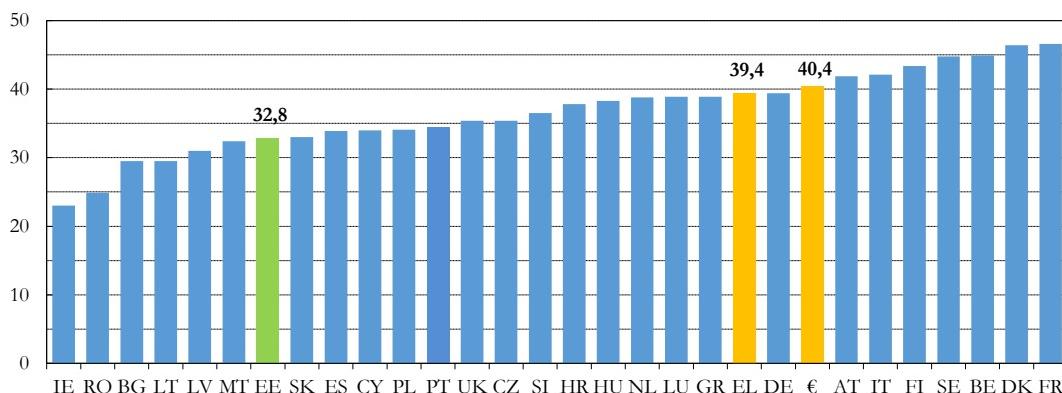
Üheks maksupoliitiliseks eesmärgiks on olnud maksude osalise ümberorienterimise abil nihutada maksukoormus tulu maksustamiselt tarbimise, loodusvarade kasutamise ja keskkonna saastamise maksustamisele. Samas hoitakse süsteem **stabiilse, lihtsa ja läbipaistvana**, võimalikult väheste erandite ja erisustega.

Eesti maksukoormus oli 2017. aastal 32,8% SKPst, mis oli Euroopa Liidu keskmisest oluliselt madalam (vt Joonis 11.). Võrreldes Kesk- ja Ida-Euroopa riikidega oli meist suurem

⁹⁹ <http://riigiraha.fin.ee>

maksukoormus Slovakkias, Poolas, Tšehhis, Sloveenias, Horvaatias ja Ungaris.

Joonis 11. Maksukoormus Euroopa Liidus 2017. aastal (% SKPst)

Allikas: Eurostat.

2020. aasta maksukoormuseks kujuneb 33,4% SKPst, mis on 0,1% võrra madalam kui 2019. aastal. 2020. aastal suurendavad maksukoormust palgakasvu toel tööjõumaksud¹⁰⁰ ja tarbimismaksud¹⁰¹ eelkõige käibemaksu tõttu. Kapitalimaksud¹⁰² vähenevad seoses juriidilise isiku tulumaksu laekumist toetanud meetmete mõju taandumisega. Aastatel 2020–2023 kasvavad maksutulud aeglasemalt kui nominaalne SKP ja maksukoormus langeb **2023. aastaks** 32,6%le SKPst.

3.2.2. Efektiivne maksumääär ja maksukiil

Lisaks maksutulude osakaalule SKPs iseloomustab maksukoormuse suurust ka **efektiivne maksumääär**¹⁰³ (*implicit tax rate, ITR*), mis on laekunud maksutulude suhe maksubaasi. Tööjõu efektiivne maksumääär leitakse tööjõumaksude suhtena tööjõukuludesse. Kuna efektiivse maksumäära arvutamise aluseks on tegelikult laekunud maksud, siis rahvusvahelise võrdluse puhul tuleb arvestada sellega, et maksuametite võimekus ning inimeste maksukuulekus on riigiti erinev ning see võib näitajat mõjutada.

Tööjõu efektiivset maksumäära vähendas maksuvaba tulu reform (2018), kuid samal ajal oli vastupidise mõjuga kogumispensioni kõrgema maksemäära lõppemine, mistõttu näitaja jõudis 2018. aastal 34,0%le. Pensionäride maksuvaba tulu tõstmine vähendab näitajat, kuid palgakasvu mõjul tõuseb näitaja 2023. aastaks 34,7%le (vt Joonis 12. A).

Tarbimise efektiivne maksumääär langeb 2023. aastaks 26,1%le kuna aktsiiside kasv on tagasihoidlik (vt Joonis 12. B). Alkoholiaktsiisi langetamisega kaasneb müügikasv ja seega ka käibemaksu tasumise kasv.

¹⁰⁰ ESA2010 metodika kohaselt loetakse tööjõumaksude hulka: sotsiaalkindlustusmaksed, füüsiline isiku tulumaks palgatuludelt, füüsiline isiku tulumaks sotsiaalsiirelt ja pensionidelt, füüsiline isiku tulumaks ettevõtlusega tegelemiselt.

¹⁰¹ ESA2010 metodika kohaselt loetakse tarbimismaksude hulka: käibemaks, tollimaks, aktsiisid, autode registreerimistasu, müügimaks, saastetasud, kalapüügiõiguse tasu, paadimaks, saastekvootide müügitulu, vedelkütusevaru varumakse ja Tagatisfondi osamaksed.

¹⁰² ESA2010 metodika kohaselt loetakse kapitalimaksude hulka: juriidilise isiku tulumaks, füüsiline isiku tulumaks kapitalitulult, hasartmängumaks, reklamimaks, maamaks, raskeveokimaks, tegevuslubade ja litsentside riigilõiv, vee erikasutustasu, teede ja tänavate sulgemise maks, muud maksud ja tasud.

¹⁰³ Vahel tõlgitakse ka tegeliku või keskmise maksumääranana. Eelistatud mõiste on siiski efektiivne maksumääär, mis omab võrreldes teistega täpsemat tähdust.

Töötajate maksukiil (labour tax wedge) on erinevus tööandja töötajate töötajate netosissetuleku vahel, mis sisaldab ka rahalisi toetus (lapsetoetus, vajaduspõhine peretoetus, madalapalgliste tagasimakse). Liiga kõrge maksukiil võib vähendada huvi töötada ning mõjuda seetõttu negatiivselt tööturu- ja seega majandusarengule.

Uus maksuvaba tulu süsteem vähendas võrreldes 2017. aasta lõpuni kehtinud süsteemiga (180€ maksuvaba tulu, madalapalgliste tagasimakse) maksukiili piirkonnas 39-132% keskmisest palgast. Seega suurennes netotulu eelkõige madala ja keskmise sissetulekuga töötajatel, mis oli uue süsteemi üks eesmärke. Üksiku lasteta töötaja maksukiil oli 2018. aastal iga sissetulekutaseme juures madalam Euroopa Liidu 2017. aasta keskmisest näitajast.

Üksiku lasteta 67% keskmisest palgast teeniva inimese maksukiil oli 2019. aastal 33,3%, mis on madalam kui Euroopa Liidu keskmise 36,7% 2017. aastal. Palgakasvu mõjul suureneb näitaja 2023. aastal 34,7%le (vt Võrreldes teiste EL riikidega muutub Eesti töötajate maksukoormus seda konkurentsivõimelisemaks, mida kõrgem palk on, sest tulude ülemises otsas puudub Eestis maksude progressiivsus erinevalt enamikest EL riikidest. Ka Läti ja Leedu 2017. aasta näitajaga võrdluses on Eesti maksukiil 2019. aastal keskmisest suuremate sissetulekute puhul (125% ja 167% keskmisest palgast) mõnevõrra madalam).

Joonis 12. C).

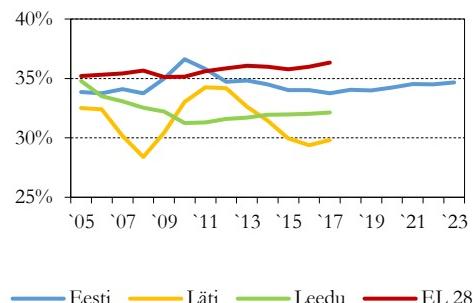
Abielus kahe lapsega paari, kus üks vanem teenib 100% keskmisest palgast, maksukiil (vt Võrreldes teiste EL riikidega muutub Eesti töötajate maksukoormus seda konkurentsivõimelisemaks, mida kõrgem palk on, sest tulude ülemises otsas puudub Eestis maksude progressiivsus erinevalt enamikest EL riikidest. Ka Läti ja Leedu 2017. aasta näitajaga võrdluses on Eesti maksukiil 2019. aastal keskmisest suuremate sissetulekute puhul (125% ja 167% keskmisest palgast) mõnevõrra madalam.

Joonis 12. D) sõltub lisaks täidisele maksuvabale tulule ka täiendavast maksuvabast tulust teise lapse eest. Maksukiili vähendavad pere puhul lapsetoetused. Vanemahüvitist OECD metodika järgi arvesse ei võeta. Palgakasvu mõjul suureneb antud pere maksukiil 2019. aastal 29,4%le, mis on 2017. aasta Euroopa Liidu keskmise taseme 29,6% lähedal. Palgakasvu mõjul jõuab näitaja aastaks 2023 33,0%ni.

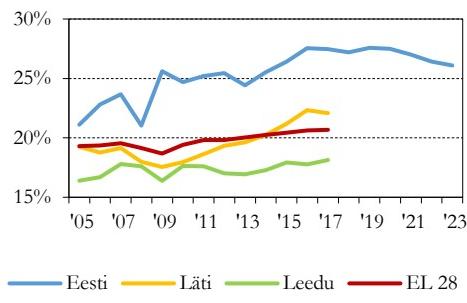
Võrreldes teiste EL riikidega muutub Eesti töötajate maksukoormus seda konkurentsivõimelisemaks, mida kõrgem palk on, sest tulude ülemises otsas puudub Eestis maksude progressiivsus erinevalt enamikest EL riikidest. Ka Läti ja Leedu 2017. aasta näitajaga võrdluses on Eesti maksukiil 2019. aastal keskmisest suuremate sissetulekute puhul (125% ja 167% keskmisest palgast) mõnevõrra madalam.

Joonis 12. Efektiivne maksumääär (% maksubaasist) ja maksukiil (% tööjõukuludest)

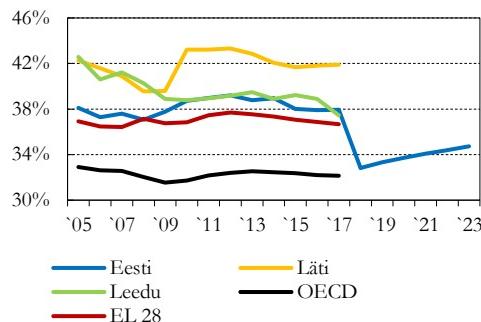
A. Tööjõu efektiivne maksumääär

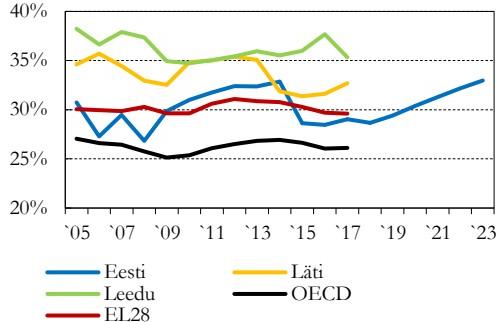
B. Tarbimise efektiivne maksumääär

C. Maksukiil, üksik lasteta inimene, kes teenib 67% töölise keskmisest palgast*

D. Maksukiil, abielus paar, 2 last, üks vanem teenib 100% töölise keskmisest palgast*

* Rahandusministeeriumi kevadise prognoosi kohaselt on töölise keskmine brutopalk 2023. aastal 20 881 eurot aastas.

Allikad: *OECD Taxing Wages 2019, draft Taxation trends in the European Union (2019)*, Euroopa Komisjon http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/tabc/, Rahandusministeerium.

3.2.3. Maksukulud

Maksukulud on valitsuse instrumendid sotsiaalse- või majanduspoliitika suunamiseks ning annavad maksusoodustusi teatud tunnustega maksumaksjatel¹⁰⁴.

2019. ja 2020. aasta riigieelarvete laekumist mõjutavad 21 suuremat maksukulu sätet käibemaksuseaduses, tulumaksuseaduses ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktiisi seaduses. Kokku moodustab peamiste maksukulude maht 2019. aastal 240,3 mln eurot ehk 0,9% SKPst ja 3,1% maksutuludest. Võrreldes kevadprognoosiga on käesoleval aastal vähendatud maksukulu väikeõlletootjate 50%-lise aktsiisimäära languse tulemusel 0,2 mln

¹⁰⁴ Maksukulude rahalise suuruse hindamisel on kasutatud kaotatava tulu meetodit ning kassapõhiseid andmeid, iga maksukulu sätte puhul on arvesse võetud sätte rakendamise ja tegeliku kohaldamise vaheline viitae. Hinnatud on ainult maksukulude kehtestamise nn esimese ringi efekte. Tulenevalt kaotatava tulu meetodi rakendamisest ei ole maksukulude väärtsuste hindamisel arvestatud erinevate kätumuslike efektidega ning eelarvepiirangutega. Maksukulude väärtsuste arvutamisel on oluline mõista, et iga üksikut maksukulu sätet on hinnatud eraldi, arvestamata eri sätete omavahelisi koosmõjusid, ning seetõttu ei ole maksukulude koondsumma leidmine erinevate sätete kokkuliitmise teel korrektne. Samas võimaldab see hinnata üldist trendi.

eurot ning 2020. aastal 0,3 mln eurot. 2020. aastal on lisandunud täiendav maksuvaba tulu pensioni korral, mille tulemusel suureneb maksukulu maht 15 mln euro võrra.

Kõige suurema mahuga maksukulud on madalamääraga maksustatud ravimid ja meditsiiniseadmed ning majutusteenused, lisaks on olulise mõjuga eelarvele diislikütuse aktsiisimäärist soodsam aktsiisimääri eriotstarbelisele diislikütusele ning regulaarselt jaotatava kasumi madalam maksumääär. Kolme suurima maksukulu maht moodustab 2019. aastal 56% kõikide kehtestatud maksukulude mahust. Aastal 2020 suurenevad maksukulud 14,7% võrra 275,8 mln euroni, peamiselt 2020. aastast pensioni korral rakendatava täiendava maksuvaba tulu tõttu, kuid ka maksukulude mahtude kasvu tõttu.

Tabel 75. Maksukulud riigieelarves aastatel 2019–2020¹⁰⁵ (mln €)

Maksukulu	Säte	Valitsemis-funktsoon 106	2019	2020
1. Käibemaksumääär 9% raamatutele, töövihikutele ja perioodika väljaannetele	KMS §15 lg 2 p 1 ja 3	9	10,5	10,9
2. Käibemaksumääär 9% ravimitele ja meditsiiniseadmetele	KMS §15 lg 2 p 2	7	65,1	68,2
3. Käibemaksumääär 9% majutusteenustele	KMS §15 lg 2 p 4	8	30,8	32,2
4. Regulaarselt jaotatava kasumi madalam maksumääär 14%	TMS §4 lg 5	4	23,6	37,3
5. Täiendav maksuvaba tulu alates teisest lapsest	TMS §23 ¹	10	22,7	22,7
6. Täiendav maksuvaba tulu pensioni korral	TMS §23 ²	10		15,0
7. Täiendav maksuvaba tulu abikaasa eest	TMS §23 ⁴	10	3,4	3,4
8. Eluasemelaenu intresside mahaarvamine	TMS §25	6	5,9	6,1
9. Koolituskulude mahaarvamine	TMS §26	9	13,5	14,1
10. Kingitused ja annetused	TMS §27 lg 1	8	1,7	1,8
11. Kindlustusmaksed ning pensionifondi osakute soetamine	TMS §28	10	4,5	4,7
12. FIE täiendav maksuvaba tulu põllumajandussaaduste või metsamaterjali võõrandamisel	TMS §32 lg 4	4	4,1	4,1
13. Väikeõlletootjate 50% aktsiisimääär	ATKEAS §46	4	1	0,9

¹⁰⁵ Maksukulude hinnangud on arvutatud ainult nende sätete kohta, mis sisalduvad maksundusalastes õigusaktides seisuga 1.01.2017.

¹⁰⁶ Valitsemisfunktsoonid: 1. üldised valitsussektori tegevused; 2. riigikaitse; 3. avalik kord ja julgeolek; 4. majandus; 5. keskkonnakaitse; 6. elamu- ja kommunaalmajandus; 7. tervishoid; 8. vaba aeg, kultuur ja religioon; 9. haridus; 10. sotsiaalne kaitse.

Maksukulu	Säte	Valitsemis-funktsioon 106	2019	2020
	lg 1			
14. Eriotsstarbelise diislikütuse ja kerge kütteõli soodsam aktsiisimääär	ATKEAS §66 lg 7	4	38	39
15. Kalurite kütuseakteksiisivabastus	ATKEAS §27 lg 1 p 22 ²	4	1,6	1,7
16. Elektrienergia, mida kasutatakse keemilise reduktsiooni jaoks ning elektrolütilistes, metallurgilistes ja mineraloogilistes protsessides	ATKEAS §27 lg 1 p24, 284	4	0,7	0,7
17. Elektrienergia ja kütus, mida kasutatakse elektrienergia tootmiseks ning elektrienergia, mida kasutatakse elektrienergia tootmise suutlikkuse säilitamiseks	ATKEAS §27 lg 1 p282	4	7,1	7,5
18. Kütus, mida kasutatakse mineraloogilistes protsessides	ATKEAS §27 lg 1 p24	4	1,8	2,3
19. Maagaas, mida kasutatakse maagaasivõrgu töös hoidmiseks	ATKEAS §27 lg 1 P 286	4	0,2	0,2
20. Suurtarbijate elektrienergia aktsiisi soodustus	ATKEAS §66 lg 121	4	3	1,8
21. Suurtarbijate gaasiaktsiisi soodustus	ATKEAS §66 lg 103	4	1,2	1,2
KOKKU			240,4	275,8

Allikas: Rahandusministeerium.

3.3. Valitsussektori finantseerimine

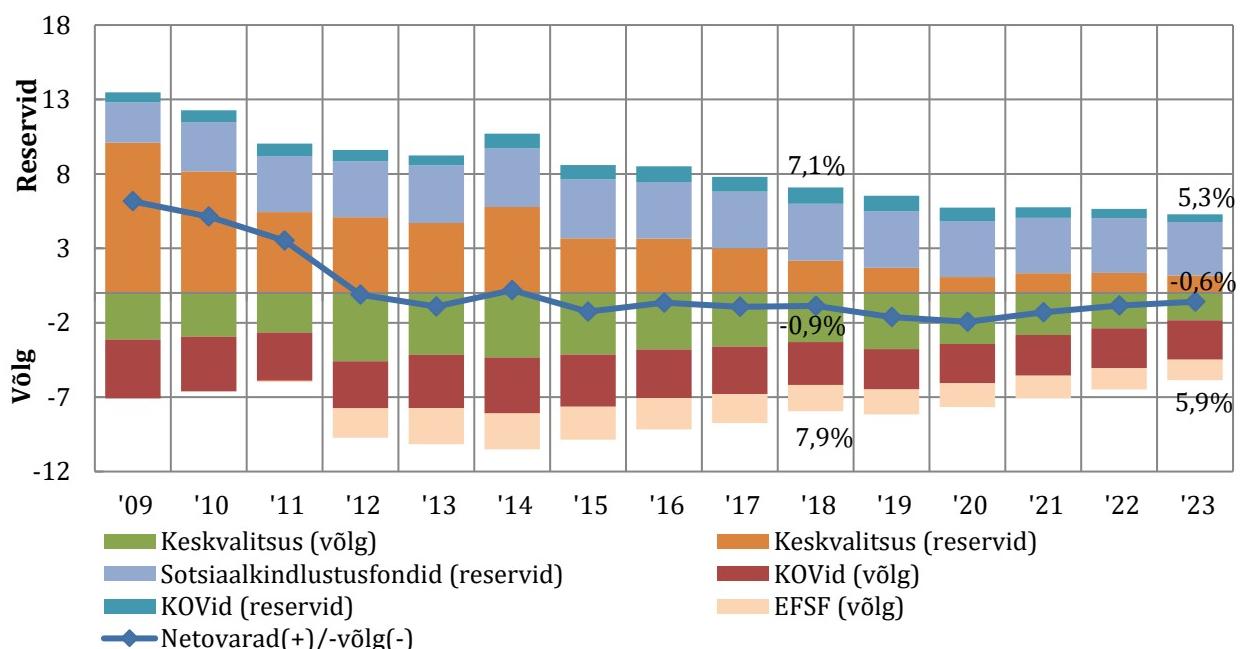
3.3.1. Rahavoog ja netopositsioon

Riigieelarve strateegia kohaselt on riigieelarve positsioon sel aastal puudujäägis, kuid järgnevatel aastatel nominaalses ülejäägis. Rahavoog kokku on sel kui ka järgmisel aastal aga negatiivne, sest lisaks riigieelarve positsioonile võetakse arvesse ka teisi tegureid. Põhiliselt tuleneb negatiivne rahavoog läbi kolme teguri: finantseerimistehingute rahastamise, riigikassa poolt tagasimakstava laenu suuruse; ning kassa ja tekkepõhise maksutulu erinevusest lähtuva kohanduse. Lisaks eelnevalt kirjeldatud teguritele on järgmisel aastal Euroopa Liidu struktuurifondide mõju rahavoole samuti negatiivne - toetuste väljamaksmine on suuremas mahus kui Euroopa Liidust raha laekumine ning vahe katteks kasutatakse likviidsusreservi. Riigieelarve negatiivset rahavoogu 2019-2020 rahastatakse osaliselt reservide arvelt ning samuti kaasatakse lisavahendeid. Aastatel 2021-2022 on rahavoog kokku positiivne, mis loob võimaluse reservide kasvatamiseks. 2023. aasta pisut negatiivne riigieelarve rahavoog kaetakse reservide abil ning riigikassal uut

laenuvajadust ei teki.

Valitsussektori võlg ületas 2018. aastal reservide taset ning netovõlg moodustas 0,9% SKPst (vt Joonis 27). Prognoosi kohaselt väheneb 2020. aastast alates võlg, kuid reservide tase langeb kiiremini, mistöttu kasvab netovõlg 2020. aasta lõpuks 1,9%ni SKPst. Tulenevalt võla osakaalu langusest ning reservide kasvust 2021 ja 2022. aastal väheneb netovõlg prognoosiperioodi lõpuks 0,6%le SKPst. Valitsussektori netopositsioon ehk võla ja reservide taseme vahe seega stabiliseerub ca 2016. aasta tasemel. Ilma EFSFi mõjuta ületavad reservid völakoormust 2021. aastast alates, ning aastaks 2023 ulatuvald netovarad ilma EFSF'i mõjuta 0,8%ni SKPst..

Joonis 13. Valitsussektori likviidsed varad, völakoormus ja netopositsioon 2009–2023 (% SKPst)

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Statistikaamet.

3.3.2. Valitsussektori völakoormus

Eesti eelarvepoliitika põhieesmärk iseseisvusaastate jooksul on olnud hoida valitsussektori eelarvepositsioon keskpikal perioodil tasakaalus ning võimaluse korral ülejäägiga, mis on omakorda väljendunud madalas völakoormuse tasemes. 2018. aasta lõpus ulatus Eesti valitsussektori võlg 7,9%ni SKPst, mis on võrreldes 2017. aastaga 0,8% madalam tase. Võla osakaalu vähenemise peamiseks põhjuseks lisaks võla taseme nominaalsele langusele oli SKP kiire kasv eelmise aastaga võrreldes. Völakoormuse langusele aitas kaasa kohalike omavalitsuste ning riigikassa võla nominaalne vähenemine. Nominaalselt aga kasvas eelmisel aastal ainult keskvalitsusse kaasatud avalik-õiguslike ja sihtasutuste võlg. Valitsussektori 2 039 mln euro suurusest võlgnevusest moodustas keskvalitsuse panus koos EFSF¹⁰⁷i mõjuga arvestuslikult 1 304 mln eurot¹⁰⁸ ning kohalike omavalitsuste võlg 735 mln eurot, välisvõla osakaal oli koguvõlast 61%. Ilma EFSFi

¹⁰⁷ Euroopa Finantsstabiilsuse Fond (The European Financial Stability Facility, EFSF), ehk euroala riikide ajutine kriisilahendusmehhanism, mis loodi 2010. aasta juunis ning tänaseks finantsabi enam ei väljasta, olles praeguse euroala finantseerimisasutuse - Euroopa Stabiilsusmehhanismi (European Stability Mechanism, ESM) eelkäija.

¹⁰⁸ Valitsussektori tasemel konsolideeritud number.

mõjuta, mis ulatus 2017. aastal 455 mln euroni, moodustas keskvalitsuse panus võlakoormusesse 849 mln eurot ehk 3,3% SKPst.

Tabel 76. Valitsussektori võlakoormuse muutus 2018. aastal

	31. detsember 2017		31. detsember 2018		Muutus % SKPst
	mln eurot	% SKPst	mln eurot	% SKPst	
Valitsussektor	2 063,7	8,7	2 038,9	7,9	-0,8
Kodumaine võlg	789,7	3,3	795,6	3,1	-0,2
Välisvõlg	1 274,0	5,4	1 243,8	4,8	-0,5
Keskvalitsus¹⁰⁹	2 273,4	9,6	2 329,4	9,1	-0,5
Kodumaine võlg	1 162,1	4,9	1 252,7	4,9	0,0
Välisvõlg	1 111,3	4,7	1 076,7	4,2	-0,5
Kohalikud omavalitsused	756,4	3,2	734,9	2,9	-0,3
Kodumaine võlg	593,7	2,5	567,8	2,2	-0,3
Välisvõlg	162,7	0,7	167,1	0,7	0,0
Sotsiaalkindlustusfondid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kodumaine võlg	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Välisvõlg	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Statistikaamet.

Käesoleval aastal suureneb valitsussektori võlakoormus 8,2%le SKPst. Nominaalselt suureneb võlg nii keskvalitsuse- kui ka kohalike omavalitsuste tasandil 2018. aastaga võrreldes. Prognoosi kohaselt langeb võlakoormus järgmisel aastal osakaaluna SKPst 7,7%ni ning jõuab prognoosiperioodi lõpuks 2023. aastal 5,9%ni SKPst. Riigieelarve negatiivset rahavoogu 2019-2020 ning 2023. aastal rahastatakse osaliselt reservide arvelt, ning uute laenude võtmiseks tekib riigikassal rahavoogudest lähtuv vajadus 2020. aastal. Ilma EFSFitä väheneb keskvalitsuse panus võlakoormusesse nii nominaalselt kui ka protsendina SKPst 2020. aastast alates. EFSFi panus keskvalitsuse võlakoormusesse prognoosiperioodi jooksul nominaalselt ei muudu, kuid protsendina SKPst väheneb. Kohalike omavalitsuste puudujääk kaetakse prognoosi kohaselt kogu keskpika perioodi jooksul võõrvahenditest ning nende nominaalne võla maht suureneb, protsendina SKPst püsib see 2,7% juures.

¹⁰⁹ Keskvalitsuse tasemel konsolideeritud võlg nii kodumaise kui ka välisvõla osas, arvestades teingud, mis on seotud valitsemissektori allsektoritega (sh kohustuste muutused).

Tabel 77. Valitsussektori võlakoormus 2018–2023 (% SKPst)

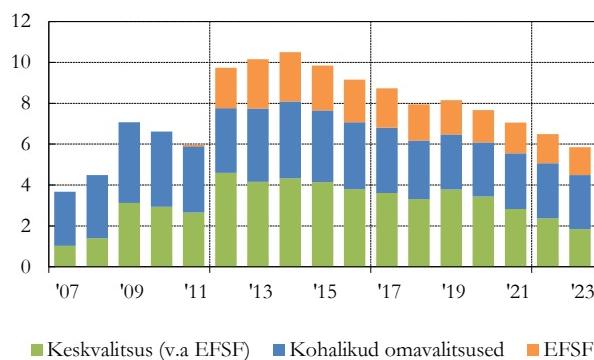
	2018	2019*	2020*	2021*	2022*	2023*
1. Võlg kokku	7,9	8,2	7,7	7,1	6,5	5,9
2. Muutus võlakoormuses	-0,8	0,2	-0,5	-0,6	-0,6	-0,6
Panused võlakoormuse muutusesse: (2=3-4+5+6)¹¹⁰						
3. Nominaalse SKP kasvu panus	-0,7	-0,5	-0,4	-0,4	-0,3	-0,3
4. Primaarne eelarvetasakaal	-0,4	-0,3	0,1	0,4	0,4	0,2
5. Intressimaksed	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
6. Võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinevus (<i>stock-flow adjustment, SFA</i>)	-0,6	0,3	0,1	0,1	0,1	-0,2
Valitsussektori võla hinnanguline intressimäär (%)	0,5	0,4	0,5	0,6	0,8	1,0
Muud asjakohased näitajad						
7. Likviidised finantsvarad	7,1	6,5	5,7	5,8	5,6	5,3
8. Võla amortisatsioon alates eelmise aasta lõpust ¹¹¹	0,1	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
9. Netovõlg (9=1-7)	0,9	1,6	1,9	1,3	0,8	0,6
10. Välisvaluutas nomineeritud võla osakaal (%)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Keskmine aegumistähtaeg ¹¹² (aastat)	3,2	4,7	4,3	4,0	3,6	3,2

* - prognoos.

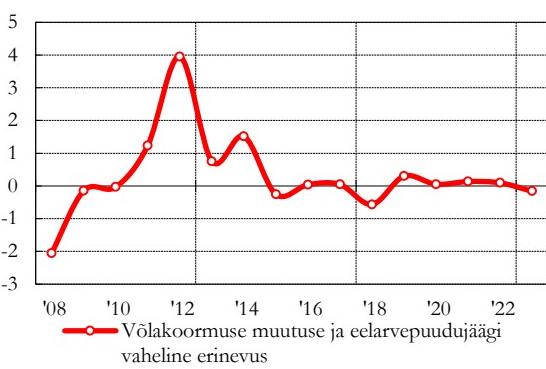
Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Statistikaamet.

Joonis 14. Võlakoormuse areng 2009–2023 (% SKPst)

A. Valitsussektori võlg (% SKPst)

B. Võlakoormuse muutuse ja eelarvepuuduüaja vaheline erinevus, SFA (% SKPst)

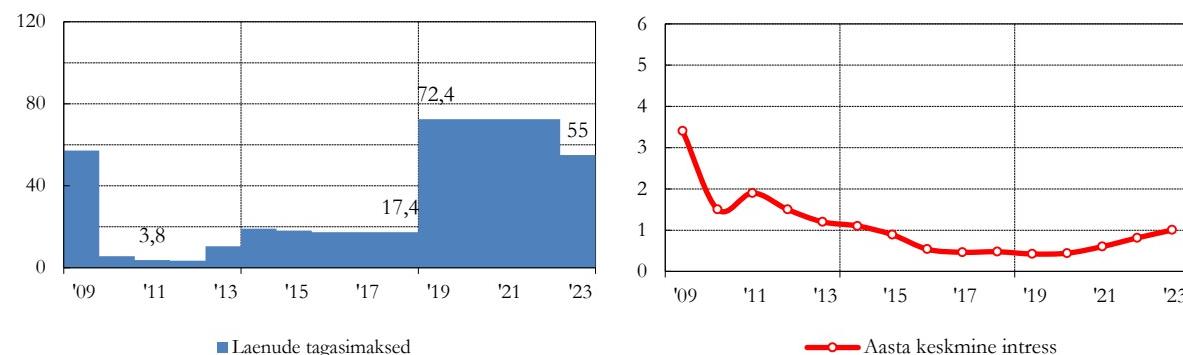

¹¹⁰ Mõnel aastal ümardamisest tulenevalt võrdus ei kehti.

¹¹¹ Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

¹¹² Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

C. Keskvalitsuse¹¹³ võla tagasimaksed (mln eur) D. Keskvalitsuse¹¹⁴ võla keskmine intress (%)

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Statistikaamet, Eurostat.

3.3.3. Valitsussektori likviidsete finantsvarade areng

Valitsussektori likviidsete finantsvarade maht oli 2018. aasta lõpus 1 817 mln eurot, mis moodustas 7,1% SKPst. Võrreldes 2017. aastaga suurenesid sotsiaalkindlustusfondide reservid ning kohalike omavalitsuste reservid, kuid vähenesid keskvalitsuse reservid. Tänavu vähenevad kõigi valitsussektori tasandite v.a sotsiaalkindlustusfondide reservid negatiivsest rahavoost tulenevalt. Ka järgmisel aastal on ette näha valitsussektori reservide vähenemist, kuna riigieelarve negatiivset rahavoogu on mõistlik rahastada osaliselt reservide arvelt. Reservid vähenevad, sest lisaks riigieelarve positsioonile, mis on järgmisel aastal ülejäägis, arvestatakse riigieelarve rahavoos ka laenu tagasimaksete, välisvahendite rahavoo ning finantseerimistehingute rahastamisega. Aastatel 2021-2022 kasvab reservide maht nominaalselt (keskvalitsuse kui ka sotsiaalkindlustusfondide toel) ja seejärel mõnevõrra riigieelarve nominaalse puudujäägi ning teiste rahavoo negatiivsete tegurite tõttu langeb, moodustades 2023. aasta lõpuks 5,3% SKPst.

Tabel 78. Valitsussektori likviidsed finantsvarad ehk reservid 2018–2023 (mln eurot, % SKPst)

	2018	2019*	2020*	2021*	2022*	2023*
Finantsvarad kokku (mln eurot)	1 817	1 774	1 644	1 740	1 792	1 758
sh keskvalitsus	556	461	304	400	431	388
sh kohalikud omavalitsused	279	278	260	214	193	172
sh sotsiaalkindlustusfondid	981	1 034	1 080	1 126	1 168	1 198
Finantsvarad kokku (%) SKPst)	7,1	6,5	5,7	5,8	5,7	5,3
sh keskvalitsus	2,2	1,7	1,1	1,3	1,4	1,2
sh kohalikud omavalitsused	1,1	1,0	0,9	0,7	0,6	0,5
sh sotsiaalkindlustusfondid	3,8	3,8	3,8	3,7	3,7	3,6

* - prognoos.

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Statistikaamet.

¹¹³ Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

¹¹⁴ Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

3.1. Pikaajaline jätkusuutlikus

Selles peatükis esitatud pikaajaliste eelarveprojektsioonide eeldused baseeruvad 2018. aastal avaldatud Ageing Report'i eeldustel ja prognoosidel (AR2018). Pikemas perspektiivis ühtivad need trendid Rahandusministeeriumi nägemusega tulevasest arengust. Pensionide prognoosis on lähtutud Rahandusministeeriumi detailsest pensionimudeli prognoosist, sealjuures on pensionikuludest vastavalt välja võetud töövõimetusega seotud kulud. Töövõimetusega seotud kulud olid varasemalt osa pensionisüsteemist, kuid käimasoleva töövõimereformiga liigub see sihtgrupp sotsiaaltoetuste süsteemi ning käesolevas prognoosi pensionikulude koondis ei kajastu. Küll on aga see kulu eraldi välja toodud muude pensionide all. Algusaastate areng (ja sellest tulenevalt ka mõne näitaja taset, näiteks tööturu indikaatorid) on kohandatud vastavalt käesoleva programmi makromajandusliku arengu stsenaariumile, võtmaks arvesse viimaseid muutuseid. Väärib rõhutamist, et käesolevas peatükis esitatud projektsioonide eelduseks on tänaste otsuste kehtimine kogu projektsiooniperioodi jooksul ning tänaste poliitikate jätkumine, mistõttu ei peegelda nad kõige tõenäolisemat tulevikutsenaariumit, vaid soovivad näidata demograafiliste trendidega kaasneva väljakutse suurust, millele on võimalik poliitikameetmetega reageerida.

Demograafiliste trendide mõju riigi rahandusele on alanud – vastavalt Eurostatil viimasele rahvastiku-prognoosile (EUROPOP2015) kasvab ülalpeetavate (siin eeldatud kuni 14-aastased ja vanemad kui 65 aastat) suhe tööealisesse rahvastikku (vanusevahemik 15–64) 55%lt aastal 2017 79%ni aastaks 2070.

Pikaajalise eelarvelise jätkusuutlikkuse tagamiseks on:

- hoitud konservatiivset eelarvepoliitilist joont ja välditud valitsussektori võla märkimisväärset kasvu;
- reformatud pensionisüsteemi ning soodustatud panustamist eelfinantseeritud pensioniskeemidesse;
- tõstetud pensioniiga ja viidud sisse paindlikkus pensioniindeksisse;
- tagatud parem rahandusolukord läbi majanduskasvule ja tööhõivele suunatud poliitikate.

Vastavalt riikliku pensioniseadusele tõuseb pensioniiga 3 kuu vörra aastas alates aastast 2017, jõudes 65 eluaastani aastaks 2026. Alates 2027. aastast seotakse pensioneatõus oodatava eluea tõusuga (nimetatud muudatus ei sisaldu all toodud AR2018 prognoosis). Hetkel on nii meeste kui ka naiste vanaduspensioni iga 63 aastat ja 9 kuud. Märkimist väärib siinkohal prognoositav 65-aastaste oodatava eluea kasv aastaks 2070. 2016. aastaga võrreldes kasvab lähima 50 aasta jooksul oodatav eesseisev eluiga 65-aastastel naistel 8 ja meestel 7 aasta vörra (vastavalt AR2018le). Pensioniea tõusu eesmärk on kindlustada pensionisüsteemi adekvaatsus (otsus võimaldab maksta alates aastast 2026 ca 5–10% kõrgemaid pensioneid) ja jätkusuutlikkust, muudatuse ajendiks soov toetada demograafilise arengu tulemusena vähenevat tööjõupakkumist. Pensioniea tõstmise kompenseerib demograafilisi muudatusi ning hoiab praeguste hinnangute kohaselt pensionäride arvu stabiilsena. Täiendavalt muutub pensionilemineku iga paindlikumaks alates aastast 2021 (ka see muudatus ei sisaldu all toodud AR2018 prognoosis).

Tänase poliitika jätkusuutlikkuse analüüs näitab, et tulenevalt pensioniea kasvust ja teise pensionisamba väljamaksete rakendamisest on surve riigi rahandusele demograafiliste muudatustele poolt Eestile Euroopa Liidu riikide hulgast üks madalamaid. Samas näitavad tänastel eeldustel tehtud analüüsides pikemas perspektiivis pensionide (esimese ja teise samba summana) ja keskmise palga suhte halvenemist, mistõttu võib pensionisüsteem tulevikus vajada lisaotsuseid.

Tabel 79. Riigi rahanduse pikaajaline jätkusuutlikkus 2016–2070 (% SKPst)

	2016	2020	2030	2040	2050	2060	2070
Kulud kokku	39,6	39, 7	39,4	39,6	39,9	40,3	39,6
sellest: vananemisega seotud kulud	19,3	18, 6	18,3	18,5	18,8	19,2	18,5
Pensionid	8,1	7,8	7,2	7,1	7,1	6,9	6,4
Sotsiaalkindlustuspensionid	8,1	7,8	7,2	7,1	7,1	6,9	6,4
vanaduspensionid	6,7	6,3	5,9	6,0	6,0	6,0	5,4
toitjakaotus- ja invaliidsuspensionid	1,3	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
ametipensionid (juhul, kui valitsussektori eelarvest)	-	-	-	-	-	-	-
muud pensionid (töövõimetoetus)	0,1	1,1	1,2	1,1	1,0	0,9	0,9
Tervishoid	5,3	5,2	5,2	5,4	5,6	5,6	5,6
Hoolekanne (<i>oli varem tervishoiukulude osa</i>)	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2	1,3	1,4
Intressimaksed	0,1	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Hariduskulud	4,8	4,5	4,7	4,6	4,8	5,1	5,0
Muud vananemisega seotud kulud	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Tulud kokku	39,7	39, 5	39,4	39,6	39,9	40,3	39,6
sellest: tulud varadelt (sh intressitulud)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
sellest: sotsiaalkindlustusmaksed (I samba tulud)	5,7	5,5	5,2	5,1	5,0	5,0	5,0
Pensionikindlustuse varad (I sammas)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
sellest: pensionikindlustuse konsoliseeritud varad (muud varad muu valitsussektori võlakirjad)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensionireformi mõju							
II sambasse suunatud sotsiaalkindlustusmaksed (riigi 4%)	1,4	1,2	1,4	1,5	1,6	1,8	1,8
II samba pensionite väljamaksed	0,0	0,1	0,3	0,7	1,3	1,8	1,8
Eeldused:							
Töötajate töotlikkuse kasv, %	1,1	1,9	2,1	1,9	1,9	1,7	1,5
SKP reaalkasv, %	2,1	3,0	1,9	1,4	1,0	1,5	1,2
Töötajate osalemise määr, mehed (vanuses 20–64), %	80,2	79, 4	77,3	76,2	74,4	74,0	76,4
Töötajate osalemise määr, naised (vanuses 20–64), %	73,3	72, 8	72,1	71,3	70,9	71,4	71,1
Töötajate osalemise määr kokku (vanuses 20–64), %	77,5	77, 2	76,5	75,8	75,5	75,9	75,6
Töötuse määr, %	6,8	6,3	6,2	6,0	5,7	5,7	5,7
Üle 65-aastaste osakaal rahvastikus, %	19,2	20, 3	23,2	25,5	28,0	30,4	29,4

Allikas: Rahandusministeerium, EL Majanduspoliitika komitee.

Märkus: pikaajaline proguoos on uuendatud võrreldes eelmise Stabiilsusprogrammiga, kuna avaldati uus Ageing Report.

3.2. Riigi rahanduse reformid

Tegevuspõhisele eelarvele üleminek (Performance Based Budgeting)

Järgmisest aastast on riigil uue ülesehitusega eelarve. Varasema, kulude lõikes kirjeldatud eelarve kõrval koosneb 2020. aasta riigieelarve ministrite juhitavatest programmidest. See tähendab, et valitsus seab tulemuseesmärgid programmidele ja nende saavutamiseks osutavad riigiasutused teenuseid, mille kvaliteet, maht ja hind on kokku leitud. Iga euro programmis on seotud teenusega, igal eurol on eesmärk.

Teenustest, programmidest ja valdkondadest koosnev eelarve annab võimaluse paremini jälgida, et riigi raha kulub sinna, kus seda kõige rohkem vaja on. Nii saame leida üles dubleerivad tegevused või teenused ja hinnata, millise teenuse osutamine on mõistlikum välja delegerida või millise teenuse osutamine ei aita kaasa eesmärgi täitmisele. Selline, klotsideks lahti võetav eelarve on suurema läbipaistvusega ja võimaldab ministeeriumidel teha koostööd ühiste eesmärkide saavutamiseks ning vajadusel asutuste funktsioone ümber tõsta, et paremini arvestada kodanike vajadustega.

Infot tuleb juurde, mitte ei jäää vähemaks. Säilib ka eelnevatel aastatel kasutatud kulupõhine informatsioon, mille alusel saame ülevaateid kogu riigi personalikulude mahust, investeeringutest, antavatest toetustest ja Euroopa Liidu vahendite kasutamisest.

Tegevuspõhisele eelarvele üleminek on üks osa riigireformist. See tähendab meile korrastatud, ühtsetel põhimõtetel ning kokkulepitud mõistetega tulemusinformatsiooni, mille alusel saab riik edasi planeerida strategilisi arengusuundi. Uut eelarvestamise formaati, mis ühendab strateegilise planeerimise ressursside planeerimisega, on valmistatud ette alates aastast 2007.

Arengudokumentide vähendamiseks on kokku leitud strateegilised dokumendid, mis on seotud eelarvega – need on poliitika põhialused, valdkonna arengukavad ja programmid. See vähendab olukorda, kus valdkondades on mitmeid arengudokumente, mille eelarve maht ületab mitmekordset valdkonna vahendite hulga riigieelarves. 400 eesmärgist ühes valdkonnas on saanud mõnikümmend mõõdetavat eesmärki, millel on määratletud vastutajad ning nende saavutamiseks ette nähtud vahendid.

Finantsarvestust on korrastatud ja võetud kasutusele kõigile riigiasutustele pakutav tarkvara teenustepõhise eelarve planeerimiseks ning täitmise jälgimiseks. Ühtne kuluarvestuse ja aruandluse keskkond võimaldab tulemusinfo, eelarve-, raamatupidamis- ja personaliandmed integreerida ning koostada juhtimisaruandeid, kus tulemused ja ressursid on omavahel seotud.

Üleminek tegevuspõhisele eelarvele on olnud edukas, kuid keerukas ja aeganõudev protsess. Välja on töötatud ning hinnastatud on 150 riigiasutuse 1300 avalikku teenust (ei sisalda tugiteenuste arvu), mis aitavad ellu viia 45 programmi eesmärke. Programmid panustavad 21 valitsuse üldeesmärgi elluviimisse. Mõõdikuid on suuremates valitsemisalades 400 ringis. Sellise korrastatud ja läbipaistva tulemus- ja eelarve info põhjal saab teha paremaid juhtimisotsuseid ning kujundada riigi teenuseid kodanikukesksemaks, töötada välja nutikaid lahendusi ja elukaarepõhiseid teenuseid ning seada riigi arenguks ühiseid eesmärke.

Edasise arendusena viakse läbi **laiapõhjaline riigieelarve revisjon**, mille käigus vaadatakse üle riigi strateegilised suunad ning analüüsatakse kas nende saavutamiseks teostatavad teenused aitavad kaasa eesmärgi saavutamisele. Töötatakse läbi alternatiivsed võimalused ja tehakse

ettepanekud asutuste sisemise efektiivsuse saavutamiseks ning vahendite ümbersuunamiseks prioriteetsetele valdkondadele või arendustele.

Tõhustamiskavade (spending review) rakendamine

Avalike ressursside kasutamise tõhususe ja mõjususe suurendamiseks ning valitsuse prioriteetide elluviimise toetamiseks jätkatakse tõhustamiskavade rakendamist riigieelarve protsessis. Oktoobris 2018 kiitis Vabariigi Valitsus heaks „Ettevõtlus, innovatsioon“ tõhustamiskava ettepanekud, mis aitavad muuta ettevõtluse ja innovatsioonisüsteemi strategiliselt fokuseeritumaks ning vähendada killustumist meetmete rakendamisel. Tõhustamiskava raames esitati kokku üle 172 parendusettepaneku.

Suurendamaks Eesti tõhustamiskavade läbiviimise võimekust ja parandamaks eelarvepoliitika jätkusuutlikkust, alustati koostöös Euroopa Komisjoni ja OECD-ga projekti „Eesti avaliku sektori finantsjuhtimise arendamine: tõhustamiskava kui riigieelarve koostamise sisend“. Projekti raames täiendatakse tõhustamiskava läbiviimise metoodikat, mis arvestaks tegevuspõhise riigieelarve ja programmide koostamise põhimõtteid ning viiakse läbi vähemalt kaks tõhustamiskava projekti, mis hõlmavad rohkem kui 5% riigieelarve kulutustest. Projekt kestab kuni detsember 2020.

Riigi strateegiline juhtimine

Rahandusministeerium ja Riigikantselei jätkavad tihedat koostööd, et tagada riigi strateegiliste kavade ja rahastamise omavaheline kooskõla. Jätkuvalt uuendatakse Vabariigi Valitsuse nelja peamist tööriista – Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm, riigi eelarvestrateegia, konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ ja stabiilsusprogramm üheaegselt ja koordineeritult. Samuti alustati 2018. aastal valdkondadeüles ja pikajalise (15 a) arengustrateegia „Eesti 2035“ väljatöötamisega. Eesti 2035 valmib aprillis 2020 ja saab olema strateegiline alus nii keskkikkade (7–10 aastat) valdkondlike arengukavade väljatöötamisel või uuendamisel kui ka Euroopa Liidu eelarveperioodi 2021–2027 eri vahendite kasutamise raamistiku kokkuleppimisel.

Eesti jätkab riigieelarveliste vahendite planeerimisel keskse põhimõttega, et riigi rahastamisallikaid ja vajadusi tuleb vaadata terviklikult. Riigi vajadusi terviklikult analüüsides on planeeritud ka EL perioodi 2014–2020 vahendid. Valitsus otsustas riigieelarve seaduse muudatust arutamisel 2017. aastal, et edaspidi planeeritakse siseriiklikud ja kõik välisvahendid ühtsetel strateegilistel alustel. See tähendab, et aastal 2021 algavaks strategiaperioodiks planeeritakse siseriiklikud vahendid, EL vahendid ja näiteks Euroopa Majanduspiirkonna vahendid terviklikult ja ühtsete põhimõttete alusel. Eesmärgiks on suurendada riigi tegevuste mõjusust ja ressursside tõhusat kasutamist, et tagada Eesti 2035 arengustrateegias määratletavate pikajaliste eesmärkide saavutamine.

Olenemata rahastamisallikast peab tegevusi kavandama jätkusuutlikult ja tulemuslikult koostöös teiste valdkondadega, et vastastikku toetada eesmärkide saavutamist. EL-i vahendeid käsitletakse ühekordse võimendusena (nt struktuursete reformide ja projektide käimalükkamine ning elluviimine) ning nende kasutamine peab kaasa tooma arenguhüppe, tagades jätkusuutliku positiivse mõju majandusele ja ühiskonnale, kuid vältides täiendava koormuse tekkimist riigieelarvele.

LISAD

Lisa 1. Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadine majandusprognoos ja sensitiivsusanalüüs

Majandusprognoos

Prognoosi eeldused

Eelarvestrateegia ja selle fiskaalraamistiku üheks aluseks on Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadine majandusprognoos, mille makromajanduse osa kokkuvõtlukud tabelid on esitatud käesolevas lisas. Majandusprognoosi põhjalikuma seletuskirjaga saab tutvuda Rahandusministeeriumi kodulehel (<https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigieelarve-jamajandus/majandusprognoosid>). Rahandusministeeriumi majandusprognoos on koostatud ministeeriumi Fiskaalpoliitika osakonna analüütikute poolt, kes Riigieelarve seaduse kohaselt on prognoosi koostamisel ja koostamise metoodika valikul sõltumatud. Kevadise majandusprognoosi eeldused on fikseeritud 2019. aasta märtsi lõpu seisuga.

Tabel 1. Prognoosi olulisemad väliseeldused (protsenti)

	Eeldused RM 2019. a kevadises prognoosis						Euroopa Komisjon		
	2018	2019*	2020*	2021*	2022*	2023*	2018	2019*	2020*
1. Euribor, 3 kuud (aasta keskmine)	-0,3	-0,3	-0,2	0,0	0,4	0,7	-0,3	-0,3	-0,1
2. Eurotsooni pikajaaline intressimääär (aasta keskmine)	0,4	0,2	0,4	0,7	1,1	1,4	0,4	0,3	0,5
3. USD/EUR vahetuskurss (aasta keskmine)	1,18	1,13	1,13	1,13	1,13	1,13	1,18	1,14	1,14
4. Nominaalne efektiivne vahetuskurss	3,4	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-
5. Maailma majanduskasv (ilma EL-ta)	3,8	3,5	3,6	3,6	3,6	3,6	3,9	3,8	3,8
6. EL28 SKP kasv	1,9	1,3	1,6	1,7	1,6	1,6	1,9	1,5	1,7
7. Eesti eksportturgude impordikasv	3,4	2,6	3,0	3,3	3,3	3,2	-	-	-
8. Maailma impordi kasv (ilma EL-ta)	4,6	2,8	3,6	3,9	3,9	3,8	4,8	3,9	3,6
9. Nafta hind (Brent, USD/barrel)	71,1	65,2	64,8	63,0	63,0	63,0	71,5	61,2	61,2

Allikad: Eurostat, Eesti Pank, Euroopa Keskkeskus (ECB), IMF, U.S. Energy Information Administration (EIA); Consensus Economics (CF), Euroopa Komisjon (COM talveprognoos, veebruar 2019) ja NYMEX Brent futuurid.

Riigi rahandise prognoosi koostamisel on aluseks võetud makromajandusprognoosi põhisenaarium. Lähtutakse kehtivast olukorrast – kehtivad õigusaktid, info riigieelarve täitmise ja muu valitsussektori kohta.

Riigieelarve tulude prognoosi eeldused:

- Maksuprognoosi aluseks on prognoosi üldpõhimõtted.
- Peamised tulused mõjutavad administratiivsed meetmed, millega on prognoosis arvestatud:
  - Kütuse reaalaja kontrollimeede alates 1.02.2019.
- Palga alammäära tõusu prognoosimisel kasutatakse Eesti Panga tööviljakuse prognoosi kuni 2021.a ning Rahandusministeeriumi prognoosi 2022-2023.
- Mittemaksuliste tulude prognoosimisel võetakse aluseks senised laekumised ning valitsemisalade täpsustatud prognoosid (keskkonnatasud, riigilõivud, varade müük).

- 2019.a dividendiprognoosis arvestatakse 2019 RE summadega. 2020 – 2022 on aluseks RE protsessi otsused ning äriühingute finantsprognoosid ja dividendiettepanekud.

Riigieelarve kulude prognoosi eeldused:

- 2019. aasta osas lähtutakse 2019. aasta riigieelarvest ning valitsemisalade täpsustatud prognoosidest.
- Aastate 2020–2023 kulude prognoosis lähtutakse RESst 2019-2022 (v.a arvestuslikud kulud, tuludest sõltuvad kulud), VV otsustest ja valitsemisalade finantsplaanidest.
- Kaitsekulude tase 2019-2023 moodustab 2% SKPst, millele lisanduvad liitlasvägede kohalolekuga seotud kulud ning täiendavad kaitseinvesteeringud.
- Investeeringutes arvestatakse ajalisi nihkumisi, kuid mitte kallinemisi.
- Palgafondi osas arvestatakse RES otsuseid 2019. a kohta.

Muud eeldused:

- Arvestatud on AS Eesti Energia aktsiakapitali suurendamisega kuni 130 mln euro ulatuses 2019. aastal.
- Töötukassa eelarvepositiooni kujunemisel on arvestatud Töötukassa uusimat kuluprognoosi ning tulude prognoosimisel lähtutakse Rahandusministeeriumi töötuskindlustusmakse prognoosist.
- Haigekassa eelarvepositiooni aluseks on võetud 2019. aasta eelarves kinnitatud kulude maht ning prognoosi kohane sotsiaalmaksutulude ravikindlustuse osa. Aastate 2020–2022 osas on lähtutud Riigikogu kinnitatud eelarve-positioonist. 2023. aastal on eeldatud tasakaalu.
- Kohalike omavalitsuste prognoosi aluseks on võetud 2018. aasta tegelikud tulemused ning makromajandusprognoos, sh arvestades KOVde jooksvate kulude muutumist seoses inflatsiooni ja keskmise palga muutustega.

Makromajandusprognoos

Tabel 1. Sisemajanduse koguprodukti prognoos 2019–2023 (protsenti)

	2018 tase	2018	2019*	2020*	2021*	2022*	2023*
1. SKP reaalkasv	19896	3,9	3,1	2,7	2,7	2,6	2,5
2. SKP nominaalkasv	25657	8,6	6,0	5,5	5,3	5,0	4,9
Kasvuallikad							
3. Eratarbimiskulutused (sh MTÜd)	4,6	4,7	2,9	2,9	2,7	2,7	2,6
4. Valitsussektori lõpptarbimiskulutused	0,3	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1
5. Kapitali kogumahutus põhivarasse	3,3	5,1	4,0	4,3	3,4	3,6	3,6
6. Varude muutus (% SKPst)	3,1	2,6	2,6	2,6	2,6	2,5	2,5
7. Kaupade ja teenuste eksport	4,3	3,2	3,0	3,2	3,3	3,3	3,3
8. Kaupade ja teenuste import	6,1	3,8	2,9	3,4	3,2	3,1	3,1
Panus SKP kasvu¹							
9. Sisemajanduse nõudlus (ilma varudeta)	3,2	3,6	2,5	2,6	2,3	2,2	2,2
10. Varude muutus	1,9	-0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
11. Kaupade ja teenuste bilanss	-1,1	-0,3	0,2	-0,1	0,2	0,3	0,3
Lisandväärtuse kasv							
12. Primaarsektor	-21,0	4,1	1,7	1,8	1,7	1,7	1,7
13. Tööstus	3,2	3,2	3,0	3,0	2,9	2,9	2,9
14. Ehitus	18,6	2,7	3,3	2,8	2,7	2,7	2,5

	2018 tase	2018	2019*	2020*	2021*	2022*	2023*
15. Muud teenused	4,3	3,3	3,0	2,7	2,5	2,5	2,5

1) Panus SKP kasvu näitab, kui suure osa majanduskasvust konkreetne valdkond moodustab. Arvutatakse, korruutades valdkonna kasv tema osakaaluga SKPs. Valdkondade panuste summa annab kokku majanduskasvu (väikese erinevuse põhjuseks on statistiline viga – osa SKPst, mida ei ole olnud võimalik valdkondade vahel ära jagada).

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Statistikaamet.

Tabel 2. Hindade prognoos 2019–2023 (protsenti)

	2018	2018	2019*	2020*	2021*	2022*	2023*
	2010=100	%	%	%	%	%	%
1. SKP deflaator	129,0	4,6	2,8	2,7	2,6	2,4	2,3
2. Eratarbimise deflaator	123,4	3,2	2,3	2,3	2,1	2,1	2,1
3. Harmoniseeritud tarbijahinnaindeks	122,8	3,4	2,2	2,3	2,1	2,1	2,1
3a. Tarbijahinnaindeks	119,3	3,4	2,1	2,2	2,0	2,0	2,0
4. Valitsussektori tarbimiskulutuste deflaator	146,8	7,3	5,5	3,5	3,4	2,8	2,6
5. Investeeringute deflaator	118,5	2,8	3,5	2,4	2,3	2,2	2,1
6. Eksporti deflaator	113,5	2,4	1,1	1,8	2,0	2,0	2,0
7. Importi deflaator	108,5	2,0	1,2	1,7	1,8	1,9	1,9

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Statistikaamet.

Tabel 3. Tööturu prognoos 2019–2023 (15–74-aastased) (protsenti)

	2018 tase	2018	2019*	2020*	2021*	2022*	2023*
	%	%	%	%	%	%	%
1. Höive, hõivatute arvu järgi	664,7 ¹⁾	0,9	0,9	0,0	-0,1	-0,2	-0,2
3. Tööpuuduse määr		5,4	5,6	5,7	5,7	5,7	5,7
4. Tööjõu tootlikkus, hõivatute arvu järgi	26,1 ²⁾	3,2	2,3	3,0	2,8	2,8	2,7
6. Hüvitised töötajatele	12 452,7 ³⁾	9,5	8,0	5,3	5,2	4,7	4,7
7. Hüvitis töötaja kohta (6./1.)	18,7 ⁴⁾	8,5	7,0	5,3	5,3	5,0	5,0

1) Tuhat inimest.

2) Tuhat eurot hõivatu kohta.

3) Miljon eurot.

4) Tuhat eurot.

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Statistikaamet.

Tabel 4. Maksebilansi prognoos 2019–2023 (% SKPst)

	2008– 2017	2018	2019*	2020*	2021*	2022*	2023*
1. Võlgnevus välismaailma suhtes	2,7	2,9	2,7	2,8	2,2	2,0	1,7
1a. Jooksevkonto	0,3	1,7	1,1	1,1	0,9	0,9	0,8
2. Kaupade ja teenuste bilanss	3,4	3,4	2,9	3,1	3,1	3,4	3,6
3. Esmase ja teisese tulu bilanss	-3,0	-1,7	-1,8	-2,0	-2,3	-2,5	-2,8
4. Kapitalikonto	2,3	1,2	1,6	1,7	1,3	1,1	0,9
5. Vead ja täpsustused	0,0	0,4					

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Pank, Eesti Statistikaamet.

Riigi rahanduse prognoos

Tabel 5. Valitsussektori eelarvepositsioon 2019-2023

	2019 riigieelarve	2019	2020	2021	2022	2023
Valitsussektori struktuurselt tasandatud eelarvepositsioon (% SKPst)	0,0	-1,1	-0,4	0,0	0,2	0,2
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)	0,5	-0,4	0,1	0,4	0,3	0,2
Keskvalitsus	0,3	-0,5	0,1	0,6	0,4	0,2
Sotsiaalkindlustusfondid	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Kohalikud omavalitsused	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	-0,2
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (mln eurot)	130	-97	32	106	104	57
Keskvalitsus	89	-148	29	169	113	78
Sotsiaalkindlustusfondid	39	53	46	46	42	30
Kohalikud omavalitsused	2	-2	-43	-109	-51	-51

Allikas: Rahandusministeerium.

Tabel 6. Valitsussektori eelarve tulud ja kulud 2018–2023

	2018 mln eurot	2018 % SKPst	2019 % SKPst	2020 % SKPst	2021 % SKPst	2022 % SKPst	2023 % SKPst
Eelarvepositsioonid valitsussektori tasandite lõikes							
1. Valitsussektor	-120,2	-0,5	-0,4	0,1	0,4	0,3	0,2
2. Keskvalitsus	-236,5	-0,9	-0,5	0,1	0,6	0,4	0,2
4. Kohalikud omavalitsused	43,7	0,2	0,0	-0,2	-0,4	-0,2	-0,2
5. Sotsiaalkindlustusfondid	72,6	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1
Valitsussektor							
6. Tulud kokku	10 026,1	39,1	39,9	39,7	39,5	38,8	37,7
7. Kulud kokku	10 146,3	39,5	40,2	39,6	39,1	38,5	37,5
8. Eelarvepositsioon	-120,2	-0,5	-0,4	0,1	0,4	0,3	0,2
9. Intressikulu	9,8	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
10. Primaartasakaal	-110,4	-0,4	-0,3	0,2	0,4	0,4	0,3
11. Ühekordsed ja ajutised meetmed	-30,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Tulud komponentide lõikes							
12. Maksutulud (12=12a+12b+12c)	5 503,1	21,4	21,5	21,4	21,3	20,9	20,8
12a. Tootmis- ja impordimaksud	3 574,1	13,9	14,2	14,1	13,8	13,5	13,3
12b. Sissetuleku- ja varanduse maksud	1 929,0	7,5	7,3	7,2	7,4	7,4	7,5
12c. Kapitalimaksud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

	2018 mln eurot	2018 % SKPst	2019 % SKPst	2020 % SKPst	2021 % SKPst	2022 % SKPst	2023 % SKPst
13. Sotsiaalkindlustusmaksed	3 043,9	11,9	12,1	12,0	12,0	11,8	11,7
14. Omanditulud	181,7	0,7	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7
15. Muud tulud	1 298,0	5,1	5,4	5,4	5,3	5,4	4,5
16.=6. Tulud kokku	10 026,1	39,1	39,9	39,7	39,5	38,8	37,7
p.m.: Maksukoormus (D.2 (sh EL-le makstud)+D.5+D.611+D.91-D.995)	8 523,2	33,2	33,5	33,4	33,2	32,7	32,6
Kulud komponentide lõikes							
17. Hüvitised töötajatele +vahetarbitmine	4 559,0	17,8	18,0	17,5	17,2	17,0	16,5
17a. Hüvitised töötajatele	2 911,4	11,3	11,5	11,4	11,2	11,0	10,8
17b. Vahetarbitmine	1 647,6	6,4	6,5	6,1	6,0	6,0	5,7
18. Sotsiaalsiirded (18=18a+18b)	3 471,0	13,5	13,6	13,8	13,7	13,6	13,6
millest töötushüvitised	90,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
18a. Mitterahalised sotsiaalsiirded	495,9	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
18b. Rahalised sotsiaalsiirded	2 975,1	11,6	11,6	11,8	11,7	11,6	11,6
19.=9. Intressikulu	9,8	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
20. Subsiidumid	96,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
21. Kapitali kogumahutus	1 407,3	5,5	5,9	5,6	5,4	5,1	4,7
22. Kapitalisiirded	131,6	0,5	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3
23. Muud kulud	471,3	1,8	1,9	1,9	2,0	2,0	2,1
24.=7. Kulud kokku	10 146,4	39,5	40,2	39,6	39,1	38,5	37,5
p.m. Valitsussektori tarbimine	5 049,5	19,7	19,6	19,3	19,0	18,6	18,2

Allikas: Eesti Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Tabel 7. Valitsussektori kulud valitsemisfunktsioonide (COFOG) lõikes (% SKPst)

COFOG kood	2015	2016	2017	2018	2022
1. Üldised valitsussektori teenused	1	4,1	4,0	3,9	3,4
2. Riigikaitse	2	1,9	2,4	2,0	2,1
3. Avalik kord ja julgeolek	3	1,8	1,9	1,9	1,6
4. Majandus	4	4,7	4,2	4,3	4,5
5. Keskonnakaitse	5	0,7	0,6	0,7	0,6
6. Elamu- ja kommunaalmajandus	6	0,4	0,3	0,4	0,3
7. Tervishoid	7	5,4	5,2	5,0	5,7
8. Vaba aeg, kultuur ja religioon	8	1,9	2,0	2,1	1,7
9. Haridus	9	6,0	5,8	5,8	6,2
10. Sotsiaalne kaitse	10	12,8	13,2	13,0	13,3
11. Valitsussektori kulud kokku	TE	39,6	39,5	39,3	38,5

Allikad: Eesti Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Käesoleva RES-i võrdlus eelmise RES progoosiga

Tabel 8. Võrdlus Stabiilsusprogramm 2018 ja RES 2019-2022 progoosiga

	2018	2019*	2020*	2021*	2022*	2023*
SKP reaalkasv (%)						
Eelmine versioon	4,0	3,2	3,0	2,9	2,9	-
Praegune uuendus	3,9	3,1	2,7	2,7	2,6	2,5
Erinevus	-0,1	-0,1	-0,3	-0,2	-0,3	-
SKP nominaalkasv (%)						
Eelmine versioon	7,6	6,3	5,8	5,4	5,4	-
Praegune uuendus	8,6	6,0	5,5	5,3	5,0	4,9
Erinevus	1,0	-0,3	-0,3	-0,1	-0,4	-
Harmoneeritud tarbijahinnaindeks (THHI) (%)						
Eelmine versioon	3,0	2,5	2,6	2,1	2,1	-
Praegune uuendus	3,4	2,2	2,3	2,1	2,1	2,1
Erinevus	0,4	-0,3	-0,3	0,0	0,0	-
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)						
Eelmine versioon	0,2	0,5	0,4	0,2	0,1	-
Praegune uuendus	-0,5	-0,4	0,1	0,4	0,3	0,2
Erinevus	-0,7	-0,9	-0,3	0,2	0,3	-
Valitsussektori võlg (% SKPst)						
Eelmine versioon	8,5	7,7	6,9	6,2	5,3	-
Praegune uuendus	7,9	8,2	7,7	7,1	6,5	5,9
Erinevus	-0,6	0,5	0,8	0,9	1,2	-

Allikas: Rahandusministeerium.

Intressimäärade sensitiivsusanalüüs

Eesti riigil tuleb oma tegevuste rahastamiseks jätkuvalt laenata nii kodumaistest kui ka välistest vahenditest. Intressimäärade tõus ja seeläbi intressikulude suurenemine avaldab otsest ning negatiivset mõju eelarvetasakaalule. Samuti avaldab intressimäärade kasv ka ebasoodsat mõju investeeringutele ning tarbimisele. Seega on oluline hinnata läbi sensitiivsusanalüüs ka Eesti majanduse ning riigi rahanduse sensitiivsust (haavatavust) kõikuvate intressimäärade korral. Juhul, kui valitsussektorile kohaldatud intressimäärad tõusevad vahemikus 2019-2023 100 baaspunkti võrra aastas, on otsemõju eelarvele 15,5 mln eurot (0,06 % SKPst) esimesel ning progoosiperioodi viimasel aastal on kumulatiivne intressikulu kokku 82,1 mln eurot (0,2 % SKPst).

Intressimäärade tõusu mõju

Intressimäärade tõusu mõju 100 baaspunkti võrra (1 %)	2019	2020	2021	2022	2023
Intressikulude erinevus vörreldes baasstsenaariumiga, mln	15,5	33,2	50,3	66,7	82,1
Intressikulu erinevus baasstsenaariumist, % SKP	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2

Riskistsenaarium

Riskistsenaariumi koostamise eesmärgiks on näidata majandusarengu alternatiivseid võimalusi ning nende mõju riigieelarvele.

Möödunud aasta poolt ilmestas euroala majanduskasvu oluline pidurdumine tööstussektori nõrkuse tõttu. Maailmamajanduse jahtumine koos kaubanduspiirangute ja Brexitiga on oluliselt suurendanud ebakindlust edasiste arengute osas ning avaldunud euroala eksporditellimuste vähenemises. Vaatamata nõrgenevale väliskeskonnale on aga Eesti majanduse olud endiselt head. Majanduse sisemised riskid on erasektori ettevaatliku käitumise tõttu madalad. Konservatiivne käitumine tarbimises ja investeeringute tegemisel ilmneb jooksevkonto ülejäägis, mis on konvergeeruva riigi jaoks pigem erandlik. Eesti majanduse avatuse tõttu võivad väliskeskonna negatiivsemad arengud kaasa tuua majanduskasvu tuntava pidurdumise.

Käesolevas prognoosis on koostatud negatiivne lisastsenaarium, mille kohaselt on välisnõudluse kasvu aeglustumine kiirem, piirates meie ettevõtete ekspordivõimalusi. Riskistsenaariumi kohaselt kasvab Eesti majandus käesoleval aastal 2,8% ning järgmisel aastal 2,0%. Aastate 2019–2020 majanduskasv on baasprognoosiga võrreldes vastavalt 0,3 ja 0,7 protsendipunkti võrra aeglasem. Välisnõudluse jõulisema aeglustumisega kaasneva ettevõtete ekspordivõimaluste halvenemise tõttu veab majanduskasvu sisenõudlus. Eksordi kasv hakkab taastuma 2021. aastal. Kaubandustariifide vaidluste venimine põhjustab suurt ebakindlust, halvendab väljavaateid ning toob kaasa tagasihoidlikuma ettevõtete investeeringuvajaduse. Aeglasemalt kasvav majandusaktiivsus vähendab nõudlust töötajate järele, mistõttu aeglustuvad nii hõive kui ka palgakasv. Riskistsenaariumi kohaselt kujuneb SKP nominaalne maht põhistsenaariumiga võrreldes 2019. aastal ca 100 mln euro ning 2020. aastal ca 400 mln euro väiksemaks.

Riskistsenaariumi tulude ja kulude prognoos tugineb makromajanduse vastavale prognoosile ja näeb ette valitsussektori eelarvepositsiooni halvenemist (arvestades ka eelarvestrateegia meetmeid) kuni 0,5% võrra SKPst aastatel 2019–2021. Suurem puudujääk võrreldes baasstsenaariumiga tuleneb eelkõige maksutulude kasvu aeglustumisest, mis mõjutab kõiki valitsussektori tasandeid. Enim on riskistsenaariumis vähendatud sotsiaalmaksu laekumise prognoosi, mis on seotud nii hõive kui keskmise palga muutustega. Samuti on vähendatud käibemaksu laekumise prognoosi tulenevalt eratarbimise ja investeeringute mõõdukamast kasvust. Maksukoormus veidi kasvab, kuna SKP tase alaneb kiiremini kui prognoositavad maksutulud.

Eelarvepositsiooni halvenemist pidurdab mõnevõrra maksutuludega seotud riigieelarve kulude (Haigekassa eraldis, pensionikulud) vähenemine. Samuti langeb kaitsekulude tase tingituna kahanenud nominaalse SKP tasemest. Töötukassa ülejäägi vähenemist põhjustab nii töötuskindlustusmakse langus kui kulude kasv. Haigekassa positsiooni kahandab sotsiaalmaksutulude langus. Kohalike omavalitsuste eelarvepositsioon halveneb neile laekuva füüsilise isiku tulumaksu prognoosi vähenemise võrra. Muu keskvalitsuse eelarvepositsioon ei ole niivõrd majanduskeskkonnaga seotud, mistõttu siin ei ole muudatusi oodata.

Baasstsenaariumist negatiivsem keskvalitsuse, kohalike omavalitsuste ning samuti ka sotsiaalkindlustusfondide eelarvepositsioon vähenavad riskistsenaariumis nende valitsussektori tasandite reservide taset, mistõttu vähenevad valitsussektori reservid kuni 0,4% võrra SKPst. Valitsussektori võlakoormus kasvab täiendava finantseerimisvajaduse tõttu riskistsenaariumis samuti kuni 0,3% võrra. Muudatuste kogumõjuna vähenevad netovarad järgmisel aastal 0,3% ja 2021. aastal 0,8% võrra SKPst.

Tabel 10. Riskistsenaarium (protsenti)

	Riskistsenaarium				Erinevus baasprognoosist		
	2018	2019*	2020*	2021*	2019*	2020*	2021*
SKP jooksevhindades (mld eurot)	25,66	27,09	28,26	29,61	-0,10	-0,40	-0,60
SKP reaalkasv	3,9	2,8	2,0	2,5	-0,3	-0,7	-0,2
SKP nominaalkasv	8,6	5,6	4,3	4,8	-0,4	-1,2	-0,5
THI	3,4	1,9	1,8	1,9	-0,2	-0,4	-0,1
Sisenõudluse reaalkasv	5,5	3,3	1,8	2,3	-0,2	-0,8	-0,5
Ekspordi reaalkasv	4,3	2,2	1,8	3,0	-1,0	-1,2	-0,2
Tööhõive kasv	0,9	0,8	-0,3	-0,4	-0,1	-0,3	-0,3
Palga nominaalkasv	7,6	6,3	4,4	4,8	-0,1	-0,8	-0,2
Tööpuuduse määr	5,4	5,7	6,1	6,3	0,1	0,4	0,6
Valitsussektor							
Maksukoormus (% SKPst)	33,2	33,6	33,6	33,4	0,1	0,2	0,2
Valitsussektori eelarvepositsioon (% SKPst)	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1	-0,4	-0,5
Valitsussektori völakoormus (% SKPst)	7,9	8,2	7,9	7,4	0,0	0,3	0,3

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Lisa 2. Riigi eelarvestrateegia 2020-2023 rahastamiskava

	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
Üleriigiline kulude kokkuhoid	-84 400 000	-112 000 000	-44 800 000	-45 300 000

Riigiülesed	16 730 360	64 283 350	122 947 690	123 460 443
Investeeringute vaba mahu broneering	1 863 822	23 042 459	64 700 000	64 900 000
Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadus	75 538	37 416	33 097	30 606
RKAS rendid - üleriigiline jaotamata kasv	248 000	15 657 475	21 468 593	26 419 837
Üleminekuperioodi järgne kulude kasv	0	8 300 000	19 500 000	25 550 000
RKAS lepingute remondikomponendi tõus tasemele 47 €/m ² /a	7 983 000	4 126 000	4 126 000	0
Tulemusreservi kaasrahastus	6 560 000	13 120 000	13 120 000	6 560 000

Riigikogu	21 416 400	21 823 000	21 973 000	26 308 000
Kulud	20 161 286	20 790 365	21 059 025	25 389 067
sh piirmääraga vahendid	12 669 286	12 887 365	12 778 025	14 867 067
Investeeringud	611 258	435 598	331 678	331 678
sh piirmääraga vahendid	611 258	435 598	331 678	331 678
Käibemaks	643 856	597 037	582 297	587 255
Vabariigi Presidendi Kantselei	4 739 003	4 374 283	4 453 283	4 472 283
Kulud	4 172 091	4 114 491	4 193 491	4 212 491
sh piirmääraga vahendid	3 807 091	3 711 491	3 711 491	3 711 491
Investeeringud	250 833	10 833	10 833	10 833
sh piirmääraga vahendid	250 833	10 833	10 833	10 833
Käibemaks	316 079	248 959	248 959	248 959
Riigikontroll	6 053 141	6 095 095	6 118 517	6 204 282
Kulud	5 816 935	5 858 889	5 882 311	5 968 076
sh piirmääraga vahendid	5 041 936	5 041 936	5 041 936	5 041 936
Investeeringud	8 300	8 300	8 300	8 300
sh piirmääraga vahendid	8 300	8 300	8 300	8 300
Käibemaks	227 906	227 906	227 906	227 906
Õiguskantsleri Kantselei	2 880 774	3 039 774	3 050 774	3 056 774
Kulud	2 780 540	2 939 540	2 950 540	2 956 540
sh piirmääraga vahendid	2 595 540	2 695 540	2 695 540	2 695 540
Käibemaks	100 234	100 234	100 234	100 234
Riigikohus	6 503 854	6 492 654	6 684 654	6 822 654
Kulud	6 179 112	6 401 712	6 593 712	6 731 712
sh piirmääraga vahendid	3 437 112	3 412 712	3 412 712	3 412 712
Investeeringud	194 000	0	0	0
sh piirmääraga vahendid	194 000	0	0	0
Käibemaks	130 742	90 942	90 942	90 942
Vabariigi Valitsus	2 303 842 674	2 377 473 821	2 440 765 561	2 507 669 480

	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
Kulud	2 303 842 674	2 377 473 821	2 440 765 561	2 507 669 480
sh piirmääraga vahendid	644 790 674	608 631 821	607 186 561	588 310 480

Riigikantselei	9 387 150	8 536 325	8 273 017	8 272 612
Kulud	8 413 865	8 023 729	7 796 207	7 795 802
sh piirmääraga vahendid	7 608 158	7 410 179	7 412 026	7 411 621
Investeeringud	340 000	16 667	16 667	16 667
sh piirmääraga vahendid	315 000	0	0	0
Käibemaks	633 285	495 929	460 143	460 143
Tulemusvaldkond: Riigivalitsemine	8 753 865	8 040 396	7 812 874	7 812 469
Vabariigi Valitsuse ja peaministri tegevuse toetamine	8 753 865	8 040 396	7 812 874	7 812 469
Kulud	8 413 865	8 023 729	7 796 207	7 795 802
Investeeringud	340 000	16 667	16 667	16 667

Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	732 285 000	716 240 000	680 151 000	634 153 000
Kulud	718 225 000	701 684 000	665 585 000	619 959 000
sh piirmääraga vahendid	529 015 000	543 893 000	561 793 000	574 993 000
Investeeringud	3 021 000	3 416 000	3 424 000	3 108 000
sh piirmääraga vahendid	2 352 000	2 961 000	2 969 000	2 631 000
Käibemaks	11 039 000	11 140 000	11 142 000	11 086 000
Tulemusvaldkond: Haridus	536 104 600	510 390 600	475 027 600	449 220 600
Digipõörde programm	11 694 000	9 973 000	8 005 000	4 926 000
Kulud	10 736 000	8 406 000	6 430 000	3 689 000
Investeeringud	958 000	1 567 000	1 575 000	1 237 000
Üldharidusprogramm	124 550 000	117 290 000	116 832 000	114 166 000
Kulud	124 486 000	117 226 000	116 768 000	114 102 000
Investeeringud	64 000	64 000	64 000	64 000
Koolivõrgu programm	87 647 600	79 349 600	53 338 600	35 190 600
Kulud	87 647 600	79 349 600	53 338 600	35 190 600
Investeeringud	0	0	0	0
Kutseharidusprogramm	87 786 000	86 683 000	86 598 000	86 656 000
Kulud	87 253 000	86 214 000	86 129 000	86 165 000
Investeeringud	533 000	469 000	469 000	491 000
Kõrgharidusprogramm	192 419 000	192 471 000	191 505 000	191 514 000
Kulud	190 953 000	191 155 000	190 189 000	190 198 000
Investeeringud	1 466 000	1 316 000	1 316 000	1 316 000
Noortevaldkonna programm	11 359 000	9 553 000	8 851 000	8 533 000
Kulud	11 359 000	9 553 000	8 851 000	8 533 000
Täiskasvanuhariduse programm	10 641 000	8 497 000	5 597 000	4 870 000
Kulud	10 641 000	8 497 000	5 597 000	4 870 000

	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm	10 008 000	6 574 000	4 301 000	3 365 000
Kulud	10 008 000	6 574 000	4 301 000	3 365 000
Tulemusvaldkond: Teadus	171 789 000	181 580 000	180 842 000	160 707 000
Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm	171 789 000	181 580 000	180 842 000	160 707 000
Kulud	171 789 000	181 580 000	180 842 000	160 707 000
Tulemusvaldkond: Eesti keel ja eestlus	5 402 400	5 421 400	5 431 400	5 431 400
Keeleprogramm	5 402 400	5 421 400	5 431 400	5 431 400
Kulud	5 402 400	5 421 400	5 431 400	5 431 400
Tulemusvaldkond: Riigivalitsemine	7 950 000	7 708 000	7 708 000	7 708 000
Arhiivindusprogramm	7 950 000	7 708 000	7 708 000	7 708 000
Kulud	7 950 000	7 708 000	7 708 000	7 708 000

Justiitsministeeriumi valitsemisala	177 818 665	178 816 206	180 314 222	179 873 435
Kulud	169 404 725	170 402 714	171 900 730	171 459 943
sh piirmääraga vahendid	129 457 283	129 372 313	129 323 738	129 289 212
Investeeringud	275 290	275 290	275 290	275 290
sh piirmääraga vahendid	191 290	191 290	191 290	191 290
Käibemaks	8 138 650	8 138 202	8 138 202	8 138 202
Tulemusvaldkond: Õiguskord	169 680 015	170 678 004	172 176 020	171 735 233
Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum	169 680 015	170 678 004	172 176 020	171 735 233
Kulud	169 404 725	170 402 714	171 900 730	171 459 943
Investeeringud	275 290	275 290	275 290	275 290

Kaitseministeeriumi valitsemisala	627 080 541	649 275 420	668 118 162	696 730 996
Kulud	443 717 136	479 478 607	493 459 846	492 221 086
sh piirmääraga vahendid	421 867 887	455 624 589	467 159 629	464 057 813
Investeeringud	138 855 898	122 620 106	127 416 086	155 104 486
sh piirmääraga vahendid	117 818 689	110 188 017	125 788 923	155 104 486
Käibemaks	44 507 507	47 176 707	47 242 229	49 405 424
Tulemusvaldkond: Julgeolek ja riigikaitse	582 573 034	602 098 713	620 875 933	647 325 572
Iseseisev sõjaline kaitsevõime	417 442 579	445 239 565	465 706 985	486 858 182
Kulud	296 423 762	331 052 717	341 908 841	337 152 488
Investeeringud	121 018 817	114 186 848	123 798 144	149 705 694
Kaitsepoliitika kujundamine ja toetav tegevus	56 555 929	58 948 281	61 569 167	63 527 922
Kulud	55 300 978	57 857 399	60 256 858	62 582 383
Investeeringud	1 254 951	1 090 881	1 312 309	945 539
Kollektiivkaitses osalemine	53 629 680	45 042 827	39 918 788	42 232 495
Kulud	37 047 550	37 700 450	37 613 154	37 779 242
Investeeringud	16 582 130	7 342 377	2 305 633	4 453 253

	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
Luure ja eelhoiatus	54 944 846	52 868 040	53 680 993	54 706 973
Kulud	54 944 846	52 868 040	53 680 993	54 706 973

Keskkonnaministeeriumi valitsemisala	248 980 873	222 060 981	199 900 028	150 661 659
Kulud	242 952 582	216 477 888	194 416 553	145 233 074
sh piirmääraga vahendid	76 645 173	76 841 096	77 088 576	77 079 843
Investeeringud	3 092 632	2 474 999	2 387 499	2 387 500
sh piirmääraga vahendid	2 254 166	2 474 999	2 387 499	2 387 500
Käibemaks	2 935 659	3 108 094	3 095 976	3 041 085
Tulemusvaldkond: Keskkond	240 995 282	213 670 502	192 030 380	143 067 041
Keskkonnakaitse- ja kasutuse programm	240 995 282	213 670 502	192 030 380	143 067 041
Kulud	237 902 650	211 287 378	189 704 131	140 740 791
Investeeringud	3 092 632	2 383 124	2 326 249	2 326 250
Tulemusvaldkond: Põllumajandus ja kalandus	5 049 932	5 282 385	4 773 672	4 553 533
Kalandus	5 049 932	5 282 385	4 773 672	4 553 533
Kulud	5 049 932	5 190 510	4 712 422	4 492 283
Investeeringud	0	91 875	61 250	61 250

Kultuuriministeeriumi valitsemisala	238 731 295	233 284 886	232 368 235	233 424 446
Kulud	237 626 544	232 458 472	231 543 369	232 598 580
sh piirmääraga vahendid	195 817 681	191 282 937	191 784 115	193 783 908
Investeeringud	239 940	23 000	23 000	23 000
sh piirmääraga vahendid	23 000	23 000	23 000	23 000
Käibemaks	864 811	803 414	801 866	802 866
Tulemusvaldkond: Kultuur	182 932 182	182 509 900	181 663 933	182 424 494
Kultuur	182 932 182	182 509 900	181 663 933	182 424 494
Kulud	182 692 242	182 486 900	181 640 933	182 401 494
Investeeringud	239 940	23 000	23 000	23 000
Tulemusvaldkond: Sport	48 236 418	44 363 981	44 850 690	45 325 340
Sport	48 236 418	44 363 981	44 850 690	45 325 340
Kulud	48 236 418	44 363 981	44 850 690	45 325 340
Tulemusvaldkond: Löimumine	6 697 884	5 607 591	5 051 746	4 871 746
Löimumine	6 697 884	5 607 591	5 051 746	4 871 746
Kulud	6 697 884	5 607 591	5 051 746	4 871 746

Maaeluministeeriumi valitsemisala	416 439 215	438 818 881	426 526 498	397 957 693
Kulud	412 394 693	434 407 908	422 276 401	393 884 826
sh piirmääraga vahendid	48 461 544	49 273 977	49 436 726	49 494 939
Investeeringud	1 985 000	2 285 000	2 135 000	1 985 000
sh piirmääraga vahendid	1 756 667	2 056 667	1 906 667	1 756 667
Käibemaks	2 059 522	2 125 973	2 115 097	2 087 867

	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
Tulemusvaldkond: Põllumajandus ja kalandus	414 379 693	436 692 908	424 411 401	395 869 826
Põllumajandus, toit ja maaelu	391 316 827	408 902 822	396 195 272	373 009 946
Kulud	389 340 174	406 626 169	394 068 619	371 033 293
Investeeringud	1 976 653	2 276 653	2 126 653	1 976 653
Kalandus	23 062 866	27 790 086	28 216 129	22 859 880
Kulud	23 054 519	27 781 739	28 207 782	22 851 533
Investeeringud	8 347	8 347	8 347	8 347

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala	816 245 720	703 904 515	679 319 911	562 971 805
Kulud	608 733 257	511 545 646	503 634 465	413 457 773
sh piirmääraga vahendid	329 838 944	293 225 525	288 825 158	269 774 952
Investeeringud	165 408 372	152 203 667	137 635 581	115 610 333
sh piirmääraga vahendid	158 323 333	146 889 166	135 555 833	114 805 833
Käibemaks	42 104 091	40 155 202	38 049 865	33 903 699
Tulemusvaldkond: Transport	508 915 578	465 951 085	486 194 144	421 738 080
Transpordi programm	508 915 578	465 951 085	486 194 144	421 738 080
Kulud	346 622 745	316 219 918	351 051 896	308 621 080
Investeeringud	162 292 833	149 731 167	135 142 248	113 117 000
Tulemusvaldkond: Ettevõtlus ja innovatsioon	162 731 556	115 725 710	91 449 351	62 148 878
Konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond	127 535 251	100 493 002	81 524 007	52 212 488
Kulud	127 076 917	100 034 668	81 044 840	51 733 321
Investeeringud	458 334	458 334	479 167	479 167
Ehitus programm	35 196 305	15 232 708	9 925 344	9 936 390
Kulud	35 196 305	15 232 708	9 925 344	9 936 390
Tulemusvaldkond: Energeetika	43 501 017	26 828 381	16 417 160	4 924 654
Energeetika	43 501 017	26 828 381	16 417 160	4 924 654
Kulud	43 501 017	26 828 381	16 417 160	4 924 654
Tulemusvaldkond: Infoühiskond	58 993 478	55 244 137	47 209 391	40 256 494
E-riigi ja sideturu arendamise programm	55 574 249	51 924 580	43 890 221	36 936 743
Kulud	52 917 044	49 910 414	41 876 055	34 922 577
Investeeringud	2 657 205	2 014 166	2 014 166	2 014 166
Küberturvalisuse programm	3 419 229	3 319 557	3 319 170	3 319 751
Kulud	3 419 229	3 319 557	3 319 170	3 319 751

Rahandusministeeriumi valitsemisala	230 114 446	191 890 186	173 713 776	161 679 462
Kulud	219 306 033	180 802 803	163 367 377	151 518 376
sh piirmääraga vahendid	107 887 823	108 649 429	109 840 605	108 963 269
Investeeringud	4 814 337	4 966 833	4 110 167	4 110 167

	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
sh piirmääraga vahendid	3 585 167	4 029 333	3 172 667	3 172 667
Käibemaks	5 994 076	6 120 550	6 236 232	6 050 919
Tulemusvaldkond: Riigivalitsemine	224 120 370	185 769 636	167 477 544	155 628 543
Riigi rahandus	70 572 608	73 882 424	73 607 375	73 417 407
Kulud	69 949 938	73 551 424	73 276 375	73 086 407
Investeeringud	622 670	331 000	331 000	331 000
Halduspoliitika	51 020 479	51 702 074	51 876 624	50 671 458
Kulud	46 828 812	47 066 241	48 097 457	46 892 291
Investeeringud	4 191 667	4 635 833	3 779 167	3 779 167
Regionaalpoliitika	101 194 154	58 843 818	40 629 276	30 175 291
Kulud	101 194 154	58 843 818	40 629 276	30 175 291
Finantspoliitika	1 333 128	1 341 320	1 364 269	1 364 387
Kulud	1 333 128	1 341 320	1 364 269	1 364 387

Siseministeeriumi valitsemisala	423 754 555	425 442 164	429 222 955	421 304 870
Kulud	392 504 194	393 600 586	395 579 563	388 476 171
sh piirmääraga vahendid	340 887 416	344 610 571	343 749 558	342 461 770
Investeeringud	13 008 622	13 509 117	14 847 864	14 291 664
sh piirmääraga vahendid	12 070 284	13 509 117	14 847 864	14 291 664
Käibemaks	18 241 739	18 332 461	18 795 528	18 537 035
Tulemusvaldkond: Siseturvalisus	397 027 104	398 607 513	401 905 460	394 258 319
Siseturvalisus	397 027 104	398 607 513	401 905 460	394 258 319
Kulud	384 086 090	385 173 943	387 148 746	380 057 494
Investeeringud	12 941 014	13 433 570	14 756 714	14 200 825
Tulemusvaldkond: Riigivalitsemine	8 485 712	8 502 190	8 521 967	8 509 516
Kodanikuühiskond	8 485 712	8 502 190	8 521 967	8 509 516
Kulud	8 418 104	8 426 643	8 430 817	8 418 677
Investeeringud	67 608	75 547	91 150	90 839

Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	5 720 067 995	6 009 748 511	6 261 338 483	6 484 927 313
Kulud	5 712 427 057	6 003 877 547	6 256 227 026	6 479 885 934
sh piirmääraga vahendid	118 988 018	130 654 845	131 067 953	137 524 812
Investeeringud	2 493 963	1 748 500	1 917 666	1 917 666
sh piirmääraga vahendid	1 291 000	1 748 500	1 917 666	1 917 666
Käibemaks	5 146 975	4 122 464	3 193 791	3 123 712
Tulemusvaldkond: Sotsiaalne kaitse	2 644 209 028	2 773 620 887	2 891 168 699	3 026 089 099
Sotsiaalkindlustuse programm	2 553 343 309	2 695 943 308	2 818 967 174	2 954 378 150
Kulud	2 553 149 284	2 695 681 033	2 818 679 524	2 954 090 500
Investeeringud	194 025	262 275	287 650	287 650
Hoolekandeprogramm	89 301 129	76 364 629	71 104 992	70 661 388
Kulud	88 864 316	76 224 749	70 951 579	70 507 975

	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
Investeeringud	436 813	139 880	153 413	153 413
Soolise võrdõiguslikkuse programm	1 564 591	1 312 950	1 096 533	1 049 561
Kulud	1 538 721	1 277 980	1 058 180	1 011 208
Investeeringud	25 870	34 970	38 353	38 353
Tulemusvaldkond: Tervis	1 646 008 821	1 744 822 628	1 829 222 400	1 892 641 297
Tervishoiusüsteemi programm	1 620 210 326	1 720 718 640	1 805 256 092	1 869 438 737
Kulud	1 619 050 352	1 719 949 300	1 804 412 318	1 868 594 964
Investeeringud	1 159 974	769 340	843 773	843 773
Terviseriskide programm	18 101 481	16 319 928	16 178 864	15 422 408
Kulud	18 049 741	16 249 988	16 102 157	15 345 701
Investeeringud	51 740	69 940	76 707	76 707
Keskonnatervise programm	7 697 015	7 784 060	7 787 444	7 780 152
Kulud	7 593 535	7 644 180	7 634 031	7 626 739
Investeeringud	103 480	139 880	153 413	153 413
Tulemusvaldkond: Perepoliitika	754 451 457	761 488 509	808 668 308	834 381 173
Laste ja perede programm	754 451 457	761 488 509	808 668 308	834 381 173
Kulud	754 205 692	761 156 294	808 303 952	834 016 816
Investeeringud	245 765	332 215	364 357	364 357
Tulemusvaldkond: Tööturg	669 469 411	724 909 573	728 299 694	727 905 837
Tööturuprogramm	669 469 411	724 909 573	728 299 694	727 905 837
Kulud	669 193 115	724 909 573	728 299 694	727 905 837
Investeeringud	276 296	0	0	0
Tulemusvaldkond: Siseturvalisus	782 302	784 449	785 591	786 194
Siseturvalisus	782 302	784 449	785 591	786 194
Kulud	782 302	784 449	785 591	786 194

Välisministeerium	75 274 529	70 811 388	70 856 018	70 893 911
Kulud	66 246 621	67 335 605	67 380 235	67 418 128
sh piirmääraga vahendid	66 150 621	67 239 605	67 284 235	67 322 128
Investeeringud	8 504 030	3 046 739	3 046 739	3 046 739
sh piirmääraga vahendid	8 504 030	3 046 739	3 046 739	3 046 739
Käibemaks	523 878	429 044	429 044	429 044
Tulemusvaldkond: Välispoliitika	74 750 651	70 382 344	70 426 974	70 464 867
Arengukoostöö ja humanitaarabi	13 981 959	14 070 894	14 070 894	14 067 354
Kulud	13 981 959	14 070 894	14 070 894	14 067 354
Välispoliitika	60 768 692	56 311 450	56 356 080	56 397 513
Kulud	52 264 662	53 264 711	53 309 341	53 350 774
Investeeringud	8 504 030	3 046 739	3 046 739	3 046 739

Lisa 3. Välistoetused fondide ja valitsemisalade lõikes

Fondide lõikes	RES 2020, tuh eur	RES 2021, tuh eur	RES 2022, tuh eur	RES 2023, tuh eur
KOKKU	1 064 516	916 626	737 640	471 601
Euroopa Regionaalarengu Fond	367 329	280 768	177 969	76 032
Euroopa Sotsiaalfond	101 810	75 250	43 005	8 702
Euroopa abifond enim puudustkannatavate isikute jaoks	1 349	134	0	0
Ühtekuuluvusfond	159 878	111 857	59 267	16 310
Euroopa Merendus- ja Kalandusfond	16 099	19 238	18 979	14 165
Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond	173 254	171 856	176 788	181 723
Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond	135 881	144 398	122 301	90 883
Norra ja EMP finantsinstrument	11 672	11 539	10 766	6 272
Interreg	14 320	6 001	4 794	902
Muud (otsetoetused asutustele)	70 779	87 556	115 995	74 452
Siseturvalisuse valdkonna fondid	12 146	8 029	7 775	2 160
Valitsemisalade lõikes	RES 2020, tuh eur	RES 2021, tuh eur	RES 2022, tuh eur	RES 2023, tuh eur
KOKKU	1 064 516	916 626	737 640	471 601
Riigikantselei haldusala	853	658	438	413
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	149 939	122 916	74 007	22 210
Kaitseministeeriumi valitsemisala	21 975	13 369	2 335	0
Keskkonnaministeeriumi valitsemisala	95 508	84 898	64 978	17 833
Kultuuriministeeriumi valitsemisala	4 921	3 887	1 912	440
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala	252 835	198 341	174 041	109 294
Maaeluministeeriumi valitsemisala	325 305	335 510	318 081	286 771
Rahandusministeeriumi valitsemisala	78 145	53 314	34 832	24 269
Siseministeeriumi valitsemisala	13 938	9 667	9 199	2 387
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	118 374	92 004	55 956	7 316
Justiitsministeeriumi valitsemisala	2 722	2 063	1 861	668

Lisa 4. Arvestuslikud ja edasiantavad kulud 2019 – 2023

	RE 2019	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
Riigikogu	8 338 000	7 492 000	7 903 000	8 281 000	10 522 000
Riigikogu liikmete palgafond	8 338 000	7 492 000	7 903 000	8 281 000	10 522 000
Vabariigi Presidendi Kantselei	308 000	337 000	375 000	454 000	473 000
Eelarveaastal väljamakstavad eripensionid ja pensionisuurendused	134 000	147 000	170 000	227 000	236 000
Presidendi palgafond	174 000	190 000	205 000	227 000	237 000
Riigikontroll	702 000	774 999	816 953	840 375	926 140
Eelarveaastal väljamakstavad eripensionid ja pensionisuurendused	608 000	673 653	709 862	728 147	759 458
Riigikontrolöri palgafond	94 000	101 346	107 091	112 228	166 682
Õiguskantsleri Kantselei	175 000	185 000	244 000	255 000	261 000
Eelarveaastal väljamakstavad eripensionid ja pensionisuurendused	80 000	87 000	137 000	143 000	149 000
Õiguskantsleri palgafond	95 000	98 000	107 000	112 000	112 000
Riigikohus	2 541 000	2 742 000	2 989 000	3 181 000	3 319 000
Eelarveaastal väljamakstavad eripensionid ja pensionisuurendused	922 000	996 000	1 147 000	1 251 000	1 306 000
Kohtunike palgafond	1 619 000	1 746 000	1 842 000	1 930 000	2 013 000
Vabariigi Valitsus	18 234 000	1 659 052 000	1 768 842 000	1 833 579 000	1 919 359 000
Tollimaks	0	290 050 000	335 160 000	339 100 000	357 160 000
Keskkonnatasud	0	19 692 000	19 905 000	19 905 000	19 905 000
Toetusfond	18 234 000	19 510 000	17 977 000	16 774 000	16 494 000
Maamaks - kohaliku omavalitsuse üksustele	0	58 800 000	58 800 000	58 800 000	58 800 000
Tulumaks - kohaliku omavalitsuse üksustele	0	1 271 000 000	1 337 000 000	1 399 000 000	1 467 000 000
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	5 880 000	8 523 000	7 947 000	7 957 000	7 957 000
Õppelaenu tagasimaksmisega seotud kulud	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000
Õpetaja lähtetoetus	1 150 000	3 514 000	2 914 000	2 914 000	2 914 000
Doktoranditoetuste sotsiaalmaks	4 595 000	4 604 000	4 608 000	4 608 000	4 608 000
Eesti keele tasemeeksamid ning keeleõppekulude hüvitamine	130 000	400 000	420 000	430 000	430 000
Justiitsministeeriumi valitsemisala	25 797 000	29 566 270	31 411 294	33 172 975	34 163 298
Patendiameti toimingute riigilõiv - Euroopa Patendiametile	1 000 000	1 050 000	1 100 000	1 100 000	1 100 000
Eelarveaastal väljamakstavad eripensionid ja pensionisuurendused	3 335 000	5 654 507	6 252 478	6 916 971	7 167 217
Ettemaksed kohtutäituritele	24 000	20 880	20 880	20 880	20 880
Kohtunike palgafond	14 367 000	15 496 233	16 348 286	17 128 474	17 868 551
Kohtute kolmandate isikute kulud	570 000	495 900	495 900	495 900	495 900
Kohtute postikulud	525 000	456 750	456 750	456 750	456 750
Prokuröride palgafond	5 976 000	6 392 000	6 737 000	7 054 000	7 054 000
Kaitseministeeriumi valitsemisala	17 867 000	20 316 073	22 241 842	24 902 967	27 472 023
Eelarveaastal väljamakstavad eripensionid ja pensionisuurendused	8 347 000	9 514 127	10 485 688	11 527 032	12 951 863
Hüvitise hukkumise või vigastuse korral	159 000	159 100	159 100	159 100	159 100
Ajateenijate eest makstav sotsiaalmaks	5 287 000	6 179 354	6 957 976	8 205 947	9 181 662
Ajateenijate toetus	3 360 000	3 718 709	3 830 917	4 133 511	4 231 383

	RE 2019	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
Asendusteenistuslaste eest makstav sotsiaalmaks	129 000	134 719	148 191	163 010	179 311
Asendusteenistuslaste toetus ja kutsealuste sõidukulu	585 000	610 064	659 970	714 367	768 704
Keskkonnaministeeriumi valitsemisala	58 976 000	68 168 000	50 511 000	49 834 000	48 379 000
Kasvuhoonegaaside kvootide müügi arvelt rahastatavad projektid	57 460 000	66 652 000	48 995 000	48 318 000	46 863 000
Riigimaade maamaks ja hooldamise kulud	1 516 000	1 516 000	1 516 000	1 516 000	1 516 000
Rahandusministeeriumi valitsemisala	6 108 000	8 844 700	12 703 700	12 696 700	12 696 700
Õppelaenu tagasimaksmisega seotud kulud	453 000	391 000	360 000	342 000	340 000
Arvelduste korraldamine	754 000	767 000	772 000	774 000	776 000
Reformimata maade maamaksukulud	1 500 000	1 300 000	1 300 000	1 300 000	1 300 000
Maksumärgid	427 000	384 000	384 000	384 000	384 000
Õigusabi ja alusetu vabaduse võtmise hüvitised	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000	1 000 000
Intressikulud	1 974 000	5 002 700	8 887 700	8 896 700	8 896 700
Siseministeeriumi valitsemisala	31 097 331	33 854 464	35 286 900	38 030 991	41 041 151
Eelarveaastal väljamakstavad eripensionid ja pensionisuurendused	21 478 331	23 475 164	25 563 267	27 647 191	30 081 018
Ettemaksed kohtutäituritele	251 000	251 000	251 000	251 000	251 000
IT Agentuuri hüvitised	50 000	50 000	50 000	50 000	50 000
Hüvitised hukkumise ja vigastuse korral	297 000	297 000	297 000	297 000	297 000
Isikut töendavate dokumentide väljaandmine	8 774 000	9 562 134	8 893 133	9 539 967	10 116 300
Trahviteadete postikulud	247 000	219 166	232 500	245 833	245 833
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	4 572 509 000	5 465 067 436	5 771 130 167	6 061 941 167	6 329 228 167
Eraldis Haigekassale riigieelarvest	139 994 000	158 364 000	184 436 000	209 712 000	219 361 000
Kogumispension	0	508 500 000	541 800 000	573 000 000	605 400 000
Riikliku ravikindlustuse vahendid	1 311 914 000	1 404 376 000	1 480 551 000	1 550 552 000	1 624 426 000
Riikliku pensionikindllustuse vahendid	1 741 695 000	1 881 447 000	1 986 435 000	2 073 149 000	2 170 967 000
Töötuskindlustusmakse	200 000 000	216 000 000	228 000 000	239 000 000	250 000 000
Seadusest tulenevate määradega seotud kulud	5 666 000	5 931 000	6 338 000	6 625 000	7 046 000
Peretoetused	298 935 000	297 358 000	290 016 000	286 857 000	283 497 000
Vanemahüvitüs	245 504 000	274 050 000	289 748 000	365 691 000	397 982 000
Elatisabifond	4 584 000	4 926 000	5 268 000	5 610 000	5 952 000
Abivahenditeenus	11 314 000	11 823 269	0	0	0
Puuetega inimeste igakuulised sotsiaaltoetused	75 888 000	83 826 000	85 345 000	87 028 000	88 875 000
Eraldised kohustusliku kogumispensioni fondi	19 372 000	24 161 000	25 013 000	25 851 000	26 667 000
Rahvapension ja pensionilisad	54 501 000	54 823 000	56 753 000	58 830 000	60 644 000
Erijuhtudel riigi poolt makstav sotsiaalmaks (lapsevanemad)	81 678 000	88 445 000	92 958 000	70 349 000	65 140 000
Erijuhtudel riigi poolt makstav sotsiaalmaks arvel olevate töötute eest	24 023 000	19 038 000	20 383 000	21 344 000	22 027 000
Töötutoetus Töötukassale	11 090 000	11 707 000	12 203 000	12 678 000	13 337 000
Ajateenija lapse toetus	21 000	94 000	94 000	107 000	107 000
Olümpiaavõitja toetus	157 000	164 000	173 000	181 000	190 000
Avalike teenistujate pensionide suurendus	14 187 000	16 879 000	18 033 000	19 091 000	20 208 000
Erijuhtudel riigi poolt makstav sotsiaalmaks töötava töövõimetuspensionäri eest	48 311 000	60 668 000	68 407 000	51 507 000	46 060 000

	RE 2019	RES 2020	RES 2021	RES 2022	RES 2023
Töövõimetoetus	242 180 000	302 168 000	339 579 000	362 755 000	376 694 000
Täiendav puhkusetasu	16 917 000	16 586 000	15 304 000	17 454 000	19 806 000
Kahjuhüvitised seoses tööõnnnetustega	6 079 000	6 759 000	7 091 000	7 408 000	7 711 000
Toetused represseeritutele	2 348 000	2 165 000	2 123 000	2 041 000	1 954 000
Varjupaigataotlejate teenused	429 000	394 167	394 167	394 167	394 167
Üksikpensionäri toetus	10 091 000	9 216 000	9 343 000	9 239 000	9 186 000
Parlamendipensionid	5 631 000	5 199 000	5 342 000	5 488 000	5 597 000

Lisa 5. Perioodi 2013-2020 EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemisel saadavate vahendite kasutamisest

Rahvusvahelise kliimapoliitika eesmärkide saavutamiseks kehtib Euroopa Liidus perioodiks 2013-2020 EL sisene **kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute (edaspidi LHÜ) enampakkumiste süsteem**. Selles peavad EL liikmesriigid müüma enampakkumistel¹¹⁵ kõik LHÜ-d, mida ei eraldata tasuta paiksetele saasteallikatele direktiivi 2003/87/EÜ artiklite 3e, 10a ja artikli 10c alusel.

Eesti müüdavad LHÜ kogused ja Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadise majandusprognoosi põhistsenaariumi¹¹⁶ kohane tuluprognoos LHÜ-dega kauplemisest aastail 2013-2020 on järgmised:

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kokku
Enampakkumise kogus (KKM andmeil), tasuta elektri kvoodita (mln LHÜ)	4,0910	1,2445	2,7675	4,4795	6,8215	9,0824	6,7640	5,6246	40,8750
Tuluprognoos (mln €)	18,074	7,409	21,125	23,569	39,308	141,147	155,572	133,304	539,508

Kooskõlas direktiivi 2003/87/EÜ¹¹⁷ artikliga 10 ja atmosfääriõhu kaitse seadusega¹¹⁸ on üldised eesmärgid, mille saavutamiseks tuleb kasutada vähemalt 50% enampakkumisel saadud tulust, järgmised:

- 1) vähem saastavatele transpordiliikidele ja ühistranspordile ülemineku ergutamine;
- 2) taastuvenergeetika arendamine, energiatõhususe suurendamisele kaasa aitamine;
- 3) energiatõhususe ja puhaste tehnoloogiate alase teadus- ja arendustegevuse rahastamine sektorites, mida käsitleb Euroopa Parlamenti ja nõukogu direktiiv 2009/29/EÜ;
- 4) energiatõhususe parendamine ja energiasääst;
- 5) EL LHÜ-dega kauplemise süsteemi Eestiga seotud halduskulude katmine;
- 6) kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise ja kliimamuutuste mõjudega kohanemise alase teadus- ja arendustegevuse ning näidisprojektide rahastamine, panus Ülemaailmsesse energiatõhususe ja taastuvenergia fondi ning Kohanemisfondi;
- 7) kliimamuutuste mõjuga kohanemine;

¹¹⁵ Enampakkumiste kord on täpsemalt määratud Euroopa Komisjoni määruses (EL) nr 1031/2010, milles täpsustatakse LHÜ-de enampakkumise ajastamise, haldamise jm aspektid.

¹¹⁶ Valitsuskabineti 23.05.2019 nõupidamise otsuse kohaselt on Rahandusministeeriumi 2019.a kevadprognoosi tuluprognoosi korigeeritud enampakkumiste keskmise ühikuhinna osas rahvusvaheliselt CO₂-kauplemissüsteemiga seotud analüüse pakkuvate eksertide prognoosi alusel.

¹¹⁷ Direktiiv on leitav:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003L0087:20090625:et:PDF>

¹¹⁸ Seadus on leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122016002> ; vt § 161 lg 4

- 8) osalemise Eesti ja Euroopa energiatehnoloogiate strateegilise plaani ning Euroopa tehnoloogiaplatvormide algatustes, samuti kliimamuutuste leevendamise poliitika ja energiapolitiika planeerimise ning nende poliitikate tulemuslikkuse seire televustes;
- 9) meetmed raadamise vältimiseks, metsastamise hoogustamiseks ja metsade ulatuslikumaks uuendamiseks arenguriikides, kes on ratifitseerinud kliimamuutuste raamkonventsiooni, sealhulgas Eesti rahvusvaheliste kliimaalaste rahastamiskohustuste täitmine;
- 10) süsinikdioksiidi sidumine metsanduses.

Nimetatud eesmärkidel kliimaga seotud meetmed on vastavalt atmosfääriõhu kaitse seaduse § 161 lõikele 1 kavandatud riigi eelarvestrateegia protsessi osana, lähtudes üleriigilistest eesmärkidest ja valdkondlike arengukavade eesmärkidest. Seejuures arvestatakse mh koosmõju Euroopa Liidu perioodi 2014–2020 vahenditest kavandatud meetmetega ja muudest siseriiklikest ning välisvahenditest rahastatavate meetmete ning tegevustega. Tegu on tuludest sõltuvate kuludega, st vahendeid saab kasutada sõltuvalt tegelikust tulu laekumisest. Riigiabi loa vajadust hinnatakse iga meetme puhul eraldi ning riigiabi loa taotleb vajadusel meetme elluviimise eest vastutaja.

LHÜ-de enampakkumistulu prognoosi uuendatakse vähemalt kaks korda aastas, Rahandusministeeriumi majandusprognoosi koostamisel. Vajadusel uuendatakse siis ka enampakkumisvahenditest kavandatud meetmete loendit. EL kliimapoliitika eesmärke vijakse LHÜ-de enampakkumistelt saadud vahendite arvel eelarvestrateegia perioodi jooksul ellu energiectika ja keskkonna tulemusvaldkondade kaudu.

Enampakkumistulust kavandatud meetmete loend (eelmises tabelis esitatud tuluprognoosi alusel) on esitatud allolevas tabelis.¹¹⁹

Tabel 1. 2013-2020 perioodi EL sisese kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise vahenditest kavandatavad meetmed RES 2019-2022 tulemusvaldkondades (kavandatav toetusmaht mln €)

Tulemusvaldkond, meede	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kokku 2013-2020	Vastutaja
Tuluprognoosist 50% kliimapoliitika eesmärkide täitmiseks (mln €)	9,037	3,704	10,563	11,784	19,654	70,573	77,786	66,652	269,753	
6. Energeetika	9,037	3,200	8,410	10,784	18,654	53,166	40,405	31,386	175,041	
Energiasäästumeetmed korterelamutes	9,037	0,000	0,000	0,000	0,000	6,189	0,000	5,166	20,392	Majandus- ja taristuminister
Alternatiivsete kütuste kasutuselevõtu suurendamine transpordis (biogaas)	0,000	0,000	0,000	2,584	8,952	15,902	5,596	9,470	42,504	Majandus- ja taristuminister
Energiatõhususe ja taastuvenergia kasutuse	0,000	0,000	8,410	8,201	9,702	31,075	34,809	16,751	108,946	Riigihalduse minister

¹¹⁹ Erandina muudest riigi eelarvestrateegia andmetest on see prognoos esitatud tulust sõltuva kuluna: nii tulude kui kulude maht on tuluprognoosi alusel; EL direktiivi 2003/87/EÜ kohast arvestust enampakkumistulu 50% kasutuse kohta (vt viide üle-eelmises alamärkuses) peetakse kassapõhisena.

Tulemusvaldkond , meede	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kokku 2013-2020	Vastutaja
edendamine avaliku sektori hoonetes ¹²⁰										
Väikeelamute taastuvenergia kasutuselevõtu küttesüsteemide uuendamise toetamine ja	0,000	3,200	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	3,200	Majandus- ja taristuminister
14. Keskkonnahoid	0,000	0,423	1,000	1,000	1,000	17,407	17,055	3,174	41,059	
Eesti panus rahvusvahelisse kliimakoostöösse	0,000	0,423	1,000	1,000	1,000	2,906	0,000	0,094	6,423	Keskkonna-minister
Üleujutusriskide maandamine	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	2,847	0,847	2,858	6,552	Keskkonna-minister
Kliimapoliitika eesmärkide täitmise nn pilootprojektideks ¹²¹	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	11,655	16,208	0,221	28,084	Keskkonna-minister, majandus- ja taristuminister
<i>2019.-2020.aasta nn prognoosi aluste uuendamisest tuleneva täiendava laekumise/tulu 50% sihtotstarbeline kasutus otsustatakse VV poolt*</i>								20,326	32,092	<i>Vabariigi Valitsuse otsusel</i>
Kliimapoliitika eesmärkide täitmiseks kokku**:	9,037	3,623	9,410	11,784	19,654	70,573	77,786	66,652	269,753	

* Nn prognoosi aluste uuendamisest tuleneva 2019. ja 2020.a täiendava laekumise/tulu 50% sihtotstarbeline kasutus otsustatakse valitsuskabinet 23.05.2019 nõupidamise otsuse kohaselt Vabariigi Valitsuse poolt.

** 2014. ja 2015.a kavandamata jäägi kasutamine on arvestatud 2018. aasta kulumahus.

2021. aastal algab järgmine EL sisene **kasvuhoonegaaside LHÜ-de** kauplemisperiood. Rakendusaktide eelnõude läbirääkimised ei ole veel lõppenud, mistõttu 2019. aasta maiks ei ole enampakkumiste süsteemiga (ja sellest saadava tulu kasutusega) seotud reeglistik veel lõplikult selge. Kauplemisperioodi 2021-2030 vahendite kasutuse kavandamine on pikaajalise strateegilise planeerimise protsessi raames kavas lähiaastail, RES 2021-2024 ühtse protsessi osana, sarnaselt 2021-2027 perioodi EL struktuuri- ja maaelu arengu vahendite ning muude riigi eelarvevahendite kasutuse kavandamisele. Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadise majandusprognoosi koostamisel eeldati, et ka uuel kauplemisperioodil peavad EL liikmesriigid müüma enampakkumistel kõik LHÜ-d, mida ei eraldata tasuta. Seejuures ei olnud veel selgunud, kas Eestil

¹²⁰ Kauplemisperioodi 2013–2020 sellele meetmele kavandatud enampakkumistulust suunatakse 54% KOV hoonete (munitsipaallasteaiad ja hoolekandeasutused) ja 46% keskvalitsuse hoonete energiatõhususe parandamiseks ja taastuvenergia kasutuse edendamiseks.

¹²¹ Kauplemisperioodi 2013–2020 sellele meetmele kavandatud enampakkumistulust suunatakse 50% energeetika tulemusvaldkonnas esmajoones korterelamute energiatõhususe ja alternatiivsete kütuste transpordis kasutuselevõtu suurendamise meetmetesse ning 50% keskkonnahoiu tulemusvaldkonnas esmajoones kliimamuutustega kohanemise ning kliimamuutustele mõju leevidamise tegevuste elluviimiseks; sh 2019.a enampakkumistulust suunatakse taastuvenergia arendamisega seotud uuringuks 0,1 mln € keskkonnahoiu tulemusvaldkonna ja 0,3 mln € energeetika tulemusvaldkonna vahendeid ning 2019. ja 2020.a enampakkumistulust suunatakse rohetehnoloogiate ärikiirendi programmile 0,2 mln € keskkonnahoiu ja 0,2 mln € energeetika tulemusvaldkonna vahendeid.

on võimalik kasutada direktiivi 2003/87/EÜ artikli 10c kohast erandit energiatootmise kaasajastamise toetamiseks, kuna asjakohane EL riigiabi reeglistik kujundatakse kavakohaselt 2019.-2020.a talvel. Ülaltoodust tulenevalt on 2021.-2023. aasta tuluprognoos kuni tulu kasutuse konkreetsemat kavandamist võimaldavate asjaolude selgumiseni esialgselt kavandatud riigiülesena Keskkonnaministeeriumi eelarves ning kuluprognoos on esialgselt kavandatud riigiülesena.

Alates 2014. aastast toimuvad lisaks eespoolkirjeldatud nn tava-enampakkumistele **lennunduse LHÜ-de enampakkumised**. Kooskõlas direktiivi 2003/87/EÜ¹²² artikliga 3d ja atmosfääriõhu kaitse seadusega¹²³ on üldised eesmärgid, mille saavutamiseks tuleb kasutada 100% enampakkumisel saadud tulust, järgmised:

- 1) vähem saastavatele transpordiliikidele ja ühistranspordile ülemineku ergutamine;
- 2) kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise ja kliimamuutuste mõjudega kohanemise alase teadus- ja arendustegevuse ning näidisprojektide rahastamine,
- 3) panus Ülemaailmsesse energiatõhususe ja taastuvenergia fondi ning Kohanemisfondi;
- 4) kliimamuutuste mõjuga kohanemine;
- 5) osalemine Eesti ja Euroopa energiatehnoloogiate strategilise plaani ning Euroopa tehnoloogiaplatvormide algatustes, samuti kliimamuutuste leevedamise politika ja energiapolitiika planeerimise ning nende poliitikate tulemuslikkuse seire teevustes;
- 6) meetmed raadamise vältimiseks, metsastamise hoogustamiseks ja metsade ulatuslikumaks uuendamiseks arenguriikides, kes on ratifitseerinud kliimamuutuste raamkonventsiooni, sealhulgas Eesti rahvusvaheliste kliimaalaste rahastamiskohustuste täitmine;
- 7) süsinikdioksiidi sidumine metsanduses;
- 8) kliimamuutuste leevedamis- ja kohanemisprotsessiga seotud teadus- ja arendustegevus, eriti aeronautika ja õhutranspordi valdkonnas.

Eesti müüdavad LHÜ-de kogused ja Rahandusministeeriumi 2019. aasta kevadise majandusprognoosi põhistsenaariumi kohane tuluprognoos lennunduse LHÜ-dega kauplemisest aastail 2013-2020 on järgmine:

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kokku 2013- 2020
Enampakku -mise kogus (KKM andmeil)	7 000	7 869	7 415	7 415	7 415	7 415	7 415	7 415	59 359
Tuluprognoos (mln €)	0,046	0,051	0,049	0,049	0,052	0,052	0,056	0,056	0,411

Nimetatud eesmärkidel kliimapoliitika eesmärkidega seotud meetmed on vastavalt atmosfääriõhu kaitse seaduse § 161 lõikele 1 kavandatud riigi eelarvestrateegia protsessi osana ning neid

¹²² Direktiiv on leitav:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003L0087:20090625:et:PDF>

¹²³ Seadus on leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122016002>; vt § 161 lg 6

kavandatakse ja viiakse ellu eespool kirjeldatud põhimõtetest lähtudes. Kliimapoliitika eesmärkide saavutamisse panustatakse lennunduse LHÜ-de enampakkumistelt saadud vahendite arvel eelarvestrateegia perioodi jooksul ergeetika ja keskkonna tulemusvaldkondade kaudu. Keskkonnaministeerium on vahendite kasutuse Riigikantselei, Rahandusministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga kooskõlastanud ning vahendite väikest mahtu arvestades suunanud piloottegevusteks, milles on kasutatud ja kasutatakse IKT võimalusi kliimapoliitika eesmärkide saavutamiseks (nt kliimateemaline Garage48 arendusüritus ning selle jätkuna üritusel arendatud parimate IT-lahenduste toetamine, EL suurim puhaste tehnoloogiate ideede konkurss ehk nn iduettevõtete eelkiirendi Climate Launchpad jmt). Lennunduse enampakkumise vahendite kasutamise eest vastutab Keskkonnaministeerium.

Täiendavalt EL LHÜ-de enampakkumiste süsteemile on Euroopa Parlamendi ja nõukogu jagatud kohustuse otsusega nr 406/2009/EÜ kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise riiklike kohustuste kohta seatud Eestile KHG heitkoguste kasvu piiramise kohustus **+11% aastaks 2020** (võrreldes 2005.a heitkogustega) **EL LHÜ-de enampakkumiste süsteemi välistes sektorites:** transport, pöllumajandus, jäätmed, lahustite ja teiste toodete kasutamine, EL lubatud heitkogustega kauplemise süsteemist väljajääv osa tööstuslikest protsessidest ja ergeetikast. Selle kohustuse täitmiseks vajalikud tegevused on kavandatud valdkondlikes arengukavades (nt energiamajanduse arengukava, transpordi arengukava jt) ja nende alusel riigi eelarvestrateegias.

Nimetatud otsusega loodi kauplemisühikuna aastane saastekvoott ehk AEA (*annual emissions allocation*), mis on võrdne 1 tonni CO₂ ekvivalendiga (t CO₂ ekv). AEA-de aastane kogus näitab kasvuhoonegaaside heitkogust, mis on EL liikmesriigil lubatud sel konkreetsel aastal nimetatud sektorites õhku paisata. Eesti AEA-de kogused on arvutatud ühtse metoodika alusel ja need on perioodiks 2013-2020 fikseeritud aastate lõikes Euroopa Komisjoni 10.08.2017 otsuse lisas¹²⁴. Eesti heitkoguste kasvu eespool nimetatud sektorites piiratakse lineaarselt aastani 2020, mil maksimaalne heitkogus kauplemisüsteemi välistes sektorites võib olla 6 023 720 t CO₂ ekv.

Tegelikke heitkoguseid võrreldakse aastase saastekvoodiga perioodil 2013-2020 iga-aastaselt. Riik peab tagama, et realsed heitkogused ei ületaks konkreetse aasta saastekvooti. Riigi kohustuste täitmiseks saab kasutada nn jagatud kohustuse otsusega tagatud paindlikkusi: ühikutega (AEA-d) kauplemine, ühikute ülejäägi üle kandmine järgnevatesse aastatesse (piiramatus ulatuses) või laenamine järgnevatest aastatest (kuni 5% ulatuses), projektipõhiste ühikute kasutamine (kuni 3% ulatuses riigi 2005. aasta heitkogusest), nende kasutusõigusega kauplemine või selle ülekandmine järgnevatesse aastatesse, ühikute tühistamine. Järgmisel, 2021-2030 kauplemisperioodil sõltub riigi võimalus AEA-dega kauplemiseks esmajoones sellest, kas Eesti asjakohastes LHÜ-de enampakkumiste süsteemi välistes sektorites (sh transport, jäätmed, pöllumajandus, väikesemahuline ergeetika ning tööstuslikud protsessid) suudetakse kooskõlas energiamajanduse arengukavaga aastani 2030 ning kliimapoliitika põhialustega aastani 2050 saavutada kohustuslikud iga-aastased CO₂ heite sihtasemed. Sihttaseme ületamise korral tekiks nn ülejääk, mille võrra oleks võimalik AEA-sid teistele riikidele müüa; puudujäägi korral aga tuleks riigil neid teistelt (oma heite piiramise sihtasemed ületanud) riikidel eelarvevahendite eest osta. Seega on energia- ja kliimapoliitika meetmete optimaalsel kavandamisel ja elluviimisel mõju mh potentsiaalsele riigieelarve tuluallikale.

Inventuuri aruanded, millest sõltub kaubeldavate koguste maht, esitatakse üle-eelmise (nn x-2) aasta kohta. Euroopa parlamenti ja nõukogu määäruse¹²⁵ kohaselt peavad liikmesriigid EK jagatud

¹²⁴ Komisjoni 10. augusti 2017. aasta otsus (EL) 2017/1471, millega muudetakse otsust 2013/162/EL, et vaadata läbi liikmesriikidele aastaks eraldatud heitkogused ajavahemikuks 2017–2020. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1523969949936&uri=CELEX:32017D1471>

¹²⁵ Euroopa Parlamenti ja nõukogu määärus (EL) nr 525/2013, 21. mai 2013, kasvuhoonegaaside heite seire- ja aruandlusmehhanismi ning kliimamuutusi käsitleva muu olulise siseriikliku ja liidu teabe esitamise kohta ning otsuse

kohustuse otsuse kohaste heitkoguste kinnitamise järgselt viima nende kogustega vastavuse tagamiseks vajalikud tehingud läbi nelja kuu jooksul. See eeldab, et eelnevalt on tehingupartnerid kokku leppinud teingu tingimustes (sh sihtotstarve, milleks kauplemistulu kasutada tohib), ette valmistanud lepingud ning läbinud muud vajalikud haldustoimingud.

Keskkonnaministeerium on EL nn jagatud kohustuse otsusega nr 406/2009/EÜ määratletud kahepoolse kauplemise süsteemis¹²⁶ koostöös võimalike ostuhuvilistega püüdnud leida võimalusi AEA-de kauplemiseks ning sellekohase leppe ettevalmistamiseks. Selles EL siseses süsteemis ei ole Eesti seni leppeid sõlminud. Võimalike ostuhuvilistega suheldes on Eesti ettepanekute ja kvoodiostja huvi ühildamisel lähtutud võimalikust ühikute mahust¹²⁷. Leppe maht sõltub olukorras kauplemisturul (kus ühikute pakkumine ületab oluliselt nõndlust) ning kokkuleppest ostjaga. Samas on turuseisu arvestades tõenäoline, et lepeteni lähiaastail ei jõuta.

AEA-dega kauplemise aluseks olevaid inventuure ja prognoose korrigeeritakse vähemalt kord aastas. Võimaliku kauplemistulu kasutamine kavandatakse riigi eelarvestrateegia prioriteetidest lähtudes, arvestades – sarnaselt perioodi 2008-2012 rahvusvahelise kauplemissüsteemi korraldusega - nii tehingupartneri eelistusi kui koosmõju Euroopa Liidu perioodi 2014–2020 vahenditest kavandatud meetmetega ja muudest vahenditest rahastatavate meetmete ning tegevustega.

Nn jagatud kohustuse otsuse kohaste sektorite Eestile eraldatud AEA-de koguste ja nende sektorite heitkoguste prognoosid ning nendega võimalikul kauplemisel saadava tulu prognoos (Keskkonnaministeeriumi 2019. aasta andmete ning Eesti keskkonnauuringute keskuse KUK 2017. aasta uuendatud KHG heitkoguste prognoosi alusel) on esitatud allolevas tabelis¹²⁸.

Tabel 2. 2013-2020 perioodi KHG heitkoguse ülejäägi prognoos ning kauplemistulu prognoos kehtivatel arengukavadel põhineva stsenaariumi korral

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Kokku 2013- 2020
KHG heitkoguse ülejääk kehtivate arengukavade meetmetel põhineva stsenaariumi korral (t CO ₂ ekv; KKM andmeil)	0	0	544 025	238 219	201 225	151 914	-276 057	-192 305	722 931
AEA prognoositav müügitulu (mln €*)			0	0	0	0	0	0	0

* Kuna KHG aastase saastekvoodi (AEA) müük toimub arvestusaastale ülejärgneval aastal, on eeldatava tulu prognoos näidatud ülejärgneval aastal. Sõltuvalt muutustest kauplemisturul ei pruugi õnnestuda kauplemisperioodil 2013-2020 teinguteni jõuda.

nr 280/2004/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta: <http://faolex.fao.org/docs/pdf/eur125075.pdf>

¹²⁶ Nn jagatud kohustuse otsusel tuleb KHG heitkoguseid piirata **EL LHÜ-de enampakkumiste süsteemi välistes sektorites:** transport, põllumajandus, jäätmed, lahustite ja teiste toodete kasutamine, EL heitkogustega kauplemise süsteemist väljajääv osa tööstuslikest protsessidest ja energetiikast.

¹²⁷ Euroopa Komisjoni 26.03.2013 otsuse lisas 2, edaspidi 10. augusti 2017. aasta otsuse lisas Eestile määratud kvoodikoguste ning nimetatud sektorite heitkoguse Keskkonnaministeriumi prognoosi vahe.

¹²⁸ Erandina muudest riigi eelarvestrateegia andmetest on see prognoos esitatud tulust sõltuva kuluna: nii tulude kui kulude maht on tuluprognoosi alusel.

Taastuvenergia direktiivis 2009/29/EÜ¹²⁹ ette nähtud koostöömehhanismidest ühe, nn **taastuvenergia statistiliste ühikutega kauplemise**, rakendamisel on võimalik ühel Euroopa Liidu liikmesriigil kanda teisele liikmesriigile üle 2020. aasta taastuvenergia eesmärki ja selleni jõudmiseks kavandatud nn trajektoori ületavaid taastuvenergia koguseid teise liikmesriigi puudujäägi katmiseks võrreldes tema taastuvenergia eesmärgiga. Ülekanded tehakse Eurostati arvestuses ning ainult 2020. aasta üldise taastuvenergia eesmärgi kontekstis. Seega on võimalik olukorras, kus mõnel liikmesriigil on eesmärgi täitmisega probleem, neile seda nn statistiliste ühikute ülejääki müüa. Kuna teinguid saab teha üksnes Eurostati töendatavate kogustega, siis on võimalik kaubelda üle-eelmisel (nn x-2) aastal toodetud koguste alusel (nt 2019. aastal 2017. aasta töendatud koguste alusel). Eesti oli oma 2020. aasta taastuvenergia sihtaseme 2014. aasta seisuga juba ületanud. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eeltöö tulemusel sõlmiti 2017. aasta lõpus taastuvenergia koostöömehhanismide kasutamise leping Luksemburgi Suurhertsogiriigiga, mille raames on sätestatud taastuvenergia ühikute müük aastail 2018-2020. Lepingu alusel saadavad vahendid kasutatakse kooskõlas elektrituruseadusega põhivõrguetevõtjale siseriikliku taastuvenergia tasu vähendamiseks aastatel kui laekub müügitulu, selle tulemusel vähendatakse kulu elektrienergia lõpptarbijatele. Tulenevalt asjaolust, et prognoosi kohaselt on Eestil selle lepingu kohaselt müüdude lisaks lähiaastail täiendav taastuvenergia statistiliste ühikute ülejääk, jätkub töö teiste võimalike ostuhuviliste leidmiseks ning lepingute läbirääkimiseks.

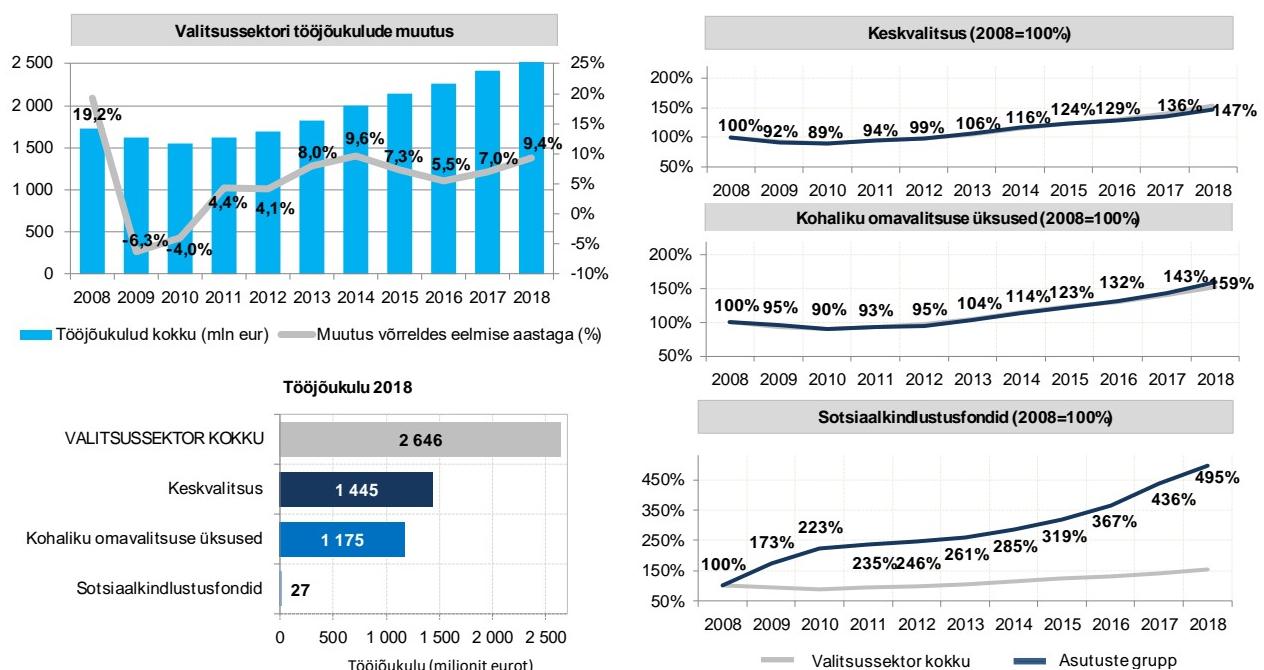
---

¹²⁹ Kättesaadav: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:140:0016:0062:et:PDF>
2009/28/EÜ, 23. aprill 2009, taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta

Lisa 6. Valitsussektori personali- ja palgaanalüüs

Valitsussektori tööjõukulud¹³⁰ kasvasid 2018. aastal 9,4%, mille näol on tegemist viimaste aastate suurima kasvuga. Kõige enam ehk 13,5% kasvasid tööjõukulud sotsiaalkindlustusfondides, kus kasv on peaasjalikult seotud täiendava tööjõu värbamisega Töötukassasse töövõimereformi elluviimiseks. 2018. a kasvas Töötukassa töötajate arv 57 töötaja võrra. Kohaliku omavalitsuse üksustes kasvasid tööjõukulud 11,1% ja keskvalitsuses 7,9%. Keskvalitsuse siseselt oli tööjõukulude kasv vörreldes eelneva aastaga kõige suurem sihtasutustes (13,4%) ning avalik-õiguslikes asutustes (10,8%), äriühingutes ja mittetulundusühingutes kasvasid tööjõukulud 7,3% ja riigiasutustes 4,9%.

Joonis 1. Valitsussektori tööjõukulud aastatel 2008-2018.

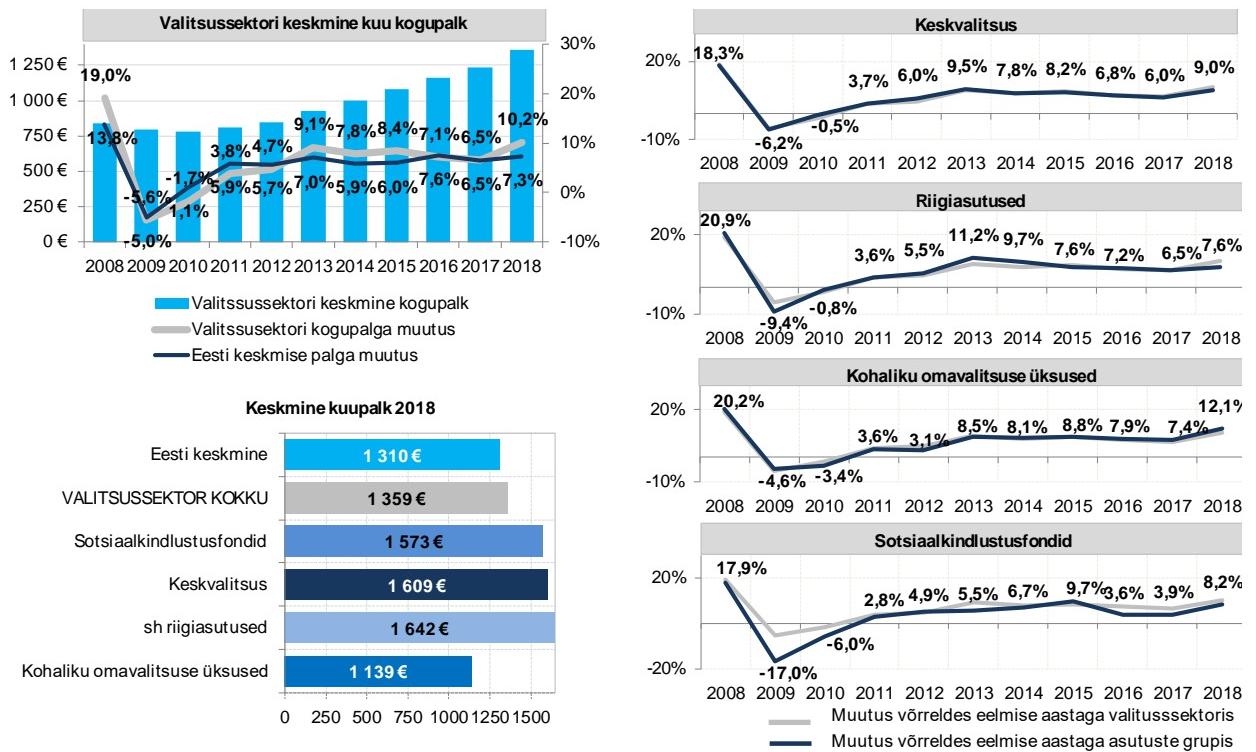
Allikas: Rahandusministeeriumi saldoandmike infosüsteem

Valitsussektori keskmise palga kasv oli 2018. aastal 2,9 protsendipunkti kiirem kui Eesti keskmise palga kasv. Eesti keskmine palk kasvas 2018. aastal 7,3% ja valitsussektori keskmine palk 10,2%. 2018. aastal eraldati valitsuse otsusega asutustele üldiseks palgakasvuks lisaraha palgfondi 2,5%. Kõige enam eraldati lisaraha kultuuritöötajate ja õpetajate palgfondi ehk vastavalt 17,6% (10 miljonit eurot) ja 13,2% (36 miljonit eurot). Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusala õpetajad said lisaks eelnevale palgfondi täiendavalt juurde veel 1,5% (4 miljonit). Tervishoiutöötajate palgakkokkulekke täitmiseks eraldati lisaraha 2,8 miljonit eurot. Siseturvalisuse ja sotsiaalhoolekande valdkonnale eraldati lisaraha palgfondi 4,5%. Seega on valitsussektori üldisele palgakasvule 2018. aastal kõige enam mõju avaldanud õpetajate ja kultuuritöötajate palgakasvud, kuna neile eraldati lisaraha teistest sihtgruppidest oluliselt enam. Samas on palgakasv endiselt ka teistes valitsussektori asutustes olnud enamjaolt eraldatud lisaraha mahust

¹³⁰ Tööjõukulud kõikidest allikatest, mitte ainult riigieelarvest, ei sisalda eripensioneid ega pensionisuurendusi.

suurem, mis tähendab, et on palgakasv on jätkuvalt osaliselt toimunud ka asutuste sisemiste ressursside arvelt töötajate arvu vähendades ja tööd ümber korraldades.

Joonis 2. Valitsussektori keskmine palk aastatel 2008-2018.

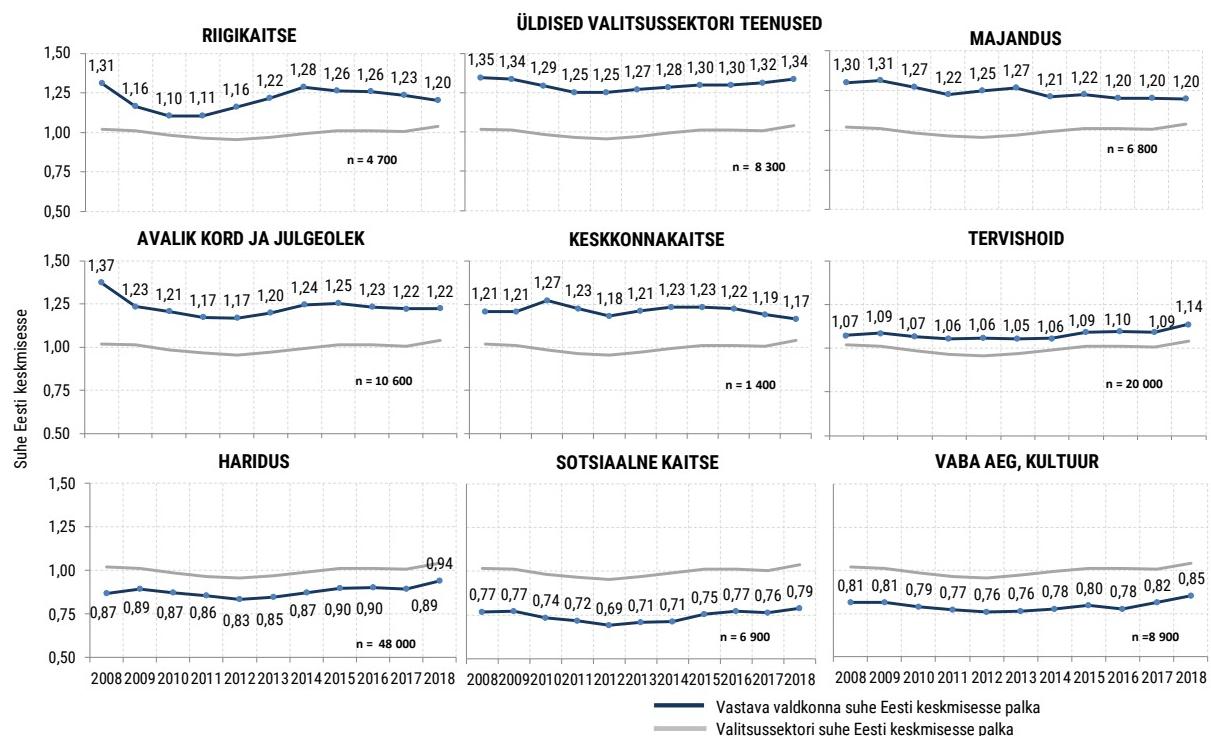

Allikas: Rahandusministeeriumi saldoandmike infosüsteem

Valitussektoris oli palgakasv kõige kiirem kohaliku omavalitsuse üksustes, ulatudes 12,1%-ni. Kohaliku omavalitsuse üksuste palgakasv on suures osas tulnud õpetajate palgakasvu arvelt. Ligikaudu 58% kohaliku omavalitsuse üksuse töötajatest töötab hariduse valdkonnas, seega õpetajate palgakasv mõjutab oluliselt kohaliku omavalitsuse üksuste üldist palgakasvu. Kõige madalam oli palgakasv riigiasutustes, kus see oli 7,6% ehk palk kasvas Eesti keskmise palgaga sarnases tempos.

Valitsussektori keskmise palga positsioon vörreldes Eesti keskmise palgaga paranes 2018. aastal enamikes valdkondades, kõige enam tervishoiu valdkonnas ja hariduse valdkonnas (5 protsendipunkti). Vaba aja ja kultuuri valdkonnas ning sotsiaalse kaitse valdkonnas paranes palgapositsioon samuti arvestatavalt (3 protsendipunkti). Kõik need valdkonnad on hõlmavad sihtgruppe, kus palgfondi kasv oli üldisest palgfondi kasvust kõrgem, seega palgapositsiooni paranemine on ootuspärase. Palgapositsioon on langenud kahes valdkonnas – riigikaitses (3 protsendipunkti) ja keskkonnakaitses (2 protsendipunkti).

Joonis 3. Valitsussektori keskmise palga positsioonid valdkondade lõikes aastatel 2008-2018.

Allikas: Rahandusministeeriumi saldoandmike infosüsteem

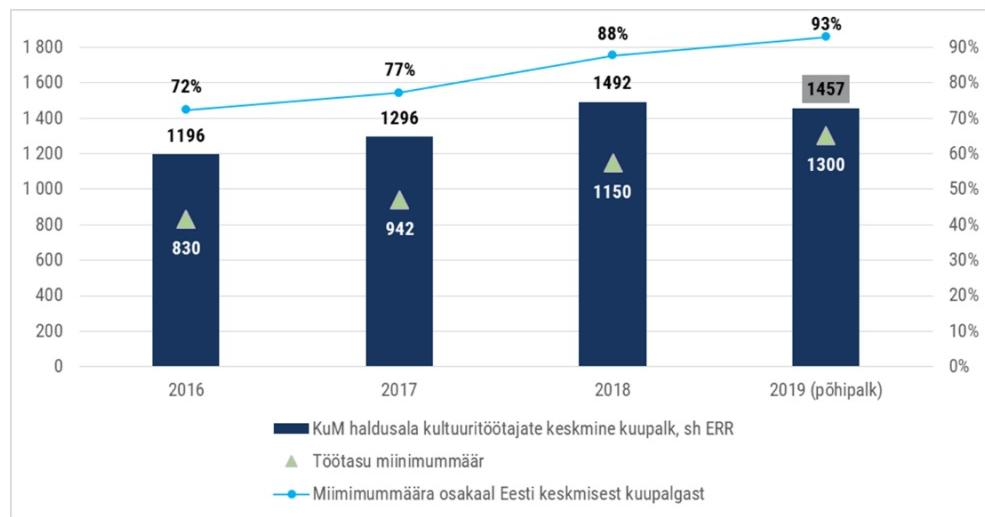
Palgad prioriteetsetes sihtgruppides

Kultuuritöötajate palgapoliitikat suunab alusdokument Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020. Selle kohaselt peavad riigiga töösuhetes olevate kõrgharidusega kultuuritöötajate ja kutsekvalifikatsiooniga atesteeritud spetsialistide miinimumtöötasud täistööaja korral tõusma aastaks 2020 Eesti keskmise palga tasemele. Sealjuures kohtleb riik riigi osalusel asutatud sihtasutusi ja avalik-õiguslikke juriidilisi isikuid optimaalsete koosseisude korral samaväärselt riigiasutustega.

Kultuuriministeeriumi kõrgharidusega kultuuritöötajate palgfond kasvas 2019. aastal 5,7%, teistes valitsemisalades (Maaeluministeerium, Keskkonnaministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium) suurema palga mahajäämuse tõttu veidi rohkem ehk 7,9%.

Käesoleval aastal on kõrgharidusega kultuuritöötajate miinimumtöötasu 1300 eurot ehk see kasvas võrreldes 2018. aastaga 13%. Miinimumtöötasu moodustab Eesti keskmisest palgast seega hetkel 93%. Lisaks miinimumtöötasule suurennes palgfond 7% ka nendel kultuuritöötajatel, kelle töötasu on juba miinimumist kõrgemal või kes on tugiteenuseid pakuvatel ametikohtadel. See tähendab, et kõrgharidusega kultuuritöötjate keskmine põhipalk on miinimumpalgast kõrgem ehk 1457 eurot.

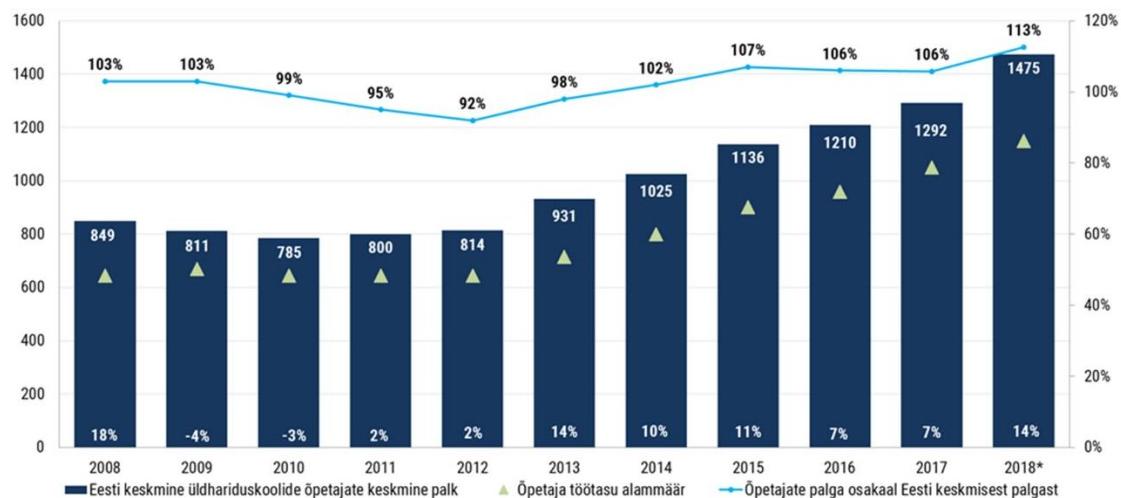
Joonis 4.. Kultuuriministeeriumi haldusala kõrgharidusega kultuuritöötaja miinimumtöötasu osakaal Eestis keskmisest palgast aastatel 2016-2019.

Allikas: Kultuuriministeerium

Õpetajate puhul on seatud eesmärk jõuda 2019. aastal tasemele, kus õpetajate keskmine palk moodustab 120% Eesti keskmisest palgast. 2018. aastal moodustas õpetajate keskmine palk Eesti keskmisest palgast 113%. See tähendab, et õpetajate palgapositsioon paranes võrreldes varasemate aastatega oluliselt, kuid palga eesmärtaseme saavutamist raskendab kiire Eesti keskmise palga kasv. 2019. aastal kasvab Eesti keskmine palk rahandusministeeriumi kevadise majandusprognoosi kohaselt 1398 euroni ehk 6,4%. 2019 aastaks eraldati koalitsioonileppega õpetajate palgatõusuks 68 miljonit. Lisaks kasvas õpetajate palgfond 2019. aastal täiendavalgt 3,1%. Õpetajate prognoositav keskmine palk peaks käesoleval aastal olema vähemalt 1500 eurot ehk 7,3% kõrgem kui riigi keskmine, õpetajate miinimumpalk on käesoleval aastal 1250 eurot.

Joonis 5. Õpetajate keskmise palga osakaal Eesti keskmisest palgast aastatel 2008-2018.

Allikas: Rahandusministeeriumi saldoandmike infosüsteem

Sotsiaalhoolekande valdkonna palgapositsioon küll paranen 2018. aastal, kuid suhe Eesti keskmisesse palka on siiski veel protsendi võrra madalam kui 2009. aastal. Vahepealse aja jooksul ei ole seega palkade konkurentsivõime selles valdkonnas paranenud. Sotsiaalhoolekande alla kuuluvad eakate, puuetega inimeste, riskirühmade ning laste ja noorte sotsiaalhoolekandeasutused, lastekodud, muu puuetega inimeste sotsiaalne kaitse – erihooldekande asutused ja asenduskodud. Üleüldine palgatase nendes asutustes on madal. 2018. aastal kasvas sotsiaalhoolekande valdkonna keskmise palk küll 12%, kuid palgatase sealjuures oli vaid 866 eurot. 2019. aastaks eraldati valitsuse otsusega sotsiaalkaitse valdkonnale lisaraha 12% palgfondi, mis peaks palgapositsiooni käesoleval aastal veidi veel parandama.

Joonis 6. Sotsiaalhoolekande valdkonna keskmise palga suhe Eesti keskmisesse palka aastatel 2008–2018.

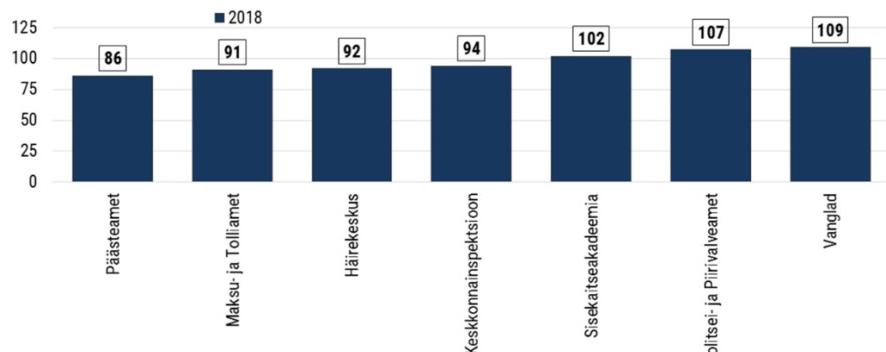
Allikas: Rahandusministeeriumi saldoandmike infosüsteem

Siseturvalisuse sihtgruppi käsitletakse alates möödunud aastast asutusepõhiselt ja sinna kuuluvad Politsei- ja Piirivalveamet, Sisekaitseakadeemia, Häirekeskus, Päästeamet, vanglad, Maksu- ja Tolliamet ning Keskkonnainspektsioon. Asutusepõhine lähenemine võimaldab anda asutuste juhtidele paindlikumad võimalused suunata lisavahendid neile teenistujatele, kelle palk vajab siseturvalisuse vaatest enim korrigeerimist.

Kui võrrelda siseturvalisuse asutuste palgapositsioone, siis sarnase keerukuse töö eest maksti kõige kõrgemat palka vanglates ja Politsei ja Piirivalveametis. Vanglates on palgatase sarnase keerukusega töö eest eest¹³¹ 9% kõrgem ja Politsei- ja Piirivalveametis 7% kõrgem kui antud võrdlusgruppis tervikuna. Kõige kehvem on Päästeameti palgapositsioon, kus sarnase keerukusega töö eest makstakse 14% madalamat palka kui antud võrdlusgruppis tervikuna.

¹³¹ Tööde võrdlus põhineb tööoperatamise metoodikal, töö väärthus kujuneb järgmiste kriteeriumide alusel: haridus, erialane kogemus, töö reguleeritus, mõtlemisülesande keerukus, juhtimine ja/või koostöö, vastutus tööprotsesside eest, otsuste mõju.

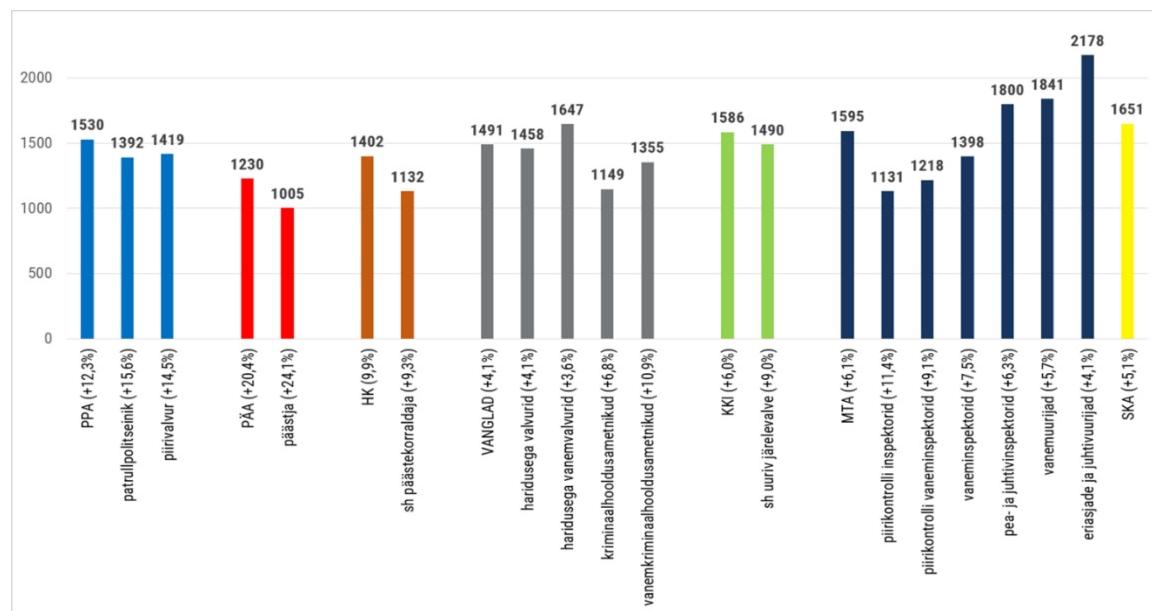
Joonis 7. Siseturvalisuse asutuste palgapositsioonid 2018. aastal.

Allikas: Fontese riigiasutuste 2018. a palgauuring

2019. aastal kasvasid palgad kõikides siseturvalisuse asutustes, teistest enam Päästeametis (20,4%) ja Politsei ja Piirivalveametis (12,3%), kellele eraldati ka teistest enam lisavahendeid. Päästeameti palgfond kasvas 20% ja Politsei- ja Piirivalveametil 10,7%. Olulisematest ametirühmadest on asutuste võrdluses kõige madalam põhipalk Päästeameti päästjatel (1005 eurot) ja Häirekeskuse pästekorraldajatel (1132 eurot).

Joonis 8. Siseturvalisuse asutuste põhipalgad 2019. aastal.

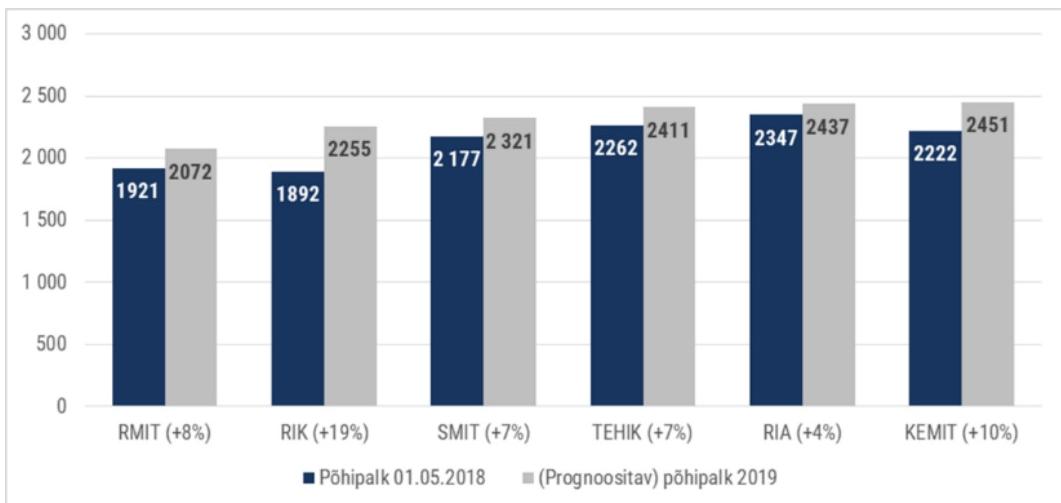
Allikas: Siseturvalisuse asutustelt laekunud info, märts 2019

Möödunud aastal eraldati valitsuse otsusega 2019. aastaks **IT-asutuste palgfondi 20% lisavahendeid**, et parandada palkade konkurentsivõimet eraturuga ja vähendada personalivooolavust.

Riigi IT-asutuste IT-tööde põhipalkade mahajäämus võrreldes eraturu IT-töödega varieerub asutuste lõikes ja oli 2018. aasta andmetele tuginedes järgmine: Keskkonnaministeeriumi Infotehnoloogiakeskus (KEMIT) -28%, Tervise ja Headolu Infosüsteemide Keskus (TEHIK) -17%, Rahandusministeeriumi Infotehnoloogiakeskus (RMIT) -14%, Registrite ja Infosüsteemide Keskus (RIK) -10%, Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus (SMIT) -3% ja Riigi

Infosüsteemide Amet (RIA) +2%. Lisaraha eraldamise tulemusena peaks kõikide IT-asutuste palgapositsioon paranema. Prognoosi kohaselt on kõige suurem põhipalga kasv käesoleval aastas RIK-is (19%). Kõige madalam on palgakasv hetkel RIA-s (4%), kuid seal muudetakse põhipalkasid tavapäraselt alles sügisel pärast eraturu IKT-sektori palgauuringu tulemuste selgumist. Ülejäänud asutustes jäab palgakasv praegu vahemikku 7%-10%. Põhjas, miks palgakasv teistes asutustes ei kujune suuremaks, on see, et osa eraldatud lisarahast on asutused reserveerinud täiendavate töötajate palkamiseks. Riigi IT-võimekusest sõltub muuhulgas see, kuidas on võimalik vähendada keskvalitsuse töötajate arvu kooskõlas tööealise elanikkonna vähenemisega. Seetõttu on teatud juhtudel põhjendatud ka IT-töötajate arvu suurendamine, kui see tagab riigiteenuste kvaliteedi tõusu ning teiste töötajate arvu vähenemise võimalikkuse. Samas ei pruugi plaan täiendava tööjõu väljamiseks kavandatud mahus realiseeruda arvestades töökäte vähesust IT-sektoris.

Joonis 9. IT-asutuste põhipalgad 2018. ja 2019. aastal.

Allikas: Fontese riigiasutuste 2018. a palgauuring; IT-asutustelt laekunud info, märts 2019

Eesti üldisel palgaturul prognoositakse keskmise palga tõusu 2019. aastal 6,4% ning 2020. aastal 5,2%. Jätkuv palgatõus tööturul seab surve alla ka valitussektori asutused, kuna väheneva tööjõu tingimustes on üha keerulisem töötajaid tööl hoida ning uusi töötajaid väljatöötata. Samas tuleb tagada riigile pandud ülesannete kvaliteetne täitmine. Fontese palgauuringu andmetel oli riigiasutuste kuu põhipalga keskmine mahajäämus 2018. aastal erasektori mediaanist 14,5%.

Lisaks senistele sihtgruppidele, kellele on palgatõusuks eraldatud ülejäänud valitussektorist rohkem vahendeid, hakkavad eristuma ka mitmed teised riigiasutused, kelle palgatase on selgelt alla jäädmas sarnase keerukusega töö eest teistes riigiasutustes makstavale palgale.

Joonis 10. Kõige suurema palgamahajäämusega asutused riigiasutuste võrdlusgrupis 2018. aastal.

Asutus	Asutuse põhipalk 2018, EUR	Keskmine põhipalga kasvu prognoos 2019, %	Turu mediaanist mahajäämus, %	Töötajate arv asutuses	Mahajäänute osakaal kogu töötajate arvust
Eesti Taimekasvatuse Instituut	986	21%	-29%	138	88%
Statistikaamet	1 388	3%	-22%	294	85%
Veterinaar- ja Toiduamet	1 238	18%	-22%	314	92%
Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet	1 339	3%	-21%	328	85%
Keskkonnaamet	1 295	5%	-20%	327	95%
Tööinspektsoon	1 299	1%	-20%	104	85%
Põllumajandusamet	1 354	7%	-20%	185	95%

Allikas: Fontese riigiasutuste 2018. a palgauuring

Riigi põhifunktsioonide täitmise aspektist olulistes teenistusgruppides ehk nõustava ja kontrolliva järelevalve, poliitika rakendamise ning andmeanalüüs- ja seire valdkonnas eristuvad madala palgataseme pooltest teistest eelkõige Keskkonnaministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja Maaeluministeeriumi valitsemisala asutused, aga veel ka Statistikaamet. Samuti ei ole Lennuameti palgatase vaatamata eelmisel aastal valitsuse otsusega 2019. palgafondi eraldatud lisavahenditele (5%) lennundussektoriga konkureerimiseks piisav.

Lisa 7. Investeeringute ja investeeringutoetuste 4-aastane kava, sh Riigi Kinnisvara AS-i kaudu tehtavad kinnisvara investeeringud, mln eur

	Riigieelarvestrateegia 2020-2023			
	2 020	2 021	2 022	2 023
Riigieelarves ja Riigi Kinnisvara AS planeeritud investeeringud kontode lõikes kokku:	1 033 691	854 918	801 225	602 332
Investeeringud riigieelarves	322 112	316 772	359 781	365 749
Investeeringutoetused	658 743	502 214	422 580	217 719
Hoonestatud kinnisvara investeeringud Riigi Kinnisvara AS eelarvest*	52 836	35 932	18 865	18 865
Riigieelarves ja Riigi Kinnisvara AS planeeritud investeeringud eelarveliikide lõikes kokku:	1 033 691	854 918	801 225	602 332
Välisvahenditest	556 171	440 329	366 500	190 015
Riigituludest	423 091	377 285	414 467	392 068
Omatuludest	1 593	1 372	1 393	1 384
Hoonestatud kinnisvara investeeringud Riigi Kinnisvara AS eelarvest*	52 836	35 932	18 865	18 865
Kinnisvara investeeringute hinnanguline maht kokku:	396 135	277 670	238 570	178 252
Välisvahenditest	211 268	137 733	99 637	59 288
Riigituludest	131 966	103 990	120 053	100 084
Omatuludest	65	15	15	15
Hoonestatud kinnisvara investeeringud Riigi Kinnisvara AS eelarvest*	52 836	35 932	18 865	18 865
Valitsemisalade investeeringud liikide ja objektide lõikes:	208 736	192 209	224 510	231 343
Riigikogu	611	436	332	332
Inventar	39	9	9	9
IT investeeringud	324	320	211	211
Masinad ja seadmed	82			
Riigikogu hoone renoveerimine	167	107	112	112
Vabariigi Presidendi Kantselei	251	11	11	11
Inventar	11	11	11	11
Vabariigi Presidendi Kantselei peahoone	240			
Riigikohus	194			
Lossi 17 renoveerimine	194			
Riigikontroll	8	8	8	8
IT investeeringud	8	8	8	8
Riigikantselei haldusalad	336	14	14	14
IT investeeringud	21	14	14	14
Rahukohtu 1 ja 3 hoonete renoveerimine	315			
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	62 837	56 739	32 360	10 633
Põhikoolivõrgu korraamine 1.4.1	20 846	20 846	6 194	3 718
Gümnaasiumivõrgu korraamine 1.4.1	25 429	24 487	18 091	3 807
HEV koolivõrgu korraamine 1.4.1	9 200	3 500		
Inventar	200	100	100	100
IT investeeringud	1 022	1 631	1 639	1 301
Masinad ja seadmed	833	769	769	791
Rakenduskõrgkoolide investeeringud	772	772	772	772
Riikliku tähtsusega teadusinfra 4.1.2	4 341	4 490	4 651	
HTM valitsemisala investeeringud	129	129	129	129
Tartu Tervishoiu Kõrgkooli kinnisvarainvesteeringud	65	15	15	15
Justiitsministeeriumi valitsemisala	275	275	275	275
IT investeeringud	197	197	197	197
Masinad ja seadmed	78	78	78	78
Kaitseministeeriumi valitsemisala	117 856	111 555	126 626	155 141
Garnisonide kalmistute renoveerimine	37	37	37	37
Hoonete ja rajatiste soetus ning renoveerimine	33 406	25 934	8 783	18 333
Inventar	86	53	48	236

	Riigieelarvestrateegia 2020-2023			
	2 020	2 021	2 022	2 023
IT investeeringud	2 040	1 717	2 178	2 497
Kaitseotstarbeline erivarustus	75 657	80 108	112 118	128 724
Kaitsevää juurdepääsuteede renoveerimine		1 330	800	
Liitlaste taristu	4 255	1 872	2 038	4 131
Masinad ja seadmed	2 376	505	624	1 182
Keskonnaministeeriumi valitsemisala	144 247	110 677	95 968	55 919
Ex-situ liigikaitse (8.1.9)	100	100	156	
IT investeeringud	1 588	1 546	1 546	1 046
Jäätmete korduskasutus (4.3.6)	2 000	1 000	500	
Jäätmete ringmajandus (4.3.5)	3 000	4 868	3 000	
Kaitsealade külastuskorralduse taristu (8.1.4)	984	480		
Kasvuhoonegaaside kvootide müügi arvelt rahastatavad projekt	66 737	48 995	48 318	46 863
Masinad ja seadmed	728			
Muud investeeringud	110			
Pool-looduslike koosluste säilitamine (8.1.2)	2 000	2 200	1 158	
ressursitootlikkuse tõstmine (4.3.1)	32 000	20 000	17 000	5 835
Transpordivahendid		263	175	175
Veemajandustaristute arendamine (7.1.1)	35 000	31 225	24 115	2 000
Kultuuriministeeriumi valitsemisala	23 844	9 163	9 163	9 163
Eesti Kontsert SA	500	500	500	500
Eesti Lastekirjanduse Keskus põhivara soetus	23	23	23	23
Eesti Rahvusraamatukogu hoone	77	77	77	77
IT investeeringud	249	32	32	32
Masinad ja seadmed	150			
Muinsuskaitseamet	2 864	2 864	2 864	2 864
Muud investeeringud	1 699	1 663	1 663	1 663
Rahvusringhääling	2 017	2 017	2 017	2 017
SA Rakvere Teatrimaja	60			
Tehvandi Spordikeskus SA	5 737	1 837	1 837	1 837
Virumaa Muuseumid SA	100			
Linnateater (sihtotstarbeline reserv)	7 264			
Narva Muuseum SA	154			
Kalevi Keskstaadioni rekonstrueerimine	2 400			
Jõulumäe Tervisespordikeskus SA	150	150	150	150
Eesti Vabaõhumuuseum SA	65			
Teater Vanemuine SA	64			
Eesti Draamateater SA	202			
Eesti Ajaloomuuseum SA	70			
Maaeluministeeriumi valitsemisala	72 861	71 905	46 478	12 310
Maaelu arengukava investeeringutoetused	61 989	58 843	37 488	7 492
Kalanduse rakenduskava investeeringutoetused	8 887	10 778	6 855	2 833
IT investeeringud	1 757	1 757	1 757	1 757
Masinad ja seadmed	200	500	350	200
Transpordivahendid	28	28	28	28
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala	382 721	321 485	323 647	230 542
Aaspere-Haljala mnt 2+2 lõigu ehitamine	9 167			
Arbavere puursüdamike hoidlad	375	375	375	375
Avaliku liiniveo teenindamiseks sadamate rekonstrueerimine	1 298	724	60	
E20 Tallinn - Narva maantee liiklussõlmede ehitamine	8 500			
E265 Tallinna ringtee ehituse II etapp	16 405			
E67 Tallinn - Pärnu - Ikla maantee Nurme õgvendus	5 882			
IT investeeringud	4 610	3 956	3 956	3 956
Kasvuhoonegaaside kvootide müügi arvelt rahastatavad projekt	14 746			

	Riigieelarvestrateegia 2020-2023			
	2 020	2 021	2 022	2 023
Kohalike omavalitsuste elamufondi investeeringute toetamine	18 750	8 750		
Kose-Mäo maanteelõigu neljarealiseks ehitamine	4 500	31 250	20 417	
Lairiba jaotusvõrgu väljachitamine	4 100	4 200	4 200	5 100
Maantearmeti hoonete renoveerimine	417	417	333	333
Maantearmeti maa ost	1 500	1 500	1 500	1 500
Muud investeeringud	1 589	1 600	1 379	1 379
Pärnu lennujaama rekonstrueerimine	17 300			
Rail Baltic arendus	48 977	82 970	141 305	99 683
Regionaalsete ettev. toetamine elektriühenduste loomiseks	1 500	2 000	2 000	2 000
Riigimaanteede remondi koondprojekt	112 442	108 297	107 547	107 516
Taastuvenergia kasutuselevõtt	1 000	1 000	1 000	1 000
Tallinna lennujaama lennuliiklusala keskkonnaseisundi parem	8 494			
Tallinna Linnahalli renoveerimine		20 000	20 000	
Tallinn-Keila-Paldiski liiklusjuhtimissüsteemi rekonstr.	10 814	10 814		
Tallinn-Keila-Paldiski; Keila-Riisipere raudtee remont II	3 225	3 225		
Tallinn-Pärnu mnt Via Baltica ehitus	24 167			
Tallinn-Tartu rdt renoveerimine ja kiiruse tõstmine 135 km/h	10 000			
Tapa - Narva raudtee rekonstrueerimine	3 766	3 766		
Tapa-Narva raudteel kiiruse tõstmine (135 km/h)	400			
TEN-T transiitteeide rekonstrueerimistööd Narvas	4 488	4 488		
Transpordivahendid			75	75
Tuletornid	300	300	300	300
Vanasadama ja kesklinna vahelise liikuvuskeskkonna arend.	4 300	4 354		
Veeteede Ameti hoonete renoveerimine	100	100	100	100
Veeteede Ameti Rohuküla tootmisbaasi renoveerimine			167	167
Veeteede süvendamine	333		333	
Kodutoetus lasterikaste perede eluasemeting, parandamiseks	3 200	1 600	3 200	3 200
Elamute elektripaigaldiste ajakohastamine	300			
Väikeelamute energiatõhususe suurendamine	1 700	915	1 400	1 400
Korterelamute rekonstrueerimine	7 500			
Biometaani tootmise ja transpordisektoris tarbimise toet.	3 500	2 001		
Kaugküttekatelde renov. ja/või rajamine ning kütuse vahetus	5 000	4 000	2 000	484
Amortiseerunud ja ebaefektiivse soojustorustiku renov.	5 000	4 000	1 000	161
Lokaalsete küttelahenduste ehit. kaugküttelahenduse asemel	2 500	2 405		
Tänavavalgustuse taristu renoveerimine	10 000	12 000	11 000	1 813
Ühendusvõimaluste parandamine ühistranspordipeatustes	577	478		
Rahandusministeeriumi valitsemisala	76 006	43 880	26 212	20 062
IT investeeringud	4 483	4 636	3 779	3 779
Kasvuhoonegaaside kvootide müügi arvelt rahastatavad projekt	16 711			
Masinad ja seadmed	331	331	331	331
Muud investeeringud	54 481	38 913	22 101	15 952
Siseministeeriumi valitsemisala	35 146	25 095	24 568	14 292
Idapiiri väljaehitamine - taristu (sihtotstarbeline reserv)	15 475	11 586	9 720	
Isikut töendavate dokumentide väljaandmine	1 125	1 125	1 125	1 125
IT investeeringud	3 687	5 084	6 110	5 554
Masinad ja seadmed	50	50	50	50
Muud investeeringud	1 904	1 954	2 050	2 050
Sisekatseakadeemia Kase tänavu kompleks	500	500	500	500
SKA Narva Kolledž (sihtotstarbeline reserv)	7 600			
Transpordivahendid	3 271	3 488	3 705	3 705
Õhusõidukite hooldus ja varuosad	1 533	1 308	1 308	1 308
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	53 293	41 654	28 952	6 818
Tervisekeskused (meetme tegevus 2.4.2)	17 135	12 586	7 160	4 900

	Riigieelarvestrateegia 2020-2023			
	2 020	2 021	2 022	2 023
Erihoolekandeasutused (meetme tegevus 2.5.1)	15 046	5 953	4 067	
Haiglavõrk (meetme tegevus 2.4.1)	11 218	17 066	12 307	
Ida-Viru Keskhaigla aktiivravikorpuse projekteerimine	6 700	4 300	3 500	
IT investeeringud	2 494	1 749	1 918	1 918
SA Agrenska Fondi investeering	700			
Välisministeerium	8 504	3 047	3 047	3 047
Muud investeeringud	900	900	900	900
Välisministeeriumi ja välisesinduste ehitusinvesteeringud	7 604	2 147	2 147	2 147
Hoonestatud kinnisvara investeeringud Riigi Kinnisvara AS eelarvest	52 836	35 932	18 865	18 865
Kaunite kunstide kool	15 295	15 146		
Pärnu politsei ja päästeameti ühishoone (kogu arendus)	14 253			
Rüütelkonna hoone	18			
Sillamäe ühishoone (ehitus)	2 170			
Sillamäe ühishoone (projekteerimine)	10			
Optimeerimisreserv	18 865	18 865	18 865	18 865
Rahukohtu 1 projekteerimine ja ehitus	2 226	1 920		

*Sisaldab ainult Vabariigi Valitsuse poolt objektiti otsustatud investeeringuid.

Lisa 8. Rail Balticu ehitamise tegevuskava 2020. aastal ning sellele järgnevail aastatel

Käesolev riigi eelarvestrateegia lisa on koostatud vastavalt Eesti Vabariigi valitsuse, Leedu Vabariigi valitsuse ja Läti Vabariigi valitsuse vahelise Rail Balticu / Rail Baltica raudteeühenduse arendamise kokkulekke ratifitseerimise seaduse (vastu võetud 19.06.2017) paragrahvi 2 alusel.

2020. aastal jätkub 2019. aastal alustatud RB suuremahuline projekteerimine Eesti territooriumil. 2019. aasta lõpuks on sõlmitud projekteerimislepingud kõigi kolme projekteerimislõigu osas (Rapla-Pärnu, Tallinn-Rapla ning Pärnu-Ikla). Jätkub ka 2019. aastal alustatava Ülemiste ja Pärnu reisiterminali projekteerimine. Nendega paralleelselt viiakse läbi uuringud, mis on sisendiks kas projekteerimisele või ehitusele. 2020. aastal jätkub 2018. aastal alustatud RB ehitamise tarbeks maade omandamine.

Ehitamise tegevuskavas on Saustinõmme viadukti rajamine Tallinna ringtee Saku-Luige lõigul, mille ehitamisega alustati 2019. aasta mais. 2020. a alustatakse viie maanteeviaduktiga liiklussõlme ehitusega ning kõrgepingeliinide ja gaasitorustike ümbertöstmisega. Alustatakse 4 ökopunkti ehitamisega.

2020. aastal jätkatakse juba aastatel 2018-2019 alustatud tegevustega:

- Kuni 2022. a jätkub RB raudtee projekteerimine kõigil lõikudel (Rapla-Pärnu, Tallinn-Rapla ning Pärnu-Ikla). Koostatakse põhi- ning tehniline projekt, viiakse läbi keskkonnamõjude hindamine. Lõikude projekteerimise hinnanguline kogumaksumus ca 32 mln eurot (ei sisalda side- ja turvangusteemi ning elektrifitseerimise maksumust, nimetatud tööd teostatakse pärast 2022. aastat).
- Kuni 2021. a viiakse läbi RB keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) aruande kohased keskkonnauringud, mille tulemused on vajalikud sisendina projekteerimis-, ehitus- või opereerimisfaasis (sh RB-d ümbrustest aedadest loobumise katseprogramm, veesüsteemi uuringud rabades, täiendav liikide tuvastamine) (maksumus ca 0,7 mln eurot).
- Kuni 2022. aastani jätkub RB ehitus vastavalt valminud ja vastu võetud tehnilisele projektile ning saadud ehituslubadele (RB põhitrass ning terminalid). Ehitustööde eelarve vahemikul 2019-2022 on ca 118 mln eurot.
- Kuni 2021. a jätkatakse 2019. aastal alustatud RB Ülemiste ning Pärnu reisiterminalide projekteerimisega (maksumus ca 2,5 mln eurot).
- Kuni 2021. a jätkatakse 2019. aastal alustatud Muuga multimodaalse terminali detailplaneeringu ning projekteerimistöödega (maksumus ca 1,2 mln eurot).
- Kuni 2021. a jätkatakse 2019. aastal alustatud RB veeremidepoo projekteerimisega Rae vallas (maksumus ca 0,6 mln eurot).
- Kuni 2020. a lõpuni jätkatakse maade omandamisega vastavalt 2018. a kinnisaja avalikes huvides omandamise seadusele.
- 2020. a jooksul valmib Tallinna Vanasadama trammühenduse eelprojekt (maksumus ca 0,5 mln eurot).